

BATTAL GAZİ DESTANI'NDA KADIN TİPİ VE KADIN EĞİTİMİ

Emine Ölmez

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MART, 2021

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Emine
Soyadı : ÖLMEZ
Bölümü : Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Battal Gazi Destanı'nda Kadın Tipi ve Kadın Eğitimi
İngilizce Adı : Woman Type and Woman Education in Battal Ghazi Epic

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Emine ÖLMEZ

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Emine ÖLMEZ tarafından hazırlanan “Battal Gazi Destanı’nda Kadın Tipi ve Kadın Eğitimi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. İsmet ÇETİN

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Başkan : Prof. Dr. Halil ÇELTİK

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye : Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM

(Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 18/02/2021

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ

.....

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecinde bilgi birikiminden faydalandığım, tez seçiminde bana yol gösteren, tez yazımında ilgisini ve zamanını benden eksik etmeyen değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. İsmet Çetin’e teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Eğitim sürecimde benden hiçbir desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan başta annem ve babam olmak üzere yakın çevremdeki kişilere de teşekkür ederim.

BATTAL GAZİ DESTANI'NDA KADIN TİPİ VE KADIN EĞİTİMİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Emine ÖLMEZ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Mart 2021

ÖZ

Edebî eserler, bir toplumun geçmişine ışık tutmaktadırlar. Bir toplumun edebî eserleri ele alındıkları dönemin insan karakterleri, yaşayışları, inanışları, gelenek ve görenekleri, giyim-kuşamları ve yeme-içme kültürleri hakkında kendilerinden sonra gelen nesillere kaynaklık etmekteLERdir. Edebî eserlerde toplumun her kesiminden insanlara rastlamak mümkündür. Kadın kahramanlar, eserlerde değişik şekillerde ele alınmıştır. Geçmişten günümüze kadar toplumların yaşam biçiminde meydana gelen değişiklikler ve toplumdaki bireylerden istenilen özelliklerin değişmesi noktasında kadın kahramanların özelliklerinde de bazı değişimler meydana gelmiştir. Bir toplumun kültür ve medeniyet dairelerindeki konumunu değerlendirirken kadınların statüsü hakkında bilgi sahibi olmak önemlidir. Bu nedenle çalışmamızda İslamiyet'in kabulünden sonra Anadolu'da teşekkül etmiş destanlardan biri olan Battalnâmelerde ve Battalnâmelerin çevresinde gelişen yaratmalarda (roman ve filmler) kadının aile ve toplum içerisindeki statüsü, karşı cinsin gözündeki konumu ve eğitimleri incelenmiştir. Battalnâmelerde ve Battalnâmelerin çevresinde gelişen yaratmalarda yer alan kadın tiplerinin ele alındıkları dönemlere göre uğradıkları değişimler saptanmaya çalışılmıştır. Battalnâmelerde ve Battalnâmelerin çevresinde gelişen yaratmalarda kadın

tipinin incelenmesi hem kadınların geçmişteki durumları hakkında fikir sahibi olmamıza hem destan ve çevresinde gelişen yaratmalarda kadın tipinin dönemsel olarak uğradıkları değişimleri anlamamıza hem de kadınların günümüzdeki durumlarını değerlendirmemize katkı sağlayacaktır. Kadınların konumlarının ve işlevlerinin belirlenmesinde ele alındıkları dönemin ve sanatçıların kadınlara olan bakış açıları göz önünde bulundurulmuş ve gerek destan metinlerinde gerek yaratmalarda yer alan kadın tiplerinin işlevleri araştırılmıştır. Çalışmamızda ilk olarak dinî inanışlarına göre kategorize edilen kadın tipleri daha sonra anne, eş, sevgili, âşık, esir, yardımcı, alp kadın, büyücü, düşman ve figüratif tipler olarak ele alınmıştır. Böylece Battalnâmelerde ve Battalnâmelerin çevresinde gelişen yaratmalarda kadınların toplum içerisindeki rolleri, işlevleri, yaşamış oldukları değişimler ve eğitimleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Battal Gazi, destan, kadın, eğitim
Sayfa Adedi : 234
Danışman : Prof. Dr. İsmet ÇETİN

WOMAN TYPE AND WOMAN EDUCATION IN BATTAL GHAZI EPIC

(Master Thesis)

Emine ÖLMEZ

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

March 2021

ABSTRACT

Literary works shed light on the past of a society. The literary works of a society shed light on the human characters, lifestyles, beliefs, customs and traditions, clothing and eating cultures of the period they are dealt with. In literary works, it is possible to meet people from all walks of life. Women heroes are handled in different ways in the works. There have also been some changes in the characteristics of female protagonists at the point of changes in the lifestyle of societies from past to present and the change in the characteristics desired from individuals in the society. When evaluating a society's position in culture and civilization circles, it is important to have information about the status of women. For this reason, in our study, the status of women in the family and society, their position in the eyes of the opposite sex and their education in the Battalnames, one of the epics formed in Anatolia after the adoption of Islam, and in the creations (novels and films) around Battalnames were examined. It has been tried to determine the changes experienced by the types of women in the Battalnames and the creations around the Battalnames according to the periods they are dealt with. Examining the type of women in Battalnames and the

creations around it will contribute to both understanding the past situations of women, understanding the periodic changes women experience in the works and evaluating the current situation of women. In determining the positions and functions of women, the perspective of the period and the artists' perspective on women was taken into consideration and the functions of the female types in both epic texts and creations were investigated. In our study, the types of women, which were first categorized according to their religious beliefs, were later considered as mother, wife, darling, lover, captive, helper, alpine woman, sorcerer, enemy and figurative types. Thus, the roles, functions, changes and education of women in the society were examined in the Battalnames and the creations around the Battalnames.

Key Words : Battal Ghazi, epic, woman, education

Page Number : 234

Supervisor :Prof. İsmet ÇETİN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
BATTAL GAZİ DESTANI'NDA KADIN TİPİ VE KADIN EĞİTİMİ.....	v
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xvii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xviii
BÖLÜM I.....	21
GİRİŞ	21
Battal Gazi	22
1. Battalnâme Metinleri.....	25
1.1. Yazma Metinler	26
1.1.1. Mensur Yazmalar	26
1.1.2. Manzum Yazmalar	27
1.2. Matbu Metinler	27
1.3. Adapte Edilen Eserler	27
1.3.1. Hikâye ve Roman.....	27
1.3.2. Manzum Eserler	28
Problem Durumu.....	28
Amaç	29
Önem	29
Sınırlılıklar	29
BÖLÜM II	31

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	31
Doğrudan Battal-nâme Konusunda Yapılan Çalışmalar.....	31
<i>Kitap Haline Getirilmiş Olanlar</i>	<i>32</i>
<i>Makaleler.....</i>	<i>33</i>
<i>Tezler</i>	<i>35</i>
Dolaylı Olarak Battalnâme'den Bahseden Kanyaklar.....	37
Battal Gazi'nin Diğer Sanat Eserlerine Yansıması.....	37
<i>Meddahların Konusu Olması.....</i>	<i>38</i>
<i>Halk Şiirine Yansıması</i>	<i>38</i>
<i>Sinema Filmi Haline Getirilmesi.....</i>	<i>40</i>
BÖLÜM III.....	41
BATTAL GAZİ DESTANI'NDA YER ALAN KADIN TİPLERİ	41
Battalnâmelerde Yer Alan Kadın Tipleri	45
Müslüman Olan Kadın Tipleri.....	46
<i>Anne ve Eş Olarak Kadın Tipi.....</i>	<i>46</i>
<i>Sultan Hatun</i>	<i>54</i>
<i>Hz. Fatma.....</i>	<i>55</i>
<i>Saide Hatun.....</i>	<i>55</i>
<i>Zeyneb</i>	<i>59</i>
<i>Fatma</i>	<i>63</i>
<i>Afşanî Oğlu Yahya'nın Kızı</i>	<i>67</i>
<i>Emir Ömer'in Eşi.....</i>	<i>67</i>
<i>Tamus Peri'nin Kızları</i>	<i>68</i>
<i>Mısır Sultanı'nın Komutanı Kayser'in Kızı</i>	<i>69</i>
<i>Saide Banu</i>	<i>70</i>
<i>Safiye Banu</i>	<i>70</i>
<i>Kasım ve Mensur'un Annesi</i>	<i>70</i>
<i>İskender Şah'ın/Zülkarneyn'in Eşi.....</i>	<i>71</i>
<i>Battal'ın Annesi</i>	<i>71</i>
<i>Battal Gazi'nin Annesi.....</i>	<i>71</i>
Mâşuk / Sevgili Olarak Kadın Tipi.....	72

<i>Zeyneb/Zeynep</i>	<i>74</i>
<i>Afşanî Oğlu Yahya'nın Kızı</i>	<i>77</i>
<i>Fatma</i>	<i>77</i>
<i>Âşık Olarak Kadın Tipi.....</i>	<i>78</i>
<i>Zeyneb</i>	<i>78</i>
<i>Fatma</i>	<i>78</i>
<i>Alp Kadın Tipi.....</i>	<i>79</i>
<i>Zeyneb</i>	<i>81</i>
<i>Esir Kadın Tipi.....</i>	<i>82</i>
<i>Zeyneb/Zeynep</i>	<i>82</i>
<i>Fatma</i>	<i>83</i>
<i>Safiye Banu</i>	<i>84</i>
<i>Büyücü ve Düşman Olarak Kadın Tipi.....</i>	<i>84</i>
<i>İskender Şah'ın/Zülkarneyn'in Eşinin Kız Kardeşi.....</i>	<i>85</i>
<i>İskender Şah'ın/Zülkarneyn'in Kızları</i>	<i>86</i>
<i>Yardımcı Olarak Kadın Tipi</i>	<i>86</i>
<i>Sultan Hatun</i>	<i>87</i>
<i>Fatimatü'z-Zehra</i>	<i>88</i>
<i>Zeyneb'in Dadısı.....</i>	<i>88</i>
<i>Rabia</i>	<i>89</i>
<i>Hızır'ın Yardımcısı Olan Kadın.....</i>	<i>90</i>
<i>Nagah Bir Karıcık.....</i>	<i>91</i>
<i>Sizeyuş Kadın/Sebzepuş Karı.....</i>	<i>92</i>
<i>Saide Banu</i>	<i>92</i>
<i>Hz. Aişe-i Sıddık.....</i>	<i>93</i>
<i>Zeynep'in Annesi.....</i>	<i>93</i>
<i>Figüratif Kadın Tipi.....</i>	<i>94</i>
<i>Sakine Banu/Eba Müslim'in Kız Kardeşi.....</i>	<i>94</i>
<i>Halayıklar</i>	<i>94</i>

<i>Emir Ömer'in Eşleri</i>	95
<i>Cariyeler ve Hatunlar</i>	95
<i>Ellerinde Tepsî Bulunan Dört Kız.....</i>	96
Sonradan Müslüman Olan Kadın Tipleri	96
<i>Anne ve Eş Olarak Kadın Tipi.....</i>	96
<i>Mehpeyruz/Mâhpiruz</i>	96
<i>Beyza</i>	98
<i>Gülendam.....</i>	99
<i>Güllü Ketayun</i>	102
<i>Hümayu Dîl-Efruz/Hümayun Dîlfiruz.....</i>	108
<i>Nevruz Banû.....</i>	109
<i>Mihriyayil'in Kızı.....</i>	110
<i>Kaytur Sasanî'nin Kızı.....</i>	112
<i>Mihraseb'in Kızı</i>	112
<i>Keşmir Şahî'nin Kızı</i>	113
<i>Kırvan Şahî'nin Kızı</i>	113
<i>Kays'ın Eşi/Keşiş'in Kızı</i>	113
<i>‘Adn-ı Banu/Aden Banu/Adem Banu</i>	114
<i>Hurmenk/Zemunek.....</i>	116
<i>Mu ‘în ‘ın/Mübin'in Annesi.....</i>	118
<i>Şamiliye Padişahî Firdevs'in Kızı</i>	118
<i>Elanora</i>	118
<i>Mâşuk / Sevgili Olarak Kadın Tipi.....</i>	119
<i>Mahebube Kız/Ayın On Dördüne Benzer Güzel Kız.....</i>	119
<i>Hümayu Dîl-Efruz/Hümayun Dîlfiruz.....</i>	120
<i>Nevruz Banû.....</i>	120
<i>Güllü Ketayun</i>	120
<i>Şamiliye Padişahî Firdevs'in Kızı</i>	123
<i>Keşmir Şahî'nin Kızı</i>	123
<i>Hurmenk/Zemunek.....</i>	123
<i>Elanora.....</i>	124

Âşık Olarak Kadın Tipi.....	125
Mehpeyruz/Mâhpiruz	125
Güllü Ketayun	129
Gülendam.....	131
Kanatur Kayser'in Kızı.....	132
Elanora	133
Alp Kadın Tipi.....	140
Mehpeyruz/Mâhpiruz	140
‘Adn-ı Banu/Aden Banu/Adem Banu	141
Esir Kadın Tipi.....	145
Güllü Ketayun	145
Hümayu Dîl-Efruz/Hümayun Dîlfiruz.....	146
Nevruz Banû.....	146
On Sekiz Esir Kız	147
Mihraseb'in Kızı	147
Kırvan Padişahının Kızı.....	148
Keşmir Şahının Kızı	148
Hurmenk/Zemunek.....	148
Akranus'un Kızı	149
Ulu Kâfir'in Kızı	149
Deniz Kenarında Karşılaşılan İki Kişinin Kız Kardeşi.....	150
Felekrat'ın Kız Kardeşi.....	150
Hilal Cadı'nın Yerini Gösteren Kız	151
Elleri Bağlı İki Kız	152
Teganoş'un Kızı	152
Genc-i Banu/Banu.....	152
Kırk Kız/Yüz Kırk Kız	153
Güzel Bir Kız.....	153
Mâhpiruz	154
Büyücü ve Düşman Olarak Kadın Tipi.....	154

<i>Ketayun/Güllü Ketayun</i>	155
<i>Kaytur Sasanî'nin Kızı</i>	156
<i>Hurmenk/Zemunek</i>	157
<i>Beyza</i>	158
<i>Karı Dîv</i>	158
<i>Yardımcı Olarak Kadın Tipi</i>	159
<i>Güllü Ketayun</i>	159
<i>Mihriyayıl'ın Kızı</i>	159
<i>Hümayu Dîl-Efiruz/Hümayun Dîlfiruz</i>	159
<i>Diriltilen Ölü Kız</i>	160
<i>Gülendam</i>	161
<i>Kırvan Padişahının Kızı</i>	162
<i>'Adn-ı Banu/Aden Banu/Adem Banu</i>	162
<i>Kaybolan Kırk Kız</i>	164
<i>Kanatur Kayser'in Kızı</i>	164
<i>Mariperuz/Mâhpiruz</i>	165
<i>Figüratif Kadın Tipi</i>	165
<i>Güllü Ketayun</i>	165
<i>Hümayun Banu'nun Dadısı</i>	166
<i>Kırk Kız</i>	166
<i>On Sekiz Esir Kız</i>	168
<i>Karun'ın Kızı</i>	168
<i>İki Karavaş-Hizmetçi</i>	168
Müslüman Olmayan Kadın Tipleri	168
<i>Anne ve Eş Olarak Kadın Tipi</i>	169
<i>Sünbat'ın Kızı</i>	169
<i>Taryun'un Eşi</i>	169
<i>Babek'in Annesi</i>	169
<i>Karı Cazî/Guzende Cadı'nın Karısı</i>	170
<i>Hain İmparatoriçe</i>	170

<i>Oyuncu Kız</i>	171
<i>Elen</i>	171
<i>Fausta</i>	173
<i>Mâşuk / Sevgili Olarak Kadın Tipi</i>	173
<i>Hümayu Dil-Efruz /Hümayun Banu</i>	173
<i>Eleonora/Elenora</i>	174
<i>Vasilisia İren'in Kızı</i>	184
<i>Güzel Bir Kız</i>	184
<i>Hero</i>	187
<i>Âşık Olarak Kadın Tipi</i>	187
<i>Eleonora/Elenora</i>	187
<i>Alp Kadın Tipi</i>	189
<i>Esir Kadın Tipi</i>	189
<i>Hümayu Dil-Efruz /Hümayun Banu</i>	189
<i>Eleonora/Elenora</i>	193
<i>Büyücü ve Düşman Olarak Kadın Tipi</i>	193
<i>Karı Cazî/Guzende Cadı'nın Karısı</i>	193
<i>Rad Cazı'nın Kızı</i>	194
<i>Yardımcı Olarak Kadın Tipi</i>	195
<i>Hümayu Dil-Efruz /Hümayun Banu</i>	195
<i>Gülendam'ın Dadısı</i>	195
<i>Yaşlı Kadın</i>	196
<i>İren</i>	196
<i>İren Teyze</i>	198
<i>İrene</i>	199
<i>Figüratif Kadın Tipi</i>	202
<i>Rum Kayseri'nin Eşi</i>	202
<i>Hümayu Dil-Efruz /Hümayun Banu</i>	202
<i>Dadılar</i>	203

<i>Yüz Kız</i>	203
<i>Esatur Kayser'in Kız Kardeşi</i>	203
<i>Halayık/Karavaş/Cariye</i>	203
<i>Çingiler/Çengiler</i>	204
<i>Zindancının Kızı</i>	204
<i>Ma 'şuka</i>	205
<i>Babek'in Kızı</i>	205
<i>Köy Ebesi</i>	205
<i>Nankör Bizans Kızları</i>	205
<i>Prokayya Vasilisis</i>	206
<i>İmparator Mihal'in Kızları</i>	206
<i>İmparator Leon'un Annesi</i>	206
<i>Ahmet Turanî'nin Teyzesi</i>	206
<i>Konstantin'in İlk Eşi</i>	207
<i>Konstantin'in Annesi</i>	207
<i>Beğlenista</i>	207
<i>Mâhpiruz'un Dadısı</i>	207
<i>C₁ Ve C₂'deki Figüran Rolündeki Kadınlar</i>	207
BÖLÜM IV	209
Battalnâme ve Çevresinde Gelişen Yaratmalarda Eğitim	211
<i>Okuma-Yazma Eğitimi</i>	211
<i>Savaş Eğitimi</i>	213
<i>Dinî Eğitim</i>	215
<i>Lala ve Dadı</i>	216
<i>Cariye Eğitimi</i>	217
<i>Büyücülük ya da Cadılık ve Fal Eğitimi</i>	219
<i>Ebelik</i>	220
SONUÇ VE ÖNERİLER	221
SONUÇ	221
Öneriler	225
KAYNAKLAR	226

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 <i>Sinema Filmleri</i>	40
--------------------------------------	----

KISALTMALAR LİSTESİ

A ₁ metni	“Battal Gazi Destanı” adlı metin
A ₂ metni	“Battal-nâme” adlı metin
Add.	Adet
B eseri	“Battal Gazi Destanı: Türk Romanı” adlı roman
C.	cilt
C ₁	“Battal Gazi Geliyor” adlı film
C ₂	“Battal Gazi Destanı” adlı film
Doç. Dr.	Doçent Doktor
Hız.	Hazreti
M	Miladi
M. Fuat	Mehmet Fuat
no:	numara
Prof. Dr.	Profesör Doktor
Prof.	Profesör
s.	sayfa
Vat.	Vatikan
vb.	ve benzeri
Yrd. Doç. Dr.	Yardımcı Doçent Doktor

BÖLÜM I

GİRİŞ

Destan sözcüğünün aslı Farsça “dastân” kelimesinden gelmektedir. Kelimenin ilk defa Türkler tarafından kullanış zamanını tesbit etmek zordur; bununla beraber 9-11. asırlar arasında yazılı edebiyatın muhtelif türlerinde kullanıldığı tahmin edilmektedir (Elçin, 2010, s. 147).

“Batı dillerinde destan sözcüğünün karşılığı olarak Grekçe’de şairlerin saz eşliğinde söyledikleri şiirlere verilen “epos” adıyla türetilen “epopee (epopoeia) kullanılır. Destan, “hikâye, masal, sergüzeşt, manzum hikâye (kıssa), tarih, roman ve hayvan masalı (fabl)” gibi anlamlara da gelmektedir (Yetiş, 1994, s. 202)”.

Destan kavramı efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski halk mahsülü (Elçin, 2010, s. 72); mitlerden sonra onların gölgesini ve çerçevesini taşıyan, tarihî zamanlarda olmuş olay ve kişilerin hikâyelerinin yüz yüze etkileşim bağlamında nakledilen ana teması kahramanlık olan epik destanlar (Çobanoğlu, 2001, s. 88-89); ulusların yazı öncesi çağlarında oluşan, yaradılış, Tanrı, olağanüstü varlıklar ve toplum geçmişine ilişkin bilgileri veren uzun soluklu anlatılar (Boratav, 1988, s. 35-36) olarak tanımlanmaktadır.

Türk dünyasında güncel ve tarihsel bağlamlarda, söz konusu çeşitlenmeleriyle destan sözcüğünün yanında, Türk boylarında alıptığ nımax, comok, cır, kahramandık epos, alıptıh, epos, köne epos; hatta irteği veya batırlık ertegi gibi pek çok terim kullanılmaktadır (Çobanoğlu, 2001, s. 87).

İnal (1998), sözlü gelenek içerisinde önemli bir yeri bulunan destanların eski görenekleri, gelenekleri, geçmiş ataların dünya görüşlerini bir ayna gibi aksettirdiğini vurgulamaktadır. Destanlardaki kişi ve karakterler, olaylar, motifler ve epizotlar “ozan” olarak adlandırılan

kişilerce toplumdaki insanlara anlatılırlar. Bu eserlerde yer alan kişi ve karakterlerin gerek akıl gerek güç gerekse fiziksel şekilde ele alındıkları görülmektedir. Destanın icra edildiği ortamda küçük yaştaki bireylerden yaşlı bireylere kadar birçok birey bulunmaktadır. Kahramanların özelliklerinden yola çıkılarak genç nesillerin eğitilmesinde destanlar büyük bir rol oynamışlardır.

Çobanoğlu (2003), Türk destanlarının “eski” ve “yeni destanlar şeklinde ikiye ayrılarak tasnif edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Tasnifteki asıl etkenin İslamiyet’in kabulü olduğu görülmektedir. İslamiyet’in kabulünden önceki destanlarda yer alan birçok temel unsurlar, İslamiyet’in kabulünden sonraki destanlarda da devam etmiştir.

İslamiyet’ten önceki Türk destanlarında, eski Türk dini olan Gök Tanrı inancı, Maniheizm, Budizm gibi dinlerin etkisi görülmektedir; fakat kahramanlarının mücadeleleri din etrafında şekillenmemektedir. Bu destanlarda genellikle yaratılış, kahramanlık, yurt sevgisi, ölüm vb. konular işlenmiştir.

İslamiyet’in kabulünden sonraki destanlarda kahramanların mücadeleleri genellikle din etrafında teşekkül etmiştir. İslamiyet’in kabulü ve Türklerin Anadolu’yu yurt edinmelerinden sonra, bu coğrafyada üç büyük destan oluşmuştur: Battalnâme, Danişmendnâme ve Saltuknâme (Azemoun, 2017, s. 17).

Battal Gazi ve Battalnâme

Her millet yaşamış olduğu eski dönemlerindeki olaylardan etkilenecek kendilerine örnek alabilecekleri zeki, çevik, güçlü, milletine yardım eden, düşmanlarına korku salan kişi ve kahramanları meydana getirirler. Bu kişi ve kahramanlar, içinde bulundukları milletin her kesimine örnek olacak niteliktedirler ve onların kahramanlık hikâyeleri uzun zaman boyunca anlatılır. İlk anlatılan hikâyenin ne zaman ve nerede anlatıldığı bilinmemekle beraber uzun yıllar boyunca anlatıldığı için esas hikâyede değişiklikler meydana gelmekte ve esas hikâyenin bölümleri dağınık bir yapıya bürünmektedir. Değişen ve dağınık yapıda duran parçaları usta bir şair ya da yazar bir araya getirir. Battal Gazi Destanı da bu türde destanlardan biridir.

Kaynaklarda Battal Gazi, VIII. yüzyılda Emeviler’in Bizans’a karşı açtıkları savaşlarda “El-Battal” (kahraman) lakabıyla şöhret kazanmış Arap emiri emiri (Ocak, 1992, s. 206); Arap tarihlerine göre asıl adı Abdullah olan Battal Gazi, sekizinci yüzyılda Bizanslılarla yapılan ve C. Cahen’in “Kutsal Savaş” dediği savaşlarda ün kazanmış olan bu Emevi komutanı (Cunbur

M. , 1987, s. 781), Battal'ın tarihi şahsiyetinden Taberi, Mes'ûdî, İbnu'l-Esir, İbnu'l-Kesir gibi Arap kaynakları behsettiği ve rivayetler arasında Battal'ın Antakyalı veya Dımaşk (Şam)'lı olduğu (Debbağoglu, 1977, s. 353) yer almaktadır. Ocak (1992), Battal Gazi'nin Türkler arasında sevilerek “alp-eren” olarak yüceltilmesinin nedenini, Battal Gazi'nin mezarının I. Alaeddin Keykubad'ın annesi tarafından rüya sonucunda keşfedildiği rivayetine bağlamaktadır. Battal Gazi ile ilgili rivayetlere Taberi'nin Farsça ve Türkçe tercümelerinde İbn-Arabi'de, Tel-Mahreli Denys ve Karamâni'de rastlanabileceğini belirtir (Debbağoglu, 1977, s. 353).

Edebiyatımızda Battalnâme olarak bilinen destanın Araplar arasındaki teşekkül etmiş şekli *Zatü'l-Himme/Zelhimme/Delhemme* olarak adlandırılmaktadır (Sakaoğlu S. , 1992, s. 68). İslamiyet'ten sonraki Türk destanları içerisinde İslâm-Bizans mücadelelerinin eserleri olarak tanımlanan Battalnâme (Elçin, 2010, s. 72) 9. yüzyılda Arap akınlarından ve 11. yüzyılda Selçuklu-Türk akınlarından kalma anıları 13. ve 14. yüzyıllarda Anadolu Türk edebiyatında yansıtan yaratmalara belirgin bir örnektir ve gazavatnâmelerin aynı geleneğin devamıdır (Boratav, 1988, s. 54)

Anadolu'da teşekkül etmiş ilk destan Battal Gazi Destanı'dır. Battal-nâme ya da Battal Gazi Destanı olarak bilinen destan kendisinden sonra oluşturulmuş olan diğer destanlara kaynaklık etmiştir. Bizans Edebiyatı'nda Aktaris Destanı oluşturan cenkler Türk edebiyatında da Battal Gazi ve Danişmend Gazi gibi destanların oluşmasını sağlamıştır. Köprülü (1982), Bizans sınırlarında yaşayan “Akrit” ve “Apelat”lara karşı Türklerin “Alp” ve “Gazi”leri olduğunu belirtir. Aktiras, Bizanslıların hayat ve dünya ideallerini göstermekte ve Bizans şövalyelerinin Ortodoksluk uğruna verdikleri mücadeleleri anlatırken Battalnâme Türklerin hayat tarzını, dünya ideallerini ve alp ve gazilerin İslamiyet uğruna verdikleri mücadeleleri anlatmaktadırlar.

Turan (2018), Türklerin Anadolu'nun Türk-İslam vatanı olması için uzun bir mücadele ve destan devri yaşadıklarını belirttikten sonra devrin kahramanlık ruhunun ve cihat mefkûresinin Battal Gazi, Dânişmend Gazi, Dede Korkut destanları ve birçok menkıbe ile tarihe mal edildiğini belirtir. Battal Gazi Destanı, konu bakımından Türklerle ilgili olmamasına rağmen, Türk muhayyilesiyle şekillendiği için millî bir destan kimliği kazanmıştır (Demir & Erdem, 2006, s. 17)". Battal Gazi'nin İslamiyet'in yayılması için gösterdiği kahramanlıkların onun Türkler arasında sevilmesine ve bir destanın konusu olmasına yol açmıştır (Sakaoğlu S. , 1992, s. 67). Sevük (1942), Battal Gazi Destanı'nı

“Hamasî Destanlar”dan biri olarak belirtmiş ve “Seyyid Battal Gazi, Anadolu’nun Bizanslılardan fethi menkıbelerinden yaratılmış bir kahramandır.” ifadesini kullanmıştır.

Türklerin Anadolu’yu yurt edindikten sonra bu coğrafyada Battal-nâme, Dânişmend-nâme ve Sâltuk-nâme adlı üç önemli destan meydana getirmişlerdir. (Demir & Erdem, 2006, s. 15), “Türkler, Battal Gazi’yi Alp-Gazi tipi olarak benimsemiştir. Oğuz, Dede Korkut, Köroğlu, Manas destanlarında karşımıza çıkan Alp tipi Türklerin İslâmiyeti kabul etmesiyle Alp-Gazi tipi hüviyetine bürünmüş; Eba Müslim-i Horasanî, Seyyid Battal Gazi, Melik Ahmet Danişmend Gazi ve Sarı Saltık’ın şahsında bütünleşmiştir (Kaya, 1987, s. 168)”. Battal Gazi’nin kahramanlığını, tarihî kişiliğini Anadolu insanı efsaneleştirmiş, gazaları etrafında oluşan menkıbeler, bilindiği üzere “Gazavat-ı Sultan Seyyid Battal Gazi”, “Menakıb-ı Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi”, “Menakıb-name-i Seyyid Battal” ve “Battal-name” diye anılagelmıştır (Cunbur M. , 1987, s. 87)”. VIII. ve IX. yüzyılın özelliği olarak, İslam dininin tesiriyle Hristiyan dininin mensubu Rumlara karşı girişilen mücâdeleler, mefkûrevî bir durum aldığı için halk muhayyilesi Battal Gâzi’yi Peygamber sülalesinden gelmiş olarak kabul etmiş ve ona “Seyyit” sıfatını eklemiştir (Köksal, 2010, s. 57).

Battal Gazi Destanı’nın yazıldığı tarih ve yazarı belli değildir. Battalnâme’deki olaylar Abbasiler döneminde geçmektedir. Bu olaylar Anadolu’da yaşayan Türklerin gözüyle anlatılır ve Battalnâmelerin konusu kısaca Bizans’a karşı verilen Türk-Müslüman savaşlarıdır. Battalnâme’nin esas kahramanı olan Battal Gazi’nin asıl adı Cafer’dir ve peygamber soyundan gelmektedir. Babasının adı Hüseyin Gazi’dir. Battal Gazi zeki, çevik, düşmanlarına karşı kurnazdır ve kutsal kitapların hepsini bilmektedir. Babasının intikamını alarak ordunun başına geçer ve Türk-Müslüman savaşlarında etkin bir rol oynar. Edinmiş olduğu başarıları sayesinde halifenin gözüne girer ve Müslümanlar tarafından oldukça sevilir.

Köprülü (1982), Selçuklular döneminde halkın cihat eğilimlerini artıracak nitelikte olan “Battal Gazi Menkıbeleri” gibi yeni İslamî hikâyelerin teşekkül ettiğinden bahseder. Osmanlılarda aydın tabakanın Şehnâme’yi okumasına karşılık, halk tabakası Saltuknâme, Seyyid Battal Gazi ve Hamzanâme’yi okumuştur (Kaplan, 2014, s. 108).

Battalnâmelerde Battal Gazi çocukluğunda çok güzel olarak tasvir edilmektedir. Ayrıca o kadar güzel ve yakışıklıdır ki düşman prensesleri, din ve intikam duygularını bir tarafa bırakarak ilk bakışta Battal Gazi’ye âşık olurlar (İvgin, 1987, s. 158).

Battalnâme’nin asıl konusu savaş olmakla birlikte masal unsuru ve pek çok olağanüstülük eserde göze çarpmaktadır. “Battal Gazi, Hz. Hızır’la beraber hareket eder. Perilerle dosttur,

onlardan zaman zaman yardım alır. Ejderha ve cadılarla mücadele eder. Vahşî hayvanları kendisine hizmet ettirir. Kaf Dağı'na ve Hindistan'a gider, göz açıp kapayıncaya kadar uzak yerlere ulaşır. Ateş onu yakmaz. Efsanevî kahramanların silâhlarını kullanır (Demir, 2014, s. 343)". Battal'ın Hindistan seferine çıkarak burada devlerle, cinler ve perilerle savaşması, bu Eski Türk inançlarından ve İran peri masallarından nakışlara birer örnektir (Güzel & Torun, 2007, s. 90). Köprülü (1982), Battal Gazi Menkıbesi'nde masal unsurlarının ve halkiyat unsurlarının fazla olmasından dolayı menkıbenin "Halk Destanı" olduğunu vurgulamaktadır. Cunbur (1987) Battalnâme'ye önce Selçuklular daha sonra Osmanlılar yeni motifler ekleyerek, olağanüstü olaylar ve cin, sihirbaz, dev ve cadılarla yapılan savaşlarla Battal Gazi menkıbelerinin masal havasına büründüğünden bahsetmektedir. Debbağoglu (1977), Osmanlı tarihlerinde Battal'ın efsanevî bir şahsiyet olarak görüldüğüne dikkat çeker ve menkıbelere yeni motiflerin ilave edildiğini belirtir. Battalnâme, Türk muhayyilesi ile beslenip Türk motiflerini de bünyesine alarak millî bir destan haline gelmiştir.

Battalnâme'nin mekânı Malatya'dır. Destanda gerçekleşen olayların geniş bir mekânı bulunmaktadır. Demir ve Erdem (2006), destan yazarının eserde Malatya şehriyle alakalı olan tasvirlerde hem kendinden emin tasvirler yapması hem de daha çok ayrıntıya girmesi nedeniyle eserin Malatya'yı iyi bilen biri tarafından kaleme alındığını düşünmektedirler. Destanda yer alan mekânları Kaya (1987) "şehir, kale-set-kule, ülke, dağ, deniz, kuyu, nehir ve ada isimleri" olarak sekiz kategoriye ayırmış (s. 168)'tir.

Say (2009, s. 17), Battal Gazi'nin Anadolu'nun çeşitli yerlerinde büyük izler bıraktığına dikkat çekerek İstanbul, Maltepe'de Seyyid Gazi Kaya'sı, Erdek'te kalesi, Kapadokya Karacadağ'da bir Cami, Caesarea (Hacı Halife-Hacı Kalfa) adına bir vakıf bulduğunu ve Kırşehir'de ise ikinci bir türbenin olduğunu üçüncü türbenin de Çorum yakınlarındaki Ali Dağı'nda bulunduğunu belirtmektedir.

Debbağoglu (1977), Battal Gazi maddesinde "Özellikle Evliya Çelebi Battal'la Harun Reşid'i çağdaş göstermek gibi tarihi gerçekliğe uymayan çizgilerle, Battal'ın olağanüstü maceralarını anlatır. Onun anlattığı hikâyeye göre Kız Kulesini Bizans kralı Kanatur kızını Battal'dan korumak için yaptırmış fakat Battal kızı kuleden kaçırmayı başardığını" belirtir.

1. Battalnâme Metinleri

Battalnâmeler yazma eserler, matbu eserler ve adapte edilen eserler olarak üç gruba ayrılmaktadır.

1.1. Yazma Metinler

1.1.1. Mensur Yazmalar

Battalnâme yazmaları yurt içinde ve yurt dışında bulunmaktadır. Yazmaların belge adları, bulundukları yerler ve yer numaraları aşağıdadır:

İstanbul Arkeoloji Müzesi, no: 1455.

Eser, Menâkıb-ı Battal Gazi adını taşımaktadır. Akhisar Zeynelzâde Kütüphanesi, no: 234.

Cahit Öztelli'nin özel kitaplığı, no: 38.

Cahit Öztelli'nin özel kitaplığı, no: 40.

Fikret Türkmen'in özel kitaplığı. Eser Hicrî 1206 yılında Nezif isimli bir şahıs tarafından yazılmıştır.

Eser Seyyid Battal Gazi Menâkıbı adını taşımaktadır. Ankara Millî Kütüphane, no: 146/1973.

İstanbul Arkeoloji Müzesi, no: 1334.

Eser, altı ciltten meydana gelmekte ve Battal Gazi Hikâyesi adını taşımaktadır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, no: 1209, 1223, 1249, 1331.

Eser, Battal Gazi Menâkıbından Parçalar adını taşımaktadır. Ankara Millî Kütüphane, Aksesyon, no: 829, 1249/1970.

Eser, Menakıpnâme-i Gâziyan adını taşımaktadır. Manisa Genel Kitaplığı, no: 1323.

British Museum, Rieu Kataloğu (s. 214), Add. 10.000.

Paris Bibliotheque Nationale, E. Blochet kataloğu, Ancien Pend 318, 338-342; Suplement (ek) 442-445, 650, 651, 739, 1213 numaralar.

Dresten Kraliyet Kitaplığı, H. L. Fleischer kataloğu (1831), s. 15a ve 18a; no: 104 ve 123.

Leipzig, H. L. Fleischer kataloğu (1838), s. 526b ve 538a, no: 284 ve 307,2.

Leipzig Şehir Kütüphanesi, no: 218, 219.

B. G. Brown, A. Hand-list Of the Muhammetan Manuscripts... preserved in the library of the University of Cambridge (1900), s. 330; no: 1475.

S. Petersburg kataloğu, s. 521.

Hamburg yazmaları kataloğu, no: 275.

Viyana, G. Flügel kataloğu, C. II, s. 33, no: 801.

C. J. Toraberg, Upsala kataloğu (1849), no: 407b.

H. Ethe, Bodleian Kütüphanesi kataloğu, 2. Kısım, s. 1182, no: 49 ve 2087

Ettore Rossi, Vatikan yazmaları kataloğu (1953), s. 20, no: Vat. Torco 26

1.1.2. Manzum Yazmalar

Battalnâme'nin manzum yazması olarak Dârendeli Bakâî'nin eseri bilinmektedir. Bu eserin Türkiye kütüphanelerindeki yazma nüshaları şunlardır:

Üniversite Kütüphanesi, T. Y. No: 88.

Dehri Dilçin'in özel kitaplığı

Konya Koyunoğlu Müzesi Kitaplığı.

Sivas'ın Karaşar Köyü'nden Rüştü Tecer'in özel kitaplığı.

Elazığ nüshası, Mehmet Zeren'in özel kitaplığı.

1.2. Matbu Metinler

Süleymaniye Kütüphanesi (Düğümlü Baba), no: 588.

Türkiyât Enstitüsü, no: 3045.

Hasan Köksal'ın özel kitaplığı.

1.3. Adapte Edilen Eserler

1.3.1. Hikâye ve Roman

Abdullah Ziya Kozanoğlu, Seyyit Battal, İstanbul, Türk Neşriyat yurdu, 1929.

Muharrem Zeki Korgunal, Türk Romanı Battal Gazi, İstanbul, Korgunal Basımevi, 1936.

Abdullah Ziya Kozanoğlu, Battal Gazi, İstanbul, 1937. Roman olarak kaleme alınan eserin 1976 yılına kadar on bir basımı yapılmıştır.

Ziya Şakir Soko, Battal Gâzi, İstanbul 1943.

Füruzan Gediz, Battal Gâzi Yahut Alp Arslan'ın Cenk Hikâyeleri, İstanbul, Akün Basımevi, 1945.

Ürgüplü Ortahisar Kariyeli Ahmet Yazıcıoğulları (sadeleştiren: Esat Sezâî Sünbülük), İstanbul 1958.

Kadı Emmi, Seyîd Battal Gazi, İstanbul, Nuri Akça Yayınevi, 1949.

Ziya Şakir Soko, Büyük Türk Kahramanı Seyyid Battal Gazi'nin Efsanevi Maceraları, İstanbul, İstanbul Maarif Kitaphanesi ve Matbaası, 1953.

M. Faruk Gürtunca, Seyyid Battal Gâzi- Bizanslı Yerinden Oynatan Kahraman, İstanbul 1966.

Hasan Ayyıldız, Eski Yazı İle Yazılana Sadık Kalarak Yazılan Tam Ve Hakiki Battal Gazi, İstanbul, Garanti Matbaası, 1967

Murat Sertoğlu, Battal Gâzi, İstanbul 1967. Eserde Battal Gazi konusu roman haline getirilmiştir. 1968’de Battal Gâzi’nin Oğlu, 1970’te Battal Gâzi’nin Oğlu-Kanlı Takip, 1971’de Battal Gâzi’nin Torunu, 1972’de Battal Gâzi’nin Oğlunun İntikamı-Kanlı Takip kitapları İstanbul’da basılmış ve yayınlamıştır.

N. B., Büyük, Resimli Battal Gazi Hikayesi, İstanbul, Sıralar Matbaası, 1968.

M. Faruk Gürtunca, Seyyid Battal Gazi’nin Oğlu, İstanbul, Ülkü Basımevi ve Yayınevi, 1977.

1.3.2. Manzum Eserler

Darendeli Bakâî, Haza Kitab-ı Battal Gâzi Radyallahü Anh.

Halûk Nihat Pepeyi, Erenler-Gâziler, İstanbul, 1951.

Behçet Kemal Çağlar, Battal Gâzi Destanı, İstanbul, 1968.

P. G. (Neşreden: Alaaddin Sağlam), Türk Kahramanı Seyyid Battal Gâzi, İstanbul 1969.

Problem Durumu

Kadının Türk destanlarındaki görünüşü, eski Türk topluluklarındaki üstün ve muhterem mevkiinin tamamıyla aynıdır. Eski Türk cemiyetinde kadın bazen Türk aile hayatının reisi, Türk erkeğinin vefâlı, sadık arkadaşı ve bütün bunların üstünde mukaddes Türk çocuğunun annesi idi (Banarlı, 1971, s. 22). Oğuz Kağan Destanı’nda Oğuz’un eşlerinden biri gökyüzünü temsil ederken diğeri su kaynaklıdır (Seyidoğlu, 1992, s. 574). Göktürklerin destanı “Gök-Börü Destanı”nda elleri ve bacakları kesilerek kuytu bir yere atılan son Türk gencini dişi bir kurdun iyileştirdiği ve ikisinin evliliklerinden yeni Türk neslinin meydana geldiği bilinmektedir.

Destanlarda yer alan erkek kahramanlar iyi derecede ata binen, savaşı ve savaş silahlarını iyi derecede kullanan tiplerdir. Erkek kahramanlar kendilerine eş olarak seçecekleri kadınlarında bu tür özelliklere sahip olmasını istedikleri destanlarda karşımıza çıkmaktadır. Dede Korkut Destanı’nda yer alan Banu Çiçek bu özelliklere sahip bir tiptir.

Türk toplumunda ve destanlarında kadınlar, erkeğin yanında yer almaktadır. Dede Korkut Destanı’nda yer alan Deli Dumrul’un eşi bu özelliklerde bir kadın tipidir.

Türk toplumun dinî, coğrafi, hayat standartlarındaki değişiklikler destanların yapısında, motiflerinde ve kişilerinde birtakım değişikliklere yol açar. “Battal Gazi Destanı’nda Kadın Tipi ve Kadın Eğitimi” adını taşıyan bu çalışma, Battalnâmelerin yazıldığı dönemlerdeki kadınlar ve kadınların eğitimi hakkında bazı tespitleri içermektedir. Çeşitli dönemlerde yazılan Battalnâmelerin ve Battalnâme çevresinde gelişen yaratmalarda kadınların ve kadın eğitiminin değişiklik gösterip göstermediği saptanmaya çalışılacaktır.

Amaç

Battalnâmelerle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde “Kadın tipi ve kadın eğitimi” konusunda müstakil bir çalışma olmaması dikkat çekmiştir. “Kadın Motifi” çalışmalarda yer almasına rağmen genellikle Battal Gazi’nin eşleri üzerinde durulmuş ve diğer kadın kahramanlar dile getirilmemiştir. Bu çalışmanın amacı Battalnâmeler’de yer alan kadın tipini ve kadın eğitimi inceleyerek değişik dönemlerde kaleme alınan ve filmlere konu olan Battalnâmelerin ve Battalnâmelerin çevresinde gelişen yaratmalarda kadın tipi ve kadın eğitiminin değişiklik gösterip göstermediği saptanmaya çalışılacaktır.

Önem

Destanlar milletlerin eski tarihî zamanlarına ışık tutmaları bakımından oldukça önemlidir. Dinî, coğrafi, hayat standartları gibi değişiklikler destanların yapısında, motifinde ve kişilerinde bir takım değişikliklere yol açar. Battal Gazi Destanı üzerinde yapılan çalışmalarda kadın tipi ve kadın eğitimi konusunda müstakil bir çalışma olmaması bu araştırmayı gerekli kılmaktadır. Elde edilecek bulguların yeni araştırmalara kaynaklık etmesi beklenmektedir.

Sınırlılıklar

Çalışmanın sınırlılıkları “Battalnâme ve çevresinde oluşan sanat yaratmaları” olarak belirlenmiştir. Çalışma için ele alınan yaratmalar şunlardır:

1. Hasan Köksal, Battal Gazi Destanı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2014.

Hicrî 1206 yılında Nezif isimli bir şahıs tarafından yazılan eser, Köksal tarafından günümüz Türkçesine uyarlanmıştır. Köksal, eseri günümüz Türkçesine uyarlarken eserin formel unsurlarını bozmamaya dikkat etmiş, özel isimleri yazmadaki yazılışlarına göre almış, eserin dilini sadeleştirmeye ve cümleleri düzenlemeye dikkat etmiştir.

Çalışmamız içerisinde fazla tekrara düşmemek adına eserden “A₁ metni” olarak bahsedilecektir.

2. Prof. Dr. Necati Demir & Yrd. Doç. Dr. Mehmet Dursun Erdem, Battal-nâme (Eski Türkiye Türkçesi), Hece Yayınları, Ankara, 2006.

Eserde Battalnâme'nin XIII. yüzyılın ikinci yarısı ya da XV. yüzyılın birinci yılında kaleme alınmış olan ve 1800'lü yıllarda tıpkıbasımı yapılan bir nüshası esas alınmıştır. Eser Giriş, Battal-nâme Metni (Eski Türkiye Türkçesi) ve Özel İsimler Dizininden oluşmaktadır.

Çalışma içerisinde fazla tekrara düşmemek adına eserden “A₂ metni” olarak bahsedilecektir.

3. Aptullah Ziya Kozanoğlu, Battal Gazi Destanı: Türk Romanı, Oya Matbaası, İstanbul, 1976.

Battal Gazi'nin Abdüsselam'ı kurtarmak için İstanbul'a gitmesiyle başlayan eser, İmparator Leon'un tahtan indirilerek yerine Mihâl adındaki şahsın imparator olmasıyla bitmektedir. Romanın sonunda Battal Gazi, Bizans prensesi Eleonora ile Malatya'ya doğru yola çıkmaktadır.

Çalışmamız içerisinde fazla tekrara düşmemek adına eserden “B” olarak bahsedilecektir.

4. Battal Gazi Geliyor (film), 1955.

1955 yılında Sami Ayanoglu tarafından yazılan yönetilen film, siyah beyazdır. Başrolde Neriman Köksal, Fikret Hakan, Sadri Alışık ve Gül Gülgün bulunmaktadır. Hüseyin Gazi'nin ölümünden sonra babasının intikamını almak isteyen Cafer'in hikâyesi anlatılmaktadır. İncelenen filme “<https://alkislarlayasiyorum.com/icerik/74463/battal-gazi-geliyor-fikret-hakan-sadri-alisik-1955-84-dk>” internet adresinden ulaşılmıştır.

Çalışmamızda fazla tekrara düşmemek adına filmde “C₁” olarak bahsedilecektir.

5. Battal Gazi Destanı (film), 1971.

1971 yılında Atıf Yılmaz'ın yönetmenliğinde çekilen filmde Cüneyt Arkın başrol oynamıştır. Film, Hüseyin Gazi'nin ölümünden sonra onun intikamını almak isteyen oğlu Cafer'in yaşadıklarını konu edinir.

Çalışmamızda fazla tekrara düşmemek adına filmde “C₂” olarak bahsedilecektir.

BÖLÜM II

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Battal Gazi ve Battalnâmelerle ilgili olan kaynakçalar ilk olarak Tolasa (1977) tarafından verilmiştir. 1988 yılında yapmış olduğu tebliğde Acaroğlu (1988), Battalnâme metinlerini eski harfli ve yeni harfli metinler olarak vermiştir. Aynı tebliğde Battal Gazi ve Battalnâmelerle alakalı olan yeni harfli kitaplar ve yabancı dildeki kaynaklarda yer almaktadır.

Köksal (1983), “Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı” adlı doktora tezinde Battalnâmelere ve Battalnâmelerle ilgili yapılan çalışmalara yer vermiştir. Bu çalışmalar Köksal’ın yapmış olduğu tezde “Kitap Haline Getirilmiş Olanlar”, “Makaleler” ve “Battal Gazi Konusuna Temas Eden Kitap Ve Dergiler” olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır.

Sakaoğlu (1992)’nin Belleten’de yayımlanan “Battal-nâme” adlı makalesi Battalnâme ve Battalnâme konusunda yapılan çalışmalara önemli katkı sağlamıştır.

Emine Güzin Azemoun, *Sözlü Gelenekte Yaşayan Battal Gazi Anlatmalarını İçeren Yazmanın Günümüz Alfabesine Aktarılması Ve Tip-Motif Yönünden İncelenmesi* adlı çalışmasında Köksal’ın çalışmasında yer alan listeye yeni çalışmalar eklemiştir. Bu çalışmalar adı geçen eserde, ‘Kitap Haline Getirilmiş Olanlar’, ‘Makaleler’, ‘Battal Gazi Konusuna Temas Eden Kitap Ve Dergiler’ olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır (Azemoun, 2017, s. 74-79).

Hazırlanan bu listeler aşağıda sunulmuş olup kitapların basımından sonra yapılan çalışmalar eklenmiştir.

Doğrudan Battal-nâme Konusunda Yapılan Çalışmalar

Kitap Haline Getirilmiş Olanlar

Herman ETHE, Die Fahrten DEs Sajjid Bathal (Seyyid Battal Romanı), Leibzig 1871, adlı eser iki cilt halindedir. Ethe; Dresten, Leipzig, Viyana kütüphanelerindeki Battal Gazi hakkındaki yazma eserleri karşılaştırarak eserini Almanca olarak kaleme almıştır.

George HUSIHG, Zur Rostahnsage “Sejjid Bathal”, Leibzig 1913. Köksal (1983), doktora tezinde eser hakkında yazışmalar yapıldığını ve yazışmaların neticesiz kaldığı için eser hakkında bilgi edinilemediğini belirtir.

Şükrü, Seyyid Battal Gazi, İstanbul 1334 (M. 1918). Eser, eski harflerle basılmış olup daha çok menkıbevi olaylar ele alınmıştır. Eserde ayrıca Külliye’nin tarihçesi ve Anadolu’nun o dönemdeki tarihi hakkında da bilgi verilmiştir.

Mehmet ŞİMŞİR, Yaşar CANDEMİR, Seyyid Battal Gâzi, Eskişehir 1966.

Muhittin ASLANBAY, Seyyid Battal Gâzi’nin Hayatı ve Bazı Menkıbeleri, Eskişehir 1953.

I. Seyyit Battal Gazi Semineri Bildirileri, Eskişehir 1979.

II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler, Malatya 19-21 Ekim 1987.

III. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler, Malatya 19-21 Ekim 1988.

Hasan KÖKSAL, Kitab-ı Battal Gâzi, Erzurum 1980. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’ne bağlı doktora ön çalışması olarak Bakaî’nin eserinin İstanbul nüshasının transkripsiyonu yapılmış ve çalışmanın başına “Battalnâme” nüshaları hakkında geniş bilgi eklenmiştir. Çalışma Erzurum Edebiyat Fakültesi Araştırma Kütüphanesi’nde mevcuttur.

İsmail Ali SARAR, Seyyid Battal Gazi, Eskişehir 1989. Battal Gazi ile ilgili seminerler ve kongrelerde sunulan on bildiriye içermektedir.

Hasan KÖKSAL, Battal Gazi Destanı, Akçağ Yayınları, Ankara 2003. Eserde, Nezif tarafından yazılmış olan nüsha kaleme alınmıştır.

Necati DEMİR, Mehmet Dursun ERDEM, Battal-nâme, Hece Yayınları, Ankara 2006. Bu eserde Battalnâme’nin konusu özetlendikten sonra eski yazı metin yeni harflerle aktarılmış ve orijinal metin tıpkıbasıma eklenmiştir.

Yağmur SAY, Türk İslam Tarihinde ve Geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalname, Ankara 2009. Çalışma, Eskişehir Valiliği tarafından yayınlanmıştır. Çalışmada XVII. yüzyıl

sonları ile XVIII. Yüzyıl başlarına ait olduğu tahmin edilen, müellifi ve yazılış tarihi belli olmayan eski yazılı nüsha yeni harflerle aktarılmıştır. Orijinal metin çalışmada yer almaktadır. Ahmet GÜZEL, Battal Gazi: Tarihî-Edebî-Menkıbevî Kişiliği, Konya 2012. Eserde tarihte ve edebiyatta yer alan Battal Gazi'ler hakkında bilgi verilmiştir.

Mustafa ÖZÇELİK, Seyyid Battal Gazi, Eskişehir 2009. Eserde Battal Gazi'nin hayatı, şahsiyeti, mücadelesi, külliyesi hakkında bilgiler yer almaktadır. Ayrıca eserde Battalnâme hakkında bilgiler verilmiş olup halk şiirinde, sinemada, roman ve hikâyeler ile seyahatnamelerde Battal Gazi hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Makaleler

Battal Gazi'nin kişiliği, Battalnâme'nin varyantları ve eserle ilgili çeşitli konular üzerinde duran makaleler, bildiriler ve konferans metinlerinden bazıları şunlardır:

Tahir ALANGU, “Bizans Ve Türk Kahramanlık Eposlarının Çıkışı Üzerine”, Türk Dili, 2(20), Mayıs 1953, 541-557.

Tahir ALANGU, “Ortazaman Anadolu Komşu Milletlerinin Eposlarında Kadın Kahramanlar”, 3(27), Aralık 1953, 144-148.

Heinrich Leberacht FLEISCHER, “Über den Türkisohan Volkaroman Siret-i Sejjid Battal” (Türk Halk Romanı Seyyid Battal Hakkında), SB Sächs. Ak., 1848, C. II, s. 35-41, 150-169. Bu makale Battal İnandî tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. “Türk Halk Romanı Seyyid Battal Hakkında”

Martin HARTMANN, “Der Altürkische Volks Uns Sittenroman Von Sajjid Battâl (Battal Gazi'nin Eski Türkçe Halk ve Ahlâk Romanı)”, Orientalistische Literatur-Zeitung, 2(4), Nisan 1899, 103-104.

S. P. KYRIAKIDES, “Elements Historiques Byzantins Dans le Roman Turc de Seyyid Battal (Türk Romanı Seyyid Battal'daki Tarihi Bizans Unsurları)”, Byzantion, XI, Brüksel 1936.

Süleyman ARISOY, “Seyyid Battal Gazi Ve Atı”, I. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1977, 20-39.

Süleyman ARISOY, “MYTH'leşen Seyyid Battal Gazi Gerçeği”, II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1978, 48-53.

Necdet BULUZ, “Seyyid Battal Gazi'nin Silâh Arkadaşı Abdülvehhab Gâzi 1”, I. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1977, 40-46.

- Müjgân CUMBUR, “Dânişmend-nâme ve Saltuk-nâme’ye Göre Seyyid Battal Gazi”, I. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1977, 47-55.
- Fevzi HALICI, “Seyyid Battal Gazi”, I. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1977, 56-60.
- M. Fahrettin KIRZIOĞLU, “Doğu Serhaddimizde Battal Gazi Kitabı’nın Okunma Geleneği ve Tesirleri”, I. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1977, 61-85.
- İrfan Ünver NASRATTİNOĞLU, “Seyyid Battal Gazi Efsânesi’nin Afyonkarahisar Varyantı”, I. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1977, 86-90.
- İrfan Ünver NASRATTİNOĞLU, “Afyonkarahisar’da Seyyid Battal Gazi ile İlgili Araştırmalar”, II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1978, 38-42.
- Cahit ÖZTELLİ, “Seyyid Battal Gazi Romanı Üzerine Düşünceler”, I. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1977, 91-96.
- İsmail Ali SARAR, “Edebiyatımızda Seyyid Battal Gazi”, I. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1977, 97-102.
- İsmail Ali SARAR, “Şiirimizde Kahramanlık Konusu ve Battal Gazi”, Eskişehir Anma Günleri Dergisi, 1978, 1(2), 13-14.
- Harun TOLASA, “Battal Gazi Destanı Geleneğinin Türk Halkı Arasında Doğuşu, Gelişmesi Üzerine Düşünceler ve Bu Gelenekle İlgili Bibliyografik Bir Döküm”, I. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1977, 103-115.
- Vecdi YARMAN, “Behçet Kemal Gözü İle Seyyid Battal Gazi”, I. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1977, 120-127.
- Müjgân CUNBUR, “Battal Gazi’yle İlgili İki Eski Kaynak ve Birkaç Beyit”, II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1978, 86-92.
- Abdülkadir KARAHAN, “Menkıbelerde Ve Edebiyatta Seyyid Battal gazi”, II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1978, 15-22.
- Hikmet DİZDAROĞLU, “Battal Gazi Destanı’nın Fetihnâme Ve Gazavatnâmeler Arasındaki Yeri”, II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1978, 23-34.
- Mehmet ERBİL, “Battal Gaziler ve Anadolumuzun Müslüman Ve Türk Kılınışı”, II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1978, 43-47.
- Murat ÖZMEN, “Seyyid Battal Gazi’ye Çağdaş Bir Yaklaşım”, II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, Eskişehir 1978, 74-77.
- Niyazi OZAN, “Seyyid Battal Gazi”, Eskişehir Anma Günleri Dergisi, 1(2), 1978, 27.

Hikmet Ziya GÜRSOY, “Battal Gazi”, Eskişehir Anma Günleri Dergisi, 1(2), 1978, 28-29.

İsmail Ali SARAR, “Seyyid Battal Gazi Külliyesinde Yetişen Son Halk Şâirimiz Mustafa Şükrü”, Eskişehir Anma Günleri Dergisi Seyyid Battal Gazi Özel Sayısı, 2(5), 1979, 4-6.

İrfan Ünver NASRATTİNOĞLU, ‘Halk Ozanlarının Belleğindeki Seyyid Battal Gazi’, Eskişehir Anma Günleri Dergisi Seyyid Battal Gazi Özel Sayısı, 2(5), 1979, 8-11.

Saim SAKAOĞLU, “Bakaî’nin Battalnâme Adlı Eserinin Nüshaları”, Eskişehir Anma Günleri Dergisi Seyyid Battal Gazi Özel Sayısı, 2(5), 1979, 12-14.

Saim SAKAOĞLU, “Battal-nâme” TDAY Belleten 1992, s. 67-74.

Müjgân CUMBUR, “Seyyid Battal Gazi Üzerinde Deyişler”, Eskişehir Anma Günleri Dergisi Seyyid Battal Gazi Özel Sayısı, 2(5), 1979, 8-21.

Mehmet MUTLU, “Gönüllerdeki Battal Gazi”, Eskişehir Anma Günleri Dergisi Seyyid Battal Gazi Özel Sayısı, 2(5), 1979, 22-24.

Vehbi Cem AŞKIN, “Seyyid Battal Gazi”, Çağrı (98), Mart 1916.

B. Kemal ÇAĞLAR, H. YAZICIOĞLU, “Battal Gazi Destanı”, Türk Dili, C. 20, 1969, 215.

Pertev Naili BORATAV, İslâm Ansiklopedisi “Battal” mad., C. 2, 344-351.

Türk Ansiklopedisi, “Battal” mad., C. 5, 410-411.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, “Battal Gazi” mad., C. 1, 352-354.

Sevgi DAL, “Malatya’da Yaşayan Bir Anlatı Olarak Battal Gazi Destanı”, Uluslararası Folklor Akademisi Dergisi, 2(2), 311 -322.

Muhammet Nurullah CİCİOĞLU, "Kırgız Türkçesiyle Yazılmış Olan Seyyid Battal Gazi Destanı Üzerine Bir İnceleme", Turkish Studies, 8(4), 2013, 427-440.

Muhammet Nurullah CİCİOĞLU, “Kazak Türkçesiyle Yazılmış Olan Battalnâmelerin Tespiti ve Tınıslıkoglu’nun Battalnâmesi Üzerine Bir İnceleme”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(26), 2013, 109-125.

Ayşe YÜCEL ÇETİN, “Orta Dönem Türk Destanlarında Kadın: Battalnâme Örneği”, 2. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri, Ankara 2018, 1007-1020.

Tezler

Abdülkadir ÇOLAK, Tûrâbî’nin Manzum Battalnâme’si İnceleme/Metin, Malatya 2006. (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Gamze KAYA, Battal Gazi Destanı'nın (343-675) Çeviri Yazısı ve Metin Sözlüğü, Kahramanmaraş 2011. (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Halid Turhan DAĞLIOĞLU, Battal Gâzi Hakkında, İstanbul 1928. (İstanbul Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Lisans Tezi)

Feridun SEZER, Seyyid Battal Gâzi Destanı, Erzurum 1975. (Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğrenci Bitirme Tezi)

Mehmet KÖSE, Min Menakıb-ı Gazavat-ı Seyyid Battal Gâzi, Erzurum 1979. (Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğrenci Bitirme Tezi)

Ahmet ÖLMEZ, Halil ÖZGAN, Haza Kitab-ı Battal Gâzi, Erzurum 1979. (Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğrenci Bitirme Tezi)

Cemil GÜLSEREN, Kitab-ı Battal Gâzi, İstanbul 1979. (İstanbul Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi)

Hasan KÖKSAL, Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı, 1983. (Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Doktora Tezi). Eser, 1994 yılında Ankara'da basılmıştır. Eserde ön söz, giriş, birinci bölüm, ikinci bölüm ve netice kısmı yer almaktadır. Giriş bölümünde destanlar ve destanların oluşumu hakkında bilgi verildikten sonra Battal Gazi hakkında yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Eserin birinci bölümünde ise Battalnâme'deki tipler incelenmiş ve ikinci bölümde ise Battalnâme'de yer alan motifler hakkında bilgi verilmiştir.

Burhan PAÇACIOĞLU, Battal-nâme, Kayseri 1993. (Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi)

Yorgos DEDES, Battal-nâme. (Harvard Üniversitesi, Doktora Tezi). 1996 yılında İngilizce olarak iki ciltte basılan eserin birinci cildi giriş ve metin tercümesini içermektedir. İkinci cilt ise Türkçe ve yoruma ayrılmıştır.

Şule Gül ATMACA, İslamiyet Sonrası Destanlarda (Battal-nâme, Danişmend-nâme ve Saltık-nâme) İslamî Karakterler ve Tipler, Erzurum 2015. (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Emine Güzin AZEMOUN, Sözlü Gelenekte Yaşayan Battal Gazi Anlatmalarını İçeren Yazmanın Günümüz Alfabetine Aktarılması ve Tip-Motif Yönünden İncelenmesi, Akçağ Yayınları, Ankara 2017. Çalışma Girne Amerikan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Betül HOTAMIŞLI DAĞ, İslamî Dönem Anadolu Türk Destanlarından “Müseyyeb-nâme, Battal-nâme, Danişmend-nâme ve Saltık-nâme”nin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi, Nevşehir 2018. (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Merve Nur ALBOĞA, Battal Gazi Hayatı ve Tarihi Şahsiyeti, Ankara 2020. (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Basılmamış Yüksek

Dolaylı Olarak Battalnâme’den Bahseden Kanyaklar

Battal Gazi konusuna doğrudan doğruya temas edilmemekle beraber ansiklopedi ve antolojilerde konuyla ilgili bilgilere rastlanmaktadır. Edebiyat tarihleri ve sözlükler de önemli kaynaklar olarak değerlendirilebilir. Örneğin Fuat Köprülü’nün Türk Edebiyatı Tarihi, Agâh Sırrı Levend’in Türk Edebiyatı Tarihi ve Vasfî Mahir Kocatürk’ün Türk Edebiyatı Antolojisi önemli kaynaklardandır. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır:

Müneccimbaşı Tarihi (Tarih-i Umumi Sahaifü’l-Ahbar), C. I, 801-814.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, (Neşreden: Mehmet Zıllıoğlu), İstanbul 1976, I-II, 326-327.

Pertev Naili Boratav, Köroğlu Destanı, İstanbul 1931, 58-100.

Ömer Lütfi Barkan, Kolonizatör Türk Dervişleri, Vakıflar Dergisi, II, 1943.

M. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1966, (50, 198-199, 215, 218).

Vasfî Mahir Kocatürk, Türk Edebiyatı Antolojisi, Ankara 1967, 80-82.

M. Fuat Köprülü, Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, Ankara 1972, 137.

Agâh Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1973, I, 127.

M. Fuat Köprülü (Prof. Osman Köprülü), Türk Edebiyatı Tarihi, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1980, 255-258.

Battal Gazi’nin Diğer Sanat Eserlerine Yansıması

Battal Gazi anlatımları Cumhuriyet dönemi yazarları tarafından, Cumhuriyet sonrası insanımıza özellikle çocuk ve gençlerin anlayabileceği şekilde değişik sanat eserlerinde işlenmiştir. Bunlar üç grupta toplanabilir:

Meddahların Konusu Olması

Arapça “medh” kökünden gelen meddah sözlükte “metheden, çok öven” anlamına gelir (Nutku, 2003, s. 293). Kelime anlamı olarak meddah, taklitler yaparak ve hoş hikâyeler anlatarak halkı eğlendiren sanatçı olarak tanımlanmaktadır.

Türk halkının edebî hayatında meddahların yeri önemlidir; çünkü meddahlar asırlardan beri toplumumuzda halk hikâyeciliğini temsil etmektedirler. Meddahlar halk kahvehanelerinden saraya kadar halkın her kesimine hitap etmektedirler.

Köprülü (2014), Türklerde meddahlığın gelişimini “eski Türk ananesinden geçen mevzular”, “İslam ananesinden geçen dinî mevzular” ve “İran ananesinden geçen” mevzular olarak üçe ayrılmış olup 1203-1398 yıllarında Anadolu’da meydana gelen manzum ve mensur eserlerin ikinci ve üçüncü kısma girebileceğini belirtmiştir. Ayrıca Köprülü, XV. yüzyıldan sonra ise kıssahan olarak anılan hikâye anlatıcılarına “meddah” lakabı takıldığını, XVII. yüzyıldan sonra ise meddah tabirinin yaygınlaştığını belirtmektedir.

“XIX. yüzyılın sonlarına doğru yaşayan Meddah Şükrü Efendi, meddahları şöyle sınıflandırmıştır: Kitaptan okuyarak ya da ezberden Hamza, Battal Gâzi gibi kahramanların yiğitlik ve kahramanlıklarından söz eden hikâyeleri anlatan ya da o yiğitliklerin menkıbelerini söyleyen meddahlar; saz eşliğinde destanlar, manzum övgüler düzüp hikâyeler söyleyen meddahlar ve Taklitli hikâyeler ve menkıbeler söyleyenlerdir (Köksal, 1983, s. 23).”

Halk Şiirine Yansıması

Battalnâmelerin kahramanı olan Battal Gazi’nin hayatı, maceraları, bilgeliği hemen hemen her devirde halk şairlerinin şiirlerine de ilham olmuştur. Türk saz şairlerinin bir kısmı Battal Gazi’yi kendilerine “pir” olarak kabul etmişlerdir. Bu gelişim daha çok Alevi-Bektaşî ozanlarında ağırlıktadır.

“Alevi-Bektaşî edebiyatında Abdal Musa, Karacaoğlu, Kul Hüseyin sonraki zamanlarda Dursun Durdağı (Burhani), M. Şükrü Efendi, Ercişli Âşık Ahmet Poyrazoğlu, Karslı Rüstem Alyansoğlu, Âşık Sefili, Feyzi Halıcı, İ. Ali Sarar, Muharrem Kubat, Musa Tektaş gibi isimler de bu konuda şiirler yazmışlardır (Özçelik, 2009, s. 119).”

Karacaoğlu’nun bir dördlüğü:

“Seyyid Gazi yolun diktiler nişan
Deli gönlüm oldu şimdi perişan

Tanrı kalamını her dem söyleyen
İdris cennettedir Musa Tur'dadır”

Battal Gazi'nin külliyesi de şiir açısından bir mektep vazifesi görmüş olup burada da birçok şair yetişmiştir. Pir Mehmet, İlhami Dede, Genci Abdal, Şeyh Nurettin, Ali Yılmaz ve Şeyh Mustafa bunlardan bazılarıdır. Seyyid Battal Gazi Külliyesi'nde yetişen son halk şairi Mustafa Şükrü'nün divanında yer alan nefesler Battal Gazi'nin kahramanlığını, bilgeliğini dile getirirler.

Mustafa Şükrü'nün Battal Gazi'yi anlattığı şiiri aşağıdadır:

“Gelmedi mislin cihana,
Yayıldı namın her yana,
Çaldı seyfi Hayderâne,
Battal Gâzi, Battal Gâzi.

Azimle küffarı kıran,
Yetmiş iki lisan bilen,
Reis-i gazzat olan,
Battal Gâzi, Battal Gâzi.

Şükrü söyler bir de birin,
Ceddi ebcet enverin,
Din yolunda verdi serin,

Battal Gâzi, Battal Gâzi (Köksal, 1983, s. 25).”

Köksal (1983), Battal Gazi ile alakalı olan şiirleri kahramanlık dolu maceralarını anlatan şiirler ve Battal Gazi'nin herhangi bir özelliğine telmih olan şiirler olmak üzere iki grupta toplamıştır.

“Birinci gruba örnek olarak, ne zaman yaşadığı belli olmayan Hüseyin isimli halk şairi, Battal Gazi'nin babasının öcünü almasını ve düşmanlarıyla mücadelesini şiirleştirmiştir. Karşılı halk şairi Rüstem Alyansoğlu şiirlerinde Battal Gazi'nin cengâverliğinin güç kaynağı Mevla olduğunu dile getirmiştir. Karşılı halk şairi Dursun Durdağı (Burhanî) şiirlerinde Battal Gazi'den bahsetmiştir. Ercişli halk şairi Ahmet Poyrazoğlu şiirlerinde Battal Gazi'nin yenilmezliğini, mazlumların yanında zalimlerin karşısında olduğunu, doğruluğunu kendine örnek aldığını dile getirmiştir. Behçet Kemal Çağlar, Battal Gazi destanını nazma çekmiştir.

İkinci gruba örnek olarak ise, Hamdi adlı bir şair tarafından Hacı Bektaş Veli'nin Battal Gazi'nin makamını ziyaret etmesi şiirleştirilmiştir. Şeyh Mehmet Dede Sultan, ermişleri anan bir şiirinde Battal Gazi'ye seslenmiştir (Köksal, 1983, s. 29).”

Sinema Filmi Haline Getirilmesi

Battal Gazi ile alakalı olarak altı sinema filmi bulunmuştur ve bu filmlerin büyük çoğunluğu özellikle 1970’li yıllarda çekilmiştir.

Tablo 1

Sinema Filmleri

Filmin Adı	Çekim Yılı	Yönetmen	Başrol Oyuncuları
Battal Gazi Geliyor	1955	Sami Ayanoglu	Fikret Hakan-Sadri Alışık
Battal Gazi - Ölüm Kalesi Cengi	1966	Muharrem Gürses	Atilla Gürses-Tijen Par
Battal Gazi Destanı	1971	Atıf Yılmaz	Cüneyt Arkın-Meral Zeren
Battal Gazi'nin İntikamı	1972	Natuk Baytan	Cüneyt Arkın-Meral Zeren
Battal Gazi'nin Oğlu	1973	Natuk Baytan	Cüneyt Arkın-Zerrin Akbaş
Savulun Battal Gazi Geliyor	1974	Natuk Baytan	Cüneyt Arkın-Zuhal Aktan

BÖLÜM III

BATTAL GAZİ DESTANI'NDA YER ALAN KADIN TIPLERİ

Edebî eserler, yazıldıkları dönemin insan karakterlerine, yaşayışlarına, inanışlarına, gelenek ve göreneklerine, giyim-kuşamlarına ve yeme-içme kültürlerine ışık tutarlar. Edebî eserlerde yer alan kahraman ve kişiler, eserin yazıldığı dönemdeki olması istenen insan karakterleri ve olması istenmeyen insan karakterleri olarak ele alınırlar. Toplumdaki insanlarda var olması istenen özelliklere sahip olan karakter ya da kişiler cesur, iyi, vatansever, akıllı, bilgili, gelenek ve göreneklerine bağlı olarak anlatılmaktadır. Bu karakter ya da kişilerin karşısında ise, onların tam tersi olan karakter ve kişiler yer almaktadır. İyi karakter ya da kişilerin aksine olumsuz olarak ele alınan karakter ve kişiler korkak, cahil, gelenek ve göreneklerine bağlı olmayan, yalancı, her türlü kötülüğü yapabilen karakter ve kişiler olarak anlatılır. Bu anlatımlarla toplumda var olan kişilerin idealize edilmiş olan karakter ve kişilerden örnek alınarak kendilerini veya çocuklarını yetiştirmeleri beklenirken olumsuz karakterdeki kişilerin örnek alınmaması istenmektedir.

Göçebe hayat düzeninden yerleşik hayata geçilmesi, dinî inanışın değişmesi gibi etmenlerle Türk medeniyetinde değişimler başlamıştır. Toplumlardaki değişimlerin meydana gelmesinden sonra insanların kendilerinde de değişim yaşandığı görülmektedir. İnsanların kendilerinde, dinlerinde ve hayat düzenlerinde meydana gelen değişimler sanat eserlerine de yansımıştır. Destanlar bu değişimlerin yansıtıldığı sanat eserlerinden birisidir. İlk Türk destanı olan Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz atlı-göçebe kültüründeki insanın ideal tipini temsil etmektedir. Destanda Oğuz Kağan'ın amacı bütün dünyayı kendi hâkimiyeti altına alarak bir "Türk Cihan Devleti" kurmaktır. İslamî dönem Türk destanlarında ise "gaza ve cihat olgusu" karşımıza çıkmakta ve yapılan savaşlarda Allah'ın rızasını almak ön plandadır. Kaplan (2014), her medeniyet ve sosyal tabakanın kendi tiplerini meydana getirdiğini ve bir

medeniyet devrinden başka bir medeniyet devrine geçildiğinde eserlerde yer alan tiplerin de değiştiğini belirtmektedir.

İslamiyet'ten önceki Türk destanları genel olarak “cihan hâkimiyeti” düşüncesiyle oluşturulmuşlardır. Eski Türkler, Tanrı'nın kendilerine cihan hâkimiyetini emanet olarak bıraktıklarını düşünüyorlar ve meydana getirdikleri destanlar ile bu düşüncüyü Türk halkı arasında yaymak istiyorlardı. Bu dönemde ele alınan destanların konusu kısaca Türk milletini düşmanlardan korumak ve Türk milletini yüceltmektir. İslamiyet'in kabulünden sonra yazılan destanlarda ise “cihan hâkimiyeti” ile beraber “gaza ve cihat anlayışı”da destanlarda yer almıştır. Türklerin, İslamiyet'i kabul etmesinden sonra Allah'ın cihan hâkimiyetini kendilerine emanet ettiği inancı ile gaza ve cihat inancı birleşmiş ve yapılan savaşlar dinî bir boyut kazanmıştır. Cihadın farz olduğu durumlar genellikle İslamiyet'e ve Müslümanlara saldırılmasıdır; cihat gayrimüslimlerle savaşarak onların oldukları yeri işgal etmek anlamını taşımamaktadır. Bu dönemde yapılan savaşların ideolojisi, genel olarak Allah'ın rızası kazanmak ve İslamiyet'i yaymak olmuştur. Hadis ve ayetlerle de Türklerin bu inancı desteklenmiştir.

Genel olarak savaşçı bir toplum olan Türkler, İslamiyet'in kabulünden sonra yerleşik hayata geçmişlerdir; fakat savaşçı özelliklerini de kaybetmemişlerdir. Abbasîlerin Bizans'a karşı geliştirdikleri “hudut teşkilâtı (Turan O. , 2018, s. 164)“ Türklerin savaşçı özelliklerini terk etmemelerinde etkili olmuştur.

“Hudut teşkilâtı Tarsûs, Malatya ve Erzurum'da kurulmuş olup, bu teşkilatın içinde gönüllü gaziler ve Türkler yer almışlardır. Malatya'da yerleşen cihad an'anesi, daha sonra Bizans'ın bu şehri işgaline rağmen, devam etmiş ve Selçuklu devrine kadar intikal ederek Dânişmend-nâme destânı da bu sebeple Malatya'ya bağlanmıştır. Battal Gazi ve Dânişmend Gazi destânları Anadolu'nun fethinde Gazilerin İslâm cihâdı uğrunda ne kadar derin bir ideale sahip olduklarını güzelce aksettirir (Turan O. , 2018, s. 262).”

Dânişmend Gazi Destanı'nda Battal Gazi ve silah arkadaşlarının ölümüyle lidersiz kalan Malatya halkının kendilerine Battal Gazi'nin soyundan gelen Dânişmend Gazi'yi yönetici seçerler. Malatya halkının kendilerine Battal Gazi'nin soyundan gelen birini lider olarak seçmeleri bu destanın Battal Gazi Destanı'nın devamı olduğunu göstermektedir. 15. yüzyılın sonlarına doğru (t.t. 1480) Cem Sultan'ın emriyle Ebulhayrî Rûmî tarafından yazılmış olan Saltuknâme (Mengi, 1996, s. 973)'ye göre Sarı Saltuk (Şerif Hızır), Seyyid Battal Gazi neslindendir (Yakupoğlu, 2014, s. 203). Demir (2006), “Dânişmend Gazi Destanı'nda, Battal

Gazi Destanı'ndan bahsedilmesi ve Saltuk Gazi Destanı'nın giriş kısmında tarihî çizginin Battal Gazi'den başlatılıp Saltuk Gazi'ye kadar getirilmesi dikkate alınırsa, Battal Gazi Destanı, yazıya geçirilen bu türdeki ilk metindir (s. 16).” diyerek Anadolu’da teşekkül etmiş üç destan halkasından biri olan Battal Gazi’nin önemini vurgulayarak kendinden sonraki destanlara kaynaklık ettiğini belirtmiştir.

Geçmişten günümüze kadar Türk toplumunda kadın, hayat şartlarına göre değişikliklere uğramış ve geçirdikleri değişiklikler sonucunda edebiyatımıza da yansımıştır. Bu değişimler fizikî çevre, dinsel ya da siyasî değişiklikler, kültürel değişimler ve teknolojik değişimler olarak gösterilebilir. İslamiyet’ten önceki eserlerde kadın ok atabilen, ata binen, kılıç kullanan bir tipken İslamiyet’ten sonraki eserlerde bu niteliklerini kaybederek geri plana düşmüştür. İslamî dönem Türk destanlarında kadın daha çok ev işleriyle ilgilenen bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. İslamiyet öncesi Türk destanlarına göre daha durgun ve sakin yapıda olan kadın tiplerinin savaşçılık özellikleri devam etmekle birlikte bu özelliğinin daha geri plana itildiği görülmektedir.

Sönmez’den aktaran Yılmaz (2004), tarih boyunca Türk kadının mevcut olunan kültür dairleri içerisinde “göçebe hayatı içinde kadın”, “yerleşik medeniyet ile İslamî kültür çevresinde kadın”, “Batı medeniyeti tesiri altında kadın” olarak üç kategoriye ayırmıştır.

Güneş (2009), Oğuz grubu Türk kahramanlık destanlarında kadının merkez kahraman olmamasından dolayı kadınların doğumlarından ölümlerine kadar olan yaşamlarının geçiş dönemleriyle destanda anlatılmamasını vurgular. Ayrıca destanlarda önemli role sahip kadınların adlarının verilmeyerek hangi erkeğin eşi, annesi, kızı olduğu üzerinde durulduğuna dikkat çekmektedir.

Kaplan (1951), “Dede Korkut Kitabında Kadın” adlı makalesinde Türk edebiyatında yer alan kadınları üç şekilde değerlendirmiştir:

1. İslâmiyetten önce ve göçebelik devrinde o, bu devrin ideal erkek tipi olan Alp tipine yaklaşır. Erkek gibi o da ata biner, ok atar, kılıç kullanır ve icabında düşmanla kahramanca çarpışır.
2. Yerleşik medeniyete ve islâmî kültür çevresine dahil olduktan sonra kadın, erkek gibi ve erkekten daha fazla pasif bir karakter arzeder. Toprak ve din, insanları kendilerinden üstün tabiat veya tâbiat üstü kuvvetlere bağlar. Bu devirde kadının kahramanca vasıflarını kaybederek bir haz ve aşk mevzu'u olduğu görülür.

3. Garp medeniyeti tesiri altına girdikten sonra kadının ilkin edebiyatta, sonra hayatta beşerî hakları müdafaa edilir ve tamamıyla erkekle müsavi bir seviyeye getirilir (s. 99).

Kaplan (2014), eski çağlara ait destanlar ile mesnevilerde, umumiyetle, karakterleri aynı kalan kişilere rastlanıldığını söyledikten sonra bu kişileri “tip” olarak adlandırmıştır. Kaplan’a göre, destanlarda yer alan tipler basit ve bu tiplerin karakterleri de sabittir ve tiplerin tespiti için, bir devirde vücuda gelen bütün eserleri mukayeseli olarak ele almak gerekmektedir.

Destanlarda karşımıza çıkan belli başlı tiplere “Alp Tipi”, “Bilge Tipi”, “Gazi Tipi”, “Ahi Tipi”, “Veli Tipi”, “Kadın Tipi” örnek gösterilebilir. Destanlarda yer alan tiplerin genel anlamda sabit karakterli olmalarından dolayı aynı dönem içerisinde ele alınan çeşitli eserlerde benzer tiplerin görülmesine olanak sağlamıştır.

İslâmiyet’in ön planda olduğu destanlarda kahramanların din ile ilgili inanışları ölçüt olarak alınmıştır. Çetin (1997), Hz. Ali cenknâmelerinde görülen kadın tiplerini “İslâmî Tipler”, “Sonradan Müslümân Olan Tipler” ve “Müslümân Olmayan Tipler” olarak tasnif etmiştir.

Ekici (1999), “Anadolu Sahası Köroğlu Anlatmalarında Kadın Tipler” adlı makalesinde Köroğlu anlatmalarında yer alan kadın tiplerini “Köroğlu veya keleşlerinin evlenmeyi düşündüğü veya kendileri Köroğlu veya kardeşleriyle evlenmeyi düşünen kadın tipleri”, “Köroğlu veya keleşlerine yardımcı olan kadın tipleri” ve “Köroğlu veya keleşlerine kötülük eden kadın tipleri” olmak üzere üç gruba ayırmıştır.

Ekici (1999b), Dede Korkut Destanı’nda yer alan kadın tiplerini “İdeal Eş ve Anne Tipi”, “İdeal Sevgili Tipi” ve “Yardımcı Tipi” olmak üzere üç gruba ayırmıştır.

Bars (2014), Ak Kağan Destanı’nda yer alan kadın tiplerini “Alp Kadın Tipi”, “İdeal Eş ve Anne Kadın Tipi” ve “Bilge (Yardımcı) Kadın Tipi” olmak üzere üç gruba ayırmıştır.

Karakaş ve diğerleri (2017), Yaralı Mahmut Hikâyesinde yer alan kadın tiplerini “Sevgili tipi”, “Anne tipi”, “Yardımcı tip” ve “Engelleyen tip” olmak üzere dört gruba ayırmışlardır.

Akbalık (2012), “Anadolu Sahası Türk Halk Hikâyelerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İle Kadınlar” adlı çalışmasında Anadolu sahasında ilk dönem metinleri, XX. Asra kadar olan ve son dönem halk hikâyelerinde yer alan kadınları “Eş olarak”, “Anne olarak”, “Sevgili olarak”, “Evlat olarak” ve “Yardımcı Tip Rolü ile Kadın” olarak gruplandırmıştır. Çalışmada Battal Gazi Destanı, Anadolu sahası ilk dönem metinlerinin içerisinde yer almış ve destanda yer alan kadınlar ilgili oldukları gruplarda ele alınmıştır.

Köksal (1983)’a göre “Battal Gâzi Destanı’nda iki tip kadın mevcuttur. Bunlardan bir kısmı, İslâmiyet’in etkisi altında, erkeğin dış hayatından ayrı bir dünyada ve ayrı bir nizam içinde

yaşayan İslâm kadını tipi, diğeri ise epik-feodal nizamın özelliklerini taşıyan alp-kadın tipi (s. 120).

Yukarıda ele alınan çalışmalardan da anlaşılacağı üzere destanlarda yer alan kadın tipleri ya dinlerine göre ya da destandaki rollerine göre ele alınmıştır.

Battalnâmelerde Yer Alan Kadın Tipleri

Türk tarihinin İslamiyet'ten önceki döneminde kadın-erkek ayrımı belirgin olarak bulunmamaktadır. Kadınlar, toplumun her katmanında kendilerine yer bulmuşlar ve toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelmişlerdir. Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra ise Türk kadınları daha pasif bir hale gelmişlerdir. Battalnâmelerde yer alan kadınlar eserde "... 'nın karısı", "... 'nın kızı" ya da "... kızı/eşi/annesi" gibi ifadelerle tanıtılmışlardır. Bu durum, Arap zihniyetinin ürünü olan kadının arka planda olması şeklinde açıklanabilir. Bir diğer husus ise, eserin ortaya çıktığı, yazıldığı, istinsah edildiği, basıldığı ya da anlatıldığı dönemlerde kadın-erkek cinsiyet ayrımının farkında olunmadığı ve kadının toplumda arka planda olduğu bir dönemdir.

Battalnâmelerle aynı dönemde yazılan ya da anlatılan Dede Korkut, Köroğlu gibi diğer kahramanlık hikâyelerinde kadın daha aktif durumdadır. Köprülü (Köprülüzade, 1925), "Meddahlar" adlı makalesinde hikâyelerin kaynağını İslamî, Farsî ve milli Türk kaynağı olarak tasnif etmektedir. Battalnâmeler, orta dönem Türk destanları olmalarına rağmen daha çok İslamî ve Arabî zihniyetin ürünüdürler. Bu nedenle, eserde yer alan kadınlar pasif bir konumda karşımıza çıkmaktadırlar.

Battalnâmeler ve çevresinde oluşturulan yaratmalar incelenmiş ve kadın tipleri tespit edilmiştir. Tespit edilen kadınlar önce "Müslüman Olanlar, Sonradan Müslüman Olanlar ve Müslüman Olmayan Kadınlar" olarak üç ana kategoriye ayrıldıktan sonra kendi içlerinde "Anne ve Eş Olarak Kadınlar, Mâşuk / Sevgili Olarak Kadınlar, Âşık Olarak Kadınlar, Alp Kadınlar, Esir Kadınlar, Büyücü ve Düşman Olarak Kadınlar, Yardımcı Olarak Kadınlar, Figüratif Kadınlar" olarak sekiz kategoriye ayrılmıştır.

Destan kahramanlarının tipleşmesinde sabitlik ve değişmezlik bir ilke olarak en etkili konumda olmasına rağmen bir destan kahramanı, farklı tiplere ait özelliklere sahip olabilir (Fedakâr P. , 2016, s. 32). Bu nedenle, ele alınan yaratmalarda bulunan kadın tipleri tek bir kategoride ele alınmamış olup, birden fazla kategoride ele alınmıştır.

Müslüman Olan Kadın Tipleri

Anne ve Eş Olarak Kadın Tipi

Türk toplumsal yapısı en küçük birimden en büyük birime şu şekilde sıralanmaktadır: oğuş (aile), urug (sülale), boy, budun, il (devlet). Sıralamadan da anlaşılacağı üzere Türk devletini oluşturan en küçük yapı ailedir ve Türkler geçmişten günümüze kadar “aile” kavramına oldukça fazla önem vermişlerdir. Türklerde aile kavramının temel dayanağı kan akrabalığıdır. Türk aile sistemine Orhun Yazıtları kaynaklık etmektedir. Orhun Abidelerinde yer alan “Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insan oğlu kılınmış. İnsan oğlunun üzerine ecdadım Bumın Kağan, İstemi Kağan oturmuş (Ergin, 2011, s. 9). ... Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye babam İltiriş Kağanı, annem İlbilge Hatunu göğün tepesinden tutup yukarı kaldırmış olacak (Ergin, 2011, s. 13).” cümlelerinde de anlaşılacağı üzere Türk ailesine önem verilmiş ve Türk ailesinin Tanrı tarafından korunduğu söylemiştir. Türk inanışına göre devleti oluşturan en küçük yapı taşının yani ailenin yok olması demek devletin yok olması demektir. İstiklâl Marşı’mızda geçen “Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak/ Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.” dizeleri Türk ailesi var oldukça Türklerinde var olacağına vurgu yapmaktadır.

Türkdoğan (1992), “Türk Ailesinin Genel Yapısı” adlı makalesinde Türk aile sistemini İslâmiyet öncesi Türk aile yapısı; İslâmiyet sonrası veya İslâm kimliği içinde Türk ailesi ve Batı uygarlık alanı doğrultusunda Türk aile biçimlenmesi olarak üç uygarlık alanı içerisine almıştır.

İslamiyet öncesi Türk toplumunun atlı-göçebe yapıda oldukları bilinmektedir. Eski Türk topluluklarında hür olan ve erkeğin yaptığı birçok işi de yapan kadın, ailenin en büyük toplayıcı rolünü üstleniyordu (Çetin, 2020, s. 43). Kafesoğlu (2019), Asya Hunlarından itibaren savaşı, ata binen, ok atan ve yabancı kaynaklarda namusuna düşkünlüğü belirtilen Türk kadınının itibar sahibi olduğunu ve düşman eline geçmesinin büyük bir aşağılanma olduğunu vurgular.

Türklerde erkek otlakta, avda ve savaşta iken ailenin yönetimini ve eğitimini kadın üstlenirdi. Kadının hayatı, çalışmak, öğrenmek ve eğitmekle geçiyordu (Sakaoğlu N. , 1992, s. 360). “Eski Türklerde, babadan sonra aileyi anne temsil ederdi. Bunun için annenin yeri, babanın diğer akrabalarından daha ileri olurdu. Babanın mirası anneye değerd. Çocukların vasisi o

idi. Türk tarihinde kadınların hükümdarların nâibi olabilmeleri veya devlet içinde büyük söz sahibi olmaları da bundan ileri geliyordu (Türkdoğan, 1992, s. 35).”

Türk toplumunda aileyi “baba” temsil etmektedir. Babadan sonra ise aile “anne” tarafından temsil edilir. İslâmiyet öncesi Türk Devlet kültüründe kağanın savaşa gitmesi durumunda devlet kağanın birinci eşi olan hatun/katun tarafından yönetilmektedir. İslâmiyet öncesi Türk Devletleri’nin bu yönetim biçimi bize kağan ile hatunun eşit olduğunu göstermektedir.

Kurnaz (1991), İslamiyet’in yeni bir din olarak benimsenmesinin Türk aile düzeninde bazı değişikliklere zemin hazırladığını ve İslamiyet’in aile konusunda Türklere pek çok yeni esaslar getirdiğini belirtmektedir. Türk aile yapısı, Türklerin Müslümanlığı kabullerinden sonra da kendisini muhafaza etmiştir (Çetin, 2014, s. 57). Selçuklular zamanında padişah hanımlarının zaman zaman devleti yönettikleri, Osmanlılar zamanında valide sultan ya da haseki sultanların siyasi faaliyetlerde bulundukları bilinmektedir.

Türkler İslâmiyet’i kabul etmelerinden sonra kendi gelenek-görenek, kültür ve törelerini İslâmî normlara uyarlamışlardır. Türk kültüründe, Türk töresinin bozulması yahut bırakılması olayı mevcut değildir. Bu duruma istinaden Orhun Abidelerinde geçen “babam İltiş Kağan, annem İlbilge Hatun” tanımlamalarından Türk aile sisteminin İslâmiyet’ten önceki yapısının da çekirdek aile olduğu görülmektedir. Geçmişten günümüze kadar Türk aile yapısında “tek eşlilik” esas alınmıştı; fakat tek eşliliğin Türklerde yaygın olmasına rağmen az da olsa çok eşlilik de görülmektedir. İslamiyet’ten önceki Türk toplumlarında kağanların İslamiyet’in kabulünden sonra çok eşli oldukları bilinmekle birlikte İslamiyet’in kabulünden sonra Türk toplumunda görülen çok eşli yapının sanıldığı kadar çok olmadığı toplumda genel olarak tek eşliliğin esas alındığı bilinen bir gerektir.

Aktan (1992), “İslâm Hukuku” adlı makalesinde bir erkeğin dörtten fazla kadınla evli olamayacağını belirtir. Erkeğin kadınlardan biri ölmedikçe ya da boşanmış ise boşadığı kadının iddet mühleti bitmedikçe başka bir kadınla evlenemeyeceğini ve bir erkeğin dört kadınla evli olmasının, beşinci kadınla evlenmek için geçici bir haramlık sebebi olacağına değinir.

Geçmişten günümüze gelinceye kadar çeşitli Türk edebî metinlerinde aile kavramına sıklıkla rastlanılmaktadır. Türk aile sistemine ilk olarak Orhun Yazıtlarında rastlanıldığını belirtmiştik. Orhun Yazıtlarının dışında mit, efsane, destan, halk hikâyeleri, mesnevi, atasözleri, roman, tiyatro gibi edebî eserlerde de aile kavramına rastlamak mümkündür.

Çok eski dönemlerde yaradılış ve kâinat hakkında bilgiler veren mitolojik eserlerde aile kavramına yer verilmiştir. Seyidoğlu (1992), çalışmasında Türk mitolojisinde “ateş”in önemini ve eski Türkler için ocak ve ocakta yanan ateşin önemli olduğunu, Yakut Türklerinde kadınların koruyucusu doğum tanrıçası Ayzıt olduğunu, Altaylıların inancında ilk ailenin “Ece ve Törüney” tarafından meydana geldiğini belirtir (s. 571-581).

Türk efsanelerinde evlilik ve aile bağlarının temeli sevgiye dayandırılmıştır. Sevgi, efsanelerde daima üstün gelir ve seven bir kişinin duası Allah tarafından kabul edilir.

Koz (1992), “Türk Halk Hikâyelerinde Aile” adlı çalışmasında 19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın ortalarına kadar basılmış olan on altı halk hikâyesini göz önüne almıştır. Çalışmanın sonuç ve değerlendirilmesinde “Ailenin Sosyal Durumları”, “Hikâye Kahramanlarının Beraberlikleri” ve “Hikâye Kahramanlarının Anne, Baba Ve Kardeşleriyle Münasebetleri” başlıkları ortaya çıkmıştır. “Ailenin Sosyal Durumu” başlığında hükümdar çocukları, hükümdar ile vezir çocukları, akraba çocukları ya da aynı evde büyüyen çocuklar, halktan kimselerin çocuklarının birbirlerine âşık oldukları saptanmıştır. “Hikâye Kahramanlarının Beraberlikleri” başlığında birbirini seven ve evlenmek isteyen kahramanların çoğu hikâyede evlendikleri görülürken diğerlerinde evlenemedikleri görülmüştür. “Hikâye Kahramanlarının Anne, Baba Ve Kardeşleriyle Münasebetleri” başlığında kahramanların aile bireyleriyle olan ilişkilerinin olumlu olduğu; fakat çocuğunu öldürmek isteyen ya da kahramanların evliliklerine karşı çıkarak onları üzen, ölümüne yol açan ebeveynlerin de hikâyelerde var olduğu belirtilir.

Masalların ana unsuru anne, baba ve çocuktan meydana gelen bir çekirdek ailedir. Günay (1992), “Türk Masallarında Aile” adlı çalışmasında Türk masallarında mutsuz sonların olmadığını ifade eder. Yine aynı çalışmada Türk masallarında aile birliğinin oluşabilmesi için kahramanların zorlu olan görevleri aşmaları, bir mücadelede bulunmaları gerektiği de vurgulanmaktadır. Ayrıca, masallarda ailelerin çocuk sahibi olmaları istemeleri de yer almaktadır.

Türk atasözlerinde de aile ile ilgili unsurlara rastlamak mümkündür. Kurt (1992), atasözlerinde “ev” kavramının aileyi çağrıştırdığını ifade eder. Atasözlerinde aile bireylerinin eğitilmeleri, çocuksuzluk, anne-baba davranışı, çocukların davranışı, evlenememe durumu, evlilik durumu, eşlerin seçimi, akrabalıklara alakalı birçok hususta bilgiler yer almaktadır. (Ayrıntılı bilgi için bakınız: Kurt, 1992).

Destanlar, bir milletin geçmişinde izlerini bulduğu kahramanlık anlatılarıdır. Destanlar milletlerin yaşayışlarına, inanışlara, aile yapılarına, kültürlere ışık tutmaktadırlar. Eski Türk destanlarında aile hayatı, anne- baba-çocuk arasındaki ilişkiler net ve belirgin değildir ve eş olarak evlenilen kadınların destanın ilerleyen kısımlarında yer almadıkları görülmektedir.

İslamiyet öncesi ve sonrası destanlarını şöyle hatırlayacak olursak evlilik motifinin aşağıdaki şekillerde karşımıza çıktığı görülecektir.

- a) Evlenilecek kız, Gök Tanrı tarafından gönderilmiştir (Oğuz Kağan Destanı)
- b) Evlenilecek olan kız, Gök Tanrı'nın ruhuyla çeşitli şekillerde karşılaşır (Türeyiş Destanı).
- c) Görücü usulüyle evlenilir (Köroğlu Destanı).
- d) Kahramanlık göstererek, kalın (başlık) vererek evlenilir (Manas Destanı) (Alptekin, 2004, s. 213).

İslamiyet'ten sonra meydana getirilen Dede Korkut Hikâyelerinde eş seçimi, anne-baba-çocuk- kardeş ilişkileri, aile hayatı gibi pek çok olgu ele alınmaktadır. Geçmişten günümüze kadar Türk aile sisteminde, genel olarak, evlilik çağına gelen erkek, anne ya da babasına evlenebileceği kızın özelliklerini anlatır. Dede Korkut Kitabı (Ergin, 1969)'nda yer alan Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Destanı'nda Kan Turalı kendisine layık olan kızı şu şekilde tarif etmektedir:

“Kan Turalı der: Baba ben yerimden kalkmadan o kalkmış olmalı, ben kara koç atıma binmeden o binmiş olmalı, ben kanlı kâfir eline varmadan o varmış bana baş getirmiş olmalı dedi (s. 134).”

Erkeğin kendisine eş olarak istediği kızı söylemesi ya da tarif etmesinden sonra annesi ya da babası bazı durumlarda da hısım akrabaları erkeğin istediği özellikleri taşıyan bir kız bulurlar. Erkeğin istediği özelliklere sahip olan kız, erkeğin kendi yakın çevresinde ya da ülkesinde olabileceği gibi bazı durumlarda da başka ülkelerde de olabilmektedir. Zira Kan Turalı, evleneceği özelliklere sahip olan kızı, kendi ait olduğu boyda bulamamış ve Trabzon Tekfurunun kızı Selcen Hatun ile evlenmiştir.

Dede Korkut Kitabı (Ergin, 1969)'nda Korkut Ata, kadınların dört türlü olduğunu söylemiştir: “Birisi solduran soptur. Birisi dolduran toptur. Birisi evin dayağıdır. Birisi ne kadar dersin bayağıdır (s. 5).” Bu kadın türlerinden “evin dayağı” yani direği olan kadın yüceltilerek onun Hz. Ayşe ile Hz. Fatma soyundan geldiği söylenir. İdeal eş modeli olarak bu kadın gösterilmektedir. Diğerleri ise, kötü davranışlarından ötürü evlenilmesi istenmeyen kadınlardır.

Kaplan (1951), “Dede Korkut Kitabında Kadın” adlı makalesinde Dede Korkut’ta yer alan kadın kahramanların göçebe yaşamın etkisiyle aşk ya da haz nesnesi olmadığını, erkeklerle iç içe bir yaşam sürdüğünü, kadının erkekte kahramanlık vasıflarını aradığını ve erkeği denediğini, kadında aranan özelliğin doğurganlık olduğunu, anne ile oğul arasında sevgi ve bağlılık olduğunu belirtmektedir.

Radloff’tan aktaran Türkdogan (1992), Oğuz Türklerinin destanı olan Dede Korkut’ta kadının statüsünün destanda yüksek olduğunu, çok eşliliğin olmadığını, her kahramanın tek eşinin olduğunu, hatta Dirse Han’ın çocuk sahibi olamadığı için eşine darıldığını ve ikinci bir kadınla evlenme fikrinin olmadığını belirtir.

“Battal-nâme, Battal Gazi’nin birçok kadınla evlenmesi noktasında kendisinden önceki dönemlerde teşekkül etmiş bulunan mitolojik yönü ağır basan destan ve efsanelerden ayrılır. İslâmlıktan önceki döneme ait destanlardan olan Oğuz Kağan’da, Uygurca metinde iki kadınla, İslâmî metinde üç kadınla evlilik görülür. Genelde araştırmacılar arasında yaygın olan görüş, eski Türkler’de birden fazla kadınla evlenme geleneği olmadığı şeklindedir. Ancak Oğuz Kağan destanı bir istisnadır. Battal Gazi’deki çok kadınla evlilik, Müslümanlıkta, - belli koşullar yerine getirilmek şartıyla- dörde kadar kadınla evliliğin açık tutulmasına bağlı gibi görünmektedir. Monogami, yerini poligamiye bırakmıştır. Battalnâme’nin bu çok kadınla evliliğe yer vermesi, o dönemlerin reel hayatına yakından bağlı olsa gerek. Kız kaçırma olayı da Battal-nâme’de sıkça kullanılan bir motiftir. Kızlar Müslüman olduktan sonra nikâh kıyılır (Oy, 1992, s. 587).”

Battal Gazi Destanı’nda Battal Gazi birden fazla evlilik yapmış olmasına rağmen bu evliliklerin hepsi aynı ana denk gelmemektedir. Battal Gazi, en fazla iki kadınla aynı anda evli olup bunların ölümünden sonra tekrar evlenmiştir. Yarenleri ise genelde tek evli olup ilk eşlerinin ölümünden sonra ikinci bir eş ile evlenmişlerdir.

Battal Gazi Destanı’nda dinin bir evlilik ölçütü olduğu görülmektedir. Battal Gazi ve yârenleri evlenecekleri kızların Müslüman olmasını istemektedirler. Eğer kızlar Müslüman değilse onlar Müslüman oluncaya kadar evlilik yapılmamaktadır. Hatta destanın bazı yerlerinde Müslüman olmayı kabul etmeyen kızların erkeğe kendisiyle böyle evlenmesi söylediğinde erkek onu haram olarak görür ve dokunmaz. Burada göze çarpan en büyük noktalardan biri de, kızların ya da kadınların evlilik için rızalarının olmaları gerektiğidir. Kuran-ı Kerim’in Bakara suresi 2/221 ve Mümtehine suresi 60/10. ayetlerinde “kadın ya da erkeğin iman etmediği sürece Müslümanların onlarla evlenmemeleri” emredilmektedir. Battalnâmelerde

çok evliliğin meşrulaştırılması âyet ve hadislerle dayandırılmaktadır. Bu durum, anlatıların kaleme alındığı ve yaygın olarak anlatıldığı dönemin bir gereği olduğu düşündürmektedir. Battalnâmede Battal Gazi'nin Emir Ömer'in kızını istemeye gittiğinde Battal Gazi'nin, Hz. Muhammet'in çok eşli olduğunu ve kendisinin iki kadınla evlenmesinde bir gariplik olmadığını ifade etmesi bu duruma örnek teşkil eder.

“Türk destanlarındaki kadın tipler, merkezî kahramanın yanında yer alan, tehlikeli durumlarda onlara yardım eden, hatta zaman zaman Bamsı Beyrek ve Kanturalı Boyları ile Manas Destanı'nda olduğu gibi, kahramanlarla birlikte at çapan, yay kuran, güreşen ve savaşan ama hep ikinci plânda olan tiplerdir (Özkan, 1992, s. 298).” “Türk destanlarında kadınlar, erkekler gibi er meydanında ata biner, dövüşür, eşleriyle birlikte düşmana karşı savaşır. Manas Destanı'ndaki Kanıkey Hatun, Dede Korkut Hikâyelerindeki Banı Çiçek gibi (Seyidoğlu, 1992, s. 579).” Battal Gazi Destanı'nda ata binen, düşmanla dövüşen en belirgin kadın Aden Banu'dur. Aden Banu, kendisini yenen bir erkekle evlenmek istemektedir. Battal Gazi, tarafından amcasının oğlu Bederun ile evlenen Aden, düşmanlara karşı eşiyle birlikte savaşır. Destanlarda eş olarak yer alan kadın, kahraman kadar akıllı, çevik, kurnaz, namusuna düşkün, kahramanı canından çok seven, bazen kahramanın yardımcısıdır. Bu açılarından da bakıldığında eş olan kadının kahramanı tamamladığı görülmektedir. Destanlarda yer alan kadın kahramanlar, eşlerine bazı noktalarda akıl vermekte ve onlara yardım etmektedirler. Dede Korkut Destanı'nda yer alan Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı'nda Dirse Han'ın eşi, kendilerinin bir çocuk sahibi olabilmeleri için Dirse Han'a attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kesmesini, İç Oğuz ile Dış Oğuz beylerini başına toplamasını, aç görürse doyurmasını, çıplak görürse giydirmesini, borçluyu borcundan kurtarmasını, tepe gibi et yığmasını, göl gibi kırmızı sağdirmasını, büyük ziyafet vermesini, dilek dilemesini ister. Burada Dirse Han'ın eşinin Dirse Han'a yardım etiği görülmektedir.

Türk kadınının hususiyetleri; ahlâk ve namus anlayışı, iffetli olma hali, sadakâti, ailesine evine muhabbeti, merhameti, doğruluğu, kocasına saygısı gibi konularda yoğunlaşmaktadır (Güler, 1992, s. 77).

Türk destanlarında kahramanın yanı sıra eşlerinin de güzel olduğu görülmektedir. Bang ve Rahmeti'den aktaran Turan (2018), Oğuz Kağan Destanı'yla ilişkilendirildiğinde “Oğuz Destânı, Oğuz doğunca babası Karahan çocuğun ‘Güzelliğinden hayrette kalmış; kavmimiz ve uruğumuz içinde bu kadar güzel bir çocuk dünyaya gelmemiş’ olduğunu belirtir. Destânın Uyurca rivayetinde ‘Oğuz’un yüzü gök, ağzı ateş gibi kızıl, gözleri mavi, saçları ve kaşları

kara ve vücudu kıllı idi.’ Onun evlendiği kızların da gözleri gök gibi (mavi) ve saçları su gibi dalgalı olarak tasvir edilmiştir (s. 55).” diyerek kahramanın eşlerinin de kahraman kadar güzel oluşlarına dikkat çekmektedir.

Battal Gazi Destanı’nda, Battal Gazi’nin güzelliği, yakışıklılığı, gücü ve kuvveti dillere destandır. Bir kadın, onu ilk gördüğünde ya da sesini duyduğunda hemen ona âşık olmaktadır. Battal Gazi’nin eşlerine bakıldığında, onların ay kadar güzel olmaları, güzelliklerinin herkes tarafından bilinmesi dikkat çekicidir. Hem Oğuz Kağan’ın eşlerinin kendisi kadar güzel olması hem de Battal Gazi’nin eşlerinin kendisi kadar güzel olması dikkat çekici bir unsurdur. Zira destan kahramanının güzelliği kadar eşlerinin güzelliği de önemlidir; çünkü destan kahramanı tasvir edilirken güzelliği abartılmaktadır ve eşlerinin de onu yansıtacak kadar güzel olmaları beklenmektedir.

Battal Gazi Destanı’nda ayrıca akraba evliliği de görülmektedir; fakat bu evlilik sadece Battal ile amcasının kızı Zeynep arasındadır. Bir bahçede gördüğü Zeyneb’e âşık olan Battal Gazi, Emir Ömer’in rüyasında Hz. Muhammet’i görmesinden sonra onunla evlenir. Zeyneb’in Şemmas tarafından kaçırılmasından sonra bir karpuz satıcısı Zeynep için emsali görülmemiş güzellerden ifadesini kullanır. Emsali görülmemiş güzel olarak destanda Ketayun, Fatma, Gülendâh gösterilir. Bunlar da Battal Gazi’nin eşleri arasındadırlar.

Battal Gazi Destanı’nda dikkat çeken bir diğer unsur ise Battal’ın eşlerinden birisinin onun evlenmesi için yardımda bulunmasıdır. Gülendâh, eşi Battal Gazi’nin Emir Ömer’i kızını istemesi konusunda “kızı verirse al.” tabirini kullanır ve bu evliliğe karşı çıkmaz. Zeyneb, Mâhpiruz ile Battal Gazi’nin evlenmesine karşı çıkmamaktadır.

Toplum içerisinde en az bir çocuğa sahip olan kadın- doğurmuş ya da evlat edinmiş olsun- “anne” olarak tanımlanmaktadır. Eski Türkçede anne kavramını karşılayan kelime “ög”dür. Ö:g sözcüğünün bir diğer anlamının “doğum” ile ilgili olması dikkat çekicidir (Ayan, 2011, s. 113). Anne kelimesi için ayrıca ana, aba, valide, mâder, ümm kelimeleri de kullanılmaktadır (Ayan, 2011).

Anne olan her kadının ilk yaptığı görev, çocuğunu sütü ile beslemektir. Anne, çocuğunun temel bakım ihtiyaçlarını sağlama, yürüme, konuşma, insanlarla ilişkilerini sağlama, yol gösterme, koruma, sevgi, saygı, büyüğüne ve küçüğüne nasıl davranması gerektiği, kötü alışkanlıkları edinmemesi, topluma ve millete iyi bir insan olması bakımından çocuğunu yetiştirir.

“Ziya Gökalp, Türklerin ailesini ve aile eğitimi “semye (klân) dönemi, ocak ve İslamî Türk ailesi, konak ve yuva tipi aile eğitimi” olarak üç devreye ayırmaktadır. Semye (klân) döneminden ocak devresine geçildiğinde kadından beklenen salt dişilik değil, annelik ve eğitim (Sakaoğlu N. , 1992, s. 357-358)” olarak tanımlamaktadır.

Turan (1992), annenin evde pek çok konuda sorumlu kişi olmasından dolayı çocukların her türlü ihtiyaçlarını karşılayan biri olduğunu ve annenin çocuğun dil öğreniminde etkili bir kaynak olduğunu vurgulamaktadır.

Dede Korkut Hikâyelerinde en kabul göreni çocuk sahibi kadınlar yani annelerdir. Kadınların eşlerinin toplum içindeki itibarları da kız ya da erkek çocuk sahibi olmalarına bağlıdır. Çocuk sahibi olmayan kişilerin çevre tarafından itibar görmezler. Dirse Han, çocuğu olmadığı için kara otağa oturtulur ve bu durumu eşine anlattığında eşinin tavsiyelerini yerine getirerek çocuk sahibi olur. Dede Korkut Hikâyelerinde “ana hakkı” kavramı “Tanrı hakkı”yla bir kullanılmaktadır. Savkan (2004), Dede Korkut Hikâyelerinde anneye verilen önemin her hikâyenin sonunda Korkut Ata’nın dualarında tekrarlanan “ağ pürçeklü anan yiri behişt olsun” sözüyle gösterildiğini vurgular.

Ögel’den aktaran Güler (1992), “Ana terbiyesi” Türklerde ayrı bir önem, değer ve manâ taşıyordu. Türklerde, “oğlanın terbiyesi babaya, kızınki ise anaya” bağlanmıştı. Bunun için anaya benzeyen soylu kıza “anaç”; babasına çekmiş oğlana da “ataç” diyorlardı. Fakat, oğlanın terbiyesi de belli bir çağa kadar annenin yanında geliyordu (s. 75). Dede Korkut Hikâyelerinde, “Kız anadan görmeyince öğüt almaz, Oğul babadan görmeyince sofraya çekmez.” (Ergin, 1969, s. 2) ifadesi ile çocukların eğitimlerinin ilk olarak aile içerisinde anne ve baba tarafından verildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Türk atasözlerinden olan “Oğlan babadan öğrenir meclis gezmeyi, kız anadan öğrenir sofraya yazmayı.” sözünde ise, erkek çocukların belli bir yaştan sonraki eğitimlerini baba devralırken anne, kız çocuklarını evleninceye kadar eğitmektedir.

Annenin sorumlulukların başında çocuğu emzirmek gelmektedir. Çocuğun yaşaması, büyüüp gelişmesi için anne sütü oldukça önemlidir. Anne-çocuk arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Anne ve çocuk arasındaki bu güçlü bağa ilk Türk destanı sayılan Oğuz Kağan Destanı örnek olarak gösterilebilir. Oğuz Kağan Destanı’na bakıldığında, Oğuz Kağan’ın annesinin sütünü sadece bir kez içtiği görülmektedir. İslamî olarak ele alınan nüshada ise Oğuz Kağan’ın annesi, çocuğunun kendi sütünü içmesi için herkesten gizli olarak Müslüman olmuştur. Dede Korkut Hikâyelerinden Boğaç Han Hikâyesinde, Hz. Hızır’ın, Boğaç’ın

yarasına tek çarenin “Dağ çiçeği” ve “Ana sütü” olduğunu söylemesi de annenin bir ömür boyu çocuğuna hayat veren ve onu varlık dünyasında sahiplenen bir koruyucu olduğunun ispatıdır (Yalçın & Şengül , 2004, s. 218).”

Türk destanlarında anne fedakâr bir konumdadır. Anneler çocuklarının başı derde girdiğinde oldukça atak bir şekilde davranarak onları düştükleri kötü durumdan kurtarmak istemektedirler. Dede Korkut Hikâyelerinde yer alan Kazan Han’ın eşi, oğlunun ölmemesi için kendi kimliğini açıklamak ister; fakat bu duruma oğlu karşı çıkar; çünkü annesinin namusunu korumasını ister. Deli Dumrul Hikâyesinde ise Deli Dumrul’un annesi öz oğluna canını vermemesiyle karşıt bir anne figürü oluşturmaktadır.

Anneden beklenen bir başka özveri ise belli bir yetkinliğe ulaşan oğlunun, kendi halkı için mücadele etmesini engellememektir (Güneş, 2009, s. 10). Cafer (Battal Gazi)’in annesi Saide Hatun, Hüseyin Gazi’yi öldürenlerden intikam alarak babasının yerine geçmek isteyen Cafer’i kabile arasında küslük ya da düşmanlık çıkacağından korktuğu için vazgeçirmeye çalışmıştır. İdeal anneden beklenen çocuklarına öğüt vererek onların dışarıdan gelecek her türlü tehlikeye karşı uyanık kalmalarını sağlamaktır. Buna karşılık olarak çocuğun da annenin sözüne itaat etmesi beklenir. Annenin oğullarına nasihat ettiği ve nasihatlerine kıymet verildiğini ispat eden olaylar destanlarda oldukça fazladır (Teke, 2020, s. 108-109). Battal Gazi babasının mansıbını almak istediğinde Battalnâmelerde annesi karşı çıkar; çünkü kavim arasında düşmanlık çıkacağını düşünerek bunu engellemek ister. Battal Gazi, babasının intikamını almak için yola çıkarken Battalnâmelerde annesi çok fazla gözyaşı dökerken C₁’de anne oğlunu cesaretlendirici cümleler kurarak babasının savaş silahlarını oğluna verir ve ona birtakım öğütlerde bulunur.

Battal Gazi Destanı’nda yer alan anneler hakkında bilgiler çok azdır. Çocuklarını dünyaya getirmeleri, ilk sütünü vermeleri, onları nasıl yetiştirdikleri vb. konular destanda yer almamaktadır. Anneler genellikle kimin kızı, eşi ya da annesi olmalarıyla ele alınmıştır.

Sultan Hatun

Selçuklu hükümdarlarından Sultan Alâaddin’in annesi olan Sultan Hatun, Hz. Peygamber soyundan gelmektedir ve her vaktini ibadetle geçiren kadın oldukça yardımseverdir. Sultan Hatun, incelenen destan metinlerinde sadece Köksal (2014)’ın eserinde yer almaktadır.

İncelenen Battalnâme yaratmalarında A₁ metninde yer alan Sultan Hatun, anne tipi olarak eserde şu şekilde tanıtılmıştır:

“... Sultan Alâaddin’in anası Sultan Hatun Resûlullah kızları aslındandı. Son derece salihlerden olup hiçbir vakt-i ibadetten uzak değildi. Âlimlere ve fakirlere sadaka verirdi. ... (Köksal, 2014, s. 10).”

Hz. Fatma

Hz. Muhammet’in kızı, Hz. Ali’nin eşi ve Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in annesi olan Hz. Fatma, hem A₁ metninde hem de A₂ metninde Battal Gazi’nin şeceresinin yer aldığı kısımda adı geçmektedir.

Battal Gazi’nin eserlerde yer alan şecereleri şunlardır:

A₁ metninde:

... Ali el Medenî adında bir yiğit vardı. (Bu yiğidin babası Ali Zeydî idi. Ali Zeydî’nin lakabına Rabi denirdi ve Zeyd Muhammet el Elbeşir oğlu idi. Muhammet el Elbeşir, Yahya el İdris oğlu idi. Yahya el İdris, Hüseyin el Ekber, Zeyd el Enver oğlu idi. Zeyd el Enver, İmam Zeynel Abidin oğlu idi. İmam Zeynel Abidin İmam Hüseyin’in oğlu idi. İmam Hüseyin, İmam Ali el Murtaza’nın oğlu idi. Hüseyin’in annesi Fatimatü’z-Zehra Hz. Muhammet Mustafa’nın kızıdır. ... (Köksal, 2014, s. 15).

A₂ metninde:

... ‘Aliyyü’l-Medeni, ‘Ali Zeyd oğlu idi. Lakabı Rabi‘ idi. Zeyd, Muhammetü’l-Erdişir oğlu idi. Muhammetü’l-Erdişir, Yahya el-Erdişir oğlu idi. Yahya el-Erdişir, Hüseyinî’l Ekber oğlu idi. Hüseyinî’l Ekber, Zeydü’l Envar oğlu idi. Zeydü’l Envar, İmam-ı Zeyne’l-‘Abidin oğlu idi. İmam-ı Zeyne’l-‘Abidin, İmam-ı Hüseyin oğlu idi. İmam-ı Hüseyin, İmam-ı ‘Aliyyü’l Murtaza oğlu idi. Anası Fatimatü’z-Zehra ki Hazret-i Muhammet Mustafa’nın kızı idi. ... (s. 71).”

Saide Hatun

Hüseyin Gazi’nin eşi ve Battal Gazi’nin annesidir. Hüseyin Gazi’nin Mihriyayıl tarafından şehit edilmesinden sonra Battal Gazi’yi büyüttmüştür.

Cafer (Battal Gazi), on üç yaşına geldiğinde yârenleriyle geziye çıktığı bir gün yârenlerine silahşorluk gösterir ve yanında bulunanlar Cafer’in babasının mansıbını almasını için ısrar ettiklerinde Cafer, babasının mansıbını almaya meyleder. Akşam eve geldiğinde Cafer, annesine olanları anlatır ve annesiyle konuşmaya başlar. İncelenen eserlerde olay şu şekilde geçmektedir:

A₁ metninde:

Akşam olunca şehre döndüler. Cafer evine geldi. Anasının adı Saide Hatun idi. Oğlunun iki gözünden öptü. Yemek yiyip otururlarken Cafer’in gözlerinden yaş aktığını anası gördü. Ah edip:

-Canım oğul! Halin nedir, neden ağlarsın? dedi.

Cafer:

-Ey ana! Nice ağlamayayım? Onlar ki benim atamın kılıcının artığını yerler, her birisi mal mülk sahibidir. Ben neden dururum? dedi.

Anası ağladı ve:

-Ciğer köşem! Senin atan İstanbul'dan haraç alırdı, onun kılıcının korkusundan Kayser tahtında oturamazdı. Şimdi hâlimize bak ki ne durumlara düştük, dedi ve ağladı.

Cafer:

-Hiç ağlama, ben atamın mansıbını isteyeceğim ve alacağım. Allah'a şükürler olsun ki ilimlere vâkıf oldum ve silahşorluk da benzerim yoktur, dedi.

Anası:

-Ciğer köşem! Gel vazgeç. Abdüselam zengin ve kabile reisidir. Emir Ömer'le aynı kabiledendir. Teklifini kabul etmezler ve araya düşmanlık girer. Körlerin yardımcısı Allah'tır, dedi (Köksal, 2014, s. 22).

A₂ metninde:

Ahşam oldu, dönüp şehre geldiler. Her biri evlü evine gitdiler. Ca'fer sürüp evlerine geldi. Anası adı Sa'ide idi. Karşu geldi, iki gözünden öpdi, yukarı çıkdılar, oturdılar. Önüne yemek getürdi. Hiç mukayyed olmadı. Anası gördi kim gözleri tolu tolu. Ah eyledi, eyitti: "Canım Oğul! Ne oldın ne ağlarsın, halin nedir?" Ca'fer iytdi: "Ey Valide! Nice ağlamayam. Anlar ki benim atamın kılıcı artuğın yerler. Her birisi şimdi mal, memleket sahibleridir. Benim atam kim nereme yetmez?" didi. Anası dahı ağladı. Eyitdi: "Ciger-guşem! Senin atan İstanbul'dan harac alırdı. Anın kılıcı korkısından kayser tahtında yatamazdı. Şimdi halimiz gör ki neye irişdi." dedi. Ağladı. Ca'fer anasına eyitdi: "Hiç ağlama. Ben babamın mansıbın kimseye komazam. Muhammet'ullah ki tamam 'ulumı tahsil kıldım. Silahşorlıkda bir dahı nazirim yokdur. Ben babamın mansıbı iderem." didi. Anası eyitdi: "Oglum, ciğer-guşem! Farig ol. 'Abdü's-selam şimdi mu'teber, mal sahibi ve hem kavm u kabile sahibi kişidir. Hem dahı Emir 'Ömer'in kavmindensin. Şöyle sen sözini kabul itmez. Ortaya düşmanlık düşer. Kerem eyle, söyleme. Görelim Hakk ta'ala ne irişdirir." didi (Demir & Erdem, 2006, s. 75).

Cafer'in babasının mevkiini istemesi üzerine Saide Hatun, oğlu Cafer'i vazgeçirmeye çalışır; çünkü Cafer'in babası Hüseyin Gazi'nin konumunda olan Abdüselam ve onunla aynı kabileden olan Emir Ömer'in Hüseyin Gazi'nin makamını Cafer'e vermeyeceklerini düşünmektedir. Bu durumda da Malatya'da yaşayan halk arasında düşmanlık olacağından korkmaktadır. Arada oluşacak düşmanlık dönem şartları göz önüne alınarak düşünüldüğünde, Malatya halkını ikiye bölecek ve bir iç karışıklığa sebep olacaktır. Bizans İmparatorluğu da bu karışıklıktan faydalananarak Malatya'yı fethedecek ve Malatya halkını hem vergiye bağlayacak hem de onlara kötü davranacaktır. Türk kültüründe, düşmana karşı birlik ve

beraberlik içerisinde olmak gerekmektedir. Saide Hatun'un da hem Malatya halkını hem de oğlu Cafer'i koruduğu görülmektedir.

Sabah olduğunda Cafer, Emir Ömer'den babasının mevkiini istediğinde seraskerlik görevinde bulunan Abdüsselam, bu isteğe karşı çıkar. Karşı çıkmasının nedeni olarak Abdüsselam, Hüseyin Gazi'nin mevkiini hüner göstererek aldığını ve Cafer'inde bu mevki için hüner göstermesini ve babasını şehit eden Mihriyayıl'ı öldürmesini söyler. Saide Hatun, eve gelen Cafer'i üzgün görür ve ona babasının mansıbını istemekle iyi yapmadığını söyler. Lalası Tevabil'in evlerine gelmesiyle Mihriyayıl hakkında bilgi alan Cafer, lalası gittikten sonra babasının atını hazırlayıp kılıç kuşanır ve kılık değiştirir. Saide Hatun, duruma çok ağlar ve oğlunu vazgeçirmeye çalışır; fakat başarılı olamaz. Cafer, annesinden dua isteyerek yola çıkar. Aileden, özellikle anneden ayrılış, kahramanın toplumsal sorunlara yönelmesinden, halkını bir tehlikeden kurtarma isteğinden veya kendini ispatlama ihtiyacından kaynaklanan, hayat şartlarının getirdiği zorunlu bir durumdur (Güneş, 2009, s. 27). Bu noktada Cafer, evden ayrılarak babasının öcünü almak ve kendini ispatlayarak babasının mevkiini elde etme başarısı gösterecektir.

Sabah Cafer'i göremeyen Emir Ömer ve yârenleri Cafer'in evine adam göndererek Saide Hatun'dan durumu öğrendiklerinde Cafer'in bulunması için arkasından atlılar gönderirler; fakat onu bulamazlar. Saide Hatun ise, durmadan ağlamaktadır.

“Diğer taraftan Emir Ömer ve yârenleri, sabah namazında Cafer'i aralarında göremeyince endişeye düştüler ve evine adam gönderdiler.

Anası:

-Gece yarısı ata binip gitti, dedi.

Emir Ömer:

-Tez namazı kılın, arkasından varın, yoksa helâk olur. O bize Ali'nin yadigârıdır, dedi (Köksal, 2014, s. 24).”

Ez-enn-canib bu taraftan mü'ezzin ezan okıdı. Halayık mescide cem' oldılar. Amma Ca'fer gelmedi, ulular ve begler Ca'fer'in evine adam gönderdiler. Anası eyitdi: “Gice yarısında atına bindi, gitti.” didi. Emir ‘Ömer eyitdi: “Tiz namazı kılın, ardınca gidin, varın! Mebadaki ‘azm-i Rum kıla. Ol kâfirin halin bilmez. Nagah anda helak ola. ‘Ali'nin yadigârıdır.” didi (Demir & Erdem, 2006, s. 76).

Henüz on üç ya da on dört yaşında olan Cafer'in Mihriyayıl tarafından şehit edilmesi durumunda Hz. Ali'nin soyundan gelen birinin yok olacağından endişe edilmektedir.

Cafer, Mihriyayıl'ı ve Mihriyayıl'ın beyleri olan on dört kişiyi öldürüp başlarını yanına alarak Mihriyayıl'ın kulu Eflahun ile Malatya'ya döndüğünde evine gelir ve annesini ağlarken bulur. Annesine olanları anlatır. Saide Hatun, sevinerek şükreder.

“Eflahun'u, başlarla birlikte bağdaki köşkte bıraktı ve kendisi eve geldi. Anası “Canım oğlum, nerelerdeydin? diyip Cafer'in boynuna sarıldı. Cafer hikâyeyi anlattı. Anası Allah'a şükretti, sevindi. ... (Köksal, 2014, s. 29).”

Anası bi-çare ağladı, iyderdi: “Varayım Emir ‘Ömer’e başıma topraklar koyayım. Oglancığımı avare eylediniz diyeyim.” dirken Ca’fer içeri girdi, selam virdi. Anası Ca’fer’i gördi, ah eyledi. “Canım ogul! Kanda idin? Beni firak-ıla kodın, gitdin.” didi, yüzün ve gözün öpdi. Ca’fer bir bir anasına söyledi. Anası secde-i şükür eyledi (Demir & Erdem, 2006, s. 79).

Rum Kayser’i (Bizans İmparatoru), Mihriyayıl'ın öldürüldüğünü haber aldığıında küçük oğlu Rabi’yi Malatya üzerine Cafer’i yakalamaları için gönderir. Rabi, Emir Ömer’e Hüseyin Gazi’nin oğlunu teslim etmelerini ve yedi yıl kendilerine haraç vermelerini, eğer isteklerini kabul etmezlerse Kâbe’yi ve Müslümanları yakıp yıkacaklarını yazan bir mektup gönderir. Emir Ömer ve yârenleri mektup okunduğunda endişeye kapılırlar. Cafer, mektubu alarak yırtar ve onları kendisinin yaptığını kendisinin yalnız giderek onlara karşı koyacağını söyler. Cafer, eve geldiğinde atını eğerler ve savaş aletlerini kuşanır. Saide Hatun, Cafer’e nereye gittiğini sorduğunda Cafer, annesinden dua ister.

Diğer taraftan Cafer eve geldi. Devzâde Aşkar’ı eğerledi. Heybeyi ortaya çıkarttı. Hamza’nın giydiği otuz altı parça savaş ve silah elbiselerini kuşandı. Anası ağlayarak:

-Canım oğlum! Yine nereye gidiyorsun? dedi.

Cafer:

-Ey sevgili ve şefkatli anacığım! Mübarek himmetini ve duanı eksik kılma, dedi ve yürüdü. ... (Köksal, 2014, s. 32).

Ez-in-canib bu yandan Ca’fer evlerine geldi. Tiz Aşkardivzade’yi eğerledi. Hegbeyi ortaya getirüp şol otuz altı pare alat-ıla Hamza pehlivan geyirdi. Ca’fer bir eksiksiz tonandı. Tîg-i Dahhak’ı mübarek hama’il kıldı. Keyyus süngüsün eline aldı. Anası bi-çare ağladı, iyderdi: “Canım ogul, gine nereye gidersin?” didi. Ca’fer eyitdi: “Ey valide mihriban! Heman mübarek himmetin benimle birle olsun! didi (Demir & Erdem, 2006, s. 81).

“Ataerkil bir toplum yapısını benimseyen Türklerde annelik hakkı Tanrı hakkı ile bir tutulmuştur. Kahraman herhangi bir yolculuğa/savaşa çıkmadan önce annesinin rızasını ve hayır duasını almak ister. Anne çocuğunu yetiştirmek için çeşitli zorluklara katlanır. Buna karşılık çocukların da annelerine iyi davranıp, saygılı olmaları beklenir (Teke, 2020, s. 110).” Cafer’in düşmanlarla karşılaşmadan önce annesinden dua istediği görülmektedir.

Zeyneb

Battal Gazi'nin amcası Hasan'ın kızı olan Zeyneb, Battal Gazi'nin ilk eşi ve Battal Gazi'nin oğlu Ali'nin annesidir. Zeyneb ve Battal Gazi'nin arasında olan evlilik destanda yer alan tek akraba evliliğidir.

Battal Gazi, Emir Ömer ile çıktığı bir gezintide bir köşkün bahçesinde gördüğü Zeyneb'e ilk görüşte âşık olur.

“... O sırada büyük bir bağ gördü. Bu bağ duvarlarla çevrili ve meyve ağaçlarıyla kaplıydı. Seyyit Battal:

-Bu yer çok hoş bir makam olur. Acaba bu bağ kimindir? deyip çabucacık atına bindi. Gezmek için kapısını ararken ansızın bu kasrın bir penceresi açıldı. Seyyit baktı ki ayın on dördü gibi güzel bir kız gördü. Onun boynu ve kulağı açık, üzeri mücevherlerle doluydu. Pencereden dışarı çıkmıştı. Binlerce Mısırlı Züleyha'nın Yusuf'u onun yanında şaşkına dönerdi. Hemen ilk bakışta yüz bin kere can-ı gönülden âşık oldu. ... (Köksal, 2014, s. 51).”

“... Esbabların geyerken gördi, karşuda bir büyük bağın içinde bir köşk, orta yerinde çevçevre divar yapılmış. İçerisi toptolu dürlü dürlü enva' yemişler ve reyhanlar. Seyyid-i Battal eyitti: “Bu ne hub makamdır, ‘aceb kimin ola?” deyüp becîd atına bindi. Kapusını aradı ki teferrûc eyleye. Nagah bu kasrın bir penceresi açıldı. Seyyid nazar eyledi, gördü kim bir mahbube kız; boynı kulagı açık, sim ve zer içinde müstagrak olmuş beline değin taşra çıkmış. Dört tarafa bakar. Bin bin Yusuf Mısri Zeliha bunun kıtında ser-girdan ola. Heman sa‘at evvel bakışda yüz bin can-ı gönülden Seyyid-i Battal ‘âşık oldı... (Demir & Erdem, 2006, s. 95).”

Zeyneb de Battal Gazi'ye ilk görüşte âşık olur ve dadısından bu kişinin kim olduğunu sorarak bu kişiye âşık olduğunu söyler.

Battal Gazi ve Emir Ömer şehre geldiklerinde Battal, köşkün sahibinin kim olduğunu Emir Ömer'e sorar. Emir Ömer, Battal Gazi'ye köşkün sahibinin Battal'ın amcası Hasan olduğunu ve onun güzellikte benzeri olmayan Zeyneb adında bir kızının olduğundan söz eder.

Battal ve Zeyneb'in aşkı büyür ve olayın üstünden kırk gün geçtikten sonra Emir Ömer rüyasında Hz. Muhammet'i görür. Hz. Muhammet Emir Ömer'e şunları söyler:

A₁ metninde:

“... Bir gece Emir Ömer Hazreti Resûl'ü düşünde gördü. Resûl:

-Ya Emir Ömer! Duyuracak adam gönder ve Hasan'a haber et ki ben kızını Battal'a verdim. Değil iki bir demesin versin. Dügün yap ve kızı Seyyit Battal'la evlendir, dedi (Köksal, 2014, s. 52).”

A₂ metninde:

“... Bir gice Emir-i ‘Ömer Resul-i Ekrem hazretlerini düşünde gördi, eyitti: “Ya Emir-i ‘Ömer! Sabah olıcak adam gönder, Hasan'ı çağır, gelsün! Di ki, ben kızını Battal'a virdim. Hiç iki bir dimesün! Kızını virsün! Dügün eyle! Kızı Battal'a vir!” didi (Demir & Erdem, 2006, s. 96).”

Rüyada Hz. Muhammet'i görerek evliğin onaylanması ya da yapılmasının istenmesi evliliğin hem dinî hem de manevî anlamda daha da kutsallaştırılması olarak düşünülebilir. Zira Anadolu kültüründe kız isteneceği zaman söylenen "Allah'ın emri, peygamberin kavliyle" sözü de bu düşünceyi desteklemektedir. Müslüman bir kişinin inancında da Allah'a ya da Hz. Muhammet'e karşı gelmek olmadığından istek en kısa zamanda yerine getirilmeye çalışılmaktadır.

Sabah olduğunda Emir Ömer, Battal'ın amcasına adam göndererek durumu bildirir. Battal'ın amcası Hasan çok mutlu olur ve kızını Battal'a verir. Yedi gün toy kurulur ve nikâh yapılarak Zeyneb, Battal ile evlendirilir. Kültürümüzde evlenecek kişilerin evleneceklerini akraba, eş-dost ve yakınlarına duyurmaları gerekmektedir. Erkek ve kadının evlenecekleri gün, yeni evlilik için kutlama yapılmaktadır. Bu kutlamada yemekler dağıtmakta, eğlenceler olmaktadır. Kutlamaların kırk gün kırk gece, yedi gün yedi gece, üç gün üç gece sürdüğü görülmektedir. Bu kutlamadan sonra yeni evli olan çift, kendilerinin yaşayacağı bir evde birlikte yaşamaya başlamaktadırlar.

Battal Gazi ve Zeyneb'in evliliklerinin üzerinden üç ay geçtikten sonra Malatya'ya Mamuriye ve İstanbul'dan gelen Müslümanların casusu olan kişiler Kayser'in oğlu Şemun'un asker toplayarak Malatya üzerine geldiğini haber ederler. Bu haberin üzerine Battal, Emir Ömer'e askerleri toplamasını söyledikten sonra evine gelir. Zeyneb Hatun, Battal ile birlikte gitmek istediğini söylemesine karşın Battal onun evde oturmasının daha iyi olduğunu söyleyerek yola çıkar.

Bir gün Zeyneb'in karargâha geldiği haberi alınınca Battal'ın huzuruna çıkarılan kadın önce eşinin elini öper daha sonra ise ayrılığa dayanamayarak buraya geldiğini söyler. Battal Gazi'nin emri ile Zeyneb için ayrı bir çadır kurulur.

Zeyneb Hatun'un karargâha gelmesi eşinin sözünü dinlemediğini göstermektedir; fakat Battal Gazi, eşine kızmak yerine onun için ayrı bir çadır kurdurarak Zeyneb'in orada kalmasını sağlamıştır.

Kayser'in oğlu Şemmas savaş sırasında esir edilerek elleri bağlanır ve kendisini beklemeleri için başına nöbetçiler konularak bir çadırın içerisine yerleştirilir. Şemmas, kendisini bekleyen kişilerin savaşın seyrine dalmasıyla boşluktan yararlanarak ellerini çözerek çadırdan kaçır. O sırada Zeyneb, Battal'ı merak ederek İslam askerlerinin yanına gelir. A2 metninde Şemmas ellerindeki bağlardan kurtulduktan sonra dışarı çıkar ve Zeyneb, Şemmas'ı görür. Zeyneb'in

Şemmas'ı gördüğünü aynı çalışmada geçen “gözi duş oldu (s. 101).” sözünden anlaşılmaktadır. “Gözü duş olmak” deyimini “erişmek, ulaşmak” anlamına gelmektedir.

Üç gün aranmasına rağmen Şemmas bulunmaz. Battal bir su kenarında gusül ederken Şemmas'ı görerek onunla dövüşür ve onu tekrar tutsak eder; fakat Şemmas, tekrar fırsat bularak ellerini çözer ve kaçır. Battal'ın çadırına giden Şemmas, A₁ metninde Battal'ı çadırda bulamaz; ama uyumakta olan Zeyneb'i görünce kadının ağzını tıkayıp ellerini bağlayarak onu kaçıtır. A₂ metninde ise çadıra gelen Şemmas, Battal'ı bulamaz, Zeyneb Hatun'u yalnız yataarken görür ve onun ağzına mendil tıkayıp, iki elini kafasına bağlayarak kaçıtır.

Battal Gazi Destan'ında kız kaçırma motifine sıklıkla rastlanılmaktadır. Kaçırılan kızlar, Battal'ın eşi, nişanlısı olabileceği gibi Kayser'in ya da gayrimüslim beylerin kızları da olabilmektedir. Kız kaçırmaların genellikle evlilik amacıyla olduğunu görmekle birlikte bazen kahramanlardan intikam almak bazen de kahramanı başka bir olaya hazırlamak için yapıldığı görülmüştür. Zeyneb'in Şemmas tarafından kaçıırılması hem Battal Gazi'den intikam almak amacıyla hem de Battal Gazi'yi başka bir olaya hazırlamak amacıyla yapılmıştır.

Sabah olduğunda Şemmas ve Zeyneb'in yerlerinde olmadıkları Battal'a bildirilince Battal, Şemmas'ın Zeyneb'i kaçırdığını anlar ve onları bulmak için kıyafet değiştirerek Rum'a doğru gider. Battal, yolda Müslümanların casusu olan Münzir'den Şemmas ve başka bir at üzerinde bağlı olan bir kişiden haber alır.

Şemmas, Harcen şehrine geldiğinde babası Kayser'e başına gelenleri ve Battal'ın karısı Zeyneb'i kaçırdığını anlattıktan sonra Zeyneb, Kayser'in ortanca kızı olan Mâhpiruz'un yanına teslim edilir. Mâhpiruz'un yanına teslim edildikten sonra Zeyneb hamama götürür ve değişik elbiseler giydirilir. Mâhpiruz, Zeyneb'i yanına oturtur.

Battal kimliğini gizleyerek bir karpuz satıcısından Şemmas'ın şehre geldiğini ve yanında Battal'ın eşinin olduğunu öğrenir. Battal eşi Zeyneb'i kurtarmak için saraya geldiğinde Zeyneb'i Mâhpiruz'un yanında sohbet ederken görür. Olay A₁ ve A₂ metinlerinde şu şekilde geçmektedir:

“... Daha sonra başka bir pencereye doğru yürüdü, bir taht üzerinde güzel bir kızın oturduğunu gördü. Zeyneb Hatun da bunların yanındadır. Yeme ve içmekle meşgul olmaktadır. Mâhpiruz, Zeyneb'e sordu:

-Adın nedir?

Seyyit yukarıdan dinliyordu. Mâhpiruz uzandı, yanındaki bir sayfa kâğıdı çıkardı ve açtı. O kâğıdın içinde, Seyyit'in arkadaşlarının kimlikleri yazılıydı. Zeynep'e gösterdi.

Zeynep:

-Sen bunları nerede gördün ki kimliklerini yazdın? dedi (s. 62-63).”

“... Andan gitdi, bir pencereye dahı vardı, gördi kim kasrın içinde bir mahbube kız oturur. Zeyneb ol nazenin vücud bilesince oturmuş, yemekde ve içmekde dururlar.

Mehpeyruz sandığından bir varaka çıkardı, ol varakayı açdı. İçinde Seyyid Gazi hazretlerinin ve yârenlerinin suretleri yazılı turur idi (Demir & Erdem, 2006, s. 102).”

Battal’ın eşi Zeyneb’in A₁ metninde okumayı bilmesi dikkat çekici bir olgudur. Buradan Zeyneb’in okuma-yazma öğrendiği sonucu çıkarılmaktadır. A₂ metninde ise Zeyneb, okuma-yazma bilmemektedir. Bu durumun farklı müstensihlerden kaynaklandığı düşünülmektedir.

A₁ metninde Zeyneb’in sorduğu soru üzerine Mâhpiruz, rüyasını anlatırken A₂ metninde Mahpiruz, yazılı kâğıdı çıkardıktan sonra rüyasını Zeyneb’e anlatır. Mahpiruz’un rüyası şöyledir:

“-Kırk gündür Resûl Hazretlerini düşümde gördüm. Bu kırk Sünnîyi onun huzurunda gördüm. Resûl Hazretleri dedi ki “Bu kırk kişiyi cennete gönderdik.” Ben de dedim ki: “Ya Resûlullah! Beni bunların birine ver.” O da dedi ki: “Kırk günden sonra yukarıdan aşağı kim inerse, ben seni Ona verdim.” O yüce insan yalan söylemez. Eğer Hak Peygamber ise, sözü gerçekse, yukarıda kim varsa gelsin aşağı insin (Köksal, 2014, s. 63).”

“... Mehpeyruz Banu, Zeyneb hatun’a eyitdi: “Ey nigarin! Kırk gündür ki Resul hazretini düşümde gördüm. Bu kırk serveri anın katında gördim. Resul hazret eyitdi: “Bu kırk mü’mini uçmaga iletin! didi. Ben eyitdim: “Beni bunların birine vir!” didim. Resul-i Ekrem hazretleri eyitdi: “Kırk günden sonra ravzanından her kim inerse seni ben ana virdim.” didi. İmdi ben dahı saydım. Bu gece kırk gündür Resul hazret hod yalan söylemez. Eğer hak peygamber ise ve sözi gerçek ise yukaruda kim var ise gele. Aşaga ine.” didi (Demir & Erdem, 2006, s. 102).

Battal, bu konuşmaları dinledikten sonra odaya geldiğinde Zeyneb, odaya gelen bu kişinin Battal olduğunu Mâhpiruz’a söyler ve iki kadın Battal’ı karşılarlar ve kuzu büryânı yerler.

Erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi veya eşinden başka kadınlara ilgi göstermesi durumunda hanımın kıskanması olağandır (Güneş, 2009, s. 230). Zeyneb Hatun, Battal Gazi ve Mâhpiruz’un karşılaştıktan sonra herhangi bir kıskançlık göstermemesi ise dikkat çekicidir. Bu durumun hem ataerkil yapıdan hem de Mâhpiruz’un rüyasında Hz. Muhammet’i görmüş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Battal, kadınlara gitmelerini söyledikten onları kalenin burcuna getirir; aşağıya kement atarak sarayın damından inerler ve şehre geldiklerinde at alarak Battal önlerinde yola çıkarlar.

Battal Gazi, sabah namazı için bir çeşme başında durup namazını kıldıktan sonra üzerine gelen bir toz bulutu görünce silah kuşanır. Zeyneb ve Mâhpiruz da silah kuşanırlar. Zeyneb Şemmas’ın emriyle üzerlerine gelen askerlere karşı kılıç çekerek hamle yapar. Destanın bu kısmında Zeyneb’in savaş eğitimi de aldığı görülmektedir.

Destanı, yaratıldığı dönem içerisinde ele alırsak Zeyneb Hatun'un savaş sanatına muktedir olduğu söylenebilir. Destanın yaratıldığı dönem, İslamiyet'i yaymak ve yeni topraklar edinmek maksadıyla geçirilen bir savaş dönemidir. Bu dönemde de erkeklerin genel anlamda savaşa katılmasından dolayı evde tek kalan kadınların da kendilerini korumak adına savaş teknikleri öğrenmeleri oldukça olağandır.

Battal Gazi, Zeyneb ve Mâhpiruz ile Malatya'ya geldiklerinde Battal Gazi ve Mâhpiruz evlenirler.

Battal Gazi, bir gün evinde yemek üzereyken eline aldığı lokma yere düşer. Bu lokmayı yedi defa ağzına götürmeye çalışsa da her defasında lokma düşer. Bunun üzerine hanımına kâfirlerin elinde Müslümanların ileri gelenlerinden birinin ya da Hz. Muhammet'in soyundan gelen birisinin esir olabileceğini söyler. A₁ ve A₂ metinlerinde, bu olay ele alınırken Battal Gazi Zeyneb, Mâhpiruz ve Beyza ile evlidir. Bu cümleyi hanımlarından hangisine söylediği destanda yer almamaktadır. Bu nedenle, buradaki hanımının üç eşinden biri olduğu düşünülmektedir.

Battal Gazi'nin Taryun tarafından ateşe atılıp yakıldığını duyduğunda ödü koparak vefat eder.

Fatma

Emir Ömer'in kızı ve Battal Gazi'nin beşinci eşidir.

Oğlu Ali'nin hocasına hediye olarak bir şey istemesi üzerine kendi cübbesini veren Battal, daha sonra Gülendam'la konuşur. Bu konuşmanın sonucunda Battal, Emir Ömer'in kızını isteyeceğini Gülendam'a söylediğinde Gülendam, Emir Ömer'in kızını almak için mala ihtiyaç olduğunu söyler; Battal ise tekrar kızı isteyeceğini söyleyerek Emir Ömer'in yanına gider.

Destan metinlerinde dikkat çeken önemli bir nokta Battal'ın eşi olan Gülendam'ın, Fatma'yı kıskanmamasıdır. Gülendam, Battal'ın kendisinden başka bir kadınla aynı anda evlenmesine ses çıkarmamıştır. Bu durum, kadının toplum içindeki statüsünün değişmesi ile ataerkil yapının izleri olarak değerlendirilebilir.

Battal, Emir Ömer'in malından söz açtığında Emir Ömer, malının çok olduğunu ve bir kızı olduğunu söyledikten sonra Battal Gazi'den iyi bir damat adayı bulursa kendisine haber vermesini kızını o damatla evlendireceğini söyler. Bunun üzerine Battal, kızı Emir Ömer'den ister. Emir Ömer, Battal'ın Gülendam'la evli olduğunu söylediğinde Battal, Hz.

Muhammet'in dokuz hanımının olduğunu ve kendisinin de iki hanımı olduğunda garip olamayacağını söyler.

Çok eşle evlilik olarak tanımlanan poligami, poliandri ve polijini olarak iki türe ayrılmaktadır. Poliandri, bir kadının birden fazla erkekle aynı anda evli olmasını tanımlarken polijini, bir erkeğin birden fazla kadınla aynı anda evli olmasını tanımlamaktadır. Polijini, genel olarak ataerkil (patriarchal) toplumlarda daha çok görülmektedir.

Türk geleneklerinde erkeklerin genellikle tek kadınla evlendiği ve bu kadınla ömürlerini geçirdikleri görülmektedir. Evli olunan kadın vefat ettiğinde ya da boşanıldığında başka bir kadınla tekrar evlenme görülmektedir. Türklerde çok kadınla evlilik sanıldığı gibi çok fazla görülmemektedir. Erkeklerin çok kadınla evli olma durumları ve bu kadınlara nasıl davranacakları da hadislerle açıklanmış ve zorunlu olmadıkça çok eşlilik desteklenmemiştir.

Battal Gazi, Emir Ömer ile yapmış olduğu konuşmada Hz. Muhammet'in yapmış olduğu evlilik sayısını örnek göstermesi kendisinin yapmayı düşündüğü aynı anda iki kadınla birden evlilik durumunu yumuşatmak için olduğu düşünülmektedir; çünkü Müslüman olan kişiler Hz. Muhammet'i kendilerine örnek almakta ve onun yolundan gitmektedirler. Emir Ömer'in Battal'a Gülendam ile evli olduğunu söylemesi aslında bu evliliği istemediğini göstermektedir. Battal Gazi, Hz. Muhammet'in kaç kadınla evli olduğunu söyleyerek aslında kendisinin de ikinci bir eş istememesinin çok abes olmadığını göstermek içindir.

Emir Ömer, eşiyle konuşmak için Battal Gazi'den izin alarak evine gittiğinde eşine, Battal'ın kızına talip olduğunu söyler. Emir Ömer'in eşi, Battal Gazi'nin bir pulu bile olmadığını söyleyerek evliliğe karşı çıkar. Fatma, annesinin bu konuşmalarını duyduktan sonra Battal Gazi ile evlenmek istediğini beyan etmesi üzerine annesi tarafından şiddet görür. Kıza yumruk vurularak ağzı burnu kanatılır.

Fatma'nın söylediği söz üzerine Battal'a evlenmeye niyeti olduğunu anlayan Emir Ömer, Fatma'yı Battal'a vermezse ikisinin tenhada buluşacaklarından kaygılanarak eşine ne yapacağını sorar. Emir Ömer'in Fatma ile Battal Gazi'nin tenhada buluşacaklarından kaygılanmasının sebebi, kızın Battal ile evlenmek üzere kaçacağıdır.

Kültürümüzde de bir kişiye gönlünü veren kız ailesinin, erkeği damat olarak istememesi durumunda kızlarının o erkeğe evlenmek üzere kaçtığı görülmektedir. Evlenmek üzere birisine kaçan kız ve erkek arasında nikâhın kısılmasından sonra kız eviyle görüşülmek üzere araya büyükler ya da hatırı sayılır kişiler girmektedir. Kültürümüzde kız kaçtıktan sonra kızın ailesiyle hemen barışma olayı olduğu gibi kızın ailesi, torun dünyaya geldikten sonra da

barışabilmektedir. Küslüğü meydana getiren olgunun hem kızın aile büyüklerini dinlememesi hem de kaçarak aileyi küçük duruma düşürmesi gösterilebilir.

Fatma'nın Battal ile evlenebilmesi için Emir Ömer'in eşi yerine getirilmesi güç olan şeylerin Battal Gazi'den istenmesini söyler. Bu istekler şunlardır:

“Hindistan'da ak fil vardır. Onun üstünde kızıl altından çadır-ı hümayun, ayağında da altın halhal vardır. Onu getirmesini iste. İkinci olarak, yüz kıvrıcık tüylü deve, dört yüz arabi at ve her birinin üzerinde güzel olanların ellisini kız alsın, bunları getirsin. Bunlar çok büyük nesnelerdir, elde edemez ve vaz geçmiş olur (Köksal, 2014, s. 207).”

“Ol ak fili kim Hindistan'dadır ve üstünde altın çeter ile ve ayağında halhal ile getürsün ve yüz kızıl kıvrıcık deve ve yüz at 'Arabi ve yüz at Rumi ve yüz at Tatari, her biri murazza' egirlü ve üstünde yarısı oğlan ve yarısı kız ola, bunları dile. Bunlar hod bi-mecal nesnedir, ele girmez, feragat olur (Demir & Erdem, 2006, s. 208).”

Sağol (2004), “Destan Kahramanlarının Evlenmek İçin Göstermek Zorunda Oldukları Hünerler” adlı makalesinde kahramanın kızı elde etmesinden önce başarması gereken üç güç işten (s. 306) bahsetmektedir. Bunlar kahramanın kız ile evlenebilmesi için yerine getirmesi istenen isteklerdir. Battal Gazi Destanı'nda, Fatma'nın Battal Gazi ile evlenebilmesi için üç güç işi başarması gerekmektedir. Eğer bunları kabul eder ve başarılı olursa Fatma ile evlenecektir.

Emir Ömer, Battal Gazi'nin yanına gelerek bu istekleri söylediğinde Battal, bu istekleri kabul ederek yerine getirmek için bir yıl izin isteyerek yola çıkar. Battal, Fatma'yla evlenmek için yerine getirmesi istenen isteklerle Malatya'ya döndüğünde Emir Ömer'den Kayser'in Battal'ın Hindistan'a gittiğini öğrenerek Malatya'ya saldırdığını ve Fatma'yı esir ettiğini öğrenir. Battal, Fatma'yı kurtarmak için kılık değiştirerek bir şehre gelir ve bu şehirdeki birisinden Battal'ın sözlüsünün kaçırılarak esir edildiğini, kızın Kayser'in oğlu Behmen ile düğünü olduğunu ve o gün gece gerdek geceleri olduğunu öğrenir.

Battal Gazi, Fatma ile evlenebilmek için yerine getirilmesi güç olan üç işi başarmış ve Malatya'ya geri dönmüş olmasına rağmen Fatma ile hemen evlenemez; çünkü Battal Gazi'nin yokluğundan istifade eden Kayser, Malatya'ya saldırarak Fatma'yı esir etmiştir. Battal Gazi'nin Fatma ile evlenebilmesi için Fatma'yı esirlikten kurtarması gerekmektedir. Burada evlilik motiflerinden olan “Kahramanın kızı esaretten kurtarması (Sağol, 2004, s. 307)” motifi karşımıza çıkmaktadır.

Fatma ile damat Behnem, çalgılar eşliğinde kaleyi dolaştıktan sonra Battal'ın olduğu yere geldiklerinde Fatma'nın gözü Battal Gazi'ye takılır. Kız gittikten sonra arkasından gelen

güvey Behmen'e Battal Rumca örgülerde bulunur. Bunun üzerine oğlan, Battal'ın kaleye getirilmesini ister.

Hizmetliler gelini alarak gerdeğe verdiklerinde Akabe'nin oğlu Velid, eğlence sırasında Battal'ı tanıyarak Battal'ı Fatma'nın bulunduğu saraya götürür. Velid, odaya girerek oğlanı öldürdükten sonra dışarı çıktığında Battal, Velid'e Fatma'nın nerede olduğunu sorar. Velid, kızın odada olmadığını söyledikten sonra bu konuşmaları duyan Fatma, Battal Gazi'nin sesini tanıyarak yanlarına gelir ve Battal'ın ayağına kapanır. O evin içinde altın ve gümüş ne varsa alarak Malatya'ya giderler. Yedi gün yedi gece düğün yaparak kızı Battal'a verirler.

Akabe'nin oğlu Velid, bir gün Battal'ın evine geldiğinde Fatma'nın başını taradığını görür ve ilk bakışta Fatma'ya âşık olur. Bunun üzerinden biraz zaman geçtikten sonra Velid, Battal'ı bağa davet eder. Yolda giderken Battal'a anahtarı unuttuğunu söyleyen Velid, Battal'ın yanından ayrılarak Battal'ın evine gelir. Fatma'ya Battal'ın onu çağırdığı yalanının söyleyerek kadını kandırır. Şehirden dışarı çıkarak تنها bir yere geldiklerinde Velid, kadının atının yularını tutarak kadına onu sevdiğini söylediğinde Fatma, onun söylediklerine karşı çıkarak Velid'in haramzade olduğunu ve söylediklerinin saçma olduğunu söyler. Velid'in konuşmalarından sonra Fatma, atıyla Velid'in elinden kaçır ve bu kaçış sırasında da bir dereye düşerek taşlara çarpar ve parçalanır.

Namusun, iffetin çok ulvî bir ahlâki değer olması ve buna aykırı şekilde davrananların şiddetle cezalandırılması, Türklerin çok eski dönemleriyle temellenmektedir (Gökdemir, 2004, s. 56). Türk töresinde kadının, eşine sadık olması gerekmektedir ve bu durum, destanlarla da desteklenmektedir. Türk kadını, namusuna düşkünlüğü ile bilinmektedir ve kendi namusunu korumak için elinden gelen her şeyi yapabilir. Battal Gazi'nin eşi olan Fatma, namusunu korumak uğruna canından olmuştur.

Bu durumu gören Velid, âh ederek oradan kaçır. Battal, bağ evinden döndüğünde evde Fatma'nın olmadığını görünce bir komşudan Velid'in gelerek Fatma'yı götürdüğünü öğrenir. Battal Gazi, Fatma'nın atının izini takip ederek Fatma'nın atıyla düştüğü dereye gelir. Battal Gazi, eşi Fatma'nın cesedinin bulduktan sonra şehre haber gönderir. A₂ metninde Emir Ömer, eşiyle birlikte gelerek feryat ederek ağladıktan sonra Fatma'nın cesedini tabuta koyup şehre getirirler ve defnederlerken A₁ metninde Emir Ömer ve hanımları gelerek Fatma'yı tabuta koyup şehre getirirler ve defnederler.

Afşanî Oğlu Yahya'nın Kızı

Battal Gazi'nin yârenlerinden Muhammet bin Felah'ın ikinci eşidir.

İlyun adındaki bir kâfirin öldürölüp İslam askerlerinin gâlip gelmesinden sonra Battal Gazi ve Muhammet bin Felah Malatya'ya doğru hareket ederler. Muhammet, Mihriyayıl'in kızını aldıkları yere geldiklerinde ağlayarak Battal Gazi'ye şunları anlatır:

“Gelirken Mihriyayıl'in kızını aldıkları yere vardıklarında Muhammet ağladı ve:

-Ya pehlivan! Buraya her geldiğimde bir kıza âşık oluyorum, dedi.

Seyyit:

-Niçin? dedi.

Muhammet:

-Mihriyayıl'in kızı öldü, siz sağ olun... Bir gün bu tarafa ava çıkmıştım. Bu yolda dört atlı gördüm ve birine âşık oldum, meğer kızmış, aklım başımdan gitti. Bilmiyorum ki kimin nesidir... O zamandan beri gözüme uyku girmez oldu, dedi (Köksal, 2014, s. 88).”

“... Ol yere vardılar ki Mihriyayıl'in kızın aldılar idi. Anda varıcak Muhammet ağladı, eyitdi: “Ey pehlivan-ı ‘alem! Her zaman kim iş buraya gelürem, ‘aşık oluram. Mihriyayıl'in kızı öldi. Siz baki olun. Bir gün bu tarafa geldim idi. İşbu yoldan dört atlu çıka geldi. Birine gözüm düş oldu. Gördüm ki kız imiş. ‘Aklım başımdan gitdi. Gine kendime geldim. Ayruk bilmezim, kimin nesidir. Ol vakıtdan berü hayali gönlümden gitmeyüp gözime uyku gelmez.” didi (Demir & Erdem, 2006, s. 119).”

Battal Gazi ve Muhammet bin Felah konuşmalarını sürdürürken Afşanî oğlu Yahya adındaki kişi, kimliklerini bilmeden Battal ve Muhammet'e saldırır. Battal, Afşanî oğlu Yahya'ya kimliğini sorduğunda adamın Müslüman olduğunu öğrenir ve kendi kimliğini de Yahya'ya açıklar. Yahya bunun üzerine Battal Gazi'den özür diler. Battal, Muhammet'in anlattıklarını Afşanî oğlu Yahya anlattığında Yahya anlatılan kişinin kendi kızı olduğunu söyleyerek Battal Gazi'yi ve Muhammet'i alarak evine götürür ve onları evinde misafır eder. Afşanî oğlu Yahya kızı getirdiğinde Battal Gazi, nikâh kıyarak kızı Muhammet ile evlendirilir.

Emir Ömer'in Eşi

Battal Gazi'nin Emir Ömer'in kızı Fatma'yı istemesinden sonra Emir Ömer, evine gelerek eşine Battal'ın kızına talip olduğunu anlatınca kadın, Battal Gazi'nin bir pulu bile olmadığını söyleyerek evliliğe karşı çıkar. Annesinin bu konuşmalarını duyduktan sonra Fatma, Battal Gazi ile evlenmek istediğini beyan etmesi üzerine kadın, kızına kızar ve ona yumruk atarak Fatma'nın ağzını burnunu kanatır.

Şiddet, Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğünde (<https://sozluk.gov.tr/>) dördüncü anlamında isim olarak “Karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma” ve beşinci anlamında mecaz olarak “Kaba güç” olarak tanımlanmıştır. Emir Ömer'in eşi, kızının Battal Gazi ile evlenmesine maddi konulardan dolayı karşı çıkmaktadır; fakat Fatma, Battal Gazi ile evlenmek istediğini beyan etmesi üzerine annesinden şiddet görür. Burada anne-baba sözünü dinlememenin cezasının şiddet olduğu anlaşılmaktadır. Kadın, kızına şiddet göstererek Battal Gazi ile yapılacak olan evlilikte kızının rızasına başvurulmadığını göstermektedir. Bu durum oldukça dikkat çekicidir.

Kadın, Fatma'nın Battal ile evlenebilmesi için yerine getirilmesi güç olan şeylerin Battal Gazi'den istenmesini söyler. Bu istekler şunlardır:

“Hindistan'da ak fil vardır. Onun üstünde kızıl altından çadır-ı hümayun, ayağında da altın halhal vardır. Onu getirmesini iste. İkinci olarak, yüz kıvrıcık tüylü deve, dörtyüz arabi at ve her birinin üzerinde güzel olanların ellisini kız alsın, bunları getirsin. Bunlar çok büyük nesnelerdir, elde edemez ve vaz geçmiş olur (Köksal, 2014, s. 207).”

“Ol ak fili kim Hindistan'dadır ve üstünde altın çeter ile ve ayakta halhal ile getürsün ve yüz kızıl kıvrıcık deve ve yüz at 'Arabi ve yüz at Rumi ve yüz at Tatari, her biri murazza' egirlü ve üstünde yarısı oğlan ve yarısı kız ola, bunları dile. Bunlar hod bi-mecal nesnedir, ele girmez, feragat olur (Demir & Erdem, 2006, s. 208).”

Battal Gazi, eşi Fatma'nın cesedinin bulduktan sonra şehre haber gönderir. A₂ metninde Emir Ömer, eşiyle birlikte gelerek feryat ederek ağladıktan sonra Fatma'nın cesedini tabuta koyup şehre getirirler ve defnederlerken A₁ metninde Emir Ömer ve hanımları gelerek Fatma'yı tabuta koyup şehre getirirler ve defnederler.

Tamus Peri'nin Kızları

Battal Gazi'nin oğulları ile evli olan peri kızlarıdır.

Battal Gazi, bir peri kızından oğullarının Tamus Peri'nin kızlarıyla evli olduğunu öğrendikten sonra Tamus Periyle görüşür. Battal Gazi, Tamus Peri'ye oğullarını görmek istediğini söylese de, Tamus Peri, Battal Gazi'nin oğullarını götüreceğini ve bu durumda da kızlarının çaresiz kalacağını söyleyerek Battal Gazi'nin bu isteğine karşı çıkar.

Battal Gazi, oğullarıyla Tamus Peri'nin kızları arasında yapılan evliliğe peri ve insan evliliği olduğu için karşı çıktığında Hızır Peygamber gelir. Tamus Peri, Hızır'a kızlarının Battal'ın oğullarıyla anlaştığını, eğer Battal oğullarını götürürse kızlarının ayrılığa dayanamayarak helak olacakları için Battal'ın oğullarını vermeyeceğini söyler.

Demirel (2015), “Türk Destanlarının Ana Unsurları” adlı çalışmasında peri kızı ile evliliği Türk destanlarında masal unsurları içerisinde incelemiştir. Bu motife hemen hemen bütün destanlarda rastanıldığını belirten Demirel (2015), Manas’ın oğlu Semetey’in eşini, Dede Korkut’ta Tepegöz’ün annesini ve Köroğlu Destanı’nda Köroğlu’nun ilk dört eşinin peri kızı olmasını örnek göstermiştir.

Dede Korkut Destanı’nda yer alan “Tepegöz”ün Hikâyesinde Tepegöz’ün babası bir peri ile ilişkiye girmiş ve bu ilişkinin sonucunda Tepegöz dünyaya gelmiştir. İnsanların kendilerinden başka bir varlıkla ilişki kurmaları yasaktır. Yasağın çiğnenerek günahın işlenmiş olmasının sonucu olarak dünyaya gelen Tepegöz, Oğuzların başına bela olur ve Basat tarafından öldürür. Peri ile insan evliliğine Ferec Ba’de’s-Şidde Hikâyelerinden Seyfülmülûk Hikâyesinde de rastlanılmaktadır. Hikâyeye göre Seyfülmülûk, resmini gördüğü Gülistan-ı İrem padişahı Şahbal’ın kızı Bediülcemal’e âşık olur ve onu bulabilmek için ülkesinden ayrılır. Seyfülmülûk’un babası, oğlunun bir kızına âşık olduğunu duyduğunda “Cinle insan evlenir mi, bu ne biçim iştir, buna nasıl bir çare buluruz (Kolektif, 2019, s. 171)?” der. Yine aynı hikâyede yer yer insan ile perinin evliliğinin olmayacağı vurgulanmaktadır; fakat hikâyenin sonunda Seyfülmülûk ve Bediülcemal evlenmektedirler.

Seyfülmülûk Hikâyesi ile Tepegöz’ün hikâyesinde birtakım farklar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Seyfülmülûk’ün herhangi bir yasağı çiğnememiş olmasıdır; çünkü peri kızı Bediülcemal’de Seyfülmülûk’a âşıktır. Tepegöz’ün hikâyesinde ise, Tepegöz’ün babası bir yasağı çiğnemmiştir. Bu yasağın sonucunda da Oğuzların başına bela olan Tepegöz dünyaya gelmiştir.

Battal Gazi’nin insan ile perinin evlenmesine karşı çıkmasının sebebi olarak Tepegöz’ün hikâyesi gösterilebilir.

Mısır Sultanı’nın Komutanı Kayser’in Kızı

Battal Gazi, Kara Dev’in esir ettiği Mihraseb’in kızını kurtardıktan sonra Mihraseb’den ak filin yerini öğrenerek yola çıkar. Heylan adlı bir putperestte bulunan ak fili ele geçirerek Heylan’ı alt etmesinden sonra çıkan savaşta Battal Gazi, Heylan’ın oğlunu esir eder. Battal, Kayser’in yanına Heylan’ın oğluyla geldiğinde Heylan’ın oğlunu Müslüman yapar ve daha sonra Kayser, Heylan’ın oğluna kızını verir.

Saide Banu

Halife Mutasım'ın eşıdır. Halife'den Safiye Banu adında bir kızı bulunmaktadır.

Halifenin kızı Safiye Banu kaybolmasının ardından tüm aramalara rağmen bulunmaması üzerine bir gece Saide Banu çok ağlar.

Safiye Banu

Halife Mutasım'ın kızı olan Safiye Banu, Battal Gazi'nin sekiz yani son eşıdır.

Babek'in ateşe atılarak öldürölmesinden sonra Battal, Bağdat'ta Halife Mutasım yanında yedi gün kalır. Bir gün halifenin kızı Safiye Banu kaybolur. Kız, bütün aramalara rağmen hiçbir yerde bulunamaz. Safiye Banu'nun annesi Saide Banu ağaç üzerindeki iki yeşil kuştan kızının Rad tarafından kaçırıldığını ve Rad Cazı'nın yedi deniz ötede Ayn el Katar denilen bir yerde olduğunu öğrenerek halifeye haber verir. Halife, Saide Banu'dan olayları dinledikten sonra Battal Gazi'ye haber verir ve Battal Gazi kızı kurtaracağını söyleyerek yola çıkar.

Battal Gazi, Safiye Banu'yu bulmak için yola çıktığında birçok beyin kızlarının da kayıp olduğunu öğrenir. Rad Cazı tarafından kaçırılan yüz kırk kız ve Safiye Banu, Rad Cadı'nın Battal Gazi tarafından öldürölmesinden sonra kurtarılarak yola çıkarlar. A₁ metninde Battal, Safiye Banu'yu halifenin yanına götürdüğünde halife kızını görerek mutlu olur. A₂ metninde Battal Gazi, Safiye Banu'yu kurtardıktan sonra diğer esir kızları teslim eder ve Safiye Banu ile Mekke'ye geldiklerinde rüyasında Hz. Muhammet'i görür ve peygamber ona "Bagdad'a eriş kim İslam'ın üzerine havaric hücum eyledi (s. 304)." der. Bunun üzerine Bağdat'a giden Battal Gazi, tahta kastetmiş olan Hakem ve 'Anter adlı kâfirleri etkisiz hale getirdikten sonra halifenin yanına gider. Halife kızı Safiye Banu'yu görünce mutlu olur.

Battal Gazi, halifenin yanındayken kendisine Emir Ömer'in ve eşı Hümayun Dulfiruz'un vefat ettiğı haberini alınca yedi gün yas tutar. Daha sonra Battal Gazi ile Safiye Banu'nun evlenmesi uygun görülerek Halife kızını Battal Gazi ile evlendirir. A₁ metninde Safiye Banu, birkaç gün sonra vefat ederken A₂ metninde Battal Gazi'nin Esatur Kayser'in oğlu Kanatur'u Rum'a göndermesinden sonra vefat eder.

Kasım ve Mensur'un Annesi

Kasım ve Mensur'un annesi incelenen destan metinlerinde A₁ metninde yer almaktadır.

Kasım ve Mensur, bir gün Battal Gazi'nin yanına gelerek babalarının ölümünden sonra annelerinin amcalarını vâsi kıldığını ve babalarından kalan malları da amcalarının kendilerine vermediklerini anlatırlar.

A₂ metninde ise; Kasım ve Mensur'un babalarının, amcalarını vasi kıldığı yer almaktadır.

İskender Şah'ın/Zülkarneyn'in Eşi

Zülkarneyn'in mektubunda kadının çok güzel, iyi kalpli, sevilen ve salihlerden olduğu yazılıdır. A₁ metninde Zülkarneyn, eşinin kız kardeşi nedeniyle kızlarının aklını çelerek kadının zehirlenerek vefat etmesine neden olmuşken A₂ metninde kadının kız kardeşi, İskender Şah'ı sevdiği için kızların aklını çelmiş ve İskender Şah'ın eşinin zehirlenerek vefat etmesine sebep olmuştur.

Battal'ın Annesi

Kozanoğlu (1976)'nın eserinde Battal'ın annesi, Battal küçük yaştaiken onun boynuna muska takmasıyla geçmektedir.

Elenora, Bizans askerlerinden olan Kocabaş Yasef'i korkutmak için Battal'ın boynunda bulunan tılsım yüzünden ona ok ve bıçağın işlemediğini söylemiştir.

Battal, Eleonora'yı kurtarmak için Kız Kulesi'ne gittiğinde boynunda taşıdığı bu muskayı Bizans askerleri tılsım olarak algılamışlar ve bu tılsımdan korkarak da Battal'a ok işlemeyeceğini düşünmüşlerdir. Bu nedenle de, Battal, Kız Kulesi'ne geldiğinde onu yakalamaya çalışmazlar, ondan korkarlar. Battal, onlara kendisini neden yakalamadıklarını sorar. Bundan sonra olanlar B eserinde şu şekildedir:

“Kocabaş Yasef, korkarak Battal'ın göğsündeki muskayı gösterdi.

- Bu tılsım sizde iken size ok işlemez.

Her yanı titriyordu. Battal, göğsüne baktı. Annesinin küçükken boynuna taktığı muska! Anasının kendisine verdiği iç kuvveti, düşmanlarında yürek kuvveti bırakmıyordu (s. 181).”

Battal Gazi'nin Annesi

1955 yılında Sami Ayanoğlu'nun yönetmenliğinde çekilen “Battal Gazi Geliyor” filminde Cafer, babası Hüseyin Gazi'nin intikamını almak ister ve Amuryon Kalesi'ne gitmek amacıyla

hazırlık yapar. Bu sırada lalası yanına gelir ve nereye gittiğini sorduğunda annesinin duymamasını söyler. Lalası, Cafer'i vazgeçirmek için "Ananın gözyaşına bakmadan gidiyor musun?" der. Battal'ın annesi konuşmaları duyar ve Cafer'e "Mertlik yolunda anan sana mâni olmaz evladım. Sen Hüseyin'in oğluysan ben de senin anan ve onun karısıym." dedikten sonra Cafer, annesinin elini öper. Kadın, Cafer'e Hüseyin Gazi'nin kılıcını vererek "Bu kılınçla baban yedi cenkte muzaffer olmuştur." der. Daha sonra "Git oğlum, hayır duam seninledir. Yalnız, mağrur olma mağlub olursun." der. Cafer, annesini lalasına emanet ettikten sonra gider. Cafer'in gitmesinden sonra kadın ağlar.

Battalnâmelerde ele alınan yer alan anne tipi ile C₁'deki Battal'ın annesi arasında oldukça büyük farklar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, destan metinlerinde yer alan anne tipinin oğlunun arkasından gözyaşı döktüğü ve onu gideceği yoldan vazgeçirmeye çalışırken adı geçen filmde yer alan anne, oğlunun düşmandan intikam almak için evden ayrılışı konusunda daha dik durmakta ve oğlunu cesaretlendirmektedir. Hatta oğlunun isteğini gerçekleştirebilmesi için Hüseyin Gazi'nin kılıcını Cafer'e teslim eder ve ona öğütlerde bulunduktan sonra Cafer'e dua edeceğini söyler. Destan metinlerinde görülen anneden dua isteme motifi C₂'de bulunmamaktadır.

Mâşuk / Sevgili Olarak Kadın Tipi

Sözlüklerde kelime anlamı olarak "mâşuk", sevilen, sevilmiş (Devellioğlu, 2010); sevilen, âşık olunan erkek (<https://sozluk.gov.tr/>, 2020) olarak yer almaktadır.

Oğuz Kağan Destanı'nda kadınla erkek arasındaki ilişki, yalnızca aile bütünlüğünü ve dolayısıyla toplum bütünlüğünü sağlama amacına yöneliktir (Duman, 2013, s. 189). Bu nedenle Oğuz Kağan Destanı'nda aşka yer verilmemesi doğaldır. Dede Korkut Destanı'nda ise erkek kahramanlar, âşık oldukları kadınlara kavuşabilmek için çeşitli sınavlardan geçmektedirler.

Battalnâmelerde rüya motifine sıklıkla rastlanılmaktadır. Battalnâmelerde ilk olarak karşılaşılan rüya kahramanın müjdelendiği rüyadır.

Türk kültüründe rüya motifinin izleri çok eskilere kadar gider. Çeşitli efsane ve destanlarda rüya motifine sık sık rastlanmaktadır (Yardımcı, 2004). Günay (2011), halk hikâyelerinde kahramanı âşık olmaya ulaştıran rüya motifinin karmaşık bir motif olduğuna değinmektedir. Gelecekte haber verme, olumsuzluklar karşısında kahramanı uyarma, yeni yurtlar kazanacağını/zafer kazanacağını bildirerek kahramanı cesaretlendirme, kahramana yol

gösterme, sağaltıcılık, âşık olunacak/evlenilecek kişiyi bildirme gibi çeşitli işlevleri bulunan rüyalar, anlatının oluşmasında ve gelişmesinde önemli görevler yüklenir (Durbilmez, 2019, s. 151).

Günay'dan aktaran Yıldırım (2016) destanlardaki rüyaların işlevlerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. “Türk destanlarında rüya motifi, destanın konusunu, gelişimini ve sonucunu etkileyebilmektedir. Destanlarda yer alan rüya motiflerinin çıkarılması durumunda olay zincirinin bağlayıcı halkaları bozulabilir.
2. Rüyalar, gelecekteki olaylardan haber verir. Rüyaların gelecekte haber vermesi, destandaki olay örgüsünün rüya motifiyle temellendirildiğini gösterir. Kahramanın doğumu, fetihler, savaş galibiyetleri, savaş mağlubiyetleri, karşılaşılabilecek tehlikeler ile ilgili rüyalar, geleceği tayin eder.
3. Rüyalar, kahramana rehberlik eder. Düşmana karşı zor durumda iken galip gelebilmek, tılsımlı olayları çözebilmek, olağanüstülük kazanabilmek, silah yapabilmek içi rüyaların rehberliğine ihtiyaç hissedilir.
4. Cihat ve fetih düşüncesinin birlikte yer aldığı Türk destanlarında rüyaların en önemli işlevi, rüyayla birlikte gayrimüslimlerin Müslüman olmasıdır.
5. Bazı kahramanların yaralarının rüyada iyileştirilmesi, rüyaların en güzel işlevlerindendir. Türk destanlarında esir olan kahraman veya kahramanın yakınlarının rüya sonucu esaretten kurtulmaları, rüya motifinin diğer bir işlevidir.
6. Destanlardaki rüyaların bir işlevi de bazı emir ve isteklerin kahramana iletilmesidir. Özellikle İslamiyet sonrası destanlarda rastlanılan bu motifte, din uluları rüya yoluyla kahramana yapması gerekenleri iletirler.
7. Âşık Edebiyatımızda görülen ve âşığı sade kişilikten sanatçı kişiliğe yükselten kompleks rüya motifine rastlanır (s. 159).”

Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan'ın veziri Uluğ Bey'in gördüğü rüya, Uygurların Türeyiş Destanı'nda Böğü Kağan'ın rüyası, Dede Korkut Hikayelerinde Salur Kazan'ın rüyası, Manas Destanı'nda Kanıkey'in rüyası destanlarda yer alan rüya motiflerine örnektir. Destanlarda yer alan bu rüyaların işlevleri de birbirinden farklıdır.

Battalnâmelerde kahramanların birbirlerine âşık olmaları ilk görüşte âşık olma, rüya yoluyla âşık olma ve gıyabında âşık olma şeklinde görülmektedir. Battalnâmelerde ilk görüşte aşk,

erkek kahramanların, kadın kahramanları bir evin bahçesinde ya da bağda görmesiyle meydana gelmektedir. Birbirlerine ilk görüşte âşık olan kahramanların birbirlerine kavuşmaları bir İslam büyüğünün rüyada kahramanların evlenmelerini söylemeleri ile ya da Battal Gazi'nin yardımıyla gerçekleşmektedir.

Battal Gazi, ilk görüşte âşık olduğu Zeynep'e Hz. Muhammet'in Emir Ömer'in rüyasında girmesinden sonra kavuşur. Battal Gazi'nin ikinci eşi Mâhpiruz, rüyasında Hz. Muhammet'i görür ve Hz. Muhammet, ona kırk gün sonunda gelen kişiyle evlenmesini söyler. Bu rüyadan sonra Müslüman olan Mâhpiruz, Zeynep'i kurtarmak için gelen Battal Gazi ile evlenir; çünkü Hz. Muhammet'in kırk günlük verdiği süre Battal Gazi'nin Zeynep'i kurtarmak için geldiği günde bitmektedir. Battal Gazi'nin diğer eşlerinden olan Gülendâ, rüyasında Hz. Muhammet'i gördükten sonra Müslüman olarak Battal Gazi ile evlenir.

Battalnâmelerde rüya yoluyla âşık olma, erkek kahramanlarda görülmemektedir. Erkek kahramanlar genellikle kadın kahramanlara ilk görüşte âşık olmaktadır.

Gıyabında âşık olma, Battal Gazi'nin kendisinde görülmektedir. Kendisine methedilen Ketayun'a âşık olan Battal Gazi, hemen kızın yanına gitmek ister ve Ketayun'u gördüğünde ona olan aşkı artar.

Battalnâmelerde yer alan sevgililer güzellikleriyle dikkat çekmektedirler.

Zeyneb/Zeynep

Battal Gazi, Emir Ömer ile çıktığı bir gezintide bir köşkün bahçesinde gördüğü Zeyneb'e ilk görüşte âşık olur. Zeyneb de Battal Gazi'ye ilk görüşte âşık olur ve dadısından bu kişinin kim olduğunu sorarak bu kişiye âşık olduğunu söyler.

Battal Gazi ve Emir Ömer şehre geldiklerinde Battal, köşkün sahibinin kim olduğunu Emir Ömer'e sorar. Emir Ömer, Battal Gazi'ye köşkün sahibinin Battal'ın amcası Hasan olduğunu ve onun güzellikte benzeri olmayan Zeyneb adında bir kızının olduğundan söz ettiğinde Battal Gazi'nin aşkı daha da büyür. Hz. Muhammet'in Emir Ömer'in rüyasına girmesinden sonra Zeyneb ve Battal Gazi birbirlerine kavuşurlar.

Zeyneb, Battal Gazi'nin Taryun tarafından ateşe atılıp yakıldığını duyduğunda ödü koparak vefat eder.

1955 yılında Sami Ayanoğlu'nun yönetmenliğinde çekilen C₁'deki Zeynep karakteri, Gül Gülgün tarafından canlandırılmıştır. Filmde yer alan Zeynep karakteri, Cude Gazi'nin kızı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hüseyin Gazi ve adamları Amuryon Kalesi'nden dönerken pusuya düşürülmüş ve Hüseyin Gazi şehit edilmiştir. O sırada Hüseyin Gazi'nin yanında bulunan Cude Gazi, aldığı oklar nedeniyle yaralanmıştır. Zeynep, yaralı olan babası Cude Gazi'yi beklerken bir pencereden bakmaktadır. Zeynep, dört erkek kardeşi geldikten sonra dinlenmek için odasına gider ve odasında bulunan bir pencereden bakar. Zeynep, daha sonra evden dışarı çıkarak ağaçlık bir alana gelir ve burada Cafer ile karşılaşır. Cafer ile Zeynep'in arasında şu konuşma geçer:

Zeynep: Kandesin Cafer? Meraka sardın beni.

Cafer: Meraklanacak bir şey yok. Baban nasıl?

Zeynep: Çok şükür, daha iyi. Oklar can alacak yerlerine gelmemiş.

Cafer: Elini öpüp duasını almak isterdim; ama bu saatte yakışır kalmaz. Dönmezsem hakkını helal etsin.

Zeynep: Nereye gidersin?

Cafer: Amuryon'a.

Zeynep: Ben ne olacağım?

Cafer: Dediğini işlemekte muhtarız; çünkü...

Zeynep: Çünkü?

Cafer: Gidip dönmek de var.

Cafer "Gidip dönmekte var" dedikten sonra oradan ayrılır.

Battal Gazi Geliyor filminde Battal Gazi'nin önceliği babasını öldürenlerden intikam almaktır. Filmde yer alan aşkın nasıl oluştuğu bilinmemektedir.

Battal, Mihriyayıl'i öldürüp Malatya'ya döndüğünde Emir Ömer, Cafer ile Zeynep'in düğününün olmasını ister ve Mâhpiruz ve Eflatun Bey'in de düğünlerinin aynı gün yapılmasına karar vererek Mâhpiruz'un düzenlenecek çifte düğüne kadar Zeynep Hatun'un misafiri olmasına karar verir.

Düğün günü haremde bahçesinde Eflatun Bey'i arayan Battal onu Mâhpiruz ile görür ve Türk töresinde evlenmeden önce damadın hareme girmediğini söyler. Eflatun Bey ile Battal, bahçeden ayrılacakları sırada Mâhpiruz, Battal'a Zeynep'in çok güzel olduğunu söyler ve Eflatun Bey, Mâhpiruz'a Zeynep'i yalnız bırakmamasını söyler. Haremde bahçesinde Mâhpiruz'u arayan Zeynep, onun yanında Eflatun Bey ile Battal Gazi'yi gördüğünde duvağıyla ağız bölgesini kapatır. Battal da Zeynep'i gördükten sonra arkasını döner ve konuştuğundan sonra bahçeden ayrılırlar.

Zeynep, Mâhpiruz ile birlikte haremde düğün için hediye olarak gelen eşyalara bakarken yanlarında Zeynep'in annesi bulunmaktadır ve Zeynep'in annesi onlara konukların kendilerini beklediği için çabuk olmalarını söyler. Daha sonra Mâhpiruz ve Zeynep'in bulunduğu odaya

kılık değiştirerek gelen şemun ve adamları Mâhpiruz'un soytarısını öldürür. Mâhpiruz ve Zeynep, yardım istemek için bağırırılar; fakat ikisi de bayıldıktan sonra sandıkların içine konularak Amuryon Kalesi'ne götürürler.

Zeynep'in annesi, Mâhpiruz ve Zeynep'in hediyelere baktığı odaya geldiğinde odanın durumundan dolayı bir şey olduğunu anlayarak Tevabil'e haber veririr. Battal, Eflatun ve Ahmet Turan, Mâhpiruz ve Zeynep'i bulmak için yola çıkarlar.

Mâhpiruz ve Zeynep, kendilerine geldikten sonra şemun'un bulunduğu odaya getirirler. şemun, onları karşıladıktan sonra Zeynep, ona kendisinden ne istediğini sorar ve şemun Zeynep'e ondan bir şey istemediğini, kız kardeşine münasip bir evlilik hazırlamak istediğini söyler. Zeynep, Mâhpiruz ve şemun konuşurlarken yanlarındadır ve şemun, Mâhpiruz ve Zeynep'e sofranın onları beklediğini söyledikten sonra Mâhpiruz'dan ev sahipliği vazifenizi hatırlamasını ister. Mâhpiruz, Zeynep'i yemek masasına götürdükten sonra şemun, Zeynep'e içki sunar. Mâhpiruz, Zeynep'e içkiyi içmesi için kafası ile işaret ederince Zeynep içkiyi içer. şemun, Mâhpiruz ve Zeynep'e herhangi bir şey yiyip içmediklerini söyledikten sonra Mâhpiruz'a kendisine Malatya'da böyle mi davranıldığını sorar. Mâhpiruz, şarabın kendisine dokunduğunu söylese de şemun ve Zeynep ile şarapları içer. Mâhpiruz, fenalaşınca odasına götürülür.

şemun, odada Zeynep yalnız kaldığında Mâhpiruz'un içtiği şarabın ilaçlı olduğunu söyler. Zeynep, şemun'dan kendisini bırakmasını istediğinde şemun, onun Battal'ı yakalamak için bir yem olduğunu söyledikten sonra Zeynep'e sahip olmak için saldırır. Zeynep, şemun'a karşı direnirken odaya Battal gelir. Battal'ı gören şemun, eline aldığı bir hançer ile Zeynep'i tutar ve kendisine yaklaşılmaması durumunda kızı öldüreceğini söyler. şemun, kaçmak için elinde rehin olarak tuttuğu Zeynep ile odanın kapısına geldiğinde Zeynep'i hançerleyip kaçar. Battal, şemun'u yakalamak için onun arkasından gider.

Mâhpiruz ve Eflatun Bey, Zeynep can çekişirken onun yanındadırlar. Mâhpiruz, Zeynep için hekimbaşını çağırarak istediğinde Zeynep, artık her şeyin çok geç olduğunu söyler. Daha sonra Zeynep, Battal'a kendisini gurbet elde bırakmamasını ve Malatya'ya gömmesini vasiyet ederek can verir.

Eflatun Bey, kaledekilere şemun'un öldüğünü, kalenin efendinin Prenses olduğunu söyledikten sonra Mâhpiruz, kale kapılarının açılmasını emreder. Battal, Zeynep'in na'şını kollarının arasına alarak kaleden ayrılır.

Afşanî Oğlu Yahya'nın Kızı

İlyun adındaki bir kâfirin öldürölüp İslam askerlerinin gâlip gelmesinden sonra Battal Gazi ve Muhammet bin Felah Malatya'ya doğru hareket ederler. Muhammet, Mihriyayıl'ın kızını aldıkları yere geldiklerinde ağlayarak Battal Gazi'ye şunları anlatır:

“Gelirken Mihriyayıl'ın kızını aldıkları yere vardıklarında Muhammet ağladı ve:

-Ya pehlivan! Buraya her geldiğimde bir kıza âşık oluyorum, dedi.

Seyyit:

-Niçin? dedi.

Muhammet:

-Mihriyayıl'ın kızı öldü, siz sağ olun... Bir gün bu tarafa ava çıkmıştım. Bu yolda dört atlı gördüm ve birine âşık oldum, meğer kızmış, aklım başımdan gitti. Bilmiyorum ki kimin nesidir... O zamandan beri gözüme uyku girmez oldu, dedi (Köksal, 2014, s. 88).”

“... Ol yere vardılar ki Mihriyayıl'ın kızın aldılar idi. Anda varıcak Muhammet ağladı, eyitdi: “Ey pehlivan-ı ‘alem! Her zaman kim iş buraya gelürem, ‘aşık oluram. Mihriyayıl'ın kızı öldi. Siz baki olun. Bir gün bu tarafa geldim idi. İşbu yoldan dört atlı çıka geldi. Birine gözüm düş oldu. Gördüm ki kız imiş. ‘Aklım başımdan gitdi. Gine kendime geldim. Ayruk bilmezim, kimin nesidir. Ol vakıtdan berü hayali gönlümden gitmeyüp gözüme uyku gelmez.” didi (Demir & Erdem, 2006, s. 119).”

Fatma

Akabe'nin oğlu Velid, Battal Gazi'nin eşi Fatma'yı saçlarını tararken görür ve ona âşık olur. Fatma'ya aşkını itiraf ettiğinde ise Fatma, onun aşkına karşı çıkar. Velid'in Fatma'ya karşı duyduğu bu aşkın sonucunda Fatma, hayatını kaybeder.

Akabe'nin oğlu Velid, bir gün Battal'ın evine geldiğinde Fatma'nın başını taradığını görerek ona ilk bakışta âşık olur. Bunun üzerinden biraz zaman geçtikten sonra Velid, Battal'ı bağa davet eder. Yolda giderken Battal'a anahtarı unuttuğunu söyleyen Velid, Battal'ın yanından ayrılarak Battal'ın evine gelir. Fatma'ya Battal'ın onu çağırdığı yalanının söyleyerek kadını kandırır. Şehirden dışarı çıkarak تنها bir yere geldiklerinde Velid, kadının atının yularını tutarak kadına onu sevdiğini söylediğinde Fatma, “Vay haramzade! Deli misin? Ne herze yersin (Köksal, 2014, s. 226)?” Fatma, “Vay haramzade! Deli misin? Ne herze yersin (Köksal, 2014, s. 226)?” ; “Hay bire haramzade oğlu haramzade! Bu ne herzedir ki sen söylersin (Demir & Erdem, 2006, s. 219)?” der. Velid'in konuşmalarından sonra Fatma, atıyla Velid'in elinden kaçır ve bu kaçış sırasında da bir dereye düşerek taşlara çarpar ve parçalanır.

Battal Gazi'nin eşi olan Fatma, kendisine âşık olan ve hileye başvuran Velid'e karşı çıkar; çünkü Fatma namusunu korumak istemektedir ve bu nedenle de canından olur.

Âşık Olarak Kadın Tipi

Battal Gazi Destanı'nda yer alan kadınlar, destanın erkek kahramanlarını ya ilk görüşte âşık olmakta ya da rüyalarında Hz. Muhammet'i görerek onun kadınlara bilgi vermesinden sonra erkeklere âşık olmaktadır. İlk görüşte aşk, daha önce birbirlerini hiç görmemiş kişiler arasında görülmektedir.

Rüyada Hz. Muhammet'i gördükten sonra bir erkeğe âşık olma ise, genelde sonradan Müslüman olan kadınlarda görülmektedir. Bu kadınlar, genellikle Battal Gazi'yi ilk gördüklerinde beğenmelerine rağmen onun Müslüman olması nedeniyle Battal Gazi'den dinini değiştirmesini isterler. Battal Gazi, bunu kabul etmez ve kadınlar gece uyuduklarında Hz. Muhammet'i rüyalarında görerek ondan Battal Gazi'yle evleneceklerini iman tazelemelerini öğrenirler. Uyandıklarında kadınlar, Battal Gazi'yi başuçlarında görürler ve şahadet getirerek Müslüman olurlar.

Zeyneb

Battal Gazi, Emir Ömer ile çıktığı bir gezintide bir köşkün bahçesinde gördüğü Zeyneb'e ilk görüşte âşık olur. Zeyneb de Battal Gazi'ye ilk görüşte âşık olur ve dadısından bu kişinin kim olduğunu sorarak bu kişiye âşık olduğunu söyler.

“... O da Seyyit'i görüp deliye döndü. Dadısına:

-Şu yiğit kimdir bilir misin? dedi.

Dadısı:

-Bilirim, dedi.

Kız, sırrını dadısına söyledi. ... (Köksal, 2014, s. 51).”

“Kız dahı Seyyid'i göri. Ol dahı divane oldı. Tayesine kız eyitdi: “Ya taye! Şol yigit kimdir? Hiç bilür misin? Tayesi eyitdi: “Bilürem.” Kız dahı ‘aşık oldugını tavesine söyledi. ... (Demir & Erdem, 2006, s. 95).”

Fatma

Emir Ömer, eşiyle konuşmak için Battal Gazi'den izin alarak evine gider. Emir Ömer, Battal'ın kızına talip olduğunu söylediğinde Emir Ömer'in eşi, Battal Gazi'nin bir pulu bile

olmadığını söyleyerek evliliğe karşı çıkar. Fatma, bu konuşmaları duyup “Onun gibi dilavere ne kadar avrat gerekirse olsun (Köksal, 2014, s. 206).” ; “Nola, anın her ‘uzvına bir ‘avrat gerekdir (Demir & Erdem, 2006, s. 208).” der.

Fatma’nın söylediği sözden dolayı Fatma’nın Battal Gazi’yi sevdiği ve onunla evlenmek istediği anlaşılmaktadır.

Alp Kadın Tipi

Alp, “yiğit, kahraman (<https://sozluk.gov.tr/>, 2020)“ anlamına gelmektedir. Destan metinlerinde kahramanlar cesur olma, iyi derecede at binme ve kılıç kullanma, ok atma gibi alplık vasıflara sahiptirler. Alplık kavramı destanlarda genelde erkek kahramanları tanımlamak için kullanılsa da kadın kahramanlarında alplık vasıflarına sahip oldukları görülmektedir.

“Doğu ve Batı destanlarında bahadır kadın tipi ayrıntılı işlenmiştir. Rus destanlarında polyanitsa, Yunan mit ve destanlarında amazon, güney Slav halklarında gayduk, Türk halklarında alp- kız olarak adlandırılmaktadır. Bu alp kadın tipleri çoğu anlatıcıların bahadır kadın tiplerini yaratmak için geleneksel bir kurala bağlı kaldıklarını kanıtlamaktadır. Hatta tarihte adı geçen yönetici kadınların yaptıklarını anlatan tarihî destanlarda da arkaik kahramanlık destanlarındaki bu kuralların kullanıldığını görmek mümkündür (Temur, 2012, s. 132).”

İslamiyet’ten önceki Türk toplumlarının atlı-göçebe yapıya sahip olmaları nedeniyle kadın ve erkeğin eşit oldukları görülmektedir. Bu topluluklarda kadın, erkek gibi silah kullanma, ata binme, ok atma gibi becerilere sahiptirler; çünkü o dönemdeki erkeklerin savaşa gitmesinden sonra yalnız kalan kadınlar hem kendilerini hem de ailelerini düşmanlardan koruyabilmek için bu becerilere sahip olmaları gerekmektedir.

Türkler, İslamiyet’i kabul ettikten sonra hem Anadolu’yu yurt edinmek hem de İslamiyet’i yaymak adına mücadelelerde bulunmuşlardır. Türklerin ilk destanı olan Oğuz Kağan Destanı’nda bir ulus olma bilinci ön planda bulunurken Dede Korkut Destanı’nda bireysel bir mücadele bulunmaktadır. Kadınlar, savaşçı-alp tipi olarak karşımıza Dede Korkut Destanı’nda çıkmaktadırlar. Burada kadınların değeri bile ata binmek, kılıç kuşanmak, ok atmak, düşmana akın etmek yani maddî kuvvet tezahürleri ile ölçülür (Kaplan, 1952, s. 401). Manas Destanı’nda yer alan Kanıkey ve Dede Korkut Destanı’nda yer alan Selcen Hatun, Banı Çiçek alp kadın tipine örneklerdir.

“Türklerdeki göçebe yaşam tarzı hareketli ve aktif olmayı gerektirmektedir. Bu nedenle, Türk destanlarında kadın ve erkeği ile akıncı, avcı tipler daima ön plana çıkmış ve alplik geleneği sürüp gitmiştir (Yardımcı, 2007, s. 50).”

“Alp tipi, erkek kahramanlarla beraber kadın kahramanları da etkilemiştir. Fedakâr, iffetli, saygın ve erkeğin sadık dostu olan kadın, bu özelliklerinin yanında erkekle bizzat savaşan, dövüşen, yarışan, güreş tutan, avcı, akıncı bir kahramandır; “alp”tır (Akyüz Ç. , 2010, s. 172).”

“Alp kadın tipinin tıpkı alp erkek tipi gibi göçebe hayat tarzının yarattığı bir tip olduğu düşünüldüğünde, İslamiyetin kabulünden sonra kültür değişimiyle birlikte nasıl ki alp tipi gazi tipine dönüşüyorsa alp kadın tipinde de değişim meydana gelir; bu tür destanlarda kahramanlık dini motif, epizot ve kişilerle ilişkilendirilir (Ata Yıldız, 2018, s. 24).”

İslamiyet’in kabulünden sonraki destanlarda kadın kahramanların, daha pasif bir yapıda oldukları ve eve kapandıkları görülmektedir. Bu durum hakkında Çobanoğlu (2003), “Toprağa bağlı olarak yerleşik hayata geçmiş toplum yapısının yansıtıldığı destanlarda ise kadın daha pasif olarak karşımıza çıkmakla beraber o kahramanlık vasıflarını tamamen kaybetmiş bir hüviyette değildir (s. 109).” diyerek kadınların savaşçılık özelliklerini tamamen kaybetmediklerini ileri sürer.

“Kahramanlık konulu destanlar, “alp” tipini temsil eden erkek kahramanlar etrafında gelişen olayları anlatmaktadırlar ve kadınlar, bu tür kahramanlık anlatılarında, bazı arkaik destanlarla merkezinde kadınların yer aldığı kahramanlık destanlarının dışında, belirleyici bir rol oynamamaktadır. Kahramanlık destanlarının, atlı-göçebe medeniyetin bir gereği olarak, toplumsal hayatın erkekler tarafından biçimlendirildiği dönemlerin mücadelelerini anlattığı düşünülürse, bunun hiç de yadırganacak bir durum olmadığı görülecektir. Kadın kahramanların, kahramanlık konulu anlatılarda, özellikle de Oğuzların yaşadığı alanlarda oluşturulan anlatılarda, etkin bir şekilde karşımıza çıkabilmesi için anlatıları oluşturan toplumun büyük oranda yerleşik hayata geçmesini, din ve medeniyet değişiklikleri yaşamasını ve bu tür anlatılarda sosyal yaşantıyla iç çatışmaların da anlatılmaya başlamasını beklemek gerekmiştir (Aça, 2007, s. 77).”

“Destanlarda adı veya bahsi geçen kızlara baktığımızda bunların bazı ortak özelliklere sahip olduklarını görürüz. Doğumları ve eğitimleri hakkında fazla bilgi sahibi olamadığımız bu kızların, tıpkı erkek kahramanlar gibi ata binme, kılıç kullanma ve savaşabilme yetenekleri vardır. Hatta bazı durumlarda adı sanı belli bazı alpları bu kızlar mağlup edebilmektedir. Bu

açından baktığımızda destanlarda daha çok aktif kızların yer aldığını veya alp karakterli kızların destanlara dâhil edildiğini söyleyebiliriz (Şahin, 2012, s. 135).”

“Destanlarda bazı kadınlar sadece anne, eş, sevgili veya yardımcı olma özellikleriyle yer alırken, bazıları düşmanlarla bazen yalnız bazen de erkek bir kahramana destek olabilmek için savaşırlar (Bars, 2014b, s. 135).”

Türk destanlarındaki savaşçı (kadın) tipinin temel özelliği evlenmemek ve çocuk sahibi olmamaktır. Bu durum, başkahraman kadının evlenmemesi ya da bazı örneklerdeki gibi eşini seçmesi (Fedakâr P. , 2016, s. 54) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Savaşçı tipinde evliliğin söz konusu edildiği destanlarda evlilikle birlikte müstakbel kocayı sinama motifi de yer alır. Evlilik töreni içinde ayrılmaz bir yapı olan bu motif, kadın başkahramanların evliliği söz konusu olunca “sinanma” değil, “sinama” motifine dönüşür (Fedakâr P. , 2016, s. 68). Sinanma motifi, destanlarda karşımıza bir yarışma olarak çıkmaktadır. Sinanan kişiler ok atma, ata binme, güreş, kılıç kullanma vb. noktalarında sinava tutulurlar ve sınavdan gâlip gelen kişi, kızla evlenmek için hak kazanır.

“Battal Gazi Destanı’nda iki tip kadınla karşılaşırız. Bunlardan bir kısmı, İslâmiyetin etkisi altında, erkeğin dış hayatından ayrı bir dünyada ve ayrı bir nizâm içinde yaşayan islâm kadını tipi, diğeri ise epik karakterin özelliklerini taşıyan Alp-kadın tipi. Önceden Hristiyan olupta sonradan Müslüman olan kadın kahramanlar arasında bu ikinci gruba girenler pek çok olduğu halde, Müslüman kadınlar arasında bu tiplere pek rastlamıyoruz. (Köksal, 1999, s. 208).”

Battal Gazi Destanı konulu metinler incelendiğinde alp kadın tipinin özelliklerini sonradan Müslüman olan Aden Banu taşımaktadır. Aden Banu, evlenmek için taliplerini sınar ve kendisini yenen Battal Gazi’ye biat ettikten sonra amcasının oğlu ile evlenir. Battal Gazi’nin Ketayun ile evlenebilmesi için yardımcı olan Aden Banu, Battal Gazi’nin Ketayun tarafından bayılmasından sonra eşiyle birlikte Malatya’ya giderek Malatya halkına Battal Gazi’nin durumunu haber verir. Hristiyanlar ile yapılan bir savaş sonucunda Aden Banu şehit düşer.

Zeyneb

Battal Gazi, Şemmas tarafından kaçırılarak Kayser’in Harcen şehrinde bulunan sarayına getirilen Zeyneb’i bulduktan sonra yanlarına Mâhpiruz’u da alarak kaçarlar. Battal Gazi, sabah namazı için bir çeşme başında durup namazını kıldıktan sonra üzerine gelen bir toz bulutu görüp silah kuşanması üzerine Zeyneb ve Mâhpiruz da silah kuşanırlar. Zeyneb, Şemmas’ın emriyle üzerlerine gelen askerlere karşı kılıç çekerek hamle yapar.

Zeyneb, Şemmas tarafından oldukça kolay bir şekilde kaçırılır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, Zeyneb'in herhangi bir direnme göstermemiş olmasıdır; fakat Zeyneb'in kılıç kuşanarak hamlede bulunması onun savaş eğitimi de aldığı göstermektedir.

Esir Kadın Tipi

Destan kahramanı düşman toplumun kahramanlarını ve ordusunu yendiğinde, kadın, düşmandan elde ettiği bir ödüdür. Bu kadın genelde yendiği, yerine geçtiği kralın karısı veya kızıdır. Bu durum hem savaşçı, erkek egemen toplumların hem de kadın kutsallığının var olduğu tarım toplumlarının destanlarında görülür (Bars, 2014b, s. 130).

Kız kaçırma motifi Battal Gazi Destanı'nda sıkça yer almaktadır. Battal Gazi ya da silah arkadaşları Müslüman olmayan kızları kaçırdıktan sonra kızların Müslümanlığı kabul etmesinden sonra onlarla evlenirler. Destanda Müslüman kadınların da kaçırıldığı görülmektedir. Hristiyan bir beyin kaçırdığı Müslüman kızlar, genellikle Battal Gazi'nin hanımı ya da nişanlısıdır. Bu kızlar, hem Battal Gazi'den intikam almak hem de kızların zorla bir Hristiyan beyi ya da beyin oğluyla evlendirilmek üzere kaçırılırlar. Esir edilen kızlar genellikle evlilik töreni ya gerçekleşmeden ya da gerçekleştikten hemen sonra Battal Gazi tarafından kurtarılarak Malatya'ya getirilirler.

Zeyneb/Zeynep

Müslümanlar tarafından esir edilerek elleri bağlanan Şemmas, ellerindeki bağlardan kurtulduktan sonra Battal'ın çadırına gider; fakat Şemmas, Battal'ı çadırda bulamaz. Bunun üzerine Battal Gazi'nin uyumakta olan eşi Zeyneb'i görünce kadının ağzını tıkayıp ellerini bağlayarak onu kaçıır.

Şemmas tarafından oldukça kolay bir şekilde kaçırılan Zeyneb, kaçırılma anında Şemmas'a herhangi bir direnmede bulunmamıştır.

Sabah olduğunda Şemmas ve Zeyneb'in yerlerinde olmadıkları Battal'a bildirilince Battal, Şemmas'ın Zeyneb'i kaçırdığını anlar ve onları bulmak için kıyafet değiştirerek Rum'a doğru gider. Battal, yolda Müslümanların casusu olan Münzir'den Şemmas ve başka bir at üzerinde bağlı olan bir kişiden haber alır.

Şemmas, Harcen şehrine geldiğinde babası Kayser'e başına gelenleri ve Battal'ın karısı Zeyneb'i kaçırdığını anlattıktan sonra Zeyneb, Kayser'in ortanca kızı olan Mâhpiruz'un yanına

teslim edilir. Mâhpiruz'un yanına teslim edildikten sonra Zeyneb hamama götürür ve değişik elbiseler giydirilir. Mâhpiruz ve Zeyneb sohbet ederlerken Battal Gazi, onarın bulunduğu odaya gelir ve Mâhpiruz ve Zeyneb, Battal Gazi ile giderler.

C1'de Zeynep, Mâhpiruz ile birlikte haremde düğün için hediye olarak gelen eşyalara bakarken ikisinin bulunduğu odaya kılık değiştirerek gelen Şemun ve adamları Mâhpiruz'un soytarısını öldürür. Mâhpiruz ve Zeynep, yardım istemek için bağırlar; fakat ikisi de bayıldıktan sonra sandıkların içine konularak Amuryon Kalesi'ne götürürler.

Zeynep'in annesinin bir şey olduğunu anlayıp Tevabil'e haber verdirmesinden sonra Battal, Eflatun ve Ahmer, Mâhpiruz ve Zeynep'i bulmak için yola çıkarlar.

Mâhpiruz ve Zeynep, kendilerine geldikten sonra Şemun'un bulunduğu odaya getirirler. Mâhpiruz içtiği şaraptan dolayı rahatsızlanarak odasına götürülünce Şemun, odada Zeynep yalnız kalır ve ona Mâhpiruz'un içtiği şarabın ilacli olduğunu söyler. Zeynep, Şemun'dan kendisini bırakmasını istediğinde Şemun, onun Battal'ı yakalamak için bir yem olduğunu söyledikten sonra Zeynep'e sahip olmak için saldırır. Zeynep, Şemun'a karşı direnirken odaya Battal gelir. Battal'ı gören Şemun, eline aldığı bir hançer ile Zeynep'i tutar ve kendisine yaklaşılmaması durumunda kızı öldüreceğini söyler. Şemun, kaçmak için elinde rehin olarak tuttuğu Zeynep ile odanın kapısına geldiğinde Zeynep'i hançerleyip kaçar. Battal, Şemun'u yakalamak için onun arkasından gider. Zeynep, daha sonra o odada canını teslim eder ve Battal, onun na'sını kollarına alarak kaleden ayrılır.

Fatma

Emir Ömer, Battal Gazi'nin yanına gelerek bu istekleri söylediğinde Battal, bu istekleri kabul ederek yerine getirmek için bir yıl izin isteyerek yola çıkar. Battal, Fatma'yla evlenmek için yerine getirmesi istenen isteklerle Malatya'ya döndüğünde Emir Ömer'den Kayser'in Battal'ın Hindistan'a gittiğini öğrenerek Malatya'ya saldırdığını ve Fatma'yı esir ettiğini öğrenir. Battal, Fatma'yı kurtarmak için kılık değiştirerek Latamiyye/Ladikiyye şehrindeki birisinden Battal'ın sözlüsünün kaçırılarak esir edildiğini, kızın Kayser'in oğlu Behmen ile düğünü olduğunu ve o gün gece gerdek geceleri olduğunu öğrenir. Fatma ile damat Behmen Battal'ın olduğu yere geldiklerinde Fatma'nın gözü Battal Gazi'ye takılır. Kız gittikten sonra arkasından gelen Behmen'e Battal Rumca örgülerde bulunur. Bunun üzerine Behnem, Battal'ın kaleye getirilmesini ister.

Hizmetliler gelini alarak gerdege verdiklerinde Akabe'nin oğlu Velid, eğlence sırasında Battal'ı tanıyarak Battal'ı Fatma'nın bulunduğu saraya götürür. Velid, odaya girerek oğlanı öldürdükten sonra dışarı çıktığında Battal, Velid'e Fatma'nın nerede olduğunu sorduğunda Velid, kızın odada olmadığını söyler. Bu konuşmaları duyan Fatma, Battal'ın sesini tanıyarak gelir ve Battal'ın ayağına kapanır. O evin içinde altın ve gümüş ne varsa alarak Malatya'ya giderler.

Safiye Banu

Halife Mutasım'ın kızı olan Safiye Banu Rad Cazı tarafından kaçırılarak esir edilir.

Halife'nin eşi, Safiye Banu'yu Rad Cazı tarafından kaçırıldığını öğrenerek halifeye haber vermesinin ardından Battal Gazi'ye haber verir. Battal Gazi kızı kurtaracağını söyleyerek yola çıkar.

Rad Cazı tarafından kaçırılan yüz kırk kızın içinde olan Safiye Banu'yu ve yüz kırk kız Rad Cadı'nın Battal Gazi tarafından öldürülmesinden sonra kurtarılırlar. Safiye Banu, halifenin yanına götürülür.

Büyücü ve Düşman Olarak Kadın Tipi

Sosyal iç çekişmeyi anlatmak, kahramanlık destanlarına aykırı değildir (İbrayev, 1998, s. 239). Destanlarda iyi karakterler ile kötü karakterler bir arada yer alırlar. İyi karakter çevik, kurnaz, akıllı, iyi derecede at sürüp kılıç kullanabilen kişilerken kötü karakterler genellikle ahmaklıkları, sefa düşkünlükleri, sürekli olarak hileye başvurmaları ve ahlaki değerlerinin düşük olması gibi özellikleriyle karşımıza çıkmaktadırlar. İyi karakterin kötü karakterlerle olan mücadelesi toplumda olması istenen insan tipini yansıtmaktadır. Kötü karakterlerin destanlardan çıkarılması durumunda destanlarda yer olan olaylardan ya da bir destan metninden bahsetmek güç bir hâl haline gelebilir.

“Destanlarda düşman tipinin sadece fanilerle sınırlı olmayıp diğer âlemlere ait varlıklar arasından da çıkabileceği anlaşılmaktadır. Özellikle mitolojik öğeleri ağır basan destanlarda dev, canavar vb. fantastik düşman tipler yer alır. Düşmanlar yeraltı veya yer üstü âleminden şeytan, sihirbaz kadın şamanlar, cadılar vb. varlıklar olabilir. Bu tip düşmanlar silah olarak daha ziyade sihir, büyü ve olağandışı aracı varlıklar kullanırlar (Kara Düzgün, 2016).”

Destanda yer alan kötü karakterler, genellikle kahramanın zıddı olan ve kahramana düşman olanlardır. Bu karakterler insan olabileceği gibi hayvan, cin, şeytan, ejderha, dev vb. varlıklar da olabilmektedirler. Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz'un ilk mücadelesini verdiğini gergedan bir hayvanken Dede Korkut Hikâyelerinde yer alan Tepegöz bir devdir.

Türk destanlarında sihir motifi önemli yer tutmaktadır. Uygur Destanı'nda yurt bütünlüğünün ve halk saadetine simgesi olarak bilinen bir yada taşı rivayeti bulunmaktadır. İslâmiyetten sonraki Türk destanlarında bu sihir unsuruna fazlaca yer verilmiştir (Şerif, 2010, s. 35).

“Oğuz grubu Türk kahramanlık destanlarında yalnız gezen, zor anlarda ortaya çıkıp kahramana yardımcı olan Hızır veya kahramana rüyasında aşk badesi içiren ak sakallı erkekler (derviş, pir, eren) İslamiyet'e özgü tiplerdir. Buna mukabil, kazanda ilaçlar yapan, büyücülükten anlayan, gelecekte haber veren, yalnız başına bir kulübede yaşayan ihtiyar kadınlar Şamanizm'e özgü tiplerdir (Güneş, 2009, s. 274).”

Berbibayev'den aktaran İbrayev (1998) “Cadı kadın tiplerinin hanlara, yöneticilere akıl verdikleri, düşmanlarının sırlarını bildikleri görülür. Bu kadın toplumunun üstünlüğünün, ihtiyar kadınların bir külte dönüşmelerinin, dünyada her şeyi bilen kişiler olmalarının olağan bir yansımasıdır. Bu nedenle de ihtiyar cadı kadın tiplerinin ‘dahiliği’, ataerkil toplum içinde iyiliği ve kötülüğü istedikleri gibi yöneten, seilmeyen bir güce dönüştü (s. 73-74).”

İbrayev (1998)'e göre geleceğe yönelik tahminde bulunmanın, kahramana yardımcı olmanın, kahramana hile ya da sihirle karşı koymanın ya da ona düşman olmanın kadın şaman tipinin dönüşmüş bir halidir. Çünkü Türk Moğol halklarına ait eski destanlarda şaman kadınlar esas kahramanlardandır.

“Kadın şamanlar her zaman iyi özelliklere sahip değildi. Onların içinde baş kahramana karşı mücadele edenler de vardı. Bazen kahramanlar, bazen de sihirbazlıkla kadın şamanlar yenmektedir (İbrayev, 1998, s. 74).”

Destanlarda yer alan büyücü kadın tiplerinin destanların ilerleyen bölümlerinde iyi bir karaktere bürünerek kahramana yardım ettikleri bilinmektedir.

İskender Şah'ın/Zülkarneyn'in Eşinin Kız Kardeşi

A₁ metninde yer alan Zülkarneyn'in mektubunda, Zülkarneyn'in bu kadın nedeniyle kızların aklını çelerek eşinin zehirlenmesine yol açtığı yazılıyken A₂ metninde kadın, İskender Şah'ı sevmektedir ve bu nedenle İskender Şah'ın kızlarını baştan çıkarmış ve onlara:

“Ananız sizi evermege hatırı yokdur. Şöyle evde kariyup kalursız. İmdi bu dünyanın lezzeti er-ile ve oglancıklarılardır. Ersiz ogulsuz dünyanın safası yokdur. İmdi gelün, siz ananıza agu virin, ölsün! Ben dahı sizi ogul idineyim ve ananızdan dahı yeg tutayım (s. 260).”

diyerek onları kandırmış ve kızları annelerini öldürmelerine teşvik etmiştir.

İskender Şah'ın/Zülkarneyn'in Kızları

Battal bir dağdan yukarı çıktığında su üzerinde bir taş görerek onu kaldırır ve kuyudaki merdivenden aşağıya iner. Bir kapıdan içeri girdiğinde saraya giren Battal, buradaki kapılardan tek tek içeri girer ve bakar. En son bir kapıdan içeri girdiğinde üç sofa ile karşılaşır. Her sofada altından bir taht kurulmuş ve her birinde de bir kız ve oğlanın uyduğunu gören Battal, bunların üzerinden örtülerini kaldırdığında bunların çürümüş olduğunu görür. Battal, Zülkarneyn'in mektubunu okuduğunda burada yatan üç kızın Zülkarneyn'in kızları olduğunu öğrenir.

A₁ metninde yer alan mektuba göre, Zülkarneyn eşinin kız kardeşi yüzünden kızlarına annelerinin onları kimseyle evlendirmeyeceğini kızlarına söyledikten sonra annelerine zehir vermelerini istemiştir. Kızlar, Zülkarneyn'in aklına uyarak annelerine zehir vererek onu öldürmüşlerdir.

A₂ metninde İskender Şah'ın kızlarının teyzeleri İskender Şah'ı sevmektedir bu nedenle kadın, İskender Şah'ın kızlarına annelerinin onları evlendirmeyeceğini söylemiştir. Kızlar, bu yalana inanarak annelerini zehirleyip kadının ölümüne sebep olmuşlardır.

Kızların Zülkarneyn'e annelerini öldürdüklerini söylemesinden sonra Zülkarneyn, buradaki makamı kurarak kızlarına hizmetçiler ve cariyeler verdikten sonra burayı tılsımla mühürletmiştir.

Yardımcı Olarak Kadın Tipi

“Destanlarda alplara, atları ve bazı olağanüstü yardımcılarının yanı sıra bazı kadınlar da yardımcı olur. Kahraman, çoğunlukla büyücü, yaşlı ve bazen de düşman kızlarından bilgi alır. Onların yardımıyla düşmanını tanıyıp kolaylıkla hedefine ulaşır. Yaşlı kadınlar da destan kahramanlarının yardımcıları arasındadır ve bunlar çoğunlukla kahramana bilgi taşırlar (Şahin, 2012b, s. 570).”

“Bu tip kadınlar, asıl kahramanı çeşitli yönlerden tamamlayan ve ona yardımı dokunan karakterlerdir. Bu kadınlar, savaş meydanında kahraman kızlar gibi at sırtında, kılıç ve

mızrakla düşmanlarla mücadele etmezler. Fakat kahramanların sevinçlerini ve kederlerini paylaşırlar (Bars, 2014b, s. 132).”

Battal Gazi Destanı’nda bu grupta yer alan kadınlar genelde Müslüman olan tipler için genelde kahramana, kahramanın yardımcılara ya da esir konumda bulunan insanlara yardımda bulunurlar. Yardımcı Müslüman tipinde bulunan kadınlar sultan, dadı, şifacı, dul, fakir ya da peygamber soyundan gelen kadınlardır.

Sultan Hatun

Sultan Alâaddin’in annesi olan Sultan Hatun, bir gün Battal Gazi’yi rüyasında görür. Sultan Hatun’un bir rüyasında Battal Gazi; “Ya Sultan Hatun! Ben Âl-i Resûl’denim. Bu Rum memleketini aldım. Gel üzerime türbe yap (Köksal, 2014, s. 10).” demiştir. Sultan Hatun, rüyasını oğlu Alâaddin’e anlattığında yanında birçok eşya ve kişiyle yola çıkar.

Sultan Hatun, Sultan Alâaddin’in Kılıç Arslan adındaki kâhyasını da yanına alarak günler sonra bir kaleye geldiğinde bir alanda konaklar. Sultan Hatun’un emriyle o bölgede bir kervansaray yaptırılarak köy kurulur. Bu köyün adına şu anda “Şeşanuk (Köksal, 2014, s. 10)” denmektedir.

Sultan Hatun’un geldiğini haber alan Hezar Esbi adlı bey Sultan Hatun’un yanına gelerek onu karşıladığında kadın, burada bir ziyaretgâh olup olmadığını sorduğunda Hezar Esbi:

“-Evet, vardır. Benim bir çobanım Kudluca, kale karşısındaki tepede koyun giderken parlak bir ur gördü. O nurun şavkından aşırı heyecana kapılır, kendinden geçer. Koyunlarda oraya toplanıp beklerler. Bana haber verdiler, ben de vardım. Çobandan haberi dinleyip o yeri duvarla çevirttim. Şimdi ziyaretgâh olarak o yer vardır (Köksal, 2014, s. 11).” der.

Sultan Hatun, bunları öğrendiğinde Hezar Esbi’ye bahşiş vererek onunla tepeye çıkar. Sultan Hatun abdest alarak orada bulunan avluda namaz kıldıktan sonra “O gördüğüm düş rahmanî ve bana görünen Seyyit Battal Gazi ise, burada da görünsün (Köksal, 2014, s. 11).” diye dua ederek yere kapanmasından sonra bir ses “Ya Sultan! O gördüğün düş rahmanîdir (Köksal, 2014, s. 11).” der.

Sultan Hatun, Battal Gazi’yi mağaranın dibine doğru indiğinde görür. Battal Gazi, Sultan Hatun’la görüşür:

“Seyyit Battal Gazi’yi kibleye karşı mihraba otururken gördü. Savaş silahları üzerinde, dahhak kılıcı belinde, imâme başında, örtü yüzündeydi. Sultan Hatun el bağlayıp karşısında durdu. Bir ses geldi ki, “O Seyyit Battal Gazi benim Âl-i Resûlümdür. Doksan yıldır gaza yapmaktayım. Kâh karada, kâh denizde Rum mülkünü aldım. Sonunda bu kalenin üzerinde şehit oldum. Beni buraya

Hızır Peygamber getirdi. Ölüm buradadır. Şimdi benim üzerime türbe yap ve sen de burada ol ve bir mescit ve bir tekke yaptır. Köylere vakfet. Âlimler ve dervişler getir. Benim için on yıl mahya yap” dedi ve pek çok nasihatler verdi. Ondan sonra iki kitap, bir çevgân, bir Kur’an ve bir gazavatname verdi. Sonra Sultan Hatun secdeye kapandı. O yadigârları aldı ve çıktı (Köksal, 2014, s. 11-12).”

Sultan Hatun, kavmine geldiğinde Battal Gazi’nin kendisine verdiği kitapları göstererek yaşadıklarını anlatır. Sultan Hatun’un emri üzerine Battal Gazi’nin türbesi yapılır. Sultan Hatun, kendisi için de bir türbe yaptırır. Mescit ve tekkeler yaptırarak köylere vakfeder. Âlimler ve dervişler getirterek mahyalar düzenletir ve birçok etkinliklerde bulunur. Sultan Hatun vefat ettiğinde türbesine konulur.

Sultan Hatun, Battal Gazi’nin mezar yerinin bulunmasına yardım ederek bu yeri türbeye çevirmiştir.

Fatimatü’z-Zehra

A₁ metninde Guzende Cazı’nın eşi tarafından kaçırılan kırk kız ve oğlanın rüyalarına girerek Battal Gazi’nin gelip onları kurtaracağını söylemiştir.

“... Bir kapı gördü, oraya yaklaştı. İçinde kırk güzel kız, oğlan oturuyorlar. Seyyit’in ayak seslerini işitince korktular. Seyyit’in yüzünü görünce de mutlu oldular. Ve:

-Hoş geldin, uğur getirdin ey Seyyit Battal Gazi, dediler.

Seyyit:

-Beni nasıl tanıdınız? dedi.

Onlar:

-Bu gece çok ağladık ve yalvardık. Düşümüzde Fatimat’üz Zehra’yı gördük. Varıp ayağına kapandık. “Bize yardım et ve bu melunun elinden bizi bizi kurtar” dedik. O: “Hiç üzülmeyiniz, yarın oğlum Seyyit Battal gelir ve sizi kurtarır” dedi (Köksal, 2014, s. 286).”

Hız. Fatma, esir konumda olan kişilerin rüyasına girerek onlara kurtarılacaklarını haber etmiştir.

Zeyneb’in Dadısı

Battal Gazi’nin amcakızı Zeyneb, Battal Gazi’ye ilk görüşte âşık olur ve dadısından bu kişinin kim olduğunu sorarak bu kişiye âşık olduğunu söyler.

“... O da Seyyit’i görüp deliye döndü. Dadısına:

-Şu yiğit kimdir bilir misin? dedi.

Dadısı:

-Bilirim, dedi.

Kız, sırrını dadısına söyledi. Dadısı:

-Seyyit Battal'dır. Senin amcanın oğludur. Büyük dinî bilginlerdendir. Seni duymasın, görelim yüce Allah ne eder? dedi (Köksal, 2014, s. 51)."

"Kız dahı Seyyid'i göri. Ol dahı divane oldu. Tayesine kız eyitdi: "Ya taye! Şol yigit kimdir? Hiç bilür misin? Tayesi eyitdi: "Bilürem." Kız dahı 'aşık oldugını tayesine söyledi. ... (Demir & Erdem, 2006, s. 95)."

Rabia

Akabe adındaki kişi tarafından yazılan mektupla Battal Gazi'nin zehirlendiğini öğrenen Kayser, Malatya üzerine asker gönderir. Emir Ömer, Battal Gazi'nin zehirlendiğini halifeye bildirince halife Malatya'ya bir panzehir yollar; fakat Akabe'nin adamları tarafından panzehri taşıyan kişi öldürölür. Yemen ibn Muti adındaki Müslümanların casusu olan kişi kâfir askerlerinin geldiğini haber alınca Malatya'dakilere haber verir. Halife'den panzehrin gelmemesi ve Kayser'in Malatya üzerine asker göndermesi karşısında Malatya halkının kafası karışır.

Fellah oğlu Muhammet bu durum karşısında şehrin dışına çıkarak bir ağacın altında ağlamaktayken omzunda seccade, ayağında takunya, elinde bir şişe ile bir kadıncığın gelmekte olduğunu görür. Kadın, Muhammet'e üzölmemesini ve Battal Gazi için geldiğini söylediğinde Muhammet, kadını şehre getirir. Yârenler haberi aldıklarında çok sevinerek kadını ziyaret ederler. Kadını Battal Gazi'nin yanına getirdiklerinde kadın, Battal Gazi'nin başucunda oturarak dua edince Battal Gazi gözünü açar ve kadın şişedeki ilaçtan bir damla Battal'a içirir.

Battal Gazi iyileşince yârenler kadının ayağına kapanarak kim olduğunu sorarlar. Kadın:

"Ben Estifa Zahit'in kızı Rabia'yım. Çok zamandır ki Medine'de Resül Hazretleri'nin türbesine komşuyum. Bugün sabah vaktinde, türbe içinden bir ses geldi ki: "Ya Rabia! Çabuk yetiş, oğlum Battal'a bu şişeyi ulaştır. Onun vücudundan hastalık gitsin, şifa bulsun. O zehirden kurtulsun, iyilik bulsun"dedi.

Şişeyi elime sundu, bunun üzerine yetiştim. Artık murat hasıl olduğı için tekrar gideceğim, dedi (Köksal, 2014, s. 178)."

"Ben İstifa-i Zahid'in kızıyım ve adıma Rabi'a dirler. Hayli zamandır ki Medine'de Hazret-i Resul'ün Türbe-i Şerif'lerinde mücavirim ve bu gün sabah vaktında Türbe-i Şerif'in içinden bir avaz geldi kim "Ya Rabi'a! Bu şişeyi al ve benim oğlum Battal'a tiz irişdir, içsün ve ol agudan halas olsun" didi. Ben dahı şişeyi aldım, bunda irişdim ve muradınız hasıl oldu. "Uş gine ben giderim" didi (Demir & Erdem, 2006, s. 189)

Battal Gazi, kadına bir iki gün burada kalmasını söylediğinde kadın aniden ortadan kaybolur. A₂ metninde Rabi‘a, adada Velid’in kandırması sonucu mahsur kalan Battal Gazi’ye yardım eder.

Destandaki Rabia, karakteri şifacı kadın olarak ele alınmıştır. Kadın karakterin bahşı/şifacı tipi olarak değerlendirilmesi için en temel koşul “E26. Ebelik Yapma” ve “E47. Kayıplara karışma” eylemlerini gerçekleştirmesidir (Fedakâr & Aksoy, 2019, s. 112). Rabia, destanda bir anda ortaya çıktıktan sonra Battal Gazi’yi tedavi eder ve bir anda ortadan kaybolur. Destanın ilerleyen safhalarında Rabia’nın olağanüstü bir varlık olduğu tespit edilmiştir.

Müslüman askerleri ve Battal İstanbul’u kuşattığında Akabe’nin oğlu Velid kılık değiştirerek Müslümanların yanına gelir. Halifeye Müslümanlardan birinin darda kaldığını bu nedenle Battal Gazi’nin oraya gelmesinin yazılı olan sahte bir mektup vererek halifeyi ve Battal’ı kandırır. Battal’la birlikte bir kayığa binerek bir adaya gittikten sonra Battal’ın namaz kılmasını fırsat bilen Velid, kayığı alarak oradan kaçınca Battal, birisini bulmak için adada gezinirken kendisine birkaç kere yardımda bulunan Rabi‘a, gelir. Birbirlerine selam verdikten sonra Rabi‘a Battal Gazi’ye yemek ve ekmek verir. Battal Gazi, bunları yedikten sonra “Ey ciğer-guşem! Niçün böyle gafil bulundun ve ol mel‘unun sözine inandın? Evet, bunda dahi Hakk’ın hikmeti vardır. İmdi seni Hızır peygambere ileteyim (Demir & Erdem, 2006, s. 245).” dedikten sonra Battal’ı alıp gider.

Hızır peygamber ile Battal’ın görüşmesinden sonra Rabi‘a, Hızır peygambere “Bu pehlivanı ‘askere ilet (Demir & Erdem, 2006, s. 245).” dedikten sonra ortadan kaybolur.

Battal Gazi ile Guzende Cazı dövüşürken Rabi‘a, Battal’ın yanına gelerek Hızır’ın verdiği okları ona hatırlatır:

“Ol dem içinde gine ol karıcık çıka geldi, da‘im gelürdi. Seyyid’e eyitdi: “Ey ciğer-guşem! Kanı Hızır’ın sana virdigi oklar? didi. Seyyid eyitdi: “Yanımda turur.” didi. Karıcık eyitdi: “İmdi tiz birin ol cazuya havale eyle!” didi (Demir & Erdem, 2006, s. 248).”

Rabi‘a’nın yardımıyla Battal Gazi, Hızır’ın vermiş olduğu oklardan birini Guzende Cadı’ya atarak onu öldürür.

Hızır’ın Yardımcısı Olan Kadın

A₁ metninde Müslüman askerleri ve Battal İstanbul’u kuşattığında Akabe’nin oğlu Velid kılık değiştirerek Müslümanların yanına gelir. Halifeye Müslümanlardan birinin darda kaldığını bu nedenle Battal Gazi’nin oraya gelmesinin yazılı olan sahte bir mektup vererek halifeyi ve

Battal'ı kandırır. Battal'la birlikte bir kayığa binerek bir adaya gittikten sonra Battal'ın namaz kılmasını fırsat bilen Velid, kayığı alarak oradan kaçınca Battal, Allah'a yalvarır. Birçok yerde Battal'a yardım etmiş olan kadın gelerek Battal'a selam verdikten sonra Battal'ın önüne yemesi için yemek, ekmek ve helva koyar.

Kadın, Battal Gazi'ye "Ciğer köşem! Niçin böyle gafil olup o lainin sözüne kandın? Evet, bu da alnının yazısıdır. Dur, şimdi seni Hızır'a götürüyim (Köksal, 2014, s. 262)." dedikten sonra Battal Gazi'yi alıp gider.

Kadınla beraber bir çeşme başına geldiklerinde Battal Gazi, Hızır ile görüşür. Hızır, Battal Gazi'ye lazım olacağı gerekçesiyle üç ok verdikten sonra kadın ve Battal Gazi, Hızır Peygamber'e veda ederler. Kadın, Battal'dan gözlerini kapatmasını istedikten sonra onu bir deniz kenarına bırakır. Battal, gözlerini açtığı anda kadını da Hızır'ı göremez.

Battal Gazi ile Guzende Cazı dövüşürken Battal'ın yanına gelerek Hızır'ın verdiği okları hatırlatır:

"... O anda ihtiyar kadın çıkageldi. Seyyit aciz kaldığı anda gelip yardım ederdi. O:

-Ya Seyit! O hızırın verdiği ok hani? dedi.

Seyyit:

-İşte duruyor, dedi.

Kadın:

-Birini bu meluna at, dedi (Köksal, 2014, s. 266)."

Kadının yardımından sonra Hızır'ın verdiği oklardan birini Guzende Cadı'ya atan Battal, cadıyı öldürür.

A₁ metninde Hızır'ın yardımcı olarak yer alan kadının ismi yer almamaktadır. A₂ metninde ise yukarıda bahsedilen Hızır'ın yardımcı olan kadının Rabi'a olduğu saptanmıştır.

Nagah Bir Karıcık

A₂ metninde Battal Gazi, Kayser'in kendisini yakalamak istediğinde Rum'a doğru yola çıkar. Battal'ın yârenleri de Battal'ın arkasından gelmektedirler. Yârenler dönüp gittiklerinde ise ansızın elinde asa omzunda seccade olan kadın gelerek yârenlere "Dönün, ben sizi Seyyid'e iletirim (s. 145)." diyerek onları Battal Gazi'nin olduğu yere getirir ve sonra ortadan kaybolur.

Battal'ın lalası Tavabil geldiğinde yârenler ona buraya nasıl geldiğini sorduğunda Tavabil, onlara kendisini buraya bir kadının getirdiğini ve sonra ortadan kaybolduğunu söyler.

A₁ metninde ise yârenlere ve Tavabil'e bir ihtiyar yardım etmiştir.

Sizeyuş Kadın/Sebzepuş Karı

A₁ metninde yer alan Sizeyuş Kadın, bir peri kızıdır ve Battal Gazi'nin oğullarının evlendiği peri kızlarının halasıdır; fakat A₂ metninde peri kızlarından olan kadın, Battal Gazi'nin oğullarının evlendiği kızların dadısıdır ve metinde adı geçmemektedir.

Battal Gazi, kaybolan oğulları Beşir ve Nezir'i ararken bir pınarda abdest alarak namaz kıldıktan sonra yardım için dua ederek Hz. Muhammet'ten şefaatt diler. Bu sırada kıymetli ve süslü giysiler giyinmiş peri kadın gelip Battal Gazi'ye selam verdikten sonra oğullarının sağ olduğunu ve ikisinin de peri padişahı olduklarını söyler.

Battal Gazi, Sizeyuş'a oğulların nerede olduğunu sorduğunda kadın:

“-Tamus Peri katındadır. Tamus Perilerin sultanıdır. Senin oğullarını damat edinip kızlarını verdi. Şimdi yüz bin peri, senin oğullarının emri altındadır. Ben kızların halasıyım. Hilal cayızını öldürüp bu vilayeti onun kötülüklerinden kurtardığın için, varıp Tamus'u sana getireceğim. Tamus Peri diğer adıyla İbrahim Halil, Allah yüzü görmüştür. Hilal cazı zorla bu iklimi onun elinden aldı. Sen ki böyle bir kahramanlık gösterdin, şimdi varıp Tamus'u sana getireyim, dedi ve havada kayboldu (Köksal, 2014, s. 311-312).”

“Tamus-ı peri kıtındadırlar kim kamu perilerin sultanıdır ve köykü idinmişlerdir. Kızların virdi. Şimdi senin oğulların yüz bin perilerin sultanlarıdır ve yüz bin peri senin oğullarının hükminde ve dahı ol kızların tayesiyim. Çün siz geldiniz, Hilal cazuyu öldürdünüz. Anın şerrinden bu vilayeti emin kıldınız. Uş ben varayım. Tamusi sultanı bunda getüreyim ve Tamusi dahı Müslimandır ve Halil İbrahim yüzün görmüştür ve Hilal cazu bu vilayeti andan gazabla almışdır. Çün siz bunun gibi erlik eylediniz ben varayım, Tamus'ı bunda getüreyim.” deyüp gırgırdı, hava yüzine ağdı (Demir & Erdem, 2006, s. 278).”

Kadın, Battal Gazi'ye oğulları hakkında bilgi verdikten sonra onun Tamus Peri ile konuşması için yardımcı olmaktadır.

Peri kadın, Tamus peri geldikten sonra tekrar gelerek Battal Gazi'ye Tamus Peri'yi tanıtır.

Saide Banu

Halifenin kızı Safiye Banu'nun kaybolmasının ardından tüm aramalara rağmen bulunamaz. Bir gece Saide Banu ağlarken bahçedeki ağacın üzerinde iki yeşil kuşun birbiriyle konuştuklarını görür.

“... Bir gece Saide Banu ağlıyordu. Aniden gördü ki bahçede iki yeşil kuş, ağaç üzerine kondular.

Biri, birine:

-Halifenin hanımı niçin ağlıyor? dedi.

Biri:

-Rad Cazı, kızını kaçırmış, onun için ağlıyor, dedi.

Diğeri:

-O cazı nerede olur? dedi.

Biri:

-Yedi deniz ötede, Ayn el Katar derler, bir makam vardır. Orada olur. Buradan tam yüz kırk kız aldı, dedi.

Sonra uçup gittiler (Köksal, 2014, s. 341)."

"... Meger kim halifenin hatunı Sa'ide Banu bir gice bağçe içinde zarılık idüp kızı içün ağlardı. Ol dem iki yeşil kuşlar gelüp bir agaca kondılar. Biri eyitdi: "Halifenin hatunı niçün ağılar?" Ol biri eyitdi: "Kızın aldılar anın-çün ağlar." didi. Ol birine yine eyitdi: "Ya kim aldı, bunun kızın?" didi. Ol biri eyitdi: "Ra'ıd cazu kapdı. Şimdi anın katındadır." didi. Ol biri eyitdi: "Ra'ıd cazu kanda olur?" Ol biri eyitdi: "Yedi deniz geçer, andan öte 'Aynü'l-kıtır dirler bir yer vardır, anda olur. "Ra'ıd cazu bu diyardan kırk kız oğlan kapmışdır mel'un." didi. Böyle diyecek ol kuşlar söylediler, andan uçup gitdiler (Demir & Erdem, 2006, s. 299)."

Saide Banu, Rad Cazı'nın kızını kaçırdığını öğrenince halifenin huzuruna giderek durumu anlatır. Halifenin olayı Battal Gazi'ye anlatmasından sonra Battal Gazi, Safiye Banu'yu bulmak için yola çıkar.

Hz. Aişe-i Sıddık

A₁ metninde Rad Cazı'nın esir ettiği kızlardan olan ve Battal Gazi'nin taht üzerinde ağlarken gördüğü kızın rüyasına girerek ona, Battal Gazi'nin Rad Cazı'yı öldürerek esirleri kurtaracağını söyler. Kız, rüyayı Battal Gazi'ye şu şekilde anlatır:

"-Bu gece çok ağladım, figan eyledim. Dedim ki: "İlahi! Benim canımı al, yahut bu kâfirin elinden beni kurtar" Uykum geldi, uyudum. Düşümde, Aişe-i Sıddık'ı gördüm. Bana dedi ki: "Ağlama, ertesi gün oğlum Battal Gazi gelecek. Rad Cazı'yı öldürüp sizi kurtaracak..." uyanıverdim, ağlıyorum. ... (Köksal, 2014, s. 348)"

Zeynep'in Annesi

C₁'de Zeynep ile Mâhpiruz, haremde düğün için hediye olarak gelen eşyalara bakarken yanlarında Zeynep'in annesi bulunmaktadır ve Zeynep'in annesi onlara konukların kendilerini beklediği için çabuk olmalarını söyler. Daha sonra odaya tekrar gelen Zeynep'in annesi, Mâhpiruz ve Zeynep'in hediyelere baktığı odaya geldiğinde odanın durumundan dolayı bir

şey olduğunu anlayarak Tevabil’e haber veririr. Battal, Eflatun ve Ahmet Turan, Mâhpiruz ve Zeynep’i bulmak için yola çıkarlar.

Figüratif Kadın Tipi

“Destanda figüratif kadınların fonksiyonları yok denecek kadar azdır. Kahramanın asıl olaya hazırlanması için ya da dekor olarak destanda yer alırlar. İsimleri bazen hiç zikredilmez (Yücel Çetin, 2018, s. 1017).”

Battalnâme ve çevresinde gelişen yaratmalarda kadın kişi kadrosu içerisinde tip ve karakterlerin dışında kalan tüm şahıslar figüratif kadın tipi olarak ele alınmışlardır. Bu tipler, incelenen destan yaratmalarının olay örgülerinde işlevsel değildirler. Bu tipler destan yaratmalarında olaylara yön vermemişlerdir.

Sakine Banu/Eba Müslim’in Kız Kardeşi

A₁ metninde halifenin Malatya’ya yardımı gönderdiği Mızrap Harzemi’nin oğlu Ali’nin annesi olarak yer alan kadının adı geçmemektedir; fakat A₂ metninde adı Sakine Banu olarak yer alır.

Halayıklar

Halayık, “kadın köle, cariye (<https://sozluk.gov.tr/>, 2020)“ anlamlarına gelmektedir.

Afşanî oğlu Yahya, Battal Gazi ve Muhammet bin Felah’a bilmeden saldırıp Battal’dan özür diledikten sonra Battal Gazi, Yahya’ya orada bulunan atlı üç kadının kim olduğunu sorar. Yahya, atlı üç kadını kadın hizmetçileri olarak tanıtır.

A₂ metninde Battal Gazi, Malatya üzerine gönderilen Kayser’in oğlunun komutasındaki askerleri yendikten sonra Malatya’ya geldiğinde Battal’ı ve yârenleri karşılarlar.

A₂ metninde Battal Gazi, denize atıldığında onu denizden bir kişi çıkararak bir şehre getirir. Battal Gazi, şehre geldiğinde şehrin ortasına buğday döküldüğünü ve bu buğdayları da toplanan halayıklar tarafından çuvallara konulduğunu görür. A₁ metninde ise bu olayda halayıklar yerine “halk” ifadesi kullanılmıştır.

A₂ metninde Battal Gazi, son cengine gitmeden önce Medine’deki halayıklarla vedalaşır. Battal Gazi, son seferinden önce verdiği vaaz ve nasihatlerle tüm halayıkları ağlatır ve daha sonra onlardan helallik istediğinde tekrar ağlarlar

Emir Ömer'in Eşleri

A₁ metninde Battal Gazi, eşi Fatma'nın cesedinin bulduktan sonra şehre haber gönderir. Emir Ömer ve hanımları gelerek Fatma'yı tabuta koyup şehre getirirler ve defnederler.

Cariyeler ve Hatunlar

Battal Gazi, Emir Ömer'in kızıyla evlenebilmesi için yerine getirmesi istenen isteklerden olan ak fili aldıktan sonra Kayser, Battal Gazi'nin yanına yüz yük altın, gümüş; yüz kul, yüz cariyeye, at ve elbise verir.

A₂ metninde Battal Gazi'nin öldüğünü düşünen Kayser, Malatya üzerine sefere çıkar. Battal Gazi, Kayser'in bu seferinde kılık değiştirerek Kayser'in ordusunda yer alır ve her gece Kayser'in ordusunda bulunanları öldürür. Emir Ömer bu haberi duyduğunda etrafa haber gönderir ve erkeklerle kadınları şehirlere ve yüksek dağlara koyarlar.

Halife Mutasım'ın vefatından sonra onun yerine geçen oğlu Memun'a biat için Battal Gazi ve yârenleri Bağdat'a giderler. Battal Gazi ve yârenleri Malatya geldiklerinde tüm cariyeler Battal'ı karşılarlar.

Zülkarneyn, eşinin öldürmesinden sonra kızlarına makam kurarak kızların hepsine ayrı ayrı hizmetçi ve güzel cariyeler vermiştir.

Battal Gazi tarafından kardeş olan Hursan ve Ankut adlı beyleri kandırmak için Asced'in çok güzel bir kızı olduğunu söyledikten sonra Asced'in oğullarını serbest bırakırsa Asced'in kızını ona vereceğini söyler. Hursan, kızın haberini duyunca mutlu olarak kırk sansarı kızı görmeye gönderir.

Battal, Asced'in yanına gelerek olanları anlatınca bir cariyeyi süsleyerek gelenlere gösterirler. Gelenler daha sonra Hursan'ın yanına gelerek kızı haber verirler.

Battal Gazi, Hursan'ın derisini yüzerek onun kılığına girer ve Hursan'ın kardeşi Ankut'un yanına giderek Asced'in kızını kendine verdiğini ve diğer kızını da ona vereceğini söyleyerek Ankud'u kandırır. Ankud, kız haberini duyunca oldukça mutlu olur.

Battal Gazi, Ankud'u da alarak Asced'in yanına geldiklerinde aynı cariyeyi süsleyerek Ankud'a gösterirler.

A₂ metninde Battal Gazi'nin öldüğünü düşünen Kayser, Malatya üzerine sefere çıkar. Emir Ömer, bu durumu halifeye bir mektup ile bildirdiğinde halife askerleri toplar ve onlara “Din

gayreti için oğlunuz ve kızınız için ceng idesiniz. Öleniniz şehid olur ve kalanınız gazi olur (s. 166).” der.

Ellerinde Tepsi Bulunan Dört Kız

C₁’de düğün günü gelen kadın misafirlere yiyecek verirler.

Sonradan Müslüman Olan Kadın Tipleri

Destan ve çevresinde gelişen yaratmalar incelendiğinde sonradan Müslüman olan kadınları genelde rüyalarında Hz. Muhammet’i, Hz. Fatma’yı ya da Hz. Ayşe’yi rüyalarında görerek Müslüman oldukları saptanmıştır. Bu kategoride yer alan bazı kadınların, Battal Gazi’ye ya da silah arkadaşlarına karşı önce düşmanca bir tutum sergiledikleri; fakat bu tutumlarının destan metinlerinde ya da diğer yaratmalarda Müslüman olduktan sonra değiştikleri görülmüştür. Bu kategoride yer alan bazı kadınlar ise Battal Gazi ya da silah arkadaşlarına karşı ilk andan itibaren iyi davrandıkları da belirlenmiştir.

Anne ve Eş Olarak Kadın Tipi

Bu kategoride yer alan sonradan Müslüman olan kadın tipleri, evlenmeden önce Müslümanlığı kabul etmişlerdir. Bazı kadınlar evlenmek amacıyla kaçırılarak ya Battal Gazi ile ya da Battal Gazi’nin silah arkadaşlarından biriyle evlenmişlerdir. Kadın tiplerden yalnızca bir kadının evlenmeden önce müstakbel eşini sınıdığı saptanmıştır.

Mehpeyruz/Mâhpiruz

Battal Gazi’nin ikinci eşi olan Mâhpiruz, A₁ metninde Arakil Kayser’in ortanca kızı A₂ metninde ise en küçük kızıdır. Rüya yoluyla Müslüman olmuştur.

Battal’ın ilk eşi Zeyneb, Şemmas tarafından kaçırılarak Harcen şehrine getirildiğinde Kayser’in kızı olan Mâhpiruz’un yanına teslim edilir. Battal Gazi, eşi Zeyneb’i kurtarmak için saraya geldiğinde sarayın bir pencereden Mâhpiruz’u bir taht üzerinde Zeyneb ile sohbet ederken görür. Mâhpiruz, Zeyneb’e Battal Gazi ve yârenlerinin kimlikleri yazılı olan bir kâğıt göstererek rüyasında Hz. Muhammet’i gördüğünü anlatır. Bu rüya şöyledir:

“-Kırk gündür Resûl Hazretlerini düşümde gördüm. Bu kırk Sünnîyi onun huzurunda gördüm.

Resûl Hazretleri dedi ki: “Bu kırk kişiyi cennete gönderdik.” Ben de dedim ki: “Ya Resûlullah!

Beni bunların birine ver.” O da dedi ki: “Kırk günden sonra yukarıdan aşağı kim inerse, ben seni Ona verdim.” O yüce insan yalan söylemez. Eğer Hak Peygamber ise, sözü gerçekse, yukarıda kim varsa gelsin aşağı insin (Köksal, 2014, s. 63).”

“Ey nigarin! Kırk gündür ki Resul hazretini düşümde gördüm. Bu kırk serveri anın katında gördüm. Resul hazret eyitdi: “Bu kırk mü’mini uçmaga iletin!” didi. Ben eyitdim: “Beni bunların birine vir!” didim. Resul-i Ekrem hazretleri eyitdi: “Kırk günden sonra ravzanından her kim inerse seni ben ana virdim.” didi. İmdi ben dahı saydım. Bu gice kırk gündür Resul hazret hod yalan söylemez. Eger hak peygamber ise ve sözi gerçek ise yukaruda kim var ise gele. Aşaga ine (Demir & Erdem, 2006, s. 102).”

Battal, bu konuşmaları dinledikten sonra kızların bulunduğu odaya geldiğinde Zeyneb ve Mâhpiruz, Battal’ı karşılarlar. Mâhpiruz, Battal’ı gördüğünde ona âşık olur. Battal, yemek yedikten sonra kadınlara saraydan gitmeleri gerektiğini söylediğinde Mâhpiruz, odada bulunan kıymetli eşyaları yanına alır. Battal, onları kalenin burcuna getirir ve aşağıya kement atarak sarayın damından inerler. Şehre geldikleri zaman at alarak üçü yola çıkarlar.

Sabah olduğunda Kayser’in sarayında bulunan dadılar durumu Kayser’e bildirirler ve Kayser, Battal Gazi ile kadınların arkasından adam gönderir. Battal Gazi, sabah namazı için bir çeşme başında durup namazını kılar. Namazı bittiğinde üzerine gelen bir toz bulutu görünce Battal Gazi, Zeyneb ve Mâhpiruz silah kuşanırlar. Mâhpiruz, kardeşi Şemmas ile dövüşerek onu yaraladıktan sonra diğer kardeşi Raminî’ye Zeyneb’e gösterdiği yazılı kâğıdı gösterir ve rüyasını anlatır. Raminî, olanları öğrendikten sonra Müslüman olur. Şemmas durumu öğrenerek askerine emir verdiğinde saldıran askerlere karşı Zeyneb, Mâhpiruz ve Raminî kılıçlarını çekerek hamle yaparlar. Battal’ın Şemmas’ı yenmesinden sonra hepsi Malatya’ya gelirler. Mâhpiruz ve Battal yedi gün süren düğünle evlenirler.

Kardeşinin de Müslüman olmasına vesile olan Mâhpiruz, savaş sanatını da bilmektedir. Mâhpiruz’un imparator kızı olmasından dolayı savaş eğitimleri aldığı düşünülmektedir.

Battal Gazi’nin Ali, Nezir ve Beşir adında üç oğlu bulunmaktadır. A₁ metninde Battal Gazi’nin Ali adındaki oğlunun annesi ilk eşi Zeyneb’dir (s. 85) ve aynı metinde Battal Gazi’nin Mâhpiruz’dan Beşir adında oğlu olduğu (s. 85) geçmektedir; fakat yine aynı metinde Battal Gazi’nin diğer eşi Gülendâd’ın oğlunun adı da Beşir olarak geçmektedir (s. 136; 139; 180). Beşir, Battal’ın Gülendâd’ın oğlunun adıdır. Mâhpiruz’un oğlunun adı Nezir’dir.

Battal Gazi, bir gün evinde yemekten eline aldığı lokma yere düşer. Bu lokmayı yedi defa ağzına götürmeye çalışsa da her defasında lokma düşer. Bunun üzerine hanımına kâfirlerin elinde Müslümanların ileri gelenlerinden birinin ya da Hz. Muhammet’in soyundan gelen

birisinin esir olabileceğini söyler. A₁ metninde ve A₂ metninde, bu olay ele alınırken Battal Gazi Zeyneb, Mâhpiruz ve Beyza ile evlidir. Bu cümleyi hanımlarından hangisine söylediği destanda yer almamaktadır. Bu nedenle, buradaki hanımının üç eşinden biri olduğu düşünülmektedir.

Battal Gazi, Emir Ömer'in kızını istediğinde Emir Ömer'in ona Gülendâ'm'la evli olduğunu söylemesinden Mahpiruz'un vefat ettiği anlaşılmaktadır.

Beyza

Kayser'in veziri Akratis'in kızı ve Battal Gazi'nin üçüncü eşi olan Beyza, cadılık ilmini bilmektedir.

Kayser, oğullarının öldüğünün haberini aldığı anda feryat figan ederek saçlarını ve sakalını yolar. Kayser'in Aktaris adındaki veziri, bir gün Kayser'in huzuruna gelerek Battal Gazi'yi öldürmek istediğini söyler. Beyza, bir gün Kayser'in huzuruna giderek Battal öldüreceğini söyler. Kayser, Battal'ı öldürmesi durumunda Beyza'yı oğluna alacağını söyler.

Beyza, tacir kılığına giren Yemliha adlı Yahudi ile Malatya'ya gider. Yemliha, Beyza'yı Battal'a hediye olarak verir. Battal, Beyza'yı görünce onu severek her gün huzuruna çağırıp eğlenir.

Bir gece yatarken Beyza, Battal Gazi'yi öldürmek için hançerini çekerek Battal'ın üstüne gittiğinde Battal uyanıp kıza yumruk vurarak onu yere yıkar. Battal'ın Beyza'yı öldüreceği sırada kız, Battal'ın ayağına kapanarak yalvarır ve Müslüman olarak tüm olanları anlatır.

Beyza ile Battal Gazi arasında olanları duyup malları kervansarayda bırakarak kaçan Yemliha, olanları Kayser'e anlatır. Kayser, olanları duyduktan sonra kızın yanı sıra kırk yük altın borcunu verip kurtulduğunu söyler.

Battal Gazi, bir gün evinde yemek üzereyken eline aldığı lokma yere düşer. Bu lokmayı yedi defa ağzına götürmeye çalışsa da her defasında lokma düşer. Bunun üzerine hanımına kâfirlerin elinde Müslümanların ileri gelenlerinden birinin ya da Hz. Muhammet'in soyundan gelen birisinin esir olabileceğini söyler. A₁ metninde ve A₂ metninde bu olay ele alınırken Battal Gazi Zeyneb, Mâhpiruz ve Beyza ile evlidir. Bu cümleyi hanımlarından hangisine söylediği destanda yer almamaktadır. Bu nedenle, buradaki hanımının üç eşinden biri olduğu düşünülmektedir.

İncelenen destan metinlerinde Battal Gazi ile Beyza'nın Müslüman olup olmadığı yer almamaktadır; fakat metinlerde Battal Gazi'nin Ketayun'u Müslümanlığa davet etmesinden

sonra Ketayun'un dininden dönmeyeceğini, kendisini kabul edecekse böyle kabul etmesini söylemesi üzerine Battal Gazi, ona Müslüman olmadığı için murdar olduğunu söyler. Bu nedenle Beyza'nın Müslüman olduktan sonra Battal Gazi ile evlendiği düşünülmektedir. Bu düşünceyi de A₂ metninde Aden ve Bederun'un gerdek gecesinde kapıda beklerken ağlayan Battal Gazi'ye neden ağladığını sorduklarında Battal, vefat eden eşlerini sayarken Beyza'nın da adının geçmesi desteklemektedir. A₁ metninde ise Beyza'nın vefat ettiğine dair bir bilgi yer almamaktadır.

Gülendam

Taryun'un kızı olan Gülendam, Battal'ın dördüncü eşidir.

Battal Gazi, Cude'nin oğlu Musa ve dokuz pirin Taryun tarafından zindana konularak esir edildiklerinin haberini alınca onları kurtarmak için Harcın şehrindeki kaleye gider; fakat kaleye girmek için bir yol bulamaz. Bir gün şehre doğru bir alay kişinin geldiğini gören Battal Gazi, Çin padişahın oğluna Taryun'un kızını alacağını öğrenir ve onlara saldırır.

Battal Gazi, bir alay kişiyi kılıçtan geçirince Taryun, oğlunu kaçıran ve bir alay kişiyi öldüreni yakalatmak için adam gönderir. Battal Gazi, namaz esnasında Taryun'un adamları tarafından yakalanarak Taryun'un huzuruna götürülür. Battal Gazi, gerçek kimliğini açıklaması üzerine zindana atılır.

Taryun'un kızı Gülendam bir gün sarayın çatısından etrafı seyrederken zindanda bulunan Battal Gazi'nin Kuran okuyan sesini duyarak dadısına duyduğunu bu sesin kime ait olduğunu sorar. Sesin sahibinin Battal Gazi olduğunu öğrendiğinde dadısıyla beraber yiyecekler hazırlatarak zindana gider. Gülendam, zindana gittiğinde Battal Gazi'ye ilk görüşte âşık olur. Gülendam, Battal'a kendi dinini kabul etmesi durumunda onu serbest bırakacağını söyler; fakat Battal Gazi, Gülendam'ın bu isteğini kabul etmez. Gülendam, zindandan çıkarak babasının yanına gider ve ona Battal'ı öldürmemesini dinine davet etmesini ve kendisinin Battal'ı Hristiyan yapacağını söyler. Babası, ona Battal'ın Hristiyan olması durumunda onunla evlendirileceğini söyler.

Ertesi gün olduğunda tekrar zindana gelen Gülendam, Battal'ı kendi dinine davet eder; Battal kabul etmeyince de elini Battal'ın boynuna dolar. Gülendam'ın bu hareketinden sonra Battal Gazi, bağırarak Gülendam'a kendisini mудар ettiğini, temizlenmesi için Müslüman olması gerektiğini söyler. Gülendam, Battal Gazi'den İslamiyet'in hak din olduğunu ispat etmesini ister. Battal Gazi, Gülendam'a ne istediğini sorduğunda kız, yokluktan bir nesne gelmesini ve

onu görmek istediğini söyler. Battal Gazi'nin dua etmesi üzerine zindanın duvarı yarılarak üzerinde yemek ve ekmek olan bir tepsi gelir. Gülendam, bu tepsinin üzerinde bulunan yemekleri yediğinde bunları çok beğenir. Daha sonra tepsi kaybolduğunda Gülendam, bayılır ve kendine geldiğinde zindandan ayrılır.

“Destanda kerametler Müslümanları koruyucu, onlara yardım edici olarak görülürler. Müslümanlar zor durumda kaldıklarında Allah'a dua ederek kurtulmaya çalışırlar, yardımını Allah'tan beklerler (Arak, 2010, s. 60).” Battalnâmelerde keramet gösterilmesi oldukça fazla yer alan bir motiftir. Gülendam'ın isteğine karşı Battal Gazi, Allah'a dua ederek ondan yardım ister ve duasının kabul olması sonucunda da kerameti gerçekleşir.

Battal bir yolunu bularak zindandan kaçınca sarayın damına çıkıp bir pencereden baktığında Gülendam'ı uyurken görüp kızın yanına gelir ve onun yüzüne baktığında âşık olur. Bu sırada Gülendam, rüyasında Hz. Muhammet'i görmektedir ve Hz. Muhammet ona “Gülendam, ben seni Battal'a verdim. Senden bir oğlu olacak ve adını Beşir koyacaksınız. Tez şimdi imana gel, Battal başının ucundadır (Köksal, 2014, s. 136).”, “Ya Gülendam! Ben seni oğlum Seyyid-i Battal-ı Gazi'ye virdim, senden bir oğlu gele, adı Beşir ola, İman getir, ol dahi şimdi başın ucunda turur.” demiştir.

Gülendam, rüyasında Hz. Muhammet'i görerek ondan gelecekle alakalı olarak haber almıştır ve Hz. Muhammet ondan Müslüman olmasını istemiştir; çünkü Müslüman bir erkek olan Battal Gazi ile Gülendam'ın evlenebilmesi için Gülendam'ın Müslüman olması gerekmektedir.

Gülendam, uyandığında Battal'ı başucunda görerek iman eder. Gülendam, zindancıyı altın vererek susması için çağırdığında zindancı rüyasında Hz. Muhammet'i görerek Müslüman olduğunu söyler. Gülendam, zindancının söylediklerini duyunca oldukça çok sevinir ve Battal'la zindana gelerek zindandaki tutsak Müslümanları kurtarırlar ve Battal Gazi, zindanda bulunan bir kâfiri öldürerek elbiselerini ona giydirebilir. A₂ metninde zindanda bulunan Müslüman tutsakları kurtardıktan sonra Battal'ın emri üzerinde Gülendam ile nikâhları kıyılır ve Battal Gazi, orada bulunanları nikâhı kimseye söylememeleri konusunda ant verir. A₁ metninde Müslümanların zindandan kurtarılmasından sonra Gülendam ile Battal'ın nikâhlandıkları yer almamaktadır.

Gülendam, sabah babasının yanına geldiğinde Kayser'den Battal'ı yakmalarını ve küllerini kendisine göndermeleri yazılı olan mektubun haberini alır. Gülendam, babasına Battal'ın çok hasta olduğunu ve ölmüş olabileceği yalanını söyleyerek Taryun'u kandırır. Zindandaki

esirlerin kaçtığıının haberinin gelmesi üzerine Taryun ile zindana gelen Gülendam, Battal'ın öldürdüğü kâfiri görür.

Battal Gazi, Gülendam'a ondan izinsiz bir yere gitmeyeceği konusunda anlaşma yapmasının bunun üzerinden bir yıl geçer. Bir gün Battal Gazi'yi ağlarken gören Gülendam, ona ağlamasının nedenini sorduğunda Battal, bir yıldır gaza etmediğini ve oğullarını özlediğini söyler. Gülendam, babası Taryun'a Kayser'den mektup geldiğini ve babası gittikten sonra onu göndereceğini; ancak tek şartının kendisini unutmaması olduğunu söyler. Battal Gazi, Gülendam'a söz vererek ona bir pazıbent verip doğacak çocuğun oğlan olması durumunda adını Beşir koyarak bu pazıbendi koluna bağlamasını, kız olursa pazıbendi boynuna takarak adını ne gerekirse koymasını söyler. Taryun gittikten sonra Gülendam, Battal Gazi'nin atını, elbiselerini ve silahlarını hazırlayarak Battal ile vedalaşır.

Battal Gazi'nin pazıbendi çıkararak bebeğin erkek olması durumunda adının Beşir konmasını istemesini ve kız olursa adının Gülendam tarafından konulmasını istemesi erkek çocuğunun kız çocuğuna tercih edilmesini göstermektedir; çünkü erkek çocuğu büyüüp geliştiğinde yurduna sahip çıkacak ve yurdunu düşmanlardan koruyacaktır.

Battal Gazi, Akabe'nin verdiği zehirden kurtulup düşmanı helâk ettikten sonra Taryun'a Gülendam'ı kendisine çeyiziyle beraber göndermesini yoksa âlemi başına dar edeceği yazılı olan bir mektup gönderir. Taryun ve hanımı Gülendam ile görüştüktan sonra cariyeler ve birkaç kâfir beyi ile Gülendam'ı Malatya'ya gönderirler.

Taryun, Battal Gazi'den çekindiği için kızı Gülendam'ı Battal Gazi ile evlendirmek üzere Malatya'ya gönderir. Bu haber Malatya'ya ulaşınca Gülendam ve yanındakiler karşılanırlar. A₁ metninde Malatya'ya gelen Gülendam ve Battal'ın düğün yapılarak evlenirler. A₂ metninde Gülendam'ın Malatya'ya gelmesinden sonra Battal ile yapılan bir düğünü yer almamaktadır. Gülendam'ın Malatya'ya gelmesinin üzerinden zaman geçtikten sonra Beşir adında oğlu olur.

Battal Gazi, Emir Ömer'in kızı Fatma'yı kendisine isteyeceğine söylediğinde Gülendam, Emir Ömer'in kızını almak için dünya malının gerek olduğunu söylese de Battal Gazi kızı isteyeceğini tekrar söyler. Battal Gazi, Gülendam'a Emir Ömer'in kızı Fatma ile evlenmesi için kendisinden yerine getirilmesi istenen istekleri ve bunları gerçekleştirebilmesi için kendisinin bir yıl süre istediğini anlatır. A₁ metninde Gülendam, Battal Gazi'nin anlattıklarını dinledikten sonra ona Emir Ömer'in kızını kendisine vermeyeceğini söylediğini söyler. Battal Gazi, Gülendam, çocuklarıyla ve yârenleriyle vedalaşarak yola koyulur.

Battal Gazi, Emir Ömer'in kızı Fatma ile evlenmek istediğini Gülendam ile görüştüğünde Gülendam, Battal Gazi'nin bu kararına karşı çıkmaz. Battal'ın Mâhpiruz ile evlenmesine Zeynep'in karşı çıkmamasının nedeni, Mâhpiruz'un rüyasında Hz. Muhammet'i görmesidir; fakat Gülendam'ın destanın bu bölümünde Battal Gazi'nin evlenmesine karşı çıkmaması dikkat çekicidir. Kadınlar, eşlerinin ne kendileri hayattayken tekrar evlenmesini ne de evli bir erkeğin ikinci kadını olmayı kabul etmezler. Türklerde tek eşli evliliğin yaygın olduğuna çalışmamızda değinmiştir. İslamiyet'in kabulüyle birlikte her kesimde olmasa da erkeklerin birden fazla kadınla evlendiği görülmektedir. Gülendam'ın eşi Battal Gazi'nin tekrar evlenmesine karşı çıkmamasının nedeni hem kadının destanın yaratıldığı dönemde yer aldığı mevkiinden hem de dinî inanışından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Aden ve Bederun'un gerdek gecesi baş başa kalması için kapıyı bekleyen Battal Gazi, ağlamaya başladığında Aden ve Bederun odadan dışarı çıkarak Battal'a neden ağladığını sorduklarında Battal, vefat eden eşlerinin isimlerini sayar. Battal'ın vefat eden eşlerinin arasında Gülendam da bulunmaktadır.

Güllü Ketayun

Battal Gazi'nin altıncı eşi olan Güllü Ketayun, Arakil Kayser'in büyük kızı, Battal Gazi'nin ikinci eşi olan Mahpiruz'un ise kız kardeşidir.

A₁ ve A₂ metinlerinde Şemmas, Battal Gazi'nin ilk eşi Zeyneb'i kaçıarak Harcen şehrine getirdiğinde Battal Gazi, Zeyneb'i kurtarmak için Kayser'in sarayına gider. Zeyneb'i kaldığı odayı bulmak için sarayın bir penceresinden baktığında mum yanan bir odada Hümayun ile Ketayun'un beraber oturduğunu ve kendisinin yiğitliğinden bahsettiklerini duyar.

Abdüsselam, Battal Gazi'nin başarılarını kıskanarak öfke ile Tarsus'a geldiğinde buranın padişahı Muhammet oğlu Hüseyin onu karşılar. Yahya oğlu Hamit'in oğulları Aziz ve Nasr Habbab'ın bulunduğu bir mecliste Abdüsselam, Battal Gazi'den çok şikâyet etmesi üzerine Nasr Habbab, Abdüsselam'a bir hüner göstererek unvan kazanmasını söyler. Nasr Habbab'ın söylediği hünerlerden birisi de Kayser'in Harcen şehrinde olan kızını getirmesidir. Harcen şehrinde olan Kayser'in kızının Ketayun ya da Hümayun olduğu düşünülmektedir.

Aden ve Bederun'un gerdek gecesi baş başa kalması için kapıyı bekleyen Battal Gazi, ağlamaya başladığında Aden ve Bederun odadan dışarı çıkıp Battal Gazi'ye neden ağladığını sorduklarında Battal Gazi, vefat eden eşlerini hatırladığını söylemesi üzerine Aden Banu, ona

Ketayun'dan bahseder. Battal Gazi, Ketayun'un özelliklerini dinlediğinde ona görmeden âşık olur.

Aden Banu, Battal Gazi ve Bederun ile Ketayun'un kaldığı kaleye doğru yola çıkarlar. Kaleye geldiklerinde Battal Gazi ruhban kılığına girer ve Ketayun'un sarayına geldiklerinde Aden Banu, Ketayun'a bir ruhbanın babasının huzuruna geldiğini ve babasının da o kişiyi Ketayun'un huzuruna gönderdiğini söyleyerek Battal Gazi'nin kaleye ruhban kılığında girebilmesi için Battal'a yardım eder.

Battal Gazi, ruhban kılığında Ketayun'un huzuruna geldiğinde onun güzelliğinden çok etkilenir. Ketayun, İncil'den ayetler okuyan Battal Gazi'ye hayran olur. Battal Gazi ile Ketayun sohbet ederlerken kız, Battal'ın korkusundan uyuyamadığını ve onun korkusundan dolayı kalede kaldığını anlatır. Ruhban kılığındaki Battal, Ketayun'un bahsettiği kişinin nasıl biri olduğunu sorduğunda Ketayun, Battal'ın Müslüman olduğunu, erlikte Zal oğlu Rüstem gibi olduğunu, hilekâr olduğunu, sürekli kılık değiştirdiğini ve peygamber neslinden geldiğini söyledikten sonra babasını öldüren kişinin Battal olduğunu söyler. Battal, bu vasıflara sahip olan birinin tam bir er olduğunu söyledikten sonra kıza, bu kişinin Ketayun'u ele geçirirse bırakmayacağını da söyler. Ruhbanın verdiği cevaplardan sonra Ketayun, şüphelenir ve ruhbanın onun Battal olup olmadığını sorar. Ketayun'un sorusu üzerine Battal Gazi, gerçek kimliğini açıklar ve Ketayun, aldığı bu cevap karşısında sersemleyerek Aden'e neden düşmanı olan Battal'ı kendi huzuruna getirdiğini sorar. Aden Banu, Ketayun'a üzülmemesini ve Battal gibi bir er bulamayacağını söyledikten sonra Ketayun, bağırarak ister; fakat Battal Gazi tarafından Ketayun'un ağzına mendil tıkanır. Battal Gazi ve Aden Banu yanlarına değerli eşyalar alarak Ketayun'u kaçırpı deniz kenarında bekleyen Bederun'un yanına gelerek sandala binip yola koyulurlar.

Destan metinlerinin bu bölümünde kız kaçırma motifi, evlenmek maksadıyla yapılmaktadır. Battal Gazi, daha önce gıyabında âşık olduğu sonrasında ise görerek âşık olduğu Ketayun'u kaçırmakla onunla aslında evlenmek istemektedir.

Velid, Ketayun'un başına gelenleri öğrendikten sonra Hamiran'ın huzuruna gelerek onu olanlardan haberdar eder. Hamiran, olanları Kayser'e bildirdiğinde Kayser feryat figan ederek iki kumandanlarıyla iki yüz bin askeri Ketayun'u kurtarmaları için gönderir.

Battal Gazi ve yanında bulunanlar sandaldan çıktıklarında Battal Gazi, Ketayun'un ağzını açarak onu dine davet eder; fakat Ketayun bunu kabul etmez. Yemek yedikten sonra yola koyulan Battal ve yanındakiler kaleden uzaklaştıktan sonra atlıları görürler ve Bederun'un

askerlerin kim olduğunu öğrenmek için ileri gittiğinde her yerin askerlerle dolu olduğunu görür. Bederun durumu Battal'a haber vermesinin ardından tekrar kaleye gelerek Ketayun'u kalede Aden'in bekçiliğine bırakırlar. Battal, kaleden ayrılmadan önce Ketayun'a din gücüyle kâfirlere ne yapacağını söyler.

Savaş sırasında Battal Gazi'nin bir süre silahşorluk göstermesinden sonra Aden Banu, Ketayun'a Battal'ın yiğit bir kişi olduğunu ve Ketayun'un neden Battal'ın sözünü dinlemediğini sorar. Akşam kaleye gelen Battal Gazi'yi Aden ve Bederun karşıladıktan sonra beraber yemek yerler. Battal Gazi, Ketayun'u dine davet eder; fakat Ketayun, Battal'a dinini terk etmeyeceğini söyledikten ve kendisini kabul edecekse böyle kabul etmesini söylemesi üzerine Battal Gazi, onun Müslümanlığı kabul etmemesinden dolayı onu kabul etmeyeceğini söyler.

Battal Gazi, İslam dininin evlilik ile alakalı olan hükümlülüklerini yerine getirmek istediğinden dolayı Müslüman olmayı istemeyen ve Müslüman olmayan Ketayun ile onun Müslümanlığı kabul etmesinden önce evlenmek istememektedir.

Ertesi gün savaştan sonra akşam Ketayun'un yanına gelen Battal Gazi, Ketayun'a çokça öğütlerde bulunsa da Ketayun söylenenleri kabul etmez. Diğer gün Battal Gazi, cenk ettikten sonra kaleye geldiğinde Ketayun'u tekrar Müslüman olmaya davet eder. Ketayun, Battal Gazi'ye kendisini aldıktan sonra üzerine başka bir kadınla evleneceğini söylemesi üzerine Battal Gazi, onun üstüne evlenmeyeceğine dair söz verir. Battal Gazi'nin söz vermesinin ardından Ketayun, yalandan şehadet getirir.

Battal Gazi Destanı'nın incelenen metinlerinde sadece burada bir kadının erkeği kıskanması ve kendisinden başka kimseyle evlenmesini istememesi karşımıza çıkmaktadır. Ketayun, her ne kadar yalan söylemiş ve entrika çevirmiş olsa da, Battal Gazi'nin eşlerinden gerek Zeyneb Hatun'da gerek Gülendam'da böyle bir isteğin olmaması onların ataerkil yapıyı benimsediklerini gösterirken Ketayun'un bu isteği hem ataerkil yapıya karşı çıkmak hem de kadının statüsünü bir nebze de olsa yüceltmek olarak değerlendirilebilir.

Battal Gazi ile Ketayun yalnız kaldıktan sonra Ketayun, sandıklardan birini açarak içi boş bayıltıcı bir turunç çıkarıp Battal Gazi'ye verir. Battal Gazi, o turuncu kokladığında bayılır ve ardından Ketayun, kapıya gelerek gusül edeceği yalanını söyler. Aden Banu, Ketayun'u bir çeşmenin yanına götürdüğünde Ketayun, Aden'e uzaklaşmasını söyler ve Aden'in uzaklaşmasını fırsat bilen Ketayun, dağ eteğinden kaçır.

Dağdan aşağı inen Ketayun, Mağrib maliki Aktaris ile karşılaştığında Aktaris'e kendisini Hamiran'ın huzuruna götürmesini ister. Ketayun, Hamiran'ın huzuruna geldiğinde Battal Gazi'ye ilaç verdiğini ve yedi gün onun uyanmayacağını söyledikten sonra Battal'ı hemen yakalamalarını söyler.

Aden ve Bederun, büyük bir çaba göstererek Battal Gazi'yi uyandırdıklarında Ketayun'un kaçtığını söylerler; fakat Battal Gazi henüz kendine gelmemiştir. Aden ve Bederun, üzerlerine gelen kâfirlerle üç gün vuruştuktan sonra cenk ederek Malatya'ya doğru giderler. Battal Gazi'nin yanına gelen kâfir askerleri onun yattığını görürler. Ketayun, Battal Gazi'nin silahını ve elbiselerini alır.

Battal Gazi'yi yakalayıp yola çıkmalarının ardından yedi gün geçtikten sonra Battal Gazi'nin kendine geldiği Ketayun'a haber edilir. Ketayun yüzüne örtü takıp Battal'ın yanına gelir. Ketayun, Battal Gazi'ye onu bir kuş gibi avladığını, iki kardeşinden sonra kendisine kast ettiğini; ama Kayser olan kardeşinin gelerek onu öldüreceğini söyledikten sonra Battal Gazi'yi kendi dinine davet eder. Battal Gazi, Ketayun'un bu söylediklerini dinler; fakat cevap vermez. Sülukıyye/Şükıfiye adlı yere geldiklerinde Battal Gazi'yi bir ağaca bağlarlar ve Ketayun'un çadırını Battal'ın bağlı olduğu ağaca yakın olarak kurarlar. Ketayun, kendisini süsleyerek Battal Gazi'nin karşısına geçer ve onu kendi davet eder; ama Battal Gazi, Ketayun'un dediklerini dikkate almaz.

Battal Gazi, ağaçta asılı olarak dua ettikten sonra ağaçtan ejderhaya benzer bir yılan çıkarak kâfirlerinin yemeklerinin olduğu kazanlara zehrini kustuktan sonra geldiği yere geri döner. Karvan Padişahı'nın oğlu oraya geldiğinde yemek yer ve bir saat sonra titreyip yere düşerek şişer ve ölür. Yılanın kustuğu kazandan yemek yiyen yetmiş adı belli bey ölünce onların askerleri ve kulları feryat etmeye başlarlar. Ketayun'a bu durum iletdikten sonra Ketayun olayın olduğu yere geldiğinde ölmüş olanları görür. Ketayun'un ölmüş olan Behnam'da gönlü olduğu için âh eder. Oradan kalkarak Battal Gazi'nin yanına gelir. Olanlardan dolayı Battal Gazi'yi suçlayan Ketayun, Battal Gazi'yle arasında geçen konuşmanın neticesinde ona kılıç ile saldırır. Allah'ın kudretiyle kılıç Battal Gazi'nin ellerinde bulunan bağa değer ve Battal Gazi'nin elleri çözülür. Battal Gazi, nara attıktan sonra Ketayun kaçır. Battal Gazi, kendini yakalamak isteyen kimi kişileri öldürüp kimilerini de yaraladıktan sonra kement atılarak tutulur ve tekrar esir edilir. Kayser'in emri üzerine Battal Gazi, Cah-ı Cehennem kuyusuna atılır.

Üç yüz yaşında olan Kırvan Mağribi, Kayser'e Ketayun'la evlenmek istediğini söylediğinde Kayser, Ketayun'un yanına gelerek durumu ona anlatır. Ketayun, evlilik haberini aldığıında Battal gibi bir düşmanı ellerine verdiği için kendi layığının Kırvan Mağribi olmadığını söyleyerek evliliğe karşı çıkar. Kayser ise Kırvan Mağribi'nin evlilik isteğini reddederse adamın kendisine düşman olacağını ve Kırvan Mağribi'nin çok cahil ve ahmak bir kişi olduğunu söyler. Ketayun, Kırvan Mağribi ile evlenmek istemediğini Kayser'e tekrar söylese de Kayser, Kırvan Mağribi'nin yanına geldiğinde Ketayun'un evlenmek için İslam askerlerinin dünyadan yok olmasını şart koştuğunu söyler ve Kırvan Mağribi bu durumdan memnun olur.

Kayser, kız kardeşi Ketayun ile evlenmek isteyen Kırvan Mağribi'yi kendi çıkarlarından dolayı geri çevirmek istemez; çünkü Kırvan Mağribi ile birlik olması durumunda onun da gücünden faydalanarak kendisine düşman olanlara diz çöktürecektir. Ketayun ise, Kırvan Mağribi'nin yaşının çok büyük olması ve kendisinin büyük bir hüner göstermesinden dolayı onun gibi birisine layık olmadığını düşünmesinden bu evliliği istemese Kayser, Kırvan Mağribi'yi kendisine düşman etmemek ve Müslümanları yok etmek için Kırvan Mağribi'ye Ketayun'un evliliğe sıcak baktığını söyler.

Gece olduğunda Ketayun'un aklına Battal Gazi'nin güzelliği, boyu posu, erliği, cömertliği geldiğinde Battal'ı yakalatıp Cah-ı Cehennem kuyusuna atılarak öldürülmesine neden olmasından dolayı pişmanlık duyarak hüngür hüngür ağlayan Ketayun, gece boyunca uyku uyuyamaz; hatta delirecek gibi olur.

Ketayun, yaptıklarına pişman olarak Battal'ın atıldığı Cah-ı Cehennem kuyusuna gece gündüz giderek orada ağlar ve daha sonra oradan ayrılır.

“İnsanın doğumundan ölümüne kadar geçen sürede başından geçen olaylar ve düşünceler kalıpsal yapı içerisinde değerlendirilebilir. Savaş, sevgi, ritüeller, gurur, korkaklık, pişmanlık gibi insani durumlar bir etkileşimin sonucu olarak karşımıza çıkar (Abdurrezzak, 2014, s. 191).” Ketayun, kardeşi Kayser'in kendisini Kırvan Mağribi ile evlendirecek olmasından dolayı derin üzüntü duyarak Battal Gazi'yi yakalatmasından ve ölümüne sebep olmasından dolayı oldukça pişman olur. Hatta Battal Gazi'yi düşündüğünde onun iyi yönlerini hatırlar ve bu pişmanlığını Cah-ı Cehennem kuyusuna gidip ağlayarak göstermektedir.

Battal, Cah-ı Cehennem kuyusundan çıktıktan sonra Ketayun'un domuzlarını güden çobanla karşılaşp onu öldürür. Çobanın kılığına giren Battal Gazi, domuzlarla birlikte şehre doğru geldiğinde domuzlar büyük bir eve giderler. Battal Gazi, buradaki bir sofada oturarak yemek

yedikten sonra Ketayun, Battal Gazi'nin olduğu yere gelir. Çobanı Lulan zannettiği Battal Gazi'ye kuyudan bir haber getirirse onu ödüllendireceğini söyler. Battal Gazi, bu sözün üzerine kuyudan inilti geldiğini söylediğinde Ketayun, ağlayarak Battal Gazi'ye büyük bir kötölük ettiğini, onun gibi birini bulamayacağını ve kendisini de o kuyuya atacağını söyler. Battal Gazi, Ketayun'a yarın kuyuya beraber giderek Battal Gazi'yi kurtarma teklifinde bulununca Ketayun, bu teklifi kabul eder.

Gece boyunca uyuyamayan Ketayun, sabah olduğuunda obanı Lulan sandığı Battal Gazi'nin yanına iki hizmetçisi ile geldiğinde Battal Gazi'ye akşam verdiği sözünde durup durmayacağını sorar. Battal Gazi, sabah vaktinde kuyudan çıplak olan birinin çıktığını ve o kişinin kiliseye gittiğini söyledikten sonra hizmetçilerin burada beklemesini ve Ketayun'la beraber gidip bakmalarını söyler. Ketayun, bunu kabul ederek Battal ile yola çıkar. Yolda giderken Battal, Ketayun'un atının yularını tutunca Ketayun, obanın neden böyle yaptığını anlamayarak obanı Lulan sandığı Battal'a ne yaptığını sorunca Battal Gazi, Ketayun'a kendisinin çobana benzer bir yanının olup olmadığına bakmasını ister. Ketayun, dikkatli bir şekilde bakınca karışındaki kişinin Battal olduğunu anlayarak âh eder ve Battal'ın kucağına bayılır.

Ketayun, kendine geldiğinde bu olanların düş mü gerçek mi olduğunu Battal'a sorar. Battal'ın bunun bir uyku olmadığını, Muhammet Mustafa hürmetine kurtulduğunu söylemesi üzerine Ketayun, yaptıkları için Battal'dan özür dileyerek onun hizmetçisi olduğunu söyler. Battal, Ketayun'u kollarının arasına alarak kucakladığında hizmetçiler gelir ve Ketayun ile hizmetçiler Müslüman olurlar.

Battal, Kayser hakkında Ketayun'a haber sorduğuunda Ketayun, Kayser'in bir ay önce Malatya'ya gittiğini söyler. Battal Gazi, bu haberi duyduğuunda Ketayun'a Malatya'ya gideceğini söyler; fakat Ketayun onu bırakmaz. İkiisi beraber şehre geldikten sonra yanlarına eşya ve hizmetçiler alarak Malatya'ya doğru yola çıkarlar.

Ketayun, destanda karışımıza önce kötü karakter olarak çıksa da daha sonrasında iyi bir karaktere bürünür. Kayser'in Malatya üzerine gittiği söyleyen Ketayun daha sonrasında Battal Gazi'nin Malatya'ya gitmesinde yardımcı olur.

Battal Gazi, Malatya'da savaş meydanına geldiğinde Ketayun'u bırakarak savaş meydanına girer. Kâfirler yenildikten sonra Ketayun, Battal Gazi ile evlenir.

Hümayu Dil-Efruz/Hümayun Dilfiruz

Seylan/Silaf şehrinin padişahı Asced'in kızı ve Battal Gazi'nin yedinci eşidir.

Battal oğullarını kurtarmak için Kaf Dağı'na doğru yola çıktığında altı ay deniz gemi ile giderek oğullarından bir iz arar. Bir gün ulu bir dağa görerek kıyıya çıkarlar. Battal Gazi, akşam olduğunda bir alev ışığı görerek ışığın olduğu yere gidince mağarada kırk zencinin oturduğunu görür. Kırk zencinin ulularından biri diğerlerine Hümayun Dilfiruz'dan bahseder ve daha sonra kızı kaçıarak buraya getirir. Zenci, kızı getirdiğinde kızı içki verir; fakat kız bunu kabul etmeyince kızı döverek onu bağlar.

Battal Gazi, zencilerin kendilerinden geçmelerini fırsat bilerek Hümayun Dilfiruz'u kurtarır ve oradakileri öldürür. Kız, Battal'ın ayağına kapanarak Battal'a onu kendi makamına götürmek istediğini söylemesinden sonra ikisi birlikte yola çıkarlar. Battal, Silaf adlı şehre geldiğinde burca kement atarak kızı yukarı çeker ve kızı sarayına koyduktan sonra kendi şehrin dışına çıkar.

Battal Gazi, şehirde kırk dervişle otururken iki hizmetli gelerek Battal'a Hümayun Dilfiruz'un onu görmek istediğini bildirdiklerinde Battal, gelen hizmetlilere nerede bulunduğunu kızı söylemelerini ister. Hümayun, hizmetlilerden haberi aldıktan sonra Battal Gazi'yi ve kırk dervişi sarayına çağırıp konuk ederek onlara ikramlarda bulunur. Kız, kırk kaz pişirterek her bir kazın içine birer cevher koydurup dervişlerinin önüne kazları koyarak dervişlere "Bunlar sizindir." der. Kız, Battal'ın ayağını öptükten sonra önüne on bin flöri koyarak Battal'dan özür diler ve onu makamına geri gönderir. Dervişlerden biri kuyumcuya mücevherleri bozdurmak için gittiğinde padişah onu yakalayıp mücevherleri nereden bulduğunu sorduğunda derviş, dervişlerin içinde bulunan büyüklerinin mücevherleri verdiğini ve ona sormasını söyler. Padişah adam göndererek Battal Gazi'yi ve diğer dervişleri getirtir. Padişah şehrin adamlarını toplayarak Battal'ı tanıyan birinin olup olmadığını sorduğunda içlerinden biri Battal'ı tanıyarak padişaha Battal'ın fitneci ve dolandırıcı olduğunu, birçok padişahı öldürdüğünü söyledikten sonra Battal Gazi'yi öldürmesini söyler.

Padişah kırk dervişi ve Battal Gazi'yi asacağı sırada Hümayun Dilfiruz'un bir hizmetlisi kızı olanları bildirir. Kız, olanları öğrenince hemen Battal'ın yanına gelerek onun ayağına kapanır. Hümayun Dilfiruz, Battal'dan özür dileyip kırk dervişin elini çözdükten sonra babası Asced'e başına gelenleri anlattıktan sonra mücevherleri dervişlere kendisinin verdiğini söyler. Asced, kızının söylediklerinin doğru olduğunu anladıktan sonra Battal'ı ve dervişi alarak saraya

getirip misafir eder. Battal, buraya neden geldiğini Asced'e anlattıktan sonra padişah kızı Hümayun Dîlfîruz'u Battal'a evlendirir.

Asced, kızı Hümayun'u Battal'a verdikten sonra emirlerine on bin kişi ve on bin gemi verir. Battal, Hümayun ve yanındakiler gemiye binerek yola çıktıktan bir ay sonra şiddetli bir rüzgâr sonucu dağılırlar. Battal, bir pirle kayığa binerek bir dağın eteğine geldiklerinde pir, Battal Gazi'ye oraya beklemesini söyledikten sonra üç zencinin oturduğu kaleye gelerek Battal Gazi'nin gemicisi olduğunu söyler. Zencilerden biri ona Battal Gazi'nin kim olduğunu sorduğunda pir, onun Asced'in kızıyla evlendiğini söyler. Bunun üzerine zenciler, büyüklerinden olan birinin bu kızı sevdiğinden ve onu almaya gittiğinden bahsederler.

Battal Gazi, Hursan adındaki ejderhayı öldürdükten sonra onun derisini giyerek Hursan'ın adamlarına Asced'in kızını kendisine verdiğini söyler.

Battal, oğulları Beşir ve Nezir'i kurtardıktan sonra Nezir'i yanına alarak Hümayun Dîlfîruz ile Malatya'ya doğru yola çıkar. Malatya'ya yaklaştıklarında bir pınarın başında oturlurken aniden Bağdat tarafından bir bezirgân gelerek Babek'ten ve onun yaptıklarından söz eder. Battal Gazi, Babek'i ve yaptıklarını öğrendikten sonra Hümayun Dîlfîruz ile Bağdat'a doğru giderler.

Battal Gazi, Rad Cazı tarafından kaçırılan halifenin kızı Safiye Banu'yu halifeye getirdikten sonra Malatya'dan gelen bir mektuptan Hümayun Dîlfîruz'un vefat ettiği haberini alarak yedi gün yas tutar.

Nevruz Banû

Serabil adlı kale beyinin kızı olan Nevruz Banû, Abdüsselam'ın eşidir.

Battal Gazi, İstanbul'da Kayser tarafından tutsak edilerek işkence yapılan Abdüsselam'ı kurtarır ve Abdüsselam iyileştirdikten sonra Malatya'ya doğru yola çıkarlar. Ormanlık yerdeki yol ayrımına geldiklerinde Abdüsselam ağlamaya başlayarak burada bulunan kale beyi Serabil'in kızına ilk görüşte âşık olduğunu Battal Gazi'ye anlatır. Battal Gazi, Abdüsselam'a bulundukları bu yerde beklemesini söyleyerek ruhban kılığına girer ve kaleye gider. Serabil'in Teganûş adlı veziri tarafından ruhban zannedilerek kaleye alınan Battal, akşam olduğunda veziri ve kırk ruhbanı öldürür.

Teganuş'un oğlu Mihriyayıl'ın geldiğini öğrenip bir hizmetliyi takip ederek o hizmetliye Nevruz Banû'ya Mihriyayıl'den haber getirdiğini söyler. Hizmetli, Nevruz Banû'nun kimseye görünmediğini ve haberi kendisine söylemesini söylediğinde Battal Gazi, hizmetliyi öldürür.

Saraya girdiğinde kızıl altından yapılmış olan bir tahtta ayın on dördüne benzeyen kızın uyumakta olduğunu görür. Nevruz Banû, uyandığında başucunda Battal Gazi'yi gördüğünde Battal, Nevruz Banû'ya kimliğini açıklayarak onun bağırmamasını söylediğinde kız hareketsiz kalır. Battal Gazi, hareketsiz kalan Nevruz Banû'nun ağzını bağlayarak burçtan aşağı indirir. Battal Gazi'nin Nevruz Banû'yu kaçırdığını gören Abdüsselam mutlu olur.

Ertesi gün namaz kıldıktan sonra yola çıkarlar; yolda kale yolundan gelen kâfir askerlerini gördüklerinde Battal, Nevruz Banû'yu ağaca bağlar. Mihriyayil, kız kardeşi Nevruz Banû'nun kaçırıldığını görünce feryat figan eder. Düşmanı yenen Abdüsselam ve Battal Gazi, Nevruz Banû'yu alarak yola koyulurlar. Malatya'ya geldiklerinde Nevruz Banû Müslüman olur ve düğün kurularak ve Abdüsselam ile evlenir.

Destan metinlerinde Nevruz Banû ve Abdüsselam'ın evlilikleri hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Nevruz Banû'nun anne olup olmadığı ya da ölüp ölmediği de incelenen metinlerde bulunamamıştır.

Mihriyayil'in Kızı

Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi'yi şehit eden Mihriyayil'in kızı olan kadın, Muhammet bin Felah'ın ilk eşidir.

Muhammet bin Felah, Mihriyayil'in kardeşi Mihran'ı öldürmek istemesiyle yola çıktığında bir manastırın damında ayın on dördüne benzeyen bu kızı görür. Kız, Muhammet bin Fellah'a seslenir. A₁ metninde Muhammet bin Felah ve kız arasında geçen konuşmalar şöyledir:

“-Ey yiğit! Sen kimsin? Nereden geliyorsun? Tam da dinlenecek yer bulmuşsun!... Kuş bile uğrasa tüyünü döker gider. Çabuk buradan uzaklaş.

Muhammet:

-Ben Müslümanım, dedi.

Kız:

-Adın Muhammet midir? dedi.

Muhammet:

-Ne bildin? dedi.

Kız:

-Bu gece Resûl Hazretlerini düşümde gördüm, Müslüman oldum. Ben Mihriyayil'in kızıyım.

Babamı Battal öldürdü. Senin bildiğin nedir? Bana bildir, dedi.

Muhammet:

-Mihran'ı öldürmeye geldim, dedi.

Kız:

-Onu Seyyit öldürür. Burada kızlar çoktur. Bunlar padişah kızlarıdır, kimseye yüz göstermezler. Seni de barındırmazlar, dedi.

Yukarıdan çanakla aş sarkıttı ve:

-Tez ye, durma git. Mihran seni burada görmesin, dedi.

Muhammet:

- Mihran şimdi nerededir? dedi.

Kız:

-Şu dağın öte yanında, kırk kuluyla av avlamaktadır, dedi.

Muhammet:

-Eğer ben Mihran'ı öldürürsem sen benim olur musun? dedi.

Kız:

-Beni Resûl Hazretleri sana verdi, fakat Mihran'ı Seyyit öldürür, dedi (Köksal, 2014, s. 75-76)."

A₂ metninde geçen konuşmalar:

"... Muhammet'i gördi, eyitdi: "Ey yiğit! Kandan gelürsin, ne dinlenirsin? Eğer kuş buraya ugrasa perin dökmeden gidemez. Tur, git!" dedi. Muhammet bin Fellah eyitdi: "Ben Müslimanım." Kız eyitdi: "Adın nedir? Muhammet midir?" dedi. Muhammet eyitdi: "Beni ne bildin?" Kız eyitdi: "Ben Mihriyayıl'ın kızıyım. Atamı Battal öldürdi. Bu gice Resul – *'aleyhi's-selam*-ı düşimde gördüm, Müsliman oldım. Senin geleceğin haberi bana bildirdi." dedi.

Mihran'ı Seyyid-i Battal öldürür ve bunda çok kızlar vardır. Padişahlar kızlarıdır, Meryem yoluna girmişlerdir. Kimseye görünmezler ve yüz göstermezler." dedi ve üstlerine erkek sinek dahı kondurmazlar." diyüp yukarıdan ta'am sarkıttı, eyitdi: Tiz imdi ye dahı tizcek git! Mihran gelüp seni bunda bulmasun, aman virmez, öldürür." dedi. Muhammet eyitdi: "Şimdi Mihran kandadır?" Kız iyder: "Şol tagın öte yüzünde olur, kırk kul ile." Muhammet eyitdi: "Eger ben Mihran'ı öldürürsem sen benim olur mısın?" dedi. Kız eyitdi: "Beni Resul-i Ekrem sana virdi. Ben seninim. Amma Mihran gelüp seni depeler." dedi (Demir & Erdem, 2006, s. 111-112)."

Rüyasında Hz. Muhammet'i görerek Müslüman olan Mihriyayıl'ın kızı, Muhammet bin Felah ile Hz. Muhammet'in kızı Muhammet'e uygun görmesinden dolayı evlenecektir. Muhammet bin Felah, kıza veda ederek yola koyulur.

Battal, Muhammet bin Felah'ın Mihran'ı öldürmek için gittiğini öğrenince yola çıkarak aynı manastıra gelir. Kız, Battal Gazi'yi gördüğünde Muhammet'in durumunu anlatıp kendisinin de Müslüman olduğunu söyledikten sonra Battal Gazi'den Muhammet'i kurtarmasını ister. Battal Gazi, Mihran'ı öldürdükten sonra Muhammet ile manastıra gelirler. Kız, Muhammet ile Battal Gazi'yi karşılayarak Battal Gazi'nin önünde yüzünü yere koyarak Müslüman olur. A₁ metninde Tarsus'a geldiklerinde kıızı Muhammet ile evlendirirler.

Muhammet bin Felah ile Battal Gazi, kâfirleri yendikten sonra Malatya'ya doğru yola çıkarlar. Mihriyayıl'ın kızını aldıkları yere geldiklerinde Muhammet ağlayarak Battal Gazi'ye Mihriyayıl'ın kızının vefat ettiğini söyler.

Kaytur Sasanî'nin Kızı

Kasım ve Mesut adlı iki genç Müslüman kardeş, bir gün Battal Gazi'nin yanına gelerek babalarının ölümünden sonra annelerinin amcalarını vasi kıldığını ve babalarından kalan malları da amcalarının kendilerine vermediklerini anlatırlar. Battal Gazi, İskenderiye şehrinin hâkimine malların Kasım ve Mensur'a verilmesini yazan bir mektup gönderdikten sonra malları alan gençlerle amcaları bir gün kavga eder ve amcalarının iftirası sonucu ikisi de zindana atılırlar. İki genç bu zindan kaçarak kâfir şehirden biri olan Feliycan'a geldikten sonra Müslüman olmaları nedeniyle zindana atılırlar.

A₁ metninde Kasım, bir gün zindana gelen Kaytur Sasanî'nin kızına âşık olurken A₂ metninde zindana gelen kız, Kasım'ı görünce ona âşık olur. Kız, Kasım'ı kendi dinine davet ederek türlü işve ve cilveleriyle onu saptırıp dininden çıkarır. Kasım'ın kardeşi Mensur da kâfir olur. Kaytur Sasanî olanları duyduktan sonra kızını Kasım'a verir.

A₁ metninde Battal Gazi, bu iki genç tarafından tuzağa düşürülerek Kaytur Sasanî'nin huzuruna getirildiğinde Kaytur, Battal'ı görüp onu öldürmek istemez. Kaytur, Battal'ı kendi dinine davet ederek kızını ona vermeyi teklif edince Battal Gazi, bu teklifi şiddetle reddederek Rum'u Müslüman yapacağını söyledikten sonra Kaytur'un da Müslüman olarak canını cehennemden kurtarmasını söyler.

Kaytur'un rüyasında Hz. Muhammet'i gördükten sonra Battal Gazi'nin huzurunda Müslüman olur. Daha sonra ise şehirde bulunan bütün halk Battal Gazi'nin yanına gelerek Müslüman olur. Bu olaydan Kaytur Sasanî'nin kızının da Müslüman olduğu sonucu çıkarılmıştır.

Mihraseb'in Kızı

Hindistan'da bir şehrin beyi olan Mihraseb'in kızıdır. Kara Dev tarafından kaçırılarak esir edilmiştir. Battal Gazi, Kara Dev'i öldürdükten sonra kız, dev tarafından esir edilen diğer kızlarla birlikte Müslüman olur. Battal Gazi ve diğer kızlarla beraber yunus balığına binerek

karşıya geçerler. Yunus balığından indikten sonra Battal ve kızlar kuyudan çıkarlar. Battal, at lazım olduğunu söyleyerek gezerken gözüne bir kapıyı çarpar. Bu kapıyı açınca dört yüz Arap ve Rum atıyla Aşkar'ı gören Battal atlara kızları bindirerek yola çıkar.

Battal Gazi, Mihraseb'in kızını teslim ettikten sonra Mihraseb ve beyleri Müslüman olurlar. Mihraseb'in veziri Bahman, Battal Gazi'nin huzuruna gelerek Mihraseb'in kızıyla kendi oğlunun birbirlerini sevdiklerini söyleyerek ikisinin evlenmesini istediğini belirtir. Battal, durumu Mihraseb'e söylediğinde Bahman'ın oğlu ile kızın nikâhları kıyılarak düğünleri yapılır.

Keşmir Şahı'nın Kızı

Battal, Kara Dev'in esir ettiği on sekiz kızı kurtarıp atları bularak yola çıkmasından dokuz gün sonra kızlarla beraber Azraf'ın yanına gelirler. Azraf, kızı görünce beğenir ve Battal Gazi'ye kızla evlenmek istediğini söyler. Kızında Azraf'a meyilli olmasından dolayı Battal Gazi, kızı nikâhlayarak Azraf'a verir.

Kırvan Şahı'nın Kızı

A₁ metninde Battal, Kara Dev'in esir ettiği on sekiz kızı kurtarıp atları bularak yola çıktıktan sonra önce Azraf'ın yanına giderler. Battal Gazi, Behnam ve kızlar Azraf'ın yanından ayrıldıktan dört gün sonra Ancaf'ın yanına gelirler. Azraf 'ın bu kıza âşık olmasından sonra Battal Gazi, kızı Azraf'a verirken A₂ metninde 'Ancaf, Kırvan Şahı'nın kızına âşık olarak kızı Battal'dan ister ve kızla evlenir.

A₁ metninde Ancaf'ın adı Azraf olarak yer almaktadır. "... Azraf'ın gözü Keşmir'in şahının kızına düştü. Seyyit'ten onu almasını istedi. Kız da meyilliydi. Seyyit nikah edip verdi. Dördüncü gün Ancaf'a geldiler. Azraf, Kırvan şahının kızına âşık oldu. Seyyit onu da ona verdi (Köksal, 2014, s. 218)." Burada yer alan isim karışıklığının nedeninin müstensih hatası olduğu düşünülmektedir.

Kays'ın Eşi/Keşiş'in Kızı

Battal Gazi, eşi Fatma'nın ölümünden sonra onun ölümüne neden olan Velid'i bulmak için yola çıktığında bir köye gelir. Burada Kays adındaki bir yiğit Battal'ı tanıyarak rüyasında Hz. Muhammet'i gördüğünü ve Battal Gazi'nin buraya geleceğini kendisine haber verdiğini

söyledikten sora Bağdatlı tüccar olduğunu ve burada yer alan keşişin kızına âşık olarak altı aydır onun huzurunda kaldığını söyler. Keşiş, bir gün Kays’a burada ne işi var diye sorduğunda Kays ona durumunu anlatır. Keşiş, Kays’a kendi dinine girerse kızını ona vereceğini söyler. Kays, diliyle ikrar eyledikten sonra kızla evlenir ve evlendikten sonra kıza söyleye söyleye kızı Müslüman etmiştir. Kays’ın kızdan iki oğlu vardır.

‘Adn-ı Banu/Aden Banu/Adem Banu

Hamiran adlı beyin kızı olan Aden Banu, amcasının oğlu Bederun’un eşidir.

Battal Gazi, eşi Fatma’nın vefatına neden olan Velid’i yakalayarak onu esir ettikten sonra aslanın saldırısından korkan atını aramak için gittiğinde Velid, oradan kaçır. Battal Gazi, geri geldiğinde Velid’in kaçtığını görerek oradan ayrılır. Yolda bin kişilik asker görerek onlardan birisine nereye gittiklerini sorduklarında o kişi Battal’a şunları söyler:

“- Bederun Şah adlı burada bir bey vardır. Ayrıca Hamiran adlı bir Beyin Adem Banu adında bir kızı bulunuyor. Hamiran çok güçlü bir seraskerdi. O kız dermiş ki;

“Her kim beni mağlup ederse, benim helâlîm odur...” Bederun Şah bunu duyup, onunla karşılaşmaya gidiyor. Fakat, o gece düş görmüş; “Battal gelecek, kendini Müslüman edecek ve amcasının kızını ona alacak” diye düşünüyor (Köksal, 2014, s. 230).”

“... Ol kişi eyitdi: “Bedrun şahdır, bu iklimde bir beg vardır. Adına Hamiran dirler, anın bir kızı vardır. Adına ‘Adn-ı Banu dirler. Gayet ser-keştir ve da’va idermiş. Her kim beni bu gün meydanda basup zebun iderse benim helalim oldur dir imiş. İşte Bedrun şah dahı ana gider. Evet bu gice Bedrun şah bir düş görmüş, Battal Gazi gelür Müsliman ider ve kızı buna alı virir (Demir & Erdem, 2006, s. 221-222).”

“Destanların, erkek egemenliğinin yoğun olmadığı dönemlere ait olduğunu varsaydığımız tabakasında kız, evleneceği erkeği kendisi seçer. Güreşte, dövüşte, bahadırılıkta kendisinden üstün olan erkekle evlenmek ister. Evleneceği erkeğin gücünü, yiğitliğini bizzat kendisi sınar (Güneş, 2009, s. 125).” Aden Banu’da evleneceği erkeği sınavarak kendisine layık olup olmadığını öğrenmek istemektedir; fakat Bederun, rüyasında Battal Gazi’nin ikisini evlendirdiğini görmüştür.

Battal Gazi, ertesi gün bir kaleye geldiğinde elinde aslanla çıkıp gelen dünkü kişiyi görür. Bu kişinin Battal Gazi’ye kılıcını çekip hamle yapması üzerine aralarında kavga başlar. Battal Gazi, dövüş sırasında karşısındaki kişiyi kaldırarak yere vurunca bu kişinin başı açılır. Battal Gazi, ona baktığında kadın olduğunu anlar ve bu kadının Hamiran’ın Aden Banu olduğunu tahmin eder. Aden Banu, yenildikten sonra Battal’ın ayağına kapanarak onun kendisini kabul

etmesini söylediğinde Battal Gazi, Aden'e Bederun'un kendisini düşünde gördüğünü ve Aden'i Bederun'a verdiğini söyler. Aden bunu duyunca yürüyerek oradan ayrılır.

Battal Gazi ve Aden'in karşılaşmalarının ertesi gününde şehirde davullar çalındığında Hamiran, elli bin beyiyle birlikte meydana gelir. Aden Banu, meydana altından kıyafetler giymiş yüz kız ve oğlanla gelerek meydana çıkar ve top oynayıp at koşturarak gösteri yaparlar. Aden Banu, yanında bulunan kızlar ve oğlanlar gittiğinde meydana tek kalır. Babası Hamiran, hizmetçilerle kızı Aden'e Babası Hamiran, hizmetçilerle kızı Aden'e onun gibi bir pehlivanın olmadığını ve orada bulunan erkeklerden birisini kabul ederek bu kavgadan kurtulmak istediği haberini gönderir. Aden Banu ise, buna imkân olmadığını ve birisinin kendisi mağlup etmesi gerektiğini söyleyerek meydana dolaşır.

Firenk malikinin oğlu, Aden'e hamle yaptığında Aden onunla dövüşerek onu mağlup eder. Aden Banu, bu galibiyetinin ardından Çayi Malikinin oğluyla dövüşerek onu da mağlup eder. Bundan sonra Bederun, meydana gelerek Aden'e kendini tanıtip malının çok olduğunu ve Aden'in kendisini eş olarak seçmesini söyler. Aden ise, Bederun'a cevap olarak kendisine malın değil erin gerekli olduğunu söyleyerek Bederun'a karşı hamle yapar ve Bederun'u atından indirir. Aden, Bederun'u tam öldüreceği sırada Battal Gazi, nara atarak meydana geldiğinde Aden'e Bederun'u bırakmasını; çünkü onun rakibinin kendisinin olduğunu söyler. Destanın bu kısmında Bederun, Aden'e yenilerek aslında ona layık bir eş olmadığını göstermiştir; fakat Battal Gazi, dövüşün arasına girerek Bederun'un ölmesine engel olmuştur. Battal Gazi, Aden'le dövüşüp onu alt ettiğinde Aden, bu kişinin dün dövüştüğü kişi olduğunu anlar. Bederun, Battal'ın ayağına kapanarak ona kim olduğunu sorduğunda Battal Gazi, Bederun'a kendisini tanıtarak onu Müslümanlığa davet eder. A₂ metninde Bederun, Müslüman olduktan sonra 'Adn-ı Banu da Müslüman olur; fakat A₁ metninde Aden'in Müslümanlığı kabul ettiğine dair bir bilgi yer almamaktadır.

Aden Banu, babasına olanları anlattığında Hamiran, silah temin ettikten sonra bütün kulları ve hizmetçileriyle Aden'i Bederun'a götürerek Battal'ın huzuruna gelir. Battal, Hamiran'ı Müslümanlığa davet ettiğinde ise Hamiran, ona Kayser'den korktuğu için Müslüman olamayacağını; fakat gönülden ona bağlı kalacağını söyler. Battal Gazi, daha sonra Hamiran'dan Aden'i Bederun'a vermesini istediğinde Hamiran, bunu kabul ederek kızı Aden'i Bederun'a verir.

Hurmenk/Zemunek

Esatur Kayser'in kızı ve Abdulvahap Gazi'nin eşidir.

Battal Gazi'nin oğulları Beşir ve Nezir'in ortadan kaybolmalarından sonra onları bulmak için Rum'a giden Abdulvahap Gazi yakalanarak Kayser'in huzuruna çıkartıldıktan sonra İstanbul'a gönderilir. Kayser, kızı Zemunek'e Abdulvahap Gazi'yi dininden döndürmesini yazan bir mektup gönderir.

Zemunek, türlü işve ve cilveler yaptığında buna dayanamayan Abdulvahap Gazi kıza âşık olur. Zemunek, kırk gün boyunca Abdulvahap'ın yanına gelerek onunla birlikte zevk ü sefa yapar.

Kayser, İstanbul'a geldiğinde Zemunek'in Abdulvahap Gazi'yi dininden döndüremediğini öğrenerek Abdulvahap'ı öldürmek ister. Abdulvahap'ın cellatlar tarafından öldürüleceğı sırada Zemunek, odaya girerek Abdulvahap'ı kurtarır ve odasına götürür. Zemunek, odasında Abdulvahap Gazi'ye ölmektense kendi gibi güzel bir kızla evlenerek ömrünü geçirmesini söylediğinde Abdulvahap Gazi, ölmektense imanını gönlüne hapsederek diliyle Hristiyan olarak canını kurtarmayı tercih eder. Abdulvahap'ın Zemunek'e dediklerini kabul ettiğini söylemesinden sonra kız mutlu olarak Abdulvahap'ın boynuna kollarını sardıktan sonra ona içki kadehi sunar.

Zemunek, babası Esatur Kayser'e Abdulvahap'ın dininden çıkarak Hristiyan olduğunu haber edince Kayser sevinir. Babasının yanından Abdulvahap'ın yanına tekrar gelen Zemunek, Abdulvahap'a içki vererek Abdulvahap'ı kendinden geçirir.

Kayser, kendi dininin gereklerini yerine getirip yedi gün düğün yaparak kızı Zemunek'i Abdulvahap ile evlendirir. Gerdek gecesi Zemunek ile Abdulvahap Gazi'yi odaya koyduklarında Abdulvahap çok sarhoş olarak yatar. Kız, Abdulvahap'ın başının ucunda oturarak onun yüzüne bakarken Abdulvahap'ın ağzından küçük beyaz bir kuş çıkarak uçtuğunu, siyah bir kuşun gelip ağzına girdiğini ve Abdulvahap Gazi'nin nurlu yüzünün bir anda kapkara olduğunu görür. Abdulvahap Gazi uyandıktan sonra Zemunek, ona gördüklerini ona anlatır. Abdulvahap, üzülererek olanların anlamını Zemunek'e söyledikten sonra kız, böyle şeyler için üzülmemesini söyledikten sonra ona içki kadehini yudumlamasını söyler.

Zemunek, bunları söyledikten sonra bacadan kanı akmakta olan bir baş düşünce kız korkar. Abdulvahap Gazi, dışarı çıkarak baktığında kimseyi göremeyerek tekrar kızın yanına geldiğinde bir kavga sesi duyarlar ve tekrar bacadan öldürölmüş bir insan başını düşer. Abdulvahap, kılıcını alarak tekrar dışarı çıkıp kimseyi bulamayınca kızın olduğu odaya

geldiğinde kızın odada olmadığını görür. Abdulvahap Gazi, feryat ederek durumu Kayser'e bildirir. Kayser, odaya geldiğinde kesik başları görür. Ertesi gün olduğunda Zemunek'i her ne kadar arasalar da bulamazlar.

Battal, Malatya'ya döndüğünde Abdulvahap'ın kaybolan Beşir ve Nezir'i bulmak için Rum'a gittiğini öğrenerek kılık değiştirerek Rum'a gider. Hizmetçilerin konuşmalarından Abdulvahap'ın Kayser'in kızına âşık olup dinini terk ettiğini, kızla evlendiğini ve gerdek gecelerinde de kızın kaybolduğunu öğrenir. Battal, bunları duyduktan sonra kılık değiştirerek Kayser'in olduğu yere gider. Battal Gazi'nin Abdulvahap'ı dövmesinden sonra Kayser ona bunu neden yaptığını sorduğunda ihtiyar kılığında olan Battal, Fağfur Çini'nin elçisi olduğunu söyledikten sonra kızı başka birine verdiği için Fağfur Çini'nin ona darıldığını söyler. Kayser; kızının, oğlu Tekfur Şah'ın ve birçok beyin kızlarının kaybolduğunu ve bunları yapanın Battal olduğunu ihtiyar kılığında olan Battal'a söyler.

Hilal Cadı tarafından esir edilen kırk kızın içinde bulunan Zemunek, Battal tarafından kurtarılan diğer kırk kızla birlikte Müslüman olduktan sonra Battal Gazi tarafından İstanbul'a getirilir. Abdulvahap Gazi'nin iman tazelemesinden sonra, Battal Gazi'nin Hilal Cadı'nın elinden kurtardıkları kızlar gelirler. Abdulvahap Gazi, Kayser'in kızı Zemunek'i görerek mutlu olur ve kızla görüşür. Kız, başından geçenleri Abdulvahap'a anlattıktan sonra beraber şehre gelerek kızın altından gümüşten olan eşyalarını alırlar. Kızın babasının yanına gittiğini söylemesinden sonra oradan ayrılırlar.

Sonradan Müslüman olan Zemunek, destanda ilk başta olumsuz bir kadın karakter olarak karşımıza çıksa da Battal Gazi tarafından kurtarıldıktan sonra Müslüman olur ve Battal Gazi ve Abdulvahap Gazi'ye yardımda bulunur.

Esatur Kayser, Malatya'da Müslümanlar ile savaşacağı sırada Battal'ı görerek sersemler. O sırada Kayser'in yanına birisi gelerek Battal'ın Zemunek'i getirdiğini, Abdulvahap'ın tekrar Müslüman olduğunu ve ne kadar mal varsa toplayarak Malatya'ya geldiklerini haber verir.

Battal Gazi, kendisini öldürmeye teşebbüs eden Hantıla adlı kâfiri sabah darağacından sallandırdıktan sonra Zemunek, Battal'ın yanına gelerek babası Esatur Kayser'e mektup yazmak istediğini söyler. Zemunek, Esatur Kayser'e yazdığı mektup şöyledir:

“Ey ata! Din Muhammet dinidir. Bu kişi her ne yapıyorsa Muhammet'in inayetiyledir. Gel sen de Müslüman ol veya haraç ödemeyi kabul et ve bu kişiyle barış. Yok dersin kendine yazık edersin. Aklını başına toplu (Köksal, 2014, s. 291).”

“Ey baba! Din Muhammet dinidir ve bu pehlivan her ne iderse Muhammet Mustafa mu'cizati berekatında ider. İmdi sen dahı gel, Müsliman ol veyahud haracı boynuna al ve dahı gafil olma.

Bu pehlivanla barış, yohsa helak olursın ve küfr ü çalalet birle gidersin (Demir & Erdem, 2006, s. 264).”

Başta olumsuz karakter olan Müslümanlığı kabul ettikten sonra ise olumlu karaktere dönüşen Zemunek, okuryazardır.

Battal Gazi ile Esatur halifenin yanına geldiklerinde Battal, Esatur’a Zemunek anlattıklarını duyduğunu söyleyerek onu Müslümanlığa davet eder ve yaptığı her şeyin din adına olduğunu söylediğinde Esatur Kayser, kayıp olan oğlu Tekfur Şah’ın Battal Gazi tarafından bulunması durumunda Müslüman olacağına söz verir.

Mu’in’in/Mubin’in Annesi

Kadın, Mubin adındaki Asr şehirli Müslüman oğlanı dünyaya getirmiştir.

Mubin’in babası öldüğünde tahta Mubin geçer; fakat Mubin’in babasının Yahudi kardeşi Mubin’i öldürmek istediğinde kadın feryat ederek, öldürülmesine engel olur. Mübin daha sonra sandık içine konularak denize atılır.

Şamiliye Padişahı Firdevs’in Kızı

Battal Gazi’nin lalası Tevabil’le Battal’ın yanına giden Yahudi bir tüccar olan ihtiyar kişi, kendini tanıtırken Sâmsüvar şehrinin padişahı Firdevs’in kızına âşık olduğundan bahsettikten sonra Battal Gazi’ye peygamber soyundan gelen kişiden getirdiği mektubu verir. Bu ihtiyar Battal Gazi’ye kızın kendisiyle evlenmesi durumunda Müslüman olacağını söylediğinde, Battal Gazi, ihtiyarın dediğini kabul eder.

Battal Gazi, Firdevs’in halkını Müslümanlığa davet ettiğinde halk ondan Hz. İsa gibi ölü birini diriltmesini ister. Battal Gazi, Hızır’ın yardımıyla ölüleri dirilttikten sonra Firdevs’in halkının çoğu Müslüman olur. Yahudi tüccar da çağırılarak Müslümanlığa davet edilir ve tüccarın Müslüman olmasından sonra Battal, Firdevs’in kızını ihtiyar ile nikâhlar.

Elenora

1971 yılında Atıf Yılmaz’ın yönetmenliğinde çekilen “Battal Gazi Destanı” adlı filmde yer alan Elenora karakterini Meral Zeren canlandırmıştır. Filmde Elenora, İmparator Leon’un kızıdır. Elenora, Müslüman olduktan sonra adını Ayşe Sultan olarak değiştirmiştir.

Filmin başlarında Komutan Alyon ile nişanlı olan Elenora, filmin devamında Alyon ile evleneceği sırada düğün yerinin Battal ve ona yardım eden kişilerce basılması sonucunda Elenora, Alyon ile evlenmekten kurtulur.

Battal, babasını öldüren kişilerden olan İmparator Leon'u öldürdükten sonra Bizans tacını Elenora'nın gerçek babası Hag'e takar.

Filmin sonunda Battal, Ahmet Turanî ve Elenora Malatya'ya doğru yola çıkmışlardır. Elenora, Ahmet Turanî'nin kullandığı at arabasındadır ve kendi başını İslamî usullere göre kapatmış olduğu görülmektedir. Ahmet Turanî, Battal'a "Sayende arabacı da olduk evlat. Sen bu işe ne dersin Elenora?" dediğinde Battal, Ahmet Turanî'ye "Elenora değil ustam. Karım, Ayşe Sultan artık." der.

Mâşuk / Sevgili Olarak Kadın Tipi

Destanda yer alan sonradan Müslüman olan sevgililer, güzeldirler. Destanda yer alan erkek kahramanlar, âşık oldukları kızları evlenmek amacıyla kaçırmaktadırlar. Kızlar, ya evlilik olmadan ya da evliliğin hemen öncesinde Müslüman olmaktadır.

Mahbube Kız/Ayın On Dördüne Benzer Güzel Kız

Kayser'in pehlivanlarından olan Ahmer, Battal Gazi ile cenk ettiği akşam bir bağ içinde köşke gitmiştir. Köşkün odalarından biride bulunan tahtın üzerinde ayın on dördüne benzer güzel bir kız oturmaktadır. Kız, Ahmer'i karşıladığında kolunu Ahmer'in boynuna sararak onu tahta getirir ve ona neden geciktiğini sorar. Kız ile Ahmer bir iki kadeh şarap içtikten sonra kızın işaret etmesiyle kuzu büryan getirirler ve ikisi de yerler.

Ahmer, içtiği şarap kadehini kendisini meydanda zor durumda bırakan kişinin aşkına içtiğini söylemesi üzerine kız, ona meydanda kendisini zor durumda bırakan kişiyi sorunca Ahmer, kıza Battal'dan bahseder. İçki içmekte olan Ahmer, şarap kadehini her kaldırdığında Battal'ın aşkına içtiğini söylemektedir. Battal, ani bir şekilde merdivenlerden inerek odaya gelir. Battal, Ahmer'i Müslümanlığa davet ettiğinde Ahmer güreş yapmak ister ve yenilen tarafın yenen tarafın dinini kabul etmesini şart koyar.

Ahmer ile Battal güreşe tutuştuklarında Battal'ın narasından Ahmer'in ve kızın aklı kaçar. Battal'ın Ahmer'i güreşte yenmesinden sonra Ahmer ile kız Müslüman olur. Ahmer'in emri üzerine kız, Battal'a içki verdiğinde Battal içkinin haram olduğunu söyler. Kız, içki

malzemelerini toplayan kız kuzu büryanı getirdiğinde onu yerler ve şeker şerbeti içerler. Battal Gazi, Ahmer'in adını Ahmet Turanî koyarken Ahmer, o zaman Cafer ismiyle bilinen kahramana Battal adını koyar.

Hümayu Dil-Efruz/Hümayun Dîlfîruz

Battal Gazi, oğullarını kurtarmak için gemi ile Kaf Dağı'na doğru yola çıktığı zaman bir gün ulu bir dağa görerek kıyıya çıkarlar. Battal Gazi, akşam olduğunda bir alev ışığı görerek ışığın olduğu yere gidince mağarada kırk zencinin oturduğunu görür. Kırk zencinin ulularından biri diğerlerine Asced'in kızı Hümayun Dîlfîruz'a uzun süreden beri âşık olduğunu anlatır ve kızını kaçıracak buraya getirir. Kız, Battal Gazi tarafından kurtarılır.

Hümayun Dîlfîruz, kendisini kaçırın erkeği hem sevmemektedir hem de ona direnmektedir. Bu direnmesinin sonucunda erkekten dayak yemiş ve elleri bağlanmıştır.

Asced, kızını Hümayun'u Battal Gazi'ye verdikten sonra emirlerine on bin kişi ve on bin gemi verir. Battal, Hümayun ve yanındakiler gemiye binerek yola çıktıktan bir ay sonra şiddetli bir rüzgâr sonucu dağılırlar. Battal, bir pirle kayığa binerek bir dağın eteğine gelirler. Pir, Battal Gazi'ye oraya beklemesini söyledikten sonra üç zencinin oturduğu kaleye gelerek Battal Gazi'nin gemicisi olduğunu söyler. Zencilerden biri ona Battal Gazi'nin kim olduğunu sorduğunda pir, onun Asced'in kızıyla evlendiğini söyler. Bunun üzerine zenciler, büyüklerinden olan birinin bu kızını sevdiğinden ve onu almaya gittiğinden bahsederler.

Nevruz Banû

Battal Gazi, Abdüsselam'ı kurtardıktan sonra beraber Malatya'ya doğru çıkarlar. Ormanlık yerdeki yol ayrımına geldiklerinde Abdüsselam ağlamaya başlayarak burada bulunan kale beyi Serabil'in kızı Nevruz Banû'ya ilk görüşte âşık olduğunu Battal Gazi'ye anlatır.

Güllü Ketayun

Aden ve Bederun'un gerdek gecesi baş başa kalması için kapıyı bekleyen Battal Gazi, ağlamaya başladığında Aden ve Bederun odadan dışarı çıkıp Battal Gazi'ye neden ağladığını sorduklarında Battal Gazi, vefat eden eşlerini hatırladığı için ağladığını söyler. Bunun üzerine Aden Banu, Battal Gazi'ye Mâhpiruz'un Battal'ın korkusundan dolayı bir kalede kalan ve güzellikte eşi benzeri bulunmayan kız kardeşi Ketayun'dan bahseder.

Battal Gazi, Aden Banu'yu dinledikten sonra Ketayun'un yanına gitmek istediğini söylemesi üzerine Aden Banu, Battal'ı Ketayun'un bulunduğu Kevakib kalesine götürmeyi kabul eder. Aden Banu, Ketayun'un özelliklerinden oldukça çok bahsetmesinden dolayı Battal, Ketayun'u görmeden âşık olur.

Battal Gazi, özelliklerini dinlediği Ketayun'a gıyabında âşık olur ve hemen onun yanına gitmek ister. Ketayun'un Battal Gazi'nin kendisine eş olarak seçeceği kadında aradığı özelliklere uyduğu düşünülmektedir.

Aden Banu, Ketayun'un kendisini çok sevdiğini de söyledikten sonra Battal Gazi ve Bederun ile Ketayun'un kaldığı kaleye doğru yola çıkarlar. Kaleye geldiklerinde Battal Gazi ruhban kılığına girer ve Ketayun'un sarayına geldiklerinde Aden Banu, Ketayun'a babasının yanına gelen bir ruhbanı kendisine gönderdiğini söyleyerek Battal Gazi'nin kaleye ruhban kılığında girebilmesi için Battal'a yardım eder. Aden Banu tarafından Ketayun'un huzuruna getirdiğinde Ketayun'u tahtta otururken gören Battal Gazi Ketayun'un bir ay parçası gibi güzel olmasından ve hayatında onun gibi bir güzel görmemiş olmasından dolayı aklı başından gider.

Daha öncesinde özellerini duyarak âşık olduğu Ketayun'u gören Battal Gazi, kızı gördüğünde hemen âşık olur.

Olanları öğrenen Kayser, iki yüz bin askeri Ketayun'u kurtarmaları için gönderir. Battal Gazi, Ketayun, Aden Banu ve Bederun sandaldan çıktıklarında Battal Gazi, Ketayun'u dine davet eder; fakat Ketayun bunu kabul etmez. Kaleden uzaklaştıktan sonra atlıları görerek tekrar kaleye geldiklerinde Ketayun'u kalede Aden'in bekçiliğine bırakırlar. Akşam kaleye gelen Battal Gazi'yi Aden ve Bederun karşıladıktan sonra beraber yemek yerler. Battal Gazi, Ketayun'u dine davet eder; fakat Ketayun, Battal'a kendisini böyle kabul etmesini söylemesi üzerine Battal, Ketayun'a cevap olarak onun Müslüman olmadığı için mundar olduğunu söyler.

Battal, Cah-ı Cehennem kuyusundan çıktıktan sonra Ketayun'un domuzlarını güden çobanla karşılaşır onu öldürür. Çobanın kılığına giren Battal Gazi, domuzlarla birlikte şehre doğru gelir ve Ketayun'la Battal Gazi'nin karşılaşması A₁ metninde Battal Gazi'nin ağzından şu şekilde anlatılır:

“... Akşama doğru domuzları sürüp şehre doğru yürüdüm. Domuzların ardınca gittim. Domuzlar bir büyük eve vardılar. Ketayun'un köşküne karşı her biri yerlerini aldılar. Bir küçük sofa gördüm. Bu sofaya eski bir keçe döşenmiş. Bir kırık bardak duruyor. Çarığımı çıkarıp o sofada oturdum. Birazdan bir hizmetçi bir çanak yemek ve bir ekmek getirdi. Onu yedim ve karnını doyurdum,

şükrettim. Biraz sonra Ketayun çıkıp geldi. Kara atlas giysiler giyinmiş. Sanki aya benziyor. Benim (Lulan) karşımda üzgün oturdu. Benim bulunduğum yöne baktı. Onu görünce aklım başımdan gitti. Hemen kendimi toparladım.

Ketayun:

-Ya Lulan! O sana ısmarladığımı unutma. Eğer bir haber getirirsen seni ödüllendiririm, dedi.

-Ey güzel! Bu gün vardım kulak verdim. Hazin hazin bir inilti geliyordu, dedim.

Ketayun bu haberi duyunca, ağladı ve:

-Ey yiğit! Kendi elimle kendime yaptığımı düşman yapmaz. Bütün her şeyimi mahvettim. Öyle bir serveri tuttum, ele verdim öldürttüm. Ondan daha iyisi olmaz. Ben de kendimi o kuyuya atacağım. Ondan başkasının yüzüne bakarsam yazıklar olsun, dedi. Çok şiirler okudu.

-Ey Allah'ım! Bu kızın, taştan sert olan gönlü yumuşamış... dedim.

Sonra ona:

-Ey güzel! Eğer kabul edersen, yarın atlanıp yalnızca oraya gidelim. Benim belime kement bağlayın ve aşağı sarkıtın, gireyim ve onu size çıkarayım, dedim.

Ketayun:

-Ey Lulan! Eğer sen benim için böyle bir iyilik edersen ben de bu iyiliğin altında kalmam, dedi.

Hiç üzülme, ben senin bu isteğini yerine getireceğim, dedim (s. 250-251).”

A₂ metninde ise bahsi geçen olaylar yazarın ağzından anlatılmaktadır. Her iki destan metninde de Battal Gazi, Lulan kılığında iken Ketayun'a baktığında akli başından gidecek gibi olmaktadır. Ketayun ise Battal Gazi'ye yaptıklarından dolayı oldukça pişman bir haldedir. Bu pişmanlığından dolayı da Battal'dan onun yaşadığına dair bir haber beklemektedir.

Sabah olduğunda Ketayun, çobanı Lulan sandığı Battal'ın yanına iki hizmetçisiyle geldiğinde Battal Gazi, sabah vaktinde kuyudan birinin çıktığını ve o kişinin kiliseye gittiğini söyledikten sonra hizmetçilerin burada beklemesini ve Ketayun'la beraber gidip bakmalarını söyler. Ketayun, bunu kabul ederek Battal ile yola çıkar. Yolda giderken Battal, Ketayun'un atının yularını tutunca Ketayun, çobanın neden böyle yaptığını anlamayarak çobanı sandığı Battal'a ne yaptığını sorunca Battal Gazi, Ketayun'a kendisinin çobana benzer bir yanının olup olmadığına bakmasını ister. Ketayun, dikkatli bir şekilde bakınca karşıdaki kişinin Battal olduğunu anlayarak âh eder ve Battal'ın kucağına bayılır.

Ketayun, kendine geldiğinde bu olanların düş mü gerçek mi olduğunu Battal'a sorar. Battal'ın bunun bir uyku olmadığını, Muhammet Mustafa hürmetine kurtulduğunu söylemesi üzerine kız yaptıkları için Battal'dan özür dileyerek onun hizmetçisi olduğunu söyler. Battal, Ketayun'u kollarının arasına alarak kucaklar.

Battal Gazi, hem gıyabında hem de görerek âşık olduğu kadın Ketayun’u affeder; çünkü Ketayun’un yapmış olduklarından dolayı yaşamış olduğu pişmanlığı görmüş ve kendisini Cah-ı Cehennem kuyusundan kurtarmak istediğine ikna olmuştur.

Şamiliye Padişahı Firdevs’in Kızı

Battal Gazi, yemeğini yemek için sofraya oturup lokmasını yemek için ağzına götürürken yedi defa lokmasını düşürünce hanımına “Herhalde kâfir elinde Müslümanların ileri gelenlerinden veya Resûl’un evlatlarından biri tutsaktır (Köksal, 2014, s. 93).” der. Battal’ın söylediği sözden sonra lalası Tevabil yanında ihtiyar biriyle içeri girer. Yahudi ve tüccar olan bu ihtiyar kişi kendini tanıtırken Sâmsüvar şehrinin padişahı Firdevs’in kızıdan söz eder.

İhtiyarın anlattığına göre, ihtiyarın elinde kimsenin almaya parasının yetmediği bir taş bulunmaktadır ve Firdevs’in kızı bu taşı görmeye geldiğinde ihtiyar, bu kıza görür görmez âşık olmuştur. Üç yıldır bu şehirde olan ihtiyar, kızın bir gün dışarı çıkıp dervişlere sadaka dağıttığını görür ve kendisinin kızı görmeye niyet ederek hapsedilmiş olan kişilerin yanına gittiğini ve oradaki bir pire kendi halini söylediğini anlatır. İhtiyar, durumunu anlattığı ve peygamber soyundan gelen bu kişiden getirdiği mektubu Battal’a verir. Bu ihtiyar Battal Gazi’ye kızın kendisiyle evlenmesi durumunda Müslüman olacağını söylediğinde, Battal Gazi, ihtiyarın dediğini kabul eder.

Battal Gazi ve Yahudi tüccar, Sâmsüvar şehrine doğru giderlerken bir yerde dinlenirler. Ansızın Firdevs’in pehlivanı olduğunu söyleyen Sancar adındaki kişi gelerek Battal’ı aradığını ve onu öldürürse Firdevs’in kızı ile evleneceğini söyler.

Firdevs’in halkının çoğu Müslüman olunca Yahudi tüccar da çağırılarak Müslümanlığa davet eder. İhtiyar tüccarın Müslüman olmasından sonra Battal, Firdevs’in kızını ihtiyar ile nikâhlar.

Keşmir Şahı’nın Kızı

Battal, Kara Dev’in esir ettiği on sekiz kızı kurtarıp atları bularak yola çıkmasından dokuz gün sonra kızlarla beraber Azraf’ın yanına gelirler. Azraf, kızı görünce beğenir.

Hurmenk/Zemunek

Kayser’in emri ile İstanbul’a gönderilen Abdulvahap’ı yoldan çıkarması için Kayser, kızı Zemunek’e görev verir. Zemunek, Abdulvahap Gazi’yi kendi dininden döndürmek için ona

türlü işve ve cilvelerde bulunur. Zemunek'in işvelerine dayanamayan Abdolvahap Gazi, kızı âşık olur.

Elanora

C₂'de Battal, Testor'u öldürdükten sonra gizlice kaleye girer ve bu kalenin içerisinde gezinirken bir su birikintisinden Elanora'nın yansımasını görerek onun bulunduğu yere bakar. Elanora ve Battal, birbirleriyle bakışırlar.

Battal, kalede Alyon ve adamlarından kaçarken Elanora'nın odasına girdiğinde Elanora ve Battal bakışırlar ve birbirlerine doğru yaklaşıkları sırada Elanora'nın odasının kapısı çalınır ve Elanora ve Battal arasında şu konuşma geçer:

“Elanora: Saklan! Saklan dedim.

Battal: Saklanmak, düşmandan kaçmak töremizde yok bizim

Elanora: Yalvarırım saklan. Hatırım için, yalvarırım, çabuk!

Battal: Güzel gözlerinin hatırı için sultanım.”

Elanora, Battal'ı odasında sakladıktan sonra üzerindeki kıyafetleri çıkarır ve nişanlısı Alyon içeri girdiğinde ona odayı aratmaz.

Alyon, Elanora'nın odasından çıktıktan sonra İrene, Elanora'nın üzerine pelerin verir ve Elanora, Battal'ı saklandığı yerden çıkarır ve onunla arasında şu konuşmalar geçer:

“Elanora: Amuryon Valisi Tolemon, hatırımı sayar. Suçun her neyse bağışlatmaya çalışırım. Vali bağışlamazsa İmparator'a çıkarım.

Battal: Bana bu soysuzların adını anma.

Elanora: Amcam da babam da soylu kişilerdir!

Battal: Sen Leon'un kızı mısın yoksa? İmparator Leon'un?

Elanora: Kızıyım, evet!

Battal: Öyleyse, sana beni korumak değil ele vermek düşer. Ben buraya soylu amcan Tolemon'la soylu babanı öldürmeye geldim. Leon gibi bir iblisten senin gibi bir melek nasıl türemiş hayrettir!

Hoşça kal düşman beldenin yaman güzeli.”

Battal, odadan çıkmak için kapıya yöneldiğinde Elanora, ona “Dur! Seni öldürürler.” der. Battal, Elanora'ya cevap olarak “Seni düşman seçmek cezaların en ağırı. Bağışla beni sultanım. Vazgeçemem yeminimden.” dedikten sonra odadan çıkar.

Âşık Olarak Kadın Tipi

Sonradan Müslüman olan âşık kadın tipindeki kadınlar, erkek kahramanlara genellikle ilk görüşte âşık olmaktadır. Bu kategoride yer alan kadın tipleri, âşık oldukları erkeği başlarına gelebilecek kötü olaylardan korumaya çalışmaktadırlar; âşık olunan erkek kahraman zor bir duruma düştüğünde onları bu zor durumdan kurtarmaya çalışmaktadırlar. Bazı kadın tipleri, âşık olduğu erkeğin öldüğünü anladıklarında intihar etmektedirler.

Mehpeyruz/Mâhpiruz

Battal Gazi, Zeyneb ve Mâhpiruz'un dinlerken Mâhpiruz'un "... Yukarıda kim varsa gelsin aşağı insin (Köksal, 2014, s. 63)." demesi üzerine odaya geldiğinde Zeyneb, Mâhpiruz'a odaya gelen bu kişinin Battal Gazi olduğunu söyler. Mâhpiruz ve Battal karşılaştıklarında, Mâhpiruz, Battal Gazi'ye âşık olur.

C₁'de yer alan Mariperuz karakteri, Neriman Köksal tarafından canlandırılmıştır. Filmde yer alan Prenses Mariperuz, Malatya himayesinde olan Amuryon kalesinin beyi Mihriyayıl ile Şemun'un kız kardeşidir. Mariperuz, Müslüman olduktan sonra adını Mâhpiruz olarak değiştirmiştir.

Hüseyin Gazi ve yanındaki bulunan iki yâreni Amuryon Kalesi'nin durumunu öğrenmek için kaleye geldiklerinde taht odasında yanında soytarıyla bekleyen Mariperuz, onları tahtın önünde ayak durarak Hüseyin Gazi'yi ve yârenleri karşılar. Mihriyayıl, Mariperuz'u Hüseyin Gazi'ye takdim ederken kız, Hüseyin Gazi'nin önünde diz çöker. Hüseyin Gazi, kıza kalkmasını söyledikten sonra tahta oturur ve Mariperuz, ellerini birbirine vurarak orada bulunan hizmetlilerden şerbet getirmelerini ister. Şerbet geldiğinde Hüseyin Gazi ve arkadaşlarına şerbet ikram eden Mariperuz, onlar şerbet içtiğinde kendisi de şerbet içerek onlara eşlik eder. Daha sonra odada bulunanlarla birlikte oyuncu kızları izler.

Eflatun bey, Amuryon kalesinde kalan Hüseyin Gazi'nin odasına bir yolunu bularak geldiğinde Hüseyin Gazi'yi hayatının tehlikede olduğu konusunda uyarır. Hüseyin Gazi, Eflatun Bey'e bunları nereden öğrendiğini sorduğunda Eflatun Bey, Mariperuz'un adını verir ve Mariperuz ile evlenme niyetlerinin olduğunu; fakat bundan Mariperuz'un kardeşlerinin haberlerinin olmadığını söyler.

Cafer, babası Hüseyin Gazi'nin intikamını ve mansıbını almak için Amuryon Kalesi'ne doğru giderken yolda bir keşiş onu çevirerek bir kiliseye getirir. Akşam vakti olduğunda kilisenin

kapısının çalınması üzerine peder Cafer'i saklar ve kapıyı açar. Peder, kapıyı açtığında Mariperuz'u karşısında görür ve onu içeri buyur eder. Peder, Mariperuz'a neden geldiğini sorduğunda Mariperuz şunları söyler:

“Mariperuz: Şemun, Bizans'tan dönüyor. Korktuğumuz oldu! Ablamızı Kayser-i Rum'a imparatoriçe ettikleri yetmemiş gibi beni de Prens Aşilus ile evlendirecekler.

Peder: Sebep?

Mariperuz: Bizans'la sülhüyeti artırıp Amuryon tahtına oturmak.

Peder: Tasavvur Mihriyayıl mı?

Mariperuz: Evet. Hoş, Şemun da aynı niyette ya...

Peder: Sana ne edem ki yararım dokuna

Mariperuz: Ey keşiş! Sırrım sana aşikâr. Ben, Eflatun'dan başkasına varamam. Satma beni! Peder:

Olmaz kızım! Amuryon'a döneceksin, hem de bu gece!

Mariperuz: Bu gece mi?

Peder: Evet! Karındaşın Amuryon'dan ayrıldığını dahi hissetmemeli.

Mariperuz: Yardımına en muhtaç olduğum zamanda böyle mi yapmalıydın? Yalvarırım, beni karındaşlarımın şerrinden korusun!

Peder: Sakin ol kızım, sakin ol. Bu pir gene senin iyiliğin düşünür.

Mariperuz: Tek başına, gece yarısı o yolları nasıl dönerim?

Peder: Kanatus Merker çık meydana.”

Cafer, kimseye görünmemek için saklandığı yerden dışarı çıkınca Mariperuz şaşırır ve pedere sırrını öğrenen bu kişinin kim olduğunu sorar; fakat peder bu soruyu cevaplamaz yolda giderken arkadaş olursunuz der. Cafer ve Mariperuz ata binerek Anamur Kalesi'ne doğru yola çıkarlar.

Kaleye geldiklerinde Cafer, kaleye nasıl gireceklerini sorduğunda Mariperuz, Cafer'e gizli bir kapıdan gireceklerini ve onu takip etmesini söyler. Mariperuz ve Cafer, gizli kapıya doğru giderken onları iki tane kale muhafızı görür.

Mariperuz, kaleye girdikten sonra Cafer'e “Denizkızı Meyhanesi”ni unutmamasını söyler; çünkü Cafer, burada Eflatun Bey ile görüşecektir. Mariperuz, Eflatun Bey'e haber vereceğini söyleyerek oradan ayrılır.

Mihriyayıl, Mariperuz'un birini sevdiğinden şüphelenerek onu konuşturmak amacıyla Mariperuz'u bir çarka bağlatır. Mariperuz'un yanına gelen Mihriyayıl, ona gece nerede olduğunu sorduğunda Mariperuz, bu soruyu cevaplamaz. Mihriyayıl, sorusunu tekrar tekrar sormasına rağmen cevap alamayınca Mariperuz'a kaleye tekrar geri geldiğinde yanında bulunan kişinin sorar; fakat Mariperuz, Mihriyayıl'ın bu sorusunu da cevaplamaz. Mihriyayıl, aynı soruyu tekrar sorduğunda Mariperuz'un bunu söylemeyeceğini söylemesi üzerine

Mihriyayıl, Ahmer'e emir vererek çarkı çevirmesini söyler. Ahmer'in çarkı çevirmesinden sonra çarkta kollarından gerilen Mariperuz, canının çok yanmasına rağmen konuşmaz. En son acıya dayanamayarak "İnsafsızlar! Yeter söyleyeceğim." dediğinde Aşilus ile evlenmeyeceğini söyler. Mihriyayıl, Mariperuz'a kimi sevdiğini sorduğunda ise Mariperuz, bunu söyleyeceğini söyledikten sonra kendi iradesinin her türlü işkenceden üstün olduğunu ve onların bunu göreceklerini söyler. Daha sonra çarp tekrar çevrilir ve Mariperuz, gerdirilir ve buna dayanamayan Mariperuz bayılır. Mihriyayıl, Mariperuz'u çözdürerek hekimbaşına kuvvetini tekrar toplaması için gönderilir; çünkü işkencenin devam edeceğini söyler. Ahmer, Mariperuz'u hekimbaşına götürür.

Mariperuz, Eflatun Bey'i sevdiğini Mihriyayıl'e söylemez; çünkü Eflatun Bey'in başına kötü bir şeyin gelmesinden korkmaktadır ve onu korumak istemektedir.

Cafer, Mihriyayıl'e silahşorluk hünerlerini gösterirken Eflatun Bey, Mariperuz'un soytarısına kendisini prensesin yanına götürmesini söyler ve beraber prensesin yanına gitmek için yola koyulurlar.

Battal, Mihriyayıl'i öldürdükten sonra Eflatun Bey, Mariperuz ve diğer on iki adamı yanına alarak Malatya'ya gider. Battal, Emir Ömer ve odasında bulunan Abdüsselam ve diğer adamlara Mihriyayıl'in kellesini gösterdiğinde onlara eğer kendisine inanmıyorlarsa on dört şahidi olduğunu söylediğinde Emir Ömer, bunların kim olduğunu sorar ve Battal, bu kişilerin kim olduğunu söylerken Prenses Mariperuz'un da adı geçer.

Mariperuz ve yanında bulunanlar, Emir Ömer'in yanına geldiklerinde Mariperuz ve Eflatun Bey, Emir Ömer'in makamının önünde diz çökerler. Emir Ömer, Mariperuz'a "Hoş geldin Mariperuz." dediğinde Mariperuz, Emir Ömer'e "Hoş bulduk Malatya'nın yüce beyi; fakat lütfedin de bana Mâhpiruz diyin." der. Burada yapılan isim değişikliğinden dolayı kadının Müslüman olduğu düşünülmektedir.

Mâhpiruz, yanındaki adamlar Malatya için kılıç kuşandıklarında Emir Ömer'in makamından geri geri giderek ayrılır.

Emir Ömer, Battal ile Zeynep'in düğününün olmasını istediğinde Mâhpiruz ve Eflatun Bey'in de düğünlerinin aynı gün yapılmasına karar vererek Mâhpiruz'u düzenlenecek çifte düğüne kadar Zeynep Hatun'un misafiri olmasına karar verir.

Düğünden önce Mâhpiruz, Eflatun Bey ile harem bahçesindedirler. Eflatun Bey ve Mâhpiruz arasında geçen konuşma şu şekildedir:

"Eflatun: Bu kılık nasıl yakışmış sana.

Mâhpiruz: Gelinlik mi, Türklük mü?

Eflatun: İkisi birden.

Mâhpiruz: Ya sen! Ne kadar başka olmuşsun.

Eflatun: O kadar mı değişmişim?

Mâhpiruz: Bilmesem tanıyamazdım.

Eflatun: Ne'n var senin? Mesut değil misin yoksa?

Mâhpiruz: Hem de nasıl... Aylarca kapalı ve yağışlı geçen havalardan sonra tatlı bir güneşe kavuşmuş gibiyim.

Daha sonra Eflatun Bey'e sarılarak konuşmasını sürdürür.

Mâhpiruz: İçimde garip bir ılıkılık var. Saadetten ağlamak istiyorum.

Eflatun: Aman! Dikkat et, gene yağışlı havalar başlamasın.”

Eflatun Bey, son sözünü söyledikten sonra Mâhpiruz ile öpüşürler. Eflatun Bey'i aramaya gelen Battal, onların bu durumunu görünce kafasını eğer. Battal, Türk töresinde nikâhtan önce damadın hareme girmediğini söyler. Mâhpiruz'un onların girdiğini söylemesi üzerine Battal ve Eflatun oradan ayrılmaya koyulur. Mâhpiruz, Battal'a Zeynep'i görüp görmediğini sorduğunda Battal, Zeynep'i nikâhtan önce göremeyeceğini söyler. Bunun üzerine Mâhpiruz, Zeynep'in çok güzel olduğunu söyledikten sonra Eflatun, Mâhpiruz'a Zeynep'i yalnız bırakmamasını söyler. Zeynep, bahçede Mâhpiruz'u aramaktayken Battal, onu görür ve başını yere eğerek arkasını söner. Mâhpiruz, onları konuşturmaya çalıştıktan sonra geri giderler. Mâhpiruz, Zeynep ile birlikte haremde düğün için hediye olarak gelen eşyalara bakarken yanlarında Zeynep'in annesi bulunmaktadır ve onlara konukların kendilerini beklediği için çabuk olmalarını söyler. Daha sonra Mâhpiruz ve Zeynep'in bulunduğu odaya kılık değiştirerek gelen Şemun ve adamları Mâhpiruz'un soytarısını öldürür. Mâhpiruz ve Zeynep, yardım istemek için bağırlar; fakat ikisi de bayıldıktan sonra sandıkların içine konularak Amuryon Kalesi'ne götürülür.

Zeynep'in annesi Mâhpiruz ve Zeynep'in hediyelere baktığı odaya geldiğinde odanın durumundan dolayı bir şey olduğunu anlayarak Tevabil'e haber verir. Battal, Eflatun ve Ahmer, Mâhpiruz ve Zeynep'i bulmak için yola çıkarlar.

Mâhpiruz ve Zeynep, kendilerine geldikten sonra Şemun'un bulunduğu odaya getirirler. Şemun, onları karşıladıktan sonra Zeynep, ona kendisinden ne istediğini sorar ve Şemun Zeynep'e ondan bir şey istemediğini, kız kardeşine münasip bir evlilik hazırlamak istediğini söyler. Bunun üzerine Mâhpiruz, “İstediğimde evlenmeme mani olmasaydınız beni bahtiyar ederdiniz.” dedikten sonra Şemun, “Siz henüz menfaatlerinizin nerede olduğunu takdirden acizsiniz.” der. Mâhpiruz, “Belki; ama sizin menfaatleriniz nerede olduğunu görüyorum.”

dedikten sonra Şemun, Mâhpiruz ve Zeynep'e sofranın onları beklediğini söyledikten sonra Mâhpiruz'dan ev sahipliği vazifenizi hatırlamasını ister. Mâhpiruz, Zeynep'i yemek masasına götürdükten sonra Şemun, Zeynep'e içki sunar. Mâhpiruz, Zeynep'e içkiyi içmesi için kafası ile işaret ederince Zeynep içkiyi içer. Şemun, Mâhpiruz ve Zeynep'e herhangi bir şey yiyip içmediklerini söyledikten sonra Mâhpiruz'a kendisine Malatya'da böyle mi davranıldığını sorar. Mâhpiruz, şarabın kendisine dokunduğunu söylese de Şemun ve Zeynep ile şarapları içer. Mâhpiruz, fenalaşınca odasına götürülür.

Şemun, odada Zeynep yalnız kaldığında Mâhpiruz'un içtiği şarabın ilacli olduğunu söyler. Şemun, Zeynep'e sahip olmak için onuna saldırır. Zeynep, Şemun'a direnirken odaya Battal gelir. Battal'ı gören Şemun, odadan kaçarken Zeynep'i hançerleyince Battal, onun arkasından gider.

Mâhpiruz, Zeynep can çekişirken onun yanındadır. Mâhpiruz, Zeynep için hekimbaşını çağırmak istediğinde Zeynep, artık her şeyin çok geç olduğunu söyler ve Battal'a kendisini Malatya'ya gömmesi konusunda vasiyet ederek can verir.

Eflatun Bey, kaledekilere Şemun'un öldüğünü, kalenin efendinin Prenses olduğunu söyledikten sonra Mâhpiruz, kale kapılarının açılmasını emreder.

Güllü Ketayun

Esir olarak ağaçta asılı olarak dua eden Battal Gazi, dua ettikten sonra ağaçtan ejderhaya benzer bir yılan çıkarak kâfirlerinin yemeklerinin olduğu kazanlara zehrini kusar ve daha sonra geldiği yere geri döner. Yılanın kustuğu kazandan yemek yiyen yetmiş adı belli bey ölünce onların askerleri ve kulları feryat etmeye başlarlar. Ketayun'a bu durum iletildikten sonra Ketayun olayın olduğu yere geldiğinde ölmüş olanları görür. Ketayun'un ölmüş olan Behnam'da gönlü olduğu için âh eder. Oradan kalkarak Battal Gazi'nin yanına gelerek olanlardan dolayı Battal Gazi'yi suçlar. Battal Gazi'nin kendini savunan cümlelerinden sonra Ketayun, yerinden fırlayıp kılıcını çeker ve Battal Gazi'ye saldırır. Kılıç, Battal Gazi'nin ellerinde bulunan bağa değeri ve Battal Gazi'nin elleri çözülür. Battal Gazi, nara attıktan sonra Ketayun kaçır. Battal Gazi, kendini yakalamak isteyen kimi kişileri öldürüp kimilerini de yaraladıktan sonra kement atılarak tutulur ve tekrar esir edilir.

Karvan Padişahı'nın oğlu Behman'ın ölümünden Battal Gazi'yi sorumlu tutan Ketayun, sevdiği adamın ölmesi üzerine Battal Gazi'ye saldırmıştır.

Kayser'in Ketayun'u üç yüz yaşında olan Kırvan Mağribi'yle çıkar nedeniyle evlendirmek istemesi üzerine gece olduğunda Ketayun'un aklına Battal Gazi'nin güzelliği, boyu posu, erliği, cömertliği gelir. Battal'ı yakalatıp Cah-ı Cehennem kuyusuna atılarak öldürülmesine neden olmasından dolayı pişmanlık duyarak hüngür hüngür ağlayan Ketayun, gece boyunca uyku uyuyamaz; hatta delirecek gibi olur. Ketayun, yaptıklarına pişman olarak Battal'ın atıldığı Cah-ı Cehennem kuyusuna gece gündüz giderek orada ağlar ve daha sonra oradan ayrılır.

Battal, Cah-ı Cehennem kuyusundan çıktıktan sonra Ketayun'un domuzlarını güden çobanla karşılaşp onu öldürür. Çobanın kılığına giren Battal Gazi, domuzlarla birlikte şehre doğru gelir ve olaylar A₁ metninde Battal Gazi'nin ağzından şu şekilde anlatır:

“... Akşama doğru domuzları sürüp şehre doğru yürüdüm. Domuzların ardınca gittim. Domuzlar bir büyük eve vardılar. Ketayun'un köşküne karşı her biri yerlerini aldılar. Bir küçük sofa gördüm. Bu sofaya eski bir keçe döşenmiş. Bir kırk bardak duruyor. Çarığımı çıkarıp o sofada oturdum. Birazdan bir hizmetçi bir çanak yemek ve bir ekmek getirdi. Onu yedim ve karnını doyurdum, şükrettim. Biraz sonra Ketayun çıkıp geldi. Kara atlas giysiler giyinmiş. Sanki aya benziyor. Benim (Lulan) karşımda üzgün oturdu. Benim bulunduğum yöne baktı. Onu görünce aklım başımdan gitti. Hemen kendimi toparladım.

Ketayun:

-Ya Lulan! O sana ısmarladığımı unutma. Eğer bir haber getirirsen seni ödüllendiririm, dedi.

-Ey güzel! Bu gün vardım kulak verdim. Hazin hazin bir inilti geliyordu, dedim.

Ketayun bu haberi duyunca, ağladı ve:

-Ey yiğit! Kendi elimle kendime yaptığımı düşman yapmaz. Bütün her şeyimi mahvettim. Öyle bir serveri tuttum, ele verdim öldürttüm. Ondan daha iyisi olmaz. Ben de kendimi o kuyuya atacağım. Ondan başkasının yüzüne bakarsam yazıklar olsun, dedi. Çok şiirler okudu.

-Ey Allah'ım! Bu kızın, taştan sert olan gönlü yumuşamış... dedim.

Sonra ona:

-Ey güzel! Eğer kabul edersen, yarın atlanıp yalnızca oraya gidelim. Benim belime kement bağlayın ve aşağı sarkıtın, gireyim ve onu size çıkarayım, dedim.

Ketayun:

-Ey Lulan! Eğer sen benim için böyle bir iyilik edersen ben de bu iyiliğin altında kalmam, dedi.

Hiç üzülme, ben senin bu isteğini yerine getireceğim, dedim (s. 250-251).”

A₂ metninde ise yukarıda geçen olaylar yazarın ağzından anlatılmaktadır. Ketayun'un Battal Gazi'ye üzülmesinin göstergeleri olarak A₂ metninden şunlar gösterilebilir: “kara atlas tonlar geymiş, melül oturdu, “Battal'dan bana bir haber bildirirsen ben dahı seni gani eylerim.” demesi, kuyudan inilti geldiğini duyunca zar zar ağlaması, ah ah ederek sürekli ağlaması, Battal'ı kuyudan kurtarma fikrine onay vermesi.”

Bu konuşmalardan Ketayun'un Battal Gazi'yi Cah-ı Cehennem kuyusuna attırmasından dolayı pişmanlığı görülmektedir. Pişmanlığının en belirgin yanı ise, Ketayun'un kendisini de Cah-ı Cehennem kuyusuna atmak istemesidir. Ketayun'u bu derece pişman eden şeylerin en başında Battal Gazi gibi büyük bir Türk komutanını yakalatarak Kayser'e vermesi; fakat Kayser'in onu kendisinden oldukça yaşlı olan bir erkeğe layık görmesinden kaynaklanmaktadır. Kayser'in yapılmasını planladığı bu çıkar evliliği Ketayun'u üzer ve Ketayun, Battal Gazi'nin boyu, posu, yiğitliği gibi özelliklerini düşünerek onun öldürülmesine neden olduğu için pişmanlık duyar. Bu nedenden ötürü de gece gündüz kuyunun başına giderek ağlayan Ketayun, aslında Battal Gazi'nin kuyudan çıkmasını istemektedir. Çobanı Lulan sandığı, Battal Gazi'nin yapmış olduğu teklifi de bu nedenle kabul etmiştir.

Gece boyunca uyuyamayan Ketayun, sabah olduğunda çobanı Lulan sandığı Battal Gazi'nin yanına iki hizmetçisi ile geldiğinde Battal Gazi'ye akşam verdiği sözünde durup durmayacağını sorar. Battal Gazi, sabah vaktinde kuyudan birinin çıktığını ve o kişinin kiliseye gittiğini söyledikten sonra hizmetçilerin burada beklemesini ve Ketayun'la beraber gidip bakmalarını söyler. Ketayun, bunu kabul ederek Battal ile yola çıkar. Yolda giderken Battal, Ketayun'un atının yularını tutunca Ketayun, çobanın neden böyle yaptığını anlamayarak çobanı Lulan sandığı Battal'a ne yaptığını sorunca Battal Gazi, Ketayun'a kendisinin çobana benzer bir yanının olup olmadığına bakmasını ister. Ketayun, dikkatli bir şekilde bakınca karşısındaki kişinin Battal olduğunu anlayarak âh eder ve Battal'ın kucağına bayılır.

Ketayun, kendine geldiğinde bu olanların düş mü gerçek mi olduğunu Battal'a sorar. Battal'ın bunun bir uyku olmadığını, Muhammet Mustafa hürmetine kurtulduğunu söylemesi üzerine kız yaptıkları için Battal'dan özür dileyerek onun hakir hizmetçisi olduğunu söyler. Battal, Ketayun'u kollarının arasına alarak kucakladığında hizmetçiler gelir ve Ketayun ile hizmetçiler Müslüman olurlar.

Gülendam

Taryun'un emri üzerine zindana atılan Battal Gazi, bir gün Kuran okumaktadır. Gülendam ise sarayın çatısından etrafı seyrederken zindanda bulunan Battal Gazi'nin Kuran okuyan sesini duyarak dadısına duyduğunu bu sesin kime ait olduğunu sorar. Gülendam'ın dadısı bu sesin sahibi olan kişinin Battal olduğunu söylediğinde Gülendam, Battal'ın yüzünü bir kez görmek

istediğini dadısına söyler ve dadısı ile birlikte zindana giderler. Gülendam zindana gittiğinde Battal Gazi'ye ilk görüşte âşık olur.

Battal'a kimliğini sorup dinine davet ettikten sonra kız babasının yanına giderek Battal'ı öldürmemesini dinine davet etmesini ve kendisinin Battal'ı Hristiyan yapacağını söyler. Babası, ona Battal'ın Hristiyan olması durumunda onunla evlendirileceğini söyler. Ertesi gün tekrar zindana gelen Gülendam, Battal'ı kendi dinine davet eder; Battal kabul etmeyince de elini Battal'ın boynuna dolar.

Gülendam, Battal Gazi'ye ilk görüşte âşık olduğu için Battal Gazi'nin Hristiyan olması ile kavuşacaklarını düşünmektedir.

Gülendam, Hz. Muhammet'i rüyasında gördükten sonra Müslüman olur ve Battal Gazi ile evlenir.

Kanatur Kayser'in Kızı

Battal Gazi, son savaşında Kayser Kanatur'u bulmak için Kala-yı Mesihiye'ye gittiğinde Kayser'in kızı da bu kalede bulunmaktadır.

Battal Gazi, kaleyi üç gün kuşatır ve harap eder. Kayser'in kızı, kalede gezerken yorulduğu için biraz yatan Battal Gazi'yi uyurken görür. Battal Gazi'ye âşık olan kız, Battal Gazi'ye Sercail adlı düşmanın geleceğini haber etmek ister; fakat bağırırsa, etrafındakilerin duyacağından ve kendisinin rezil olacağından endişe ederek bir taş üzerine şunları yazar:

“Ey yiğit! Çok uyuma. Kalk ki üstüne düşman geliyor. Sana yazık olur. Kalk ve kalenin işini tamamla. Ondan sonra beni iste ki senin aşığıyım. Ben Kayser'in kızıyım. Hem sana hem dinine aşığım (Köksal, 2014, s. 356).”

“Ey pehlivan-ı ‘alem! Çok uyudun. Tur yukarı kim üstüne düşman geliyor. Belki sana ziyan iderler. Evvel kal‘anın işin tamam eyle, andan ben miskini senin dinine ‘aşıkım (Demir & Erdem, 2006, s. 311).”

Daha sonra Kayser'in kızı, taşı Battal Gazi'ye atar. Ne yazık ki, Kayser'in kızının Battal Gazi'yi uyarmak için atmış olduğu bu taş Battal Gazi'nin ölümüne sebep olur.

Kız, Battal'ın kıpırdamadığını gördüğünde onun derin uykuda olduğunu düşünerek babası Kayser Kanatur'un yanına gider ve babasına Battal'ın uyuduğunu söyledikten sonra onu öldüreceğini söyleyerek babasından dışarı çıkmak için izin ister.

Burada kız, Battal Gazi'ye yardım etmek için babasına yalan söylemiştir.

Kız, Battal'ın yanına geldiğinde onun vefat ettiğini görerek âh ederek Battal'ın olmadığını bir dünyayı istemediğini söyledikten sonra hançerini çıkararak kelime-i şهادet getirip intihar eder.

Bunlar olduktan sonra bir bulut ortaya çıkar; rüzgâr gelir; yıldırım çakar ve yağmur yağmaya başlar. Battal Gazi'nin ve Kayser'in kızının vücutları ortadan kaybolur.

Elanora

C₂'de Battal, Testor'u öldürdükten sonra gizlice kaleye girer ve bu kalenin içerisinde gezinirken bir su birikintisinden Elanora'nın yansımasını görerek onun bulunduğu yere bakar. Elanora ve Battal, birbirleriyle bakışırlar. Daha sonra Elanora'nın yanına yardımcısı İrene gelerek onu odasına götürür. Elanora, odasına geldiğinde İrene'ye rüyasında gördüğü kişinin karşısına çıktığını söyler.

İslamiyet öncesi Orta Asya Türk kültüründeki dinsel inanç ve törenlerle açık ilgisinin bulunması rüya motifinin temelinde şamanlığa giriş merasimlerinin olduğunu göstermektedir (Başgöz, 1986, s. 31-32). Thompson'ın Motif Index of Folk-Literature adlı kataloğunda "T11.3. Love through dream (Thompson, 2020)" rüyada âşık olmayı karşılamaktadır. Halk hikâyelerinde genellikle rüyada âşık olma motifi bade içerek ya da rüyada gördüğü kişiye âşık olma şeklinde gerçekleşmektedir. Elanora'nın Battal Gazi'yi rüyasında görerek ona âşık olduğu düşünülmektedir.

Battal, kalede Alyon ve adamlarından kaçarken Elanora'nın odasına girdiğinde Elanora ve Battal bakışırlar ve birbirlerine doğru yaklaşıkları sırada Elanora'nın odasının kapısı çalınır ve Elanora ve Battal arasında şu konuşma geçer:

"Elanora: Saklan! Saklan dedim.

Battal: Saklanmak, düşmandan kaçmak töremizde yok bizim

Elanora: Yalvarırım saklan. Hatırım için, yalvarırım, çabuk!

Battal: Güzel gözlerinin hatırı için sultanım."

Elanora, Battal'ı odasında sakladıktan sonra üzerindeki kıyafetleri çıkarır ve nişanlısı Alyon içeri girdiğinde Alyon ile arasında şu konuşmalar geçer:

"Elanora: Sizde hiç edep yok mu Alyon? Giyinen bir kadının odasında işiniz ne?

Alyon: Saraya kanlı bir katil girdi Prenses. İnsan nişanlısını merak etmez mi?

Elanora: Bir daha odama ulu orta girmeyin, kumandan Alyon.

Alyon: Bana hala Alyon demenizi hazmedemiyorum. İnsan nişanlısına sevgilim demeli.

Elanora: Yeter! Çıkın!"

Alyon, Elanora'nın odasından çıktıktan sonra İrene, Elanora'nın üzerine pelerin verir ve Elanora, Battal'ı saklandığı yerden çıkarır ve onunla arasında şu konuşmalar geçer:

“Elanora: Amuryon Valisi Tolemon, hatırımı sayar. Suçun her neyse bağışlatmaya çalışırım. Vali bağışlamazsa İmparator'a çıkarım.

Battal: Bana bu soysuzların adını anma.

Elanora: Amcam da babam da soylu kişilerdir!

Battal: Sen Leon'un kızı mısın yoksa? İmparator Leon'un?

Elanora: Kızıyım, evet!

Battal: Öyleyse, sana beni korumak değil ele vermek düşer. Ben buraya soylu amcam Tolemon'la soylu babanı öldürmeye geldim. Leon gibi bir iblisten senin gibi bir melek nasıl türemiş hayrettir!

Hoşça kal düşman beldenin yaman güzeli.”

Battal, odadan çıkmak için kapıya yöneldiğinde Elanora, ona “Dur! Seni öldürürler.” der. Battal, Elanora'ya cevap olarak “Seni düşman seçmek cezaların en ağırı. Bağışla beni sultanım. Vazgeçemem yeminimden.” dedikten sonra odadan çıkar ve Elanora, ağlayarak İrene'ye kalede bulunanların Battal'ı öldüreceğini söyler.

Battal, kalede Tolemon ile dövüşürken Elanora, İrene'ye “Zavallıyı öldürecekler İrene.” der ve İrene ile Elanora, bu dövüşü yukarıdan izlerler.

Battal, Malatya adına kâfirlerle savaşmaya gittiğinde Elanora ve İrene bir at arabasında savaş meydanında bulunurlar. Elanora, Battal'ı gördüğünde İrene'ye “O, değil mi?” diye sorduğunda İrene “O, prensesim. Ta kendisi. Tanrı günahlarını affetsin.” der. Battal, kendisine er istediğinde gelen erlerle birer birer savaşır ve onları yener. Elanora, İrene'nin ellerini tutarak Battal'ın ölmesini değil kazanmasını istediğini ve ona âşık olduğunu söyler. Hammer, Battal ile dövüşmek için meydana geldiğinde ise Elanora, İrene'ye Battal'ın Hammer'i yenemeyeceğini, sonunun geldiğini söyledikten Battal'ın dövüşü kazanması için dua eder. Daha sonra Elanora, İrene'ye Battal ölürse kendisinin de öleceğini söyler.

Battal, Hammer ile dövüşe yarın devam edilmesini kararlaştırdıktan sonra bir suyun kenarına gider. Suyun kenarına üzerinde şövalye giysileri ve başında miğferi olan birinin geldiği gören Battal, gizlenir ve bu kişi kendisine yaklaştığında gizlendiği yerden çıkarak onu yere yatırır. Şövalyenin başındaki miğferi düştüğünde Elanora'yı gören Battal, “Düş mü görüyorum Tanrım?” diyerek ayağa kalkar. Elanora, ona Hammer'i yenmesinin zor olduğu için cenkten vazgeçirmeye geldiğini söylediğinde Battal, zor olan şeylerin güzel olduğunu söyler. Elanora, Battal'a tekrar Hammer'i yenmesinin güç olduğunu, ölürse hem Battal'a hem de kendisine yazık olacağını, onsuz yaşayamayacağını söylediğinde Battal, ona kendisinin de onsuz yaşayamayacağını söyler ve Elanora ile Battal öpüşürler. Daha sonra Battal, Elanora'ya

Malatya'nın onurunun kendisinden sorulduğunu söyleyerek cenk zamanının geldiğini ve artık ayrılmalarını gerektiğini söylediğinde Elanora, onun cenkte ölmesi durumunda diğer yanda onu bekleyeceğini yaşırsa yarın gece yine burada olacağını söyler.

Ertesi gün olduğunda Hammer ve Battal, dövüşmek için meydana geldiklerinde İrene ve Elanora'da yine at arabasından cengi izlemektedirler. Elanora, Battal ile Hammer'in dövüşünü izlerken İrene'ye Battal'ın inanç gücüyle Hammer'i yeneceğini söyler. Cenge ara verildikten sonra akşam Elanora, şövalye kıyafetleri giyerek Battal'ın yanına giderken askerlere yakalanır ve çadırına götürülür. Elanora'nın bu hareketinden sonra İrene, hırpalanır ve Alyon askerlerine “Pis leşini bir çukura atarsanız.” der. İrene, kıyafetleri üzerinden çıkarılmış başı açılmış ve üzerinde sadece siyah bir elbise ile askerler tarafından öldürülmeye götürülürken Battal, İrene ve askerlerin bulunduğu yere gelerek askerleri tepeler ve İrene'nin yanına gelir. Yüzü kan içinde olan İrene, Battal'a “Beni bırak, benden hayır yok artık. Prensesin yardımına koş, yardımına...” der.

Alyon, Elanora'ya sahip olmaya çalışırken Elanora, direnir ve kaçtığı anda parmağındaki yüzüğün zehrini açarak eğer kendisine yaklaşırsa zehirle kendini öldüreceğini söyler. Elanora, zehri içeceği sırada Alyon, onu engelleyerek tekrar Elanora'ya sahip olmaya çalışır. O sırada Battal odaya girer ve Elanora, hemen onun arkasına saklanır. Battal ve Alyon dövüşürken Elanora çadırdadır. Battal, Elanora geleceğini söyledikten sonra çadırı yırtarak kaçar.

Alyon'un emri üzerine Elanora, bir at arabasıyla kimseyle görüştürülmeden ve mola vermeden Bizans'a gönderilir. Elanora, Bizans'a gönderilirken dua ederek Battal için yardım ister.

Alyon, İmparator Leon'un huzuruna geldiğinde Elanora'nın Battal'ı severek kendilerine ihanet ettiğini söylemesi üzerine Leon, Elanora'nın getirilmesini emreder. Elanora geldiğinde Leon, Alyon'un anlattıklarının doğru olup olmadığını sorduğunda Elanora, Battal'ı sevdiğini söyler ve Leon, hançerini çekerek Elanora'yı öldürmeye kalkar. O sırada Arap kılığında saraya gelen Battal, olanları görerek Leon'u durdurur. Leon'a hayatlarının tehlikede olduğunu söyledikten sonra “Kuzuyu saklayacaksınız ki kurt gelecek.” der ve bunu söylemesinin ardından Elanora, hançeri çekerek ona doğru hamle yapar. Battal, hançerin koluna saplamasından sonra “Kahpe Bizans'ın yiğit güzeli.” der ve Elanora “Battal!” diyerek onun kollarının arasına bayılır. Battal, Elanora'yı tahtın önüne yatırdığında Leon, ne olduğunu sorar ve Battal, ona Elanora'nın korkudan bayılmış olabileceğini söyler. Daha sonra Arap kılığında olan Battal, Leon'u Battal'ın hünerlerini göstermek bahanesiyle kandırır. Hünerleri gösterirken uyanan Elanora, Battal'ın Leon'u öldüreceği sırada babası Leon'un önüne geçerek

“Dur! Babamın canını bağışla Battal.” der. Battal, ağ ile yakalandığında Elanora, yere eğilerek kendisini affetmesini söyler.

Battal, Bizans halkının içinden geçirilerek zindana götürülürken Elanora, balkondan bakmaktadır. Daha sonra Elanora’nın babası İmparator Leon, Bizans sarayına gelen Battal’ı yakaladıktan sonra Elanora’ya onun Battal’ın sevgisinden kurtulması ve Alyon’un sevgisini kazanması için ünlü bir büyücü olan Zazima’yı gönderir. Zazima, yüzünde bulunan örtüyü kaldırdığında yüzünde çok çirkin bir maske olan biri ortaya çıkar. Elanora’ya doğru giden büyücüye Elanora, “Yaklaşma bana pis cadı!” dediğinde büyücü ona “Sakin ol Elanora, sana yardıma geldim.” der ve yüzündeki maskeyi çıkarır. Elanora, maske çıktıktan sonra İrene’yi tanıyarak ona sarılır ve aralarında şu konuşma geçer:

“Elanora: Buraya kadar nasıl gelebildin?

İrene: Sana bazı gerçekleri anlatabilmek için büyücü Zazima’nın kılığına girdim.

Elanora: Gerçekleri mi? Hangi gerçekleri? Çabuk anlat İrene, sabırsızlanıyorum.

İrene: Dinle Elanora. Baban sandığın Leon, bundan yıllar önce Bizans tahtını alçakça bir hileyle gerçek İmparator Hag’ın elinden aldı. Zindana attırdığı İmparator Hag’ın kundaktaki çocuğunu da kendi kızı gibi göstermiş ve evlat edinmiş.

Elanora: Allah’ım! Yoksa bu kız?

İrene: Evet, bu kız sensin Elanora.

Elanora: Allah’ım! Allah’ım! Demek Leon benim babam değil.

İrene: Sen Şövalye Hileryon’un kızısın Elanora. Yani, dilencilerin kralı Hag’ın.

Elanora: Niçin daha önce anlatmadın İrene? Niçin anlatmadın?

İrene: Bunu bende yeni öğrendim ve işte gelip sana anlattım.

Elanora: Allah’ım! Sevinmem lazım sevinemiyorum. Keşke Battal’ın kılıcının önüne atılmakta bir an geç kalsaydım. Şimdi o, benim yüzümden zindanlarda sürünüyor.

İrene: Battal’ı bir tek kişi kurtarabilir Elanora. O da baban.

Elanora: Öyleyse, beni babamın yanına götür İrene.

İrene: Önce Battal’ın büyüsünü bozduğuma, kahpe Alyon’la evlenmeye razı geldiğine inandırmalıyız bunları. Sana bir parola öğreteceğim Elanora. Parolayı hangi dilenciye, hangi serseriye söylersen seni Hag’ın yanına ulaştırır. Parola...”

İrene, parolayı Elanora’ya tam söyleyeceği sırada odaya İmparator Leon girer. İrene, tekrar yüzünü kapatarak Leon’a “Büyü bozuldu Vasileas Leon. Prenses Elanora gerçek sevgiyi Kumandan Alyon’la evlenmekte bulacağını anladı.” dediğinde Leon, bunun gerçek mi olduğunu sorar ve Elanora, Leon’a “Senden af diliyorum baba. Bu muhterem kadın bana gerçeği gösterdi. Şimdi, Battal’ı kendi ellerimle öldürebilirim artık.” Leon’u ikna eder. Leon,

büyücü Zazima sandığı İrene'ye bir kese altın verir ve İrene, keseyi alarak odadan çıktığında Elanora'ya "Battal şimdi ölümlerden ölüm beğensin." der.

Elanora, üzerine aldığı eski görünümlü bir pelerinle sokakta dolaşırken yanına bir dilenci gelerek ondan sadaka ister. Elanora, bu dilenciye bir kese altın vererek kendisini Hag'ın yanına götürmesini parolayı bilmediğini; fakat Hag ile konuşması gerektiğini söylediğinde dilenci, Elanora'ya onun Hag'ı tanıyıp tanımadığını sorar. Elanora, Hag'ı tanımadığını; fakat onun babası olduğunu ve eğer onu bulamazsa çok sevdiği bir insanın öleceğini söylediğinde dilenci ona kendisini takip etmesini söyleyerek onu yer altında bulunan bir mekâna götürür. Elanora, bu mekâna geldiğinde orada İrene ve Ahmet Turanî de buradadırlar. Elanora, Ahmet Turanî'ye "Hammer!" dediğinde Ahmet Turanî ona Müslüman olduğunu ve adının da Ahmet Turanî olduğunu söyledikten sonra Battal'ı kurtarmak için toplandıklarını söyler. Yanlarında bulunan yabancı bir kişi kendini gerçek İmparator Hileryon'un sadık kölesi olarak takdim ederken İmparator olarak Elanora'yı oraya getiren ve üzerini değiştirmekte olan kişiyi gösterir. Elanora, babasına sarılarak ağlar.

Daha sonra Hileryon, Elanora'yı da yanına alarak kazı yaptıkları yere götürür ve orada Elanora'ya üzülmemesini, burayı üç yıldır kazdıklarını ve Battal'ın şanslı biri olduğunu söyledikten sonra Hileryon'ın yanına kazı alanından gelen bir kişinin verdiği haber üzerine Hileryon, sevinerek üç günlük işlerinin kaldığını söyler. Ahmet Turanî, Elanora'ya Battal'ın yerini öğrenmek konusunda ona önemli bir görevin düştüğünü, Battal'ın kaldığı hücrenin zindanın ne tarafında öğrenmesi gerektiğini söyler. Elanora, bunu yapmak için Alyon'un yüzüne gülmek zorunda kalacağını söylediğinde Ahmet Turanî, ona bunu Battal'ın iyiliği için yaptığını söyler. Elanora ise ona bunu başarmaya çalışacağını söyler.

Elanora, Alyon ile beraber zindana gittiklerinde işkence görmekte olan Battal'ın yanına giderek "Alyon doğru söylemiş, büyü bozuldu. Evleniyoruz. Senden nefret ediyorum sefil Türkmen." dedikten sonra Alyon'a "Onun düğüne kadar yaşamasını istiyorum Alyon. Onu Hipodrom'da vahşi hayvanlar tarafından parçalanırken seyretmek istiyorum. Bu zevki benden esirgemezsın." der ve Alyon, Elanora'nın dediklerini kabul ettiğinde Elanora, Battal'ın yüzüne daha fazla tahammül edemeyeceğini ve oradan hemen gitmek istediğini söyleyerek oradan ayrılır.

Daha sonra Hileryon'ın mekânının olduğu yere gelen Elanora, İrene'ye "Bakışları gözümün önünden gitmiyor İrene. Öldürse benim açtığım yara öldürür onu." dediğinde İrene, ona "Ağlama Elanora, onun iyiliği için yaptın." der. Ahmet Turanî ve Hileryon, onların yanına

gelerek Elanora'ya Battal'ın kaldığı hücrenin yerini söylediğinde Elanora bunu onaylar. Ahmet Turanî, hâlâ ağlamakta olan Elanora'ya ağlamamasını, Battal için yaptığı bu fedakârlığın ona Battal'ı kazandıracağını söyler.

Battal, işkence tüm kemiklerinin kırılmasının ardında bulunduğu hücreden Ahmet Turanî, Hileryon ve Hileryon'un adamları tarafından kurtarıldıktan sonra Hileryon'un yer altındaki mekânına getirilir. Elanora, Battal'ın bir sedyede taşındığını gördüğünde sedyeye doğru atılır ve onu İrene tutar. Hileryon geldiğinde Elanora, Battal'ın ölüp ölmediğini sorduğunda Hileryon, ona Battal'ın yaşadığını söyledikten sonra Ahmet Turanî Battal'ın vücudunda sağlam kemiğin kalmadığını söyler. Hileryon, Elanora'ya sarıldığında Elanora, üzüntülü bir şekilde Battal'ın sakat kalmasının onun için ölümden daha kötü olduğunu söylediğinde Hileryon, ona üzülmemesini doğunun en ünlü doktorlarını ve kimyagerlerini getirtirerek Battal'ı kurtaracaklarını söyler.

Battal, doktorlar ve kimyagerler tarafından tedavi edilirken Elanora'da orada bulunmaktadır. Ahmet Turanî, kendisine Battal'ın Allah'ın izniyle kurtulacağını ve eski gücüne kavuşacağını söyleyerek Elanora'yı teselli eder.

Battal'ın alçıya alınmasından sonra Elanora, onu ziyaret eder ve Battal'ın saçlarını okşadıktan sonra Battal'ın gözleri açılır. Elanora, Battal'ı öptükten sonra Battal ile arasında şu konuşmalar geçer:

“Elanora: Beni affet, affet sevgilim. Bile bile ıstırap çektirdim.

Battal: Asıl sen beni affet yiğit güzelim. Senden şüphe etmemeliydim.

Elanora: Kim bilir ne kadar acı çektirdim sana?

Battal: Beni hayata bağlayan iki şey vardı mahzun gözlüm: Aşkım ve kinim.

Elanora: Şimdi senin kadar ben de düşmanım ona.

Battal: Ya eski gücümü kazanamazsam? Ya sakat kalırsam?

Elanora: Tanrı korusun.

Battal: O zaman kendimi öldürürüm.”

Battal'ın alçıları çıkarılırken orada bulunan Elanora, alçıların çıkarılmasının ardından Battal'ın başucuna gelerek onun ayağa kalkabilmesi için “Gayret et n'olur! Benim için, intikamımız için...” dedikten sonra telkinlerde bulunur ve Battal yattığı yerden doğrulurken dua eder. Battal, doğrulduktan sonra ağlayarak yanına gider ve başını onun göğsüne koyarak şükreder.

Elanora, babası Hileryon'un yer altındaki mekânına gizlice girerken Alyon tarafından takip edilir ve gizli mekânının yerini öğrenir. Elanora, buraya geldiğinde Hileryon ve Ahmet

Turanî'ye Leon'u düğünün Hipodrom kilisesinde olması konusunda ikna ettiğini söylerken Battal, bir yere oturmuş olarak olanları dinlemektedir. Elanora, Battal'ın yanına gelerek onun neyi olduğunu sorduğunda Ahmet Turanî, bir şeyi olmadığını, sırtını yere getiremediği için üzgün olduğunu söyler. Hileryon, Elenora'nın yanına gelerek ona saraya dönmesini ve düğün gününe kadar sabretmesini söyler. Elanora, Battal'a iki gün sonra bütün sıkıntıların biteceğini söyledikten sonra Battal, onun omzuna dokunur ve ayağa kalkarak üzerine bir pelerin alıp Elanora'yı kendisinin götüreceğini söyler ve Ahmet Turanî ile vedalaştıktan sonra Elanora'yı yanına alarak dışarı çıkar.

Battal ile Elanora yolda giderlerken heykellerin bulunduğu bir yere geldiklerinde Battal, Elanora'ya ona veda etmek istediğini söyler. Elanora, bu vedanın nasıl bir veda olduğunu sorduğunda Battal, Elanora'nın kendisini bir daha görmeyeceğini söyler ve Elanora, onu görmeden dayanamayacağını söyledikten sonra Battal, ona dayanabileceğini söyledikten sonra biraz uzaklaşır. Elanora, artık kendisini sevip sevmediğini sorduğunda Battal, onu sevdiği için kaçtığını ve kendisinin eski Battal olmadığını söyler. Elanora, onun yanına geldiğinde Battal, öcünü kendi eliyle alamayan aciz bir zavallı olduğunu söyler. Elanora, Battal'a yapılan işkenceye kimsenin dayanamayacağını söylediğinde ise babasının öcünü alamadıkdan sonra yaşamasının bir yarar olmadığını söyleyen Battal'a Elanora, kendisinin ne olacağını sorar. Battal, Elanora'nın babası Hileryon'un sahip olduğu tahtı bir gün ele geçireceğini, onun kraliçe olacağını ve kraliçe olduktan sonra kendisini unutmasının kolaylaşacağını söyleyerek oradan yavaş yavaş uzaklaşır. Elanora, koşarak Battal'ın yanına gelip ona sarılır ve ağlayarak "Bizans'a kraliçe olmak değil sana köle olmak dileğim." der. Battal, ona "Hayır! Senin görevin babanın halkının yanında olmak. Gerekirse onlar için kendini feda edeceksin. Allaha ısmarladık mahzun gözlüm." diyerek oradan uzaklaşırken Elanora "Battal!" der ve Battal, ellini kaldırarak tekrar "Allaha ısmarladık mahzun gözlüm." diyerek oradan uzaklaştığında Elanora, üzgün bir şekilde bir heykelin üzerine oturur.

Battal Gazi, meydandayken dilenciler kralı Hag le Hammer'in bir baskın sonucunda yakalandıklarını ve Elanora ile Alyon'un düğün günlerinde Hipodrom'da vahşi hayvanlara atılacaklarını öğrenir. Dromo, Battal'ın yanına geldiğinde onu kalabalıktan uzaklaştırır ve Battal, ona duyduklarının doğru olup olmadığını sorduğunda duyduklarının doğru olduğunu söyler. Battal, Dromo'ya Elanora'yı sorduğunda ise Dromo, ona kızın olanlardan habersiz bir şekilde düğün günü kurtarılacağını beklediğini söyler.

Elanora ve Alyon'un düğün törenleri yapılırken Elanora'nın eli Alyon'un elindedir ve Alyon, ona birazdan evleneceklerini, Battal'ın şimdi gelip onu elinden almasını söyler. Nikâhlarının yapılabilmesi için pederin önünde diz çöktüklerinde bir asker koşarak kiliseye gelir ve Battal'ın zindanda bulunanları kurtardığını söylediğinde Elanora, duydukları karşısında sevinir. Alyon, Elanora'nın elini tutarak pedere nikâhın hemen kıyılmasını söylediğinde Elanora, Alyon'a karşı çıkarak Battal'ı sevdiğini ve Battal'ın karısı olmak istediğini söyler. Leon, Elanora'nın yanına gelip “(burada ses kesiliyor.) ... soylu!” dediğinde Elanora, Alyon'un hançerini alarak “Kahpe soylu sensin Leon! Tahtını babamdan çaldın.” Diyerek Leon'un üzerine yürür. Alyon, Elanora'nın hançer tutan elini tutarak onu pederin önüne getirir ve tekrar pedere nikâhı kıymasını söyler. Elanora, nikâha karşı çıktıktan sonra kilisede Battal'ın sesi duyulur. Battal ve yanındakiler kiliseye girdiklerinde Elanora başındaki tacı yere atarak Battal'ın yanına koşar ve ona sarılır. Hilaryon dövüşürken Elanora, onun arkasında durur.

Battal, Leon'u öldürdükten sonra Ahmet Turanî, Hilaryon ve adamlarının yanına gittiğinde babasının yanında bulunan Elanora, ona sarılır. Battal, Hilaryon'a tacı taktıktan sonra Hilaryon, Elanora'yı ona emanet eder.

Alp Kadın Tipi

Sonradan Müslüman olan alp kadın tipleri, iyi derecede silah kullanan, ata binen, güçlü kadınlardır. Alp kadınlardan yalnızca birinin evlenmek için müstakbel eşini sınıadığı saptanmıştır. Eğitimlerini erkek kahramanlarda olduğu gibi iyi bir silahşörden aldıkları düşünülmektedir. Bu kategoride yer alan bazı kadın tiplerinin sağlık, iksir ve zehir konularında bilgi sahibi oldukları saptanmıştır. Sağlık, iksir ve zehir konularında alanında uzman kimseler tarafından eğitildikleri düşünülmektedir.

Mehpeyruz/Mâhpiruz

Battal Gazi, Şemmas tarafından kaçırılmış olan eşi Zeyneb'i ve Mâhpiruz'u Kayser'in sarayından kaçıtır. Ertesi gün sabah namazı için bir çeşme başında durup namazını kıldıktan sonra üzerine gelen bir toz bulutu gören Battal Gazi, Zeyneb ve Mâhpiruz silah kuşanırlar. Mâhpiruz, Battal'a gelen bu askerlere neden edeceğini söyledikten sonra kardeşi Şemmas ile dövüşerek onu yaralar.

Baba bir olan kardeşi Raminî, Mâhpiruz’a hamle yaparak neden böyle davrandığını sorduğunda Mâhpiruz, yazılı kâğıdı göstererek rüyasını anlatır. Raminî, olanları öğrendikten sonra yüreğine iman nuru düşerek Müslüman olmasından sonra Şemmas durumu öğrenerek askerine emir verir. Zeyneb, Mâhpiruz ve Raminî kılıçlarını çekerek hamle yaparlar.

‘Adn-ı Banu/Aden Banu/Adem Banu

Battal Gazi Destanı’nda savaşçılık özelliğinin en belirgin olduğu kadın tipi olan Aden Banu, Hamiran adlı bir beyin kızıdır.

Battal Gazi, eşi Fatma’nın vefatından sonra Velid’i yakalayarak onu esir eder ve onu Malatya’ya götüreceğini söyledikten sonra namaza durur. Battal Gazi’nin namaz kıldığı sırada iki aslan gelerek Aşkar’a saldırır ve at korkarak kaçır. Aniden gelen bir süvari aslanlardan birini kedi tutar gibi tutarak Battal Gazi’ye şiddetli bir şekilde baktıktan sonra gider. Bu olay Battal ve Aden Banu’nun ilk karşılaşmasıdır; fakat giyiminden dolayı Battal Aden’in erkek olduğunu düşünmektedir.

Battal Gazi, aslanların saldırısından korktuğu kaçan atını aramaya gittiğinde atını bulamayarak geri döner ve Velid’in kaçtığını görünce oradan ayrılır. Yolda bin kişilik asker görerek onlardan birisine nereye gittiklerini sorduklarında o kişi Battal’a şunları söyler:

“- Bederun Şah adlı burada bir bey vardır. Ayrıca Hamiran adlı bir Beyin Adem Banu adında bir kızı bulunuyor. Hamiran çok güçlü bir seraskerdi. O kız dermiş ki;

“Her kim beni mağlup ederse, benim helâlim odur...” Bederun Şah bunu duyup, onunla karşılaşmaya gidiyor. Fakat, o gece düş görmüş; “Battal gelecek, kendini Müslüman edecek ve amcasının kızını ona alacak” diye düşünüyor (Köksal, 2014, s. 230).”

“... Ol kişi eyitdi: “Bedrun şahdır, bu iklimde bir beg vardır. Adına Hamiran dirler, anın bir kızı vardır. Adına ‘Adn-ı Banu dirler. Gayet ser-keştir ve da’va idermiş. Her kim beni bu gün meydanda basup zebun iderse benim helalim oldur dir imiş. İşte Bedrun şah dahi ana gider. Evet bu gice Bedrun şah bir düş görmüş, Battal Gazi gelür Müsliman ider ve kızı buna alı virir (Demir & Erdem, 2006, s. 221-222).”

Battal Gazi, ertesi gün bir kaleye geldiğinde elinde aslanla çıkıp gelen dünkü kişiyi görür. Bu kişinin Battal Gazi’ye kılıcını çekip hamle yapması üzerine aralarında kavga başlar. Battal Gazi, dövüş sırasında karşısındaki kişiyi kaldırarak yere vurunca bu kişinin başı açılır. Battal Gazi, ona baktığında kadın olduğunu anlar ve bu kadının Hamiran’ın Aden Banu olduğunu tahmin eder. Aden Banu, yenildikten sonra Battal’ın ayağına kapanarak onun kendisini kabul

etmesini söylediğinde Battal Gazi, Aden'e Bederun'un kendisini düşünde gördüğünü ve Aden'i Bederun'a verdiğini söyler. Aden bunu duyunca yürüyerek oradan ayrılır.

Battal Gazi ve Aden'in karşılaşmalarının ertesi gününde şehirde davullar çalındığında Hamiran, elli bin beyiyle birlikte meydana gelir. Aden Banu, meydana altından kıyafetler giymiş yüz kız ve oğlanla gelerek meydana çıkar ve top oynayıp at koşturarak gösteri yaparlar. Aden Banu, yanında bulunan kızlar ve oğlanlar gittiğinde meydana tek kalır. Babası Hamiran, hizmetçilerle kızı Aden'e onun gibi bir pehlivanın olmadığını ve orada bulunan erkeklerden birisini kabul ederek bu kavgadan kurtulmak istediği haberini gönderir. Aden Banu ise, buna imkân olmadığını ve birisinin kendisi mağlup etmesi gerektiğini söyleyerek meydana dolaşır.

Firenk malikinin oğlu, Aden'e hamle yaptığında Aden onunla dövüşerek onu mağlup eder. Aden Banu, bu galibiyetinin ardından birkaç kişiyi daha mağlup ettikten sonra Bederun, meydana gelerek Aden'e kendini tanıtarak malının çok olduğunu ve Aden'in kendisini eş olarak seçmesini söyler. Aden ise, Bederun'a cevap olarak kendisine malın değil erin gerekli olduğunu söyleyerek Bederun'a karşı hamle yapar ve Bederun'u atından indirir. Aden, Bederun'u tam öldüreceği sırada Battal Gazi, nara atarak meydana geldiğinde Aden'e Bederun'u bırakmasını; çünkü onun rakibinin kendisinin olduğunu söyler.

Battal Gazi, Aden'le dövüşüp onu alt ettiğinde Aden, bu kişinin dün dövüştüğü kişi olduğunu anlar. Bederun, Battal'ın ayağına kapanarak ona kim olduğunu sorduğunda Battal Gazi, Bederun'a kendisini tanıtarak onu Müslümanlığa davet eder. A₂ metninde Bederun, Müslüman olduktan sonra 'Adn-ı Banu da Müslüman olurken A₁ metninde Aden'in Müslümanlığı kabul ettiğine dair bir bilgi yer almamaktadır.

Daha sonra üçü birlikte Bederun'un çadırına gelirler ve Battal Gazi, Aden'e onu Bederun'a verdiğini söyler. Aden, Bederun'la evlenmeyi kabul ettiğinde Battal Gazi, Aden'den babası Hamiran'ın yanına giderek durumunu açıklamasını ister. Aden Banu, babasına olanları anlattığında Hamiran, silah temin ettikten sonra bütün kulları ve hizmetçileriyle Aden'i Bederun'a götürerek Battal'ın huzuruna gelir. Battal, Hamiran'ı Müslümanlığa davet ettiğinde ise Hamiran, ona Kayser'den korktuğu için Müslüman olamayacağını; fakat gönülden ona bağlı kalacağını söyler. Battal Gazi, daha sonra Hamiran'dan Aden'i Bederun'a vermesini istediğinde Hamiran, bunu kabul ederek kızı Aden'i Bederun'a verir.

Aden ve Bederun'un gerdek gecelerinde onların baş başa kalması için kapıyı bekleyen Battal Gazi, ağlamaya başladığında Bederun, Battal'ın ağladığını duyarak Aden'e Battal'ın

ağladığını söyledikten sonra Battal Gazi'nin Aden'de gönlünün olabileceğini düşünerek bunu Aden'e söyler. Aden ve Bederun odadan dışarı çıkarak Battal'a neden ağladığını sorduklarında Battal, vefat etmiş olan eşlerini hatırladığı için ağladığını söylediğinde Aden Banu, Battal Gazi'ye üzülmemesini Mâhpiruz'un Güllü Ketayun adında dünyada eşi olmayan bir kardeşinin olduğunu söyleyerek Battal Gazi'ye Ketayun'u över. Battal Gazi, Ketayun'un kaldığı yere gitmek istediğinde Bederun ile beraber ona yardımcı olurlar.

Ketayun'un kaldığı kaleye geldiklerinde Battal Gazi, ruhban kılığına girer ve Aden Banu'da Ketayun ile görüşerek Battal Gazi'nin kaleye girmesi için ona yardım da bulunur. Battal Gazi ve Ketayun'un arasında geçen konuşmalardan sonra Battal Gazi, Ketayun'a kimliğini açıklaması üzerine Aden Banu, Ketayun'a üzülmemesini söyleyerek Battal'ın yiğitliklerine övgülerde bulunur. Ketayun'un Aden'e cevap vereceği sırada Battal Gazi, Ketayun'un ağzına mendil tıkararak onu kaçıır ve Aden'i de yanına alarak Bederun'un yanına gelip sandala binerek yola koyulurlar.

Battal Gazi ve yanında bulunanlar sandaldan çıktıktan sonra yemek yerler. Yola koyulan Battal Gazi ve yanındakiler kaleden uzaklaştıktan sonra kırk atlı görürler. Bederun'un askerlerin kim olduğunu öğrenerek Battal'a haber getirmesinin ardından tekrar kaleye gelerek Ketayun'u kalede Aden'in bekçiliğine bırakırlar. Battal Gazi ve kâfir askerleri arasında savaş olurken Aden Banu, Ketayun'a Battal'ı över. Akşam kaleye gelen Battal Gazi'yi Aden ve Bederun karşılayarak onun elbiselerini çıkarıp kanları yıkarlar.

Battal Gazi ve kâfirlerin arasında olan cengin üçüncü gününde Battal, cenkten sonra kaleye geldiğinde Aden ve Bederun onu karşılayarak Battal Gazi'nin yarasını sararlar ve daha sonra birlikte yemek yerler.

Ketayun'un Battal Gazi'yi kandırmak için yalandan şehadet getirmesinin ardından hepsi mutlu olurlar ve Battal ile Ketayun başka odaya geçtiklerinde Aden ve Bederun kapıda bekler. Ketayun, Battal Gazi'ye bayıltıcı turunç verdikten sonra kapıda bekleyen Aden'e Battal'ın kendisine guslettikten sonra yanına gelmesini söylediğini söyler ve Aden, Ketayun'u bir çeşme başına getirir. Ketayun'un Aden'e gusül edeceği için onun uzakta durmasını söylemesinden sonra Aden, eşinin yanına geldiğinde Bederun, Ketayun'u neden yalnız bıraktığını hemen onun yanına gitmesini söylemesi üzerine Aden, geri döndüğünde Ketayun'un kaçtığını görerek eşine durumu söyler. Bederun ve Aden birlikte Battal'ın yanına gittiklerinde onun uyumakta olduğunu görürler ve tüm uğraşlarına rağmen onu uyandıramazlar. Ketayun'un Battal'a saçı kesen darı/daru-yı heşber verdiğini anlarlar.

Aden ve Bederun, büyük bir çaba ile Battal'ı uyandırdıktan sonra Ketayun'un kaçtığını söylerler; ama Battal Gazi henüz kendine gelmemiştir. Kâfir askerleri Battal Gazi'yi ele geçirmek için kapıya dayandığında Aden ve Bederun, silahlanarak çatışmaya girerler. Birçok asker öldürdükten sonra Bederun, Battal'ı uyandırmak için tekrar yanına gelse de başarılı olamaz.

Aden'in cenk etmekten yorulduğunu gören Bederun, tekrar cenge girer. Aden Banu, Battal'ın yanına gelerek uyanması için üstüne su dökse de başarılı olamaz. Hamiran, Aden'e adam göndererek Battal'ı vermesini istediğinde Aden, haber getiren kişinin burnunu ve kulağını kestikten sonra Battal'ı vermeyeceğini söyler. Üç gün cenk etmeleri üzerine yorulan ve çok yaralar alan Aden ve Bederun, Battal'ın yanına gelerek onu Allah'a emanet ettiklerini söyleyip ağlarlar. Askerlerle cenk ederek Malatya'ya doğru giderler.

Aden ve Bederun, Malatya'ya gittiklerinde Battal Gazi'nin durumunu Emir Ömer ve onun yanında bulunan yârenlere bildirirler.

Kayser'in Malatya'ya gitmek için yola çıktığı haberinin ardından Emir Ömer'e Çin askerinin Malatya'ya geldikleri haber verilir. Bu haberlerin üzerine Müslümanlardan kırk bin kişi silahlanarak Çin askeriyle karşılaşır. Ankas Çini, savaş meydanına girerek er istediğinde Aden meydana girer.

“Ankas:

-Ne kişinin? dedi.

Aden hiç tınmadı. Ankas sözüne karşılık verilmeyince sinirlendi ve kılıncıyla hamle etti. Aden, kalkanını karşı tuttu, kalkan iki parça oldu. Başını çevikliği sayesinde kurtardı. Ama atına dokundu ve at yere yıkıldı. Ankas, Aden'in yanından geçerken atının iki ön ayağına kılıncıyla vurdu. At tekerlendi. Tekrar doğrulmaya kalkınca Aden bir tekme vurdu. Ankas'ın iki eliyle başı, havaya uçtu. Müminler tek bir getirdiler.

Emir Ömer:

-Şu yiğit kimdir, biliyor musunuz? dedi.

Bederun:

-Benim yârim Aden Banu'dur, dedi.

Acele iyi bir at getirdiler. Aden Banu bindi. Ankas'ın oğlu meydana girdi, kılıcını çekti. Aden, kalkanını karşı tuttu. Lain bu defa kılıcını Aden'in koltuğunun altına isabet ettirdi ve şehit etti (Köksal, 2014, s. 245-246).”

“Andan çün sabah oldu, ceng nekkareleri döğüldi. Çin ‘askerlerinden dahı ‘Ankas-ı Çin meydana girdi. Mü’minlerden ‘Adn-ı Banu ‘azm-i meydan eyledi. ‘Ankas ‘Adn’a eyitdi: “Ne kişinin?” dedi. ‘Adn tınmadı. La’in ol dem ‘Adn’ın söylemedigine kakıdı ve kılıç havale eyledi. ‘Adn kalkan karşı tutdı, başın savdı. Atın boynuna dokandı. Atı yıkıldı. Geldi kim

la'in gece 'Adn-ı Banu çapük teprendi. 'Ankas'ın atının ön ayakların kılıçla çaldı. 'Ankas'a bir kılıç öyle urdı kim la'inin elleri başıyla havaya perran oldu ve canı cehenneme gitdi. Mü'minlerden tekbir avazı asımana irişdi.

Emir-i 'Ömer eyitdi: "Yarenler şol yigit kimdir?" didi. Bedrun şah eyitdi: "Benim yar-ı garım 'Adın'dır." didi. Andan 'Adn'a tiz at irişdirdiler. 'Adın süvar oldu. 'Ankas'ın oğlu meydana girüp 'Adn'a kılıç havale eyledi. 'Adın gine kalkan karşı tutdı. La'in kılıcın çevirdi, hile eyledi, 'Adn'ı koltuğı altından çaldı, şehid eyledi (Demir & Erdem, 2006, s. 231)."

Aden'in şehit olduğunu gören Bederun, meydana girerek Ankas'ın oğlunu öldürür ve atından inerek Aden'in üzerine kapanıp canını teslim eder. Müslümanlar çok ağlayarak bu iki aşığı defnederler.

Esir Kadın Tipi

Sonrada Müslüman olan esir kadınlar Battal Gazi, dev ya da cadı tarafından kaçırılarak esir edilirler. Battal Gazi tarafından kaçırılan kızlar, Müslüman olduktan sonra Battal Gazi ile ya da silah arkadaşlarından biriyle evlenir.

Cadı ya da dev tarafından kaçırılan kızlar ise Battal Gazi tarafından kurtarılarak ailelerine teslim edilir. Bu kızlar esir bulundukları yerde rüyalarında bir İslam büyüğünü görerek Müslüman olurlar ya da Battal Gazi tarafından kurtarıldıktan sonra şehadet getirerek Müslüman olurlar.

Güllü Ketayun

Ketayun, Battal'ın korkusundan uyuyamadığını söylediğinde ruhban kılığındaki Battal, Battal'ın nasıl biri olduğunu sorar. Ketayun, Battal için "Erlikte Zal oğlu Rüstem gibi, hilede cihanda eşi benzeri yoktur. Hatem-i Tai'den ve Peygamber neslindendir. Kah ruhban olur, kah elçi. Benim atamı o öldürdü. Onun korkusundan her kimi görsem Battal sanıyorum (Köksal, 2014, s. 234)." dediğinde Battal, bu vasıflara sahip olan birinin tam bir er olduğunu söyler. Ketayun, Battal'ın Müslüman olduğunu söyledikten sonra babasını ve kardeşini öldürdüğünü ve onun korkusundan dolayı bu kalede kaldığını söylemesi üzerine Battal Gazi ona, bu kişinin Ketayun'u ele geçirirse bırakmayacağını söyler. Ketayun, bu sözlerden sonra ruhbanın Battal Gazi olduğundan şüphe ederek "Acaba sen Battal mısın (Köksal, 2014, s. 235)?" diye sorması üzerine Battal Gazi, kimliğini açıklar.

Ketayun, aldığı bu cevap karşısında sersemler ve Aden Banu, Ketayun'a şunları söyler:

“-Ey güzel, niçin üzülyyorsun? Bana daima, “Bir güzel pehlivan bulursan bildir.” demez miydin? Dünyada bundan güzel, bundan pehlivan başka birini görmedim. Hiç korkma, bundan sağlam başka bir adam eline geçmez (Köksal, 2014, s. 235).”

Aden Banu, söyledikleriyle hem Battal Gazi’yi övmekte hem de Ketayun’u ikna etmeye çalışmaktadır.

Ketayun, bağırarak istediği sırada Battal Gazi, onun boğazına yapışarak ağzına mendil tıkar. İki hizmetçi, üç cariye öldürüp dört sandığı değerli taşlarla doldurduktan sonra Ketayun’u kaçırmak için Aden, Battal Gazi ve Ketayun deniz kenarında bekleyen Bederun’un yanına gelip sandala binerek yola koyulurlar.

Hümayu Dıl-Efruz/Hümayun Dılfruz

Battal Gazi, kaybolan oğullarını kurtarmak için Kayser’in usta gemicisi Kantar ile Kaf Dağı’na doğru yola çıktığında altı ay deniz gemi ile giderek oğullarından bir iz arar. Bir gün büyük bir dağa görerek kıyıya çıkarlar. Battal Gazi, akşam olduğunda bir alev ışığı görerek ışığın olduğu yere gidince mağarada kırk zencinin oturduğunu görür. Kırk zencinin ulularından biri diğerlerine Silaf şehrinin padişahı Asced’in Hümayun Dılfruz adındaki kızından bahsederek o kıza âşık olduğunu söyledikten sonra zencilere burada beklemelerini söyleyerek gider ve kızı alıp getirir.

Kızı getirdiğinde kıza içki verir; fakat kız kabul etmeyince zenci kızı döver ve kızın ellerini bağlar. Bunlar içki içerek kendilerinden geçtikten sonra Battal, içeri girip kızın ellerini çözerek kızı kurtarıp adamları öldürür. Battal, kızla beraber Silaf adlı şehre geldiğinde sarayın burcuna kement atarak kızı yukarı çeker ve onu sarayına bırakır.

Nevruz Banû

Abdüsselam, Battal Gazi’ye kale beyi Serabil’in kızı Nevruz Banû’ya ilk görüşte âşık olduğunu anlatır. Battal Gazi, Nevruz Banu’nun bulunduğu kaleye kılık değiştirerek gider ve kalede bulunan veziri, beyleri ve hizmetliyi öldürdükten sonra saraya girdiğinde kızıl altından yapılmış olan bir tahtta ayın on dördüne benzeyen kızın uyumakta olduğunu görür. Nevruz Banû, uyandığında başucunda Battal Gazi’yi görerek bağırır. Battal, Nevruz Banû’ya kimliğini açıklayarak onun bağırmasını söylediğinde kız hareketsiz kalır. Battal Gazi, hareketsiz kalan Nevruz Banû’nun ağzını bağlayarak burçtan aşağı indirir.

Ertesi gün namaz kıldıktan sonra yola çıkarlar; yolda kale yolundan gelen kâfir askerlerini gördüklerinde Battal kızı ağaca bağlar. Mihriyayıl, kız kardeşi Nevruz Banû'nun kaçırıldığını görünce feryat figan eder.

On Sekiz Esir Kız

Karı Div/Kara Dev tarafından esir edilen kızları kurtarmak için Battal Gazi, bir kuyudan inerek yunus balığının yardımıyla bir adaya gelir. Adada karşısına çıkan köşke girdiğinde Battal Gazi, merdivenler yukarı çıktığında devin korkusundan sararmış olan on sekiz esir kızın kaldığı saraya gelir. Kızlar, Battal Gazi'nin yanına gelerek ona kimliğini sorarlar. Battal, onlara Kara Dev'i öldürerek onları esirlikten kurtaracağını söylediğinde kızlar ona devin yüzünü görürse ödü patlayacağını söylerler. Kara Dev'in ayak seslerini duyan kızlar korkudan bayılırlar.

Battal'ın Kara Dev'le dövüşerek onu yenmesinden sonra kızlar kendilerine gelirler ve Kara Dev'in öldüğünü görerek Battal'ın ayağına kapanırlar. Battal, Mihraseb'in kızını sorduğunda kızlar, Mihraseb'in kızını gösterirler. A₁ metninde on sekiz kız Müslüman olduktan sonra Battal kızları da alarak deniz kenarına gelir ve yunus balığına binerek karşıya geçerler. A₂ metninde ise kızlar, Mihraseb'in kızını gösterdikten sonra Battal Gazi'nin adaya gelmesine yardım eden yunus balığına binerler ve karşıya geçerler. Battal Gazi'nin Aşkari ve atları bulmasından sonra elde edilen ganimetleri ve kızları atlara yüklerler. On sekiz esir kızın padişah olan babaları, kızlarının kurtarılmasından sonra gelerek halklarıyla beraber Müslüman olurlar. Padişahların halklarıyla beraber Müslüman olmalarından dolayı on sekiz kızın da Müslüman oldukları düşünülmektedir.

Mihraseb'in Kızı

Hindistan'da bir şehrin beyi olan Mihraseb'in kızıdır. Kara Dev tarafından kaçırılarak esir edilmiştir.

Battal, Emir Ömer'in kızıyla evlenmek için kendisinden istenen istekleri yerine getirebilmek için yola çıktığında Hızır'ın yardımı ile Hindistan'a gelerek puta tapan şehrin padişahı Mihraseb'i Müslümanlığa davet eder. Mihraseb, Battal Gazi'ye bir kızının olduğunu ve onun Kara Dev kaçırılarak esir edildiğini anlattıktan sonra eğer kızını Kara Dev'in elinden

kurtarırsa şehir halkıyla beraber Müslüman olacağını söyler. Battal, Kara Dev'in olduğu yere gitmek için yanına kılavuz olarak Mihraseb'in veziri Bahnam'ı yanına alarak yola çıkar.

Kara Dev'in bulunduğu yere geldiğinde devi öldüren Battal, esir olan on sekiz kıza Mihraseb'in kızını sorduğunda kızlar, Mihraseb'in kızı gösterirler. A₁ metninde Kara Dev tarafından esir edilen on sekiz kızın içinde bulunan kız, Müslüman olur ve diğer kızlarla beraber yunus balığına binerek Battal'la karşıya geçerler. A₂ metninde Battal Gazi, Mihraseb'in kızını teslim etmesinden sonra Mihraseb halkıyla beraber Müslüman olur. Mihraseb'in hakıyla birlikte Müslüman olmasından dolayı kızının da Müslüman olduğu düşünülmektedir.

Kırvan Padişahının Kızı

Battal Gazi, Bahnam ile Kara Dev'in kaçırdığı kızları kurtarmak için yola çıktıklarında önce Ancaf adlı daha sonra da Ancaf'ın kardeşi Azraf adındaki zenci Müslüman olurlar. Bu zenciler Battal Gazi'nin Kara Dev'in mekânına gitmesine yardım ederler. Battal'la beraber sekiz gün sonunda akşam vakti bir kale geldiklerinde kalenin burcunda dolunaya benzer bir kızın oturduğunu görürler. Kız, Battal'ı görünce onu tanıyarak aşağı iner ve Battal'ı karşılar. Battal Gazi, kıza kendisini nereden tanıdığını sorduğunda kız, Karvan padişahının kızı olduğunu söyleyerek yedi yıldır burada esir olduğunu ve bir gece rüyasında Hz. Muhammet'i görerek Battal'ın geleceğini ve Kara Dev'i öldüreceğini haber verdiğini anlatır. Kız, Kara Dev'in yerini göstermek için Battal'ı ve yanındakileri alarak şehre götürür. Bir saraya geldiklerinde kız, tahtın altında bir kapı olduğunu ve devin buradaki kuyuya girdiğini söyler.

Battal Gazi, Kara Dev'in esir ettiği on sekiz kızı kurtardıktan sonra bulduğu atlara kızları bindirerek yola çıkar.

Keşmir Şahının Kızı

Kara Dev tarafından esir edilen on sekiz kızın içinde bulunmaktadır. Battal Gazi, Kara Dev'i öldürdükten sonra kızları kurtarır ve ailelerine teslim etmek üzere yola çıkar.

Hurmenk/Zemunek

Zemunek ile Abdulvahap Gazi'nin gerdek gecesinde odalarının bacasından kanı akmakta olan bir baş düşünce kız korkar. Abdulvahap Gazi, dışarı çıkarak baktığında kimseyi göremeyerek

tekrar kızın yanına geldiğinde bir kavga sesi duyarlar ve tekrar bacadan öldürülmüş bir insan başını düşer. Abdulvahap, kılıcını alarak tekrar dışarı çıkıp kimseyi bulamayınca kızın olduğu odaya geldiğinde kızın odada olmadığını görür. Abdulvahap Gazi, feryat ederek durumu Kayser'e bildirir. Kayser, odaya geldiğinde kesik başları görür. Ertesi gün olduğunda kızı çok arasalar da bulamazlar.

Hilal Cadı tarafından esir edilen kırk kızın içinde bulunan Zemunek, Battal tarafından kurtarılıp İstanbul'a getirilir. Abdulvahap Gazi'nin iman tazeledikten sonra Zemunek'i görerek mutlu olur ve kızla görüşür.

Akranus'un Kızı

A₂ metninde Hilal Cadı tarafından kaçırılarak esir edilen kırk kızın içindedir.

Bir gece birden kızının kaybolması üzerine sabah Kayser'in yanına gelerek kızının Battal Gazi'nin kendi kızını kaçırdığını anlatır.

Battal Gazi, kaybolan kişileri bulmak için bir kapıyı açınca Hilal Cadı tarafından kaçırılan kişileri görür. Burada bulunan kişilerin hepsi rüyalarında Hz. Muhammet'i görerek peygamberin onlara Battal Gazi'nin gelerek kendilerini kurtaracağını söylediğini anlatmasından dolayı kızın rüya yoluyla Müslüman olduğu düşünülmektedir.

Hilal Cadı'nın Battal Gazi tarafından öldürülmesinden sonra esirleri kurtaran Battal Gazi, onları ailelerine teslim etmek için yola çıkar. Abdulvahap Gazi'nin tekrar Müslüman olmasından sonra Abdulvahap ve Battal Gazi'nin yanına gelen kızların içindedir ve bu kızlar Abdulvahap Gazi'ye Battal Gazi'nin yaptıklarını anlatırlar.

Ulu Kâfir'in Kızı

A₁ metninde Hilal Cadı tarafından kaçırılarak esir edilen kırk kızın içindedir.

Halife Mutasım, vefat ettiğinde yerine oğlu Memun geçer ve Battal Gazi ile yârenleri Halife Memun'a biat etmek için Bağdat'a gittiklerinde Battal'ın oğulları Beşir ve Nezir, Kayser'in oğlu ve ulu kâfirin kızı kaybolur.

Ulu kâfir, Kayser'in huzuruna gelerek kızının kaybolduğunu bildirdikten sonra bu işleri yapan kişinin Battal olduğunu söyler.

Battal Gazi, kaybolan kişileri bulmak için bir kapıyı açınca Hilal Cadı tarafından kaçırılan kırk kız ve oğlanı görür. Burada bulunan kişilerin hepsi rüyalarında Hz. Muhammet'i görerek

peygamberin onlara Battal Gazi'nin gelerek kendilerini kurtaracağını söylediğini anlatmasından dolayı kızın rüya yoluyla Müslüman olduğu düşünülmektedir.

Hilal Cadı'nın Battal Gazi tarafından öldürülmesinden sonra esirleri kurtaran Battal Gazi, onları ailelerine teslim etmek için yola çıkar. Abdulvahap Gazi'nin tekrar Müslüman olmasından sonra Abdulvahap ve Battal Gazi'nin yanına gelen kızların içindedir.

Deniz Kenarında Karşılaşılan İki Kişinin Kız Kardeşi

Hilal Cadı tarafından kaçırılan kişilerin içeresindedir.

Battal Gazi, oğullarının kaybolduğunu ve Abdulvahap Gazi'nin onlar bulmak için Rum'a gittiğini; fakat onunda dininden dönerek Kayser'in kızıyla evlendiğini öğrendiğinde kılık değiştirerek Rum'a gider. Battal Gazi, bir ihtiyar kılığına girerek Kayser'in bulunduğu mekâna gelir ve Abdulvahap Gazi'yi döver. Battal Gazi, dışarı çıkmasından sona Abdulvahap Gazi'nin Kayser'e kendisini döven kişinin Battal olduğunu söyler. Kayser, Battal'ın olduğu yere geldiğinde Battal Gazi ve Kayser'in adamları arasında akşama kadar cenk olur. Karanlık olduğunda Battal, askerlerin bir kısmını yarararak oradan çıkar.

Ertesi gün deniz kenarına gelen Battal, burada karşılaştığı iki kişiye Kayser'in adamlarından birisi olduğunu ve Battal'ı yakalayarak Kayser'in huzuruna götüreceğini söyler. Karşılaştığı iki genç de ona bir gece Battal'ın gelerek kız kardeşlerini kaçırdığını kendilerinin de bu nedenle Battal'ı aradıklarını söylerler.

Battal Gazi, kaybolan kişileri bulmak için bir kapıyı açınca Hilal Cadı tarafından kaçırılan kişileri görür. Burada bulunan kişilerin hepsi rüyalarında Hz. Muhammet'i görerek peygamberin onlara Battal Gazi'nin gelerek kendilerini kurtaracağını söylediğini anlatmasından dolayı kızın rüya yoluyla Müslüman olduğu düşünülmektedir.

Hilal Cadı'nın Battal Gazi tarafından öldürülmesinden sonra esirleri kurtaran Battal Gazi, onları ailelerine teslim etmek için yola çıkar. Abdulvahap Gazi'nin tekrar Müslüman olmasından sonra Abdulvahap ve Battal Gazi'nin yanına gelen kızların içindedir.

Felekrat'ın Kız Kardeşi

Hilal Cazi tarafından kaçırılan kişilerin içeresindedir.

Felekrat, Battal Gazi'yi yakaladığında kayıp olan kız kardeşini ve Battal'ın Rum'dan elde ettiği malların yerini sorsa da Battal Gazi'nin verdiği cevaplara inanmayarak ona sopa ile

işkence ettirir. Felekrat, Battal Gazi'yi bir değirmen taşına bağladıktan sonra tekrar kız kardeşini ve malları sorduktan sonra onu kendi dinine davet eder. Battal Gazi, Felekrat'a kız kardeşiyle evlenmek şartıyla malların nerede olduğunu yazacağını ve onların dinine gireceğini söyleyerek onu kandırarak ondan divit kalem ve kâğıt ister. Battal Gazi, Felekrat ile yalnız kaldığında ona ellerini çözdürür ve Felekrat'ı bayıltarak onun kılığına girer. Daha sonra Felekrat'ın kılığına giren Battal Gazi, ona kız kardeşinin yerini sorar.

Battal Gazi, Felekrat'ın haber vermesi üzerine gelen Kayser'i karşılayarak ona Battal'ın ne onun oğlunun ne de kendi kız kardeşinin yerini söylemediğini söyler. Battal, Kayser ile Felekrat'ın yanına geldiğinde tekrar kız kardeşini ve Kayser'in oğlunu sorarak onu kamçılar. Felekrat, Kayser'e dönerek gerçek Felekrat olduğunu kız kardeşini ve onun oğlunu kaçıran kişinin yanındaki Battal olduğunu söylese de Kayser'i kendisine inandıramaz.

Battal Gazi, kaybolan kişileri bulmak için bir kapıyı açınca Hilal Cadı tarafından kaçırılan kişileri görür. Burada bulunan kişilerin hepsi rüyalarında Hz. Muhammet'i görerek peygamberin onlara Battal Gazi'nin gelerek kendilerini kurtaracağını söylediğini anlatmasından dolayı kızın rüya yoluyla Müslüman olduğu düşünülmektedir.

Hilal Cadı'nın Battal Gazi tarafından öldürülmesinden sonra esirleri kurtaran Battal Gazi, onları ailelerine teslim etmek için yola çıkar. Abdulvahap Gazi'nin tekrar Müslüman olmasından sonra Abdulvahap ve Battal Gazi'nin yanına gelen kızların içindedir.

Hilal Cadı'nın Yerini Gösteren Kız

A₁ metninde Guzende Cadı'nın oğlu Hilal tarafından kaçırılan kırk kız, kırk erkek ve kendi oğullarını bulmak isteyen Battal, Zülkarneyn'in mektubunu okuduktan sonra orada bulunan hücrelere girer ve kapı görür. Battal, bu kapıyı açınca esir edilen kırk kız ve oğlanın oturduklarını görür. Hilal Cadı adındaki dev hakkında esir edilen kızlar ve oğlanlardan bilgi alan Battal Gazi devin makamı sorduğunda kızlardan biri kapıyı açarak devin makamını Battal'a gösterir. Esir olarak tutulan kırk kızın ve oğlanın içinde bulunan kız, esir tutulan diğerleriyle Battal'ın devi öldürmesinden sonra at tedarik ederek Battal ile birlikte İbrahim ve Musa'nın yanına gelirler ve İstanbul'a doğru yola çıkarlar.

Elleri Bağlı İki Kız

Battal Gazi, Hilal Cadı'nın yerini esir olarak tuttuğu kişilere sorduğunda esir olan bu kişiler ona bir kapıyı gösterirler. Battal, kapıdan çıkarak sahra ortasında bir köşk görür. Köşke geldiğinde devin ateş yaktığını, yanında büyükçe bir şiş olduğunu ve elleri bağlı iki kızın olduğunu görür. Battal, devi öldürdükten sonra kızların ellerini çözer ve devin başını keser. Kızlar, kurtulduktan sonra Battal'ın ayağına kapanırlar. Orada bulunan malları toplayarak dört yüz at tedarik ederler ve Battal ile birlikte İbrahim ve Musa'nın yanına geldikten sonra İstanbul'a doğru yola çıkarlar.

Teganoş'un Kızı

Battal Gazi, halifenin kızı Safiye Banu'yu bulmak için yola çıktığında deniz kenarında bulunan bir şehre gelir. Çarşıda gezerken put satıcısı ve etrafındakilerle kavga etmesinden sonra şehrin beyi olan Teganoş ile görüşen Battal Gazi, Teganoş'un kızının da kaybolduğunu öğrenir. Teganoş, Battal Gazi'ye kızının bulunması durumunda kendisinin Müslüman olacağını söyler.

Şehirde bir kavganın çıkmasından sonra bu kavganın nedenini öğrenen Battal Gazi, Teganoş'a kızı bularak Teganoş'u ve şehirdekileri Müslüman edeceğini söyler.

Battal Gazi, Rad Cazı'nın kaçırdığı yüz kırk kızı kurtararak yola çıkar ve Umman'a geldiğinde Teganoş'un kızını teslim eder. Teganoş, halkıyla birlikte Müslüman olur.

Genc-i Banu/Banu

Kamerşah'ın kızı olan Banu, Rad Cazı tarafından kaçırılan yüz kırk içindedir.

Battal Gazi, Rad Cazı'yı öldürdükten sonra Müslüman olan yüz kişiyle birlikte gemiye binerek yola çıkar ve bir ay gittikten sonra Sindibad adlı şehre gelirler. Şehrin beyi olan Kamerşah adam göndererek gelenlerin kimler olduğunu anlamalarını ister. Battal Gazi'nin Kamerşah'ın adamlarına halifeden Kamerşah'a haber getirdiğini söylemesi üzerine Kamerşah saygın adamlarını göndererek Battal Gazi'yi yanına getirtir. Kamerşah, Battal'a neden geldiklerini sorduğunda Battal Gazi, halifenin Safiye Banu'nun Rad Cazı tarafından kaçırıldığını söyler ve Rad Cazı'nın mekânını sorar. Kamerşah'ın Battal Gazi'ye kimliğini sormasından sonra Battal Gazi, kimliğini açıklar. Bunun üzerine Kamerşah, tahtından inerek

Battal Gazi ile görüşür ve ağlayarak kızının Rad Cazi tarafından kaçırıldığını söyledikten sonra müneccimlerinin cadıyı ancak Battal Gazi'nin öldürebileceğini söylediğini anlatır.

Kamerşah, Battal Gazi'ye yemek getirttiğinde Battal Gazi yemeği yemez. Kamerşah, ona neden yemeğini sorduğunda Battal Gazi, Kamerşah'ın dinini sorar. Kamerşah'ın putperest olduğunu açıklaması üzerine Battal Gazi, onu Müslümanlığa davet eder; fakat Kamerşah kızı Banu'nun bulunmasından sonra Müslüman olacağını Battal'a şart koyar. Bu şarttan sonra Battal Gazi yemeği yer.

Birkaç gün sonra avlanmaya çıktıklarında bir kuş bahçesine gelirler ve Kamerşah kızının burada kaybolduğunu Battal'a söyler.

Battal Gazi, Rad Cazi'nin kaçırdığı yüz kırk kızı kurtarıp yola çıkararak yedi denizi geçer. Battal, Kamerşah'ın kızını teslim ettiğinde Kamerşah kavmiyle beraber Müslüman olur.

Kırk Kız/Yüz Kırk Kız

A₁ metninde halifenin eşi kızının bulunmaması üzerine ağlarken ağaçta bulunan kuşlardan biri Rad Cazi'nin kırk kızı kaçırdığını söylemiştir. A₂ metninde ise yine kuşlardan biri Ra'ıd cazu'nun kırk kız ve oğlanı kaçırdığını söylemiştir. Ayrıca bu kuş Rad Cazi'nin mekânının Ayn el Katar / 'Aynü'l-kıtır adlı bir yer olduğunu ve kaçırdığı kişileri burada tuttuğunu da söylemiştir.

Battal, Tamus Peri ile Ayn el Katar şehrine geldiğinde tahtın üzerinde güzel bir kızı ağlarken görür ve kıza kimliğini açıklar. Bunun üzerine kız, A₁ metninde gece çok ağladığını rüyasında Hz. Aişe-i Sıddık'ı gördüğünü ve Hz. Aişe'nin ona ertesi gün Battal'ın gelerek Rad Cazi'yı öldürüp kızları kurtaracağını söylerken A₂ metninde rüyasında Hz. Muhammet'i gördüğünü ve Hz. Muhammet'in kıza Battal'ın gelerek Rad Cazi'yı öldüreceğini ve esirleri kurtaracağını söylemiştir.

Battal ile kız konuşurken diğer esir kızlar gelerek Battal'ın ayağına kapanarak ağladıklarında Battal, onlara Rad Cazi'yı öldürdüğünü söyler. Kızlar bu haber karşında mutlu olarak Battal'a dua ederler. Battal Gazi, esir kızlarla beraber yedi deniz geçer ve kızları ailelerine teslim eder.

Güzel Bir Kız

A₁ metninde Battal Gazi, Tamus Peri ile Ayn el Katar şehrine geldiğinde tahtın üzerinde güzel bir kızı A₂ metninde ise 'Aynü'l-kıtır şehrindeki sarayda güzel bir kız ile oğlanı ağlarken

görür. Battal, selam verdiğinde kız, Battal'ın selamını alır ve buraya daha önce insanoğlundan kimsenin gelmediğini söyler. Battal Gazi'nin kıza kimliğini açıklamasından sonra kız, Battal'a şunları söyler:

“-Bu gece çok ağladım, figan eyledim. Dedim ki: “İlahi! Benim canımı al, yahut bu kâfirin elinden beni kurtar” Uykum geldi, uyudum. Düşümde, Aişe-i Sıddık'ı gördüm. Bana dedi ki: “Ağlama, ertesi gün oğlum Battal Gazi gelecek. Rad Cazı'yı öldürüp sizi kurtaracak...” uyanıverdim, ağlıyorum. Dünden beri yol gözlüyorum. Allah'a şükürler olsun mübarek yüzünü gördüm (Köksal, 2014, s. 348).”

“... kız eyitdi: “Sadaka Resulü'llah, bu gice çok agladım. Bana Hazret-i Resul eyitdi: “Ağlama! Sabah benim oğlum Seyyid-i Battal bunda gelür ve Ra'ıd cazuyı öldürür, seni halas ider.” didi. Bihamdi'llah senin mübarek yüzün gördim (Demir & Erdem, 2006, s. 303).”

Battal Gazi, Rad Cazı'yı öldürdüğünü açıklamasından sonra orada bulunan esir kızlarla beraber yedi deniz geçer ve kızları ailelerine teslim eder.

Mâhpiruz

C1'de düğün günü Mâhpiruz, Zeynep ile birlikte haremde düğün için hediye olarak gelen eşyalara bakarken yanlarında Zeynep'in annesi bulunmaktadır ve onlara konukların kendilerini beklediği için çabuk olmalarını söyler. Daha sonra Mâhpiruz ve Zeynep'in bulunduğu odaya kılık değiştirerek gelen Şemun ve adamları Mâhpiruz'un soytarısını öldürür. Mâhpiruz ve Zeynep, yardım istemek için bağırlar; fakat ikisi de bayıldıktan sonra sandıkların içine konularak Amuryon Kalesi'ne götürürler.

Zeynep'in annesinin bir şey olduğunu anlayıp Tevabil'e haber verdirmesinden sonra Battal, Eflatun ve Ahmer, Mâhpiruz ve Zeynep'i bulmak için yola çıkarlar.

Mâhpiruz ve Zeynep, kendilerine geldikten sonra Şemun'un bulunduğu odaya getirirler. Şemun ile birlikte Mâhpiruz ve Zeynep'e içki içerler. İçtiği şarabın kendisine dokunmasından sonra Mâhpiruz, odasına götürülür. Şemun, odada Zeynep ile yalnız kaldığında Mâhpiruz'un içtiği şarabın ilacli olduğunu söyler.

Büyücü ve Düşman Olarak Kadın Tipi

Düşman kategorisinde yer alan kadın tipleri; insan, dev ya da olağanüstü varlıkları olabilmektedirler. Başkahramanın ya da kahramanlardan birinin başına kötü bir olay

gelmesinde etkin role sahiptirler. Müslüman erkekleri İslam dininden döndürmeye çalışan kadın tiplerinin bazıları başarılı olurken bazıları başarısız olmaktadır. Büyü ya da cadılık alanında etkin biri tarafından eğitildikleri düşünülmektedir.

Ketayun/Güllü Ketayun

Kayser'in Ketayun'u kurtarmak için gönderdiği askerleri görerek kaleye dönmelerinin ertesi günü Battal Gazi, savaştan sonra akşam Ketayun'un yanına gelerek Ketayun'a çokça öğütlerde bulunsa da Ketayun söylenenleri kabul etmez. Diğer gün Battal Gazi, cenk ettikten sonra kaleye geldiğinde Ketayun ile arasında şu geçmektedir:

“... Seyyit:

-Ey sevgili! Hak'ı görüp de uzaklaşmak reva mıdır? Din için bu kadar askerle cenk ettim. Gel küfrü terk et ve Müslüman ol, dedi.

Ketayun:

-Korkarım ki beni aldıktan sonra bırakırsın! dedi.

Seyyit ant içti:

-Senin üstüne evlenmeyeceğim, dedi (Köksal, 2014, s. 237).”

“... Seyyid Ketayun'a eyitti: “Ya Nigar! Reva mıdır ki hakkı terk idesin, görmezmissin kim iş bu kadar kafr birle ceng iderim? Kamu ol din berekatındadır. Gel imdi küfri terk it, Müsliman ol.” didi. Andan Ketayun eyitti: “Korkarım üstüme ‘avrat alasın ve beni terk idesin.” didi. Andan Seyyid and içti. “Nitekim sen dirisin, ayruk ben kimesneyi almayam.” didi (Demir & Erdem, 2006, s. 226).”

Destanın bu bölümünde diğer kadınlardan farklı olarak Ketayun, Battal Gazi'den kendisiyle evliyken başka bir kadınla evlenmemesini ister ve isteği Battal Gazi tarafından kabul edilir. Destandaki bu durum, Ketayun'un diğer kadınlara kıyasla daha etkin olduğunu göstermektedir.

Battal Gazi'nin söz vermesinin ardından Ketayun, yalandan şehadet getirir. Battal Gazi ile Ketayun başka bir odaya çekildiklerinde Aden Banu ve Bederun onların odasının önünde beklerler. Ketayun, sandıklardan birini açarak içi boş bayıltıcı bir turunç çıkarıp Battal Gazi'ye verir ve acıkınca ya da susayınca bunu burnuna tutmasını söyler. Battal Gazi, o turuncu kokladığında bayılır ve ardından Ketayun, kapıya gelerek gusül edeceğini söyler. Aden Banu, Ketayun'u bir çeşmenin yanına götürdüğünde Ketayun, Aden'e uzaklaşmasını söyler ve Aden'in uzaklaşmasını fırsat bilen Ketayun, dağ eteğinden kaçar.

Dağdan aşağı inen Ketayun, Mağrib maliki Aktaris ile karşılaştığında Aktaris'e kendisini Hamiran'ın huzuruna götürmesini ister. Ketayun, Hamiran'ın huzuruna geldiğinde Battal

Gazi'ye ilaç verdiğini ve yedi gün onun uyanmayacağını söyledikten sonra Battal'ı hemen yakalamalarını söyler.

Battal Gazi bayıldıktan sonra Aden ve Bederun, üç gün kâfirlerle vuruşurlar. Üç günün sonunda ikisi de cenk ederek Malatya'ya doğru giderler. Gazi'nin yanına gelen kâfir askerleri onun yattığını görürler. Ketayun, Battal Gazi'nin silahını alır.

Battal Gazi'yi yakalayıp yola çıkmalarının ardından yedi gün geçtikten sonra Battal Gazi'nin kendine geldiği Ketayun'a haber edilir. Ketayun yüzüne örtü takıp Battal'ın yanına gelerek Battal Gazi'ye onu bir kuş gibi avladığını, iki kardeşinden sonra kendisine kast ettiğini; ama Kayser olan kardeşinin gelerek onu öldüreceğini söyledikten sonra Battal Gazi'yi kendi dinine davet eder. Battal Gazi, Ketayun'un bu söylediklerini dinler; fakat cevap vermez. Şükifiye adlı yere geldiklerinde Battal Gazi'yi bir ağaca bağlarlar ve Ketayun'un çadırını Battal'ın bağlı olduğu ağaca yakın olarak kurarlar. Ketayun, kendisini süsleyerek Battal Gazi'nin karşısına geçer ve onu kendi davet eder; ama Battal Gazi, Ketayun'un dediklerini dikkate almaz. Battal Gazi, ağaçta asılı olarak dua ettikten sonra ağaçtan ejderhaya benzer bir yılan çıkarak kâfirlerinin yemeklerinin olduğu kazanlara zehrini kustuktan sonra geldiği yere geri döner. Karvan Padişahı'nın oğlu oraya geldiğinde yemek yer ve bir saat sonra titreyip yere düşerek şişer ve ölür. Yılanın kustuğu kazandan yemek yiyen yetmiş adı belli bey ölünce onların askerleri ve kulları feryat etmeye başlarlar. Ketayun'a bu durum iletildikten sonra Ketayun olayın olduğu yere geldiğinde ölmüş olanları görür. Ketayun'un ölmüş olan Behnam'da gönlü olduğu için âh eder. Oradan kalkarak Battal Gazi'nin yanına gelir ve bütün olanlar dolayı Battal'ı suçlar. Battal'ın kendini savunan cümlelerinden sonra ise Ketayun, yerinden fırlayıp kılıcını çeker ve Battal Gazi'ye saldırır.

Kılıç, Battal Gazi'nin ellerinde bulunan bağa değer ve Battal Gazi'nin elleri çözülür. Battal Gazi, nara attıktan sonra Ketayun kaçır. Battal Gazi, kendini yakalamak isteyen kimi kişileri öldürüp kimilerini de yaraladıktan sonra kement atılarak tutulur ve tekrar esir edilir. Kayser, şehre geldikten sonra emir vererek Battal Gazi'yi Cah-ı Cehennem kuyusuna attırır.

Kaytur Sasanî'nin Kızı

Kasım ve Mesut adlı iki genç Müslüman kardeş, bir gün Battal Gazi'nin yanına gelerek babalarının ölümünden sonra annelerinin amcalarını vasi kıldığını ve babalarından kalan malları da amcalarının kendilerine vermediklerini anlatırlar. Battal Gazi, İskenderiye şehrinin hâkimine malların Kasım ve Mensur'a verilmesini yazan bir mektup gönderdikten sonra

malları alan gençlerle amcaları bir gün kavga eder ve amcalarının iftirası sonucu ikisi de zindana atılırlar. İki genç bu zindan kaçarak kâfir şehriden biri olan Feliycan'a geldikten sonra Müslüman olmaları nedeniyle zindana atılırlar.

Kasım, bir gün zindana gelen Kaytur Sasanî'nin kızına âşık olur. Kız, Kasım'ı kendi dinine davet ederek Kasım'a türlü sözler söyleyip cilveler yaparak onu saptırıp dininden çıkarır. Kasım'ın kardeşi Mensur da kâfir olur. Kaytur Sasanî olanları duyduktan sonra kızını Kasım'a verir.

Hurmenk/Zemunek

Battal'ın oğulları Beşir ve Nezir'in kaybolmalarından sonra onları bulmak için Rum'a giden Abdulvahap Gazi, yakalanarak Kayser'in huzuruna çıkartıldığında Kayser'in veziri Abdulvahap Gazi'nin Müslümanlığı terk ederek Hristiyan olmasını gerektiğini Kaysere söyler. Kayser'in emri ile İstanbul'a gönderilen Abdulvahap'ı yoldan çıkarması için Kayser kızı Zemunek'e görev verir.

Çok güzel olan Zemunek, kendini süsleyerek bir gece vakti Abdulvahap'ın yanına gelerek ona dünyada önemli olan şeyin lezzet almak ve sefa içinde yaşamak olduğunu söyledikten sonra Abdulvahap Gazi'ye içki sunar. Zemunek, Abdulvahap Gazi'nin kendisi gibi güzel biriyle zevk etmesini isteyerek Abdulvahap'a işvelerde bulunduktan sonra çengileri çağırarak eğlence meclisi kurdurur. Kız, bir iki kadeh içki içtikten sonra Abdulvahap'ın kucağına oturarak ellerini onun boynuna dolar ve Abdulvahap'ın kendisiyle içki içmesini ister. Kızın işvelerine dayanamayan Abdulvahap Gazi, kıza âşık olur. Zemunek, kırk gün boyunca Abdulvahap'ın yanına gelerek onunla birlikte zevk ü sefa yapar.

Kayser, İstanbul'a geldiğinde Zemunek'in Abdulvahap Gazi'yi dininden döndüremediğini öğrenerek Abdulvahap'ı öldürmek ister. Abdulvahap'ın cellatlar tarafından öldürüleceği sırada Zemunek, odaya girerek Abdulvahap'ı kurtarır ve odasına götürür. Zemunek, odasında Abdulvahap Gazi'ye ölmektense kendi gibi güzel bir kızla evlenerek ömrünü geçirmesini söylediğinde Abdulvahap Gazi, ölmektense imanını gönlüne hapsederek diliyle Hristiyan olarak canını kurtarmayı tercih eder. Abdulvahap'ın Zemunek'e dediklerini kabul ettiğini söylemesinden sonra kız mutlu olarak Abdulvahap'ın boynuna kollarını sardıktan sonra ona içki kadehi sunar.

Beyza

Cadılık ilmine sahip olan Beyza, tacir kılığına giren Yemliha adlı Yahudi ile Malatya'ya gider. Yemliha, Beyza'yı Battal'a hediye olarak verir. Battal, Beyza'yı görünce onu severek her gün huzuruna çağırıp eğlenir. Bir gece yataarken Beyza, Battal Gazi'yi öldürmek için hançerini çekerek Battal'ın üstüne giderek onu öldürmek ister; fakat bu girişiminde başarısız olur.

Karı Div

A₂ metninde devin tasviri şu şekildedir: “Başı tonuz başına benzer, kulakları fil kulagina benzer ve pençeleri arslan pençesine benzer. Kuyruğu ejderha kuyruğına benzer ve iki arslan iki eline almış, birbirine öyle urdu kim pare pare oldılar (s. 213).”

Bu tasvirden karı div'in hem korkutucu hem de oldukça güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Destan kahramanları tasvirlerine bakıldığında kahramanların, olağanüstülüklerini görmekteyiz. Bu olağanüstülükler fiziksel özellikleri olabileceği gibi kahramanının doğaüstü varlıklara konuşması gibi özelliklerde olabilmektedir. Destan kahramanlarının olağanüstü özellikler göstermesi nedeniyle destan içerisinde kahramanın kendisine rakip olacak zıt kahramanlarında olağanüstü özellikler göstermesi olağan bir durumdur. Yukarıda tasviri geçen div, gerek fiziksel gerek güç olarak Battal Gazi'nin zıddıdır. Destan kahramanı Battal Gazi'nin, kendisine zıt olan karakter/tip ile dövüşerek aslında ondan bile güçlü olduğunu ispatlaması gerekmektedir; çünkü destan kahramanlarının ait olduğu toplumun değer yargılarını ve gelecekteki nesilden istenen özellikleri taşımaları gerekmektedir.

Şaman övgülerinde “Erik”in kızları, utanmak bilmeyen, çirkin ve ahlaksız olarak betimlenir. Onun dokuz kızı var ve bunlardan hiçbirinin de adı yoktur (Beydili, 2004, s. 200).

Zaman zaman, beyaz sakallı İhtiyar bir din adamı olarak düşünülen “Erlik”, Tuva-Kijlilerin görüşlerine göre de kadın görünümünde olup, uzun göğüsleri olan Al Anasına benzer bir varlıktır (Beydili, 2004, s. 201).

Karı Div, içerisinde Kıravan Şahı, Kışmır Şahı ve Mihraseb gibi on sekiz beyin kızlarını kaçıracak kendi mekânına getirmiştir. Devin mekâna, bir tahtın altındaki kuyudan geçilip, ardından yunus balığıyla denizi aşarak gidilmektedir. Battal Gazi, Karı Div'in mekânına geldikten sonra devle dövüşerek onu öldürür ve daha sonra devin başını keserek derisini yüzer.

Yardımcı Olarak Kadın Tipi

Battal Gazi Destanı'nda bu grupta yer alan kadınlar Kayser'in ya da önemli beylerin kızları ile ölmüş olan kadınlardır. Battal Gazi'ye ya da silah arkadaşlarına yardımda bulunurlar.

Güllü Ketayun

Ketayun, çobanı sandığı Battal Gazi'nin kendi kimliğini açıklamasından sonra bayılır. Kendine geldiğinde Battal Gazi'den özür dileyen kadın hizmetçileri ile beraber Müslüman olur. Battal, Kayser hakkında Ketayun'a haber sorar. Ketayun, Kayser'in bir ay önce Malatya'ya gittiğini söyledikten sonra Battal, Malatya'ya gideceğini söyler; fakat Ketayun onu bırakmaz. İkisi beraber şehre geldikten sonra yanlarına eşya ve hizmetçiler alıp Malatya'ya doğru yola çıkarlar.

Ketayun, Kayser'in Malatya'ya gittiğini söyleyerek hem Battal Gazi'ye hem de Malatya halkına yardım etmiştir. Battal Gazi, Malatya'ya geldikten sonra kâfirler ile savaşarak onları yenmiş ve Müslümanları sevindirmiştir.

Mihriyayıl'ın Kızı

Battal Gazi, Muhammet bin Felah'ın Mihran'ı öldürmek için gittiğini öğrenince yola çıkarak Muhammet'in geldiği manastıra gelir. Kız, Battal Gazi'yi gördüğünde Muhammet'in durumunu anlatıp kendisinin de Müslüman olduğunu söyledikten sonra Battal Gazi'den Muhammet'i kurtarmasını ister.

Mihriyayıl'ın kızı, Battal Gazi'ye Muhammet'in yerini söyleyerek ona yardım etmiştir. Bu yardım ile Muhammet ölümden kurtulmuş, Mihran yenilmiş ve sonrasında manastırda bulunan kırk kız ile kırk esir erkek esaretten kurtarılaraq evlendirilmişlerdir.

Hümayu Dil-Efruz/Hümayun Dildiruz

Battal Gazi, zenciler tarafından esir edilen Hümayun Dildiruz'u kurtarıp kızı sarayına bırakmasının ertesi günü şehirde kırk dervişle otururken iki hizmetli gelerek Battal'a Hümayun Dildiruz'un onu görmek istediğini bildirdiklerinde Battal, gelen hizmetlilere nerede bulunduğunu kıza söylemelerini ister. Hümayun, hizmetlilerden haberi aldıktan sonra Battal Gazi'yi ve kırk dervişi sarayına çağırıp konuk ederek onlara ikramlarda bulunur. Kız, kırk kaz pişirtirerek her bir kazın içine birer cevher koydurup dervişlerinin önüne kazları koyarak

dervişlere bunlar sizindir der. Kız, Battal'ın ayağını öptükten sonra önüne on bin kızıl para koyarak Battal'dan özür diler ve onu makamına geri gönderir.

Dervişlerden biri sarrafa mücevherleri bozdurmak için gittiğinde sarraf, padişaha giderek durumu bildirir ve derviş yakalanarak padişahın huzuruna getirilir. Padişah, dervişe mücevherleri nerden bulduğunu sorduğunda derviş, mücevherleri kendi dervişlerin içinde bulunan büyüğünün mücevherleri kendisine verdiğini ve kişiyi getirterek olayı o kişiden dinlemesini söyler. Padişah adam göndererek Battal Gazi'yi ve diğer dervişleri getirttir.

Padişah şehrin adamlarını toplayarak Battal'ı tanıyan birinin olup olmadığını sorduğunda içlerinden biri Battal'ı tanıyarak padişaha Battal'ın fitneci ve dolandırıcı olduğunu, birçok padişahı öldürdüğünü söyledikten sonra Battal Gazi'yi öldürmesini söyler.

Padişah kırk derviş ve Battal Gazi'yi asacağı sırada Hümayun Dulfiruz'un bir hizmetlisi kıza olanları bildirir. Hümayun Dulfiruz, olanları öğrenince ata binerek hemen Battal'ın yanına gelir ve onun ayağına kapanır. Kız, Battal'dan özür dileyip kırk dervişin elini çözdükten sonra babası Asced'e başına gelenleri anlatır ve mücevherleri dervişlere kendisinin verdiğini söyler. Asced, kızının söylediklerinin doğru olduğunu anladıktan sonra Battal Gazi'yi ve derviş alarak saraya getirip misafir eder.

Diriltilen Ölü Kız

Firdevs'in halkının bir kısmı Müslüman olmak için Battal Gazi'den ölü bir erkek ve kıdı diriltmesini isterler. Battal Gazi'nin dirilteceği bu kişiler Firdevs tarafından öldürölmüşlerdir. Ayrıca Firdevs'in halkı dirilecek olan kişilerin Müslümanlık da karar kılmalarını da istemektedirler.

Battal Gazi, mezarların başına geldiğinde İlyas peygamberin verdiği seccadeyi mezara örtüp İlyas peygamberden öğrendiği duayı okur. Dua tamamlandıktan sonra Firdevs tarafından öldürölen erkek ve ayın on dördüne benzer güzellikte olan kıdı topraktan başlarını çıkararak dirilirler. Dirilen kişiler, Battal Gazi'nin karşısında kelime-i şehadet getirerek Müslüman olurlar ve Battal Gazi'den tekrar aynı duayı okumasını isteyerek bu dünyayı istemediklerini söylerler. Battal, duayı okuduktan sonra, ölü kıdı ve erkek yüzlerini yere koyup canlarını verirler. Battal Gazi, bunları defnederek üstüne türbe yaptırılmasının emrini verir. Bu yer, şuan türbe ziyaretgâhtır.

Gülendam

Battal Gazi, Taryun tarafından atılmış olduğu zindandan bir yolunu bularak kaçar ve Gülendam'ın odasına gelir. Gülendam, Müslüman olduktan sonra zindancıyı çağırarak Battal Gazi'nin kaçtığını kimseye söylememesi için ona altın vereceğı sırada zindancının rüyasında Hz. Muhammet'i görerek Müslüman olduğunu söyler. Gülendam ve zindancı, Battal Gazi ile beraber zindana gelerek zindandaki tutsak Müslümanları kurtarırlar.

Sabah olduğunda Gülendam, babasının yanına gelir ve Kayser'den Battal Gazi'nin yakılması emrinin yazılı olan mektubun haberini alınca Gülendam babasına Battal'ın önceki gün çok hasta olduğunu ve ölmüş olabileceğı yalanını söyleyerek Taryun'u zindana götürür. Battal Gazi'nin öldürdüğü bir kâfire kendi kıyafetlerini giydirmesinden dolayı Gülendam, babasına bu yatan kişinin Battal olduğunu ve ölü olduğunu söyler.

Battal Gazi, Gülendam'a ondan izinsiz bir yere gitmeyeceğı konusunda anlaşma yapmasının bunun üzerinden bir yıl geçtikten sonra bir gün Battal Gazi'yi ağlarken gören Gülendam ona neden ağladığını sorar. Battal Gazi, bir yıldır gaza etmediğini ve oğullarını özlediğini söylediğinde Gülendam, babası Taryun'a Kayser'den mektup geldiğini ve babası gittikten sonra onu göndereceğini; ancak tek şartının kendisini unutmaması olduğunu söyler.

Taryun gittikten sonra Gülendam, Battal Gazi'nin atını, elbiselerini ve silahlarını hazırlayarak Battal ile vedalaşır.

Gülendam, Battal Gazi'yi göndermesi ile hem Battal Gazi'ye hem de İslam askerlerine yardım etmektedir.

Battal'ın Ali adındaki oğlu hocasına götürmek için Battal'dan hediye istediğinde Battal Gazi'nin elinde bir şey olmadığı için üstündeki cübbesini vermesi üzerine Gülendam, Battal Gazi'ye onun gibi yiğit birinin hediye olarak cübbesini ya da kaftanını vermesinin reva olmadığını söyledikten sonra neden bir şeyler toplamadığını sorar. Battal Gazi, Hz. Muhammet soyundan geldiğini ve soyunun dünya malına itibar etmediğini söyler. Bunun üzerine Gülendam, Emir Ömer'in Battal Gazi'nin aslından geldiğini; fakat onun çok zengin olduğunu söyler. Bu sözleri duyan Battal Gazi, Emir Ömer'in kızını isteyeceğini söylediğinde Gülendam, Emir Ömer'in kızını almak için dünya malının gerek olduğunu söylese de Battal Gazi kızı isteyeceğini tekrar söyler. Gülendam, Battal Gazi'ye kızı istemesini söyler. Battal Gazi, Gülendam'a Emir Ömer'in kızı Fatma'yla evlenebilmesi için istenenleri ve bunları da gerçekleştirebilmesi için kendisinin bir yıl süre istediğini anlattığında Gülendam, Battal Gazi'ye Emir Ömer'in kızını kendisine vermeyeceğini söylediğini söyler.

Kırvan Padişahının Kızı

Battal Gazi, Bahnam ile Kara Dev'in kaçırdığı kızları kurtarmak için yola çıktıklarında önce Ancaf adlı zenci daha sonra da Ancaf'ın kardeşi Azraf adındaki zenci Müslüman olurlar. Bu zenciler Battal Gazi'nin Kara Dev'in mekânına gitmesine yardım ederler. Battal'la beraber sekiz gün sonunda akşam vakti bir kale geldiklerinde kalenin burcunda dolunaya benzer bir kızın oturduğunu görürler. Kız, Battal'ı görünce onu tanıyarak aşağı iner ve Battal'ı karşılar. Battal Gazi, kıza kendisini nereden tanıdığını sorduğunda kız, Karvan padişahının kızı olduğunu söyleyerek yedi yıldır burada esir olduğunu ve bir gece rüyasında Hz. Muhammet'i görerek Battal'ın geleceğini ve Kara Dev'i öldüreceğini haber verdiğini anlatır. Kız, Kara Dev'in yerini göstermek için Battal'ı ve yanındakileri alarak şehre götürür. Bir saraya geldiklerinde kız, tahtın altında bir kapı olduğunu ve devin buradaki kuyuya girdiğini söyler. Battal Gazi'ye Kara Dev'in yerini göstererek hem kendisini hem de diğer esir kızların kurtarması hususunda yardım eder.

'Adn-ı Banu/Aden Banu/Adem Banu

Aden ve Bederun'un gerdek gecesi baş başa kalması için kapıyı bekleyen Battal Gazi, ağlamaya başladığında Bederun, Battal'ın ağladığını duyarak Aden'e durumu söyledikten sonra Battal Gazi'nin Aden'de gönlünün olabileceğini düşünerek bunu Aden'e söyler. Aden ve Bederun odadan dışarı çıkarak Battal'a neden ağladığını sorduklarında Battal, vefat etmiş olan eşlerini hatırladığı için ağladığını söylediğinde Aden Banu, Battal Gazi'ye üzülmemesini Mâhpiruz'un Güllü Ketayun adında dünyada eşi olmayan bir kardeşinin olduğunu ve Kayser'in Battal'ın korkusundan onu Kevakib kalesine kapatarak yanına dört bin adam bekçi diktiğini söyler. Bunun üzerine Battal Gazi, Ketayun'un yanına gitmek istediğinde Aden, Battal Gazi'yi Ketayun'un bulunduğu Kevakib kalesine götürmeyi kabul eder. Aden Banu, Ketayun'un özelliklerinden çokça bahsetmesinden dolayı Battal Gazi, daha Ketayun'u görmeden âşık olur. Aden Banu, ayrıca Ketayun'un kendisini çok sevdiğini de belirtir.

Aden Banu, Battal Gazi'nin evlenebilmesi için ona yardımda bulunmaktadır.

Battal Gazi, Aden ve Bederun ile yola çıkarak Ketayun'un kaldığı kaleye geldiklerinde ruhban kılığına girer. Ketayun'un sarayına geldiklerinde ise Aden, Ketayun'a babasının yanına bir

ruhbanın geldiğini ve babasının o ruhbanı Ketayun'a gönderdiğini söyleyerek Battal'ın kaleye ruhban kılığında girebilmesi için Battal'a yardım eder.

Aden Banu, ruhban kılığında bulunan Battal Gazi'yi Ketayun'un huzuruna getirdiğinde Battal ile Ketayun'un arasında geçen konuşmalardan sonra Battal Gazi, Ketayun'a kimliğini açıklar. Bunun üzerine Aden Banu, Ketayun'a üzülmemesini söyledikten sonra Battal'ın yiğitliklerine övgülerde bulunur. Ketayun'un Aden'e cevap vereceği sırada Battal Gazi, Ketayun'un ağzına mendil tıkayarak onu kaçıır ve Aden'i de yanına alarak Bederun'un yanına gelip sandala binerek yola koyulurlar.

Battal Gazi ve yanında bulunanlar sandaldan çıktıklarında Battal Gazi, Ketayun'u dine davet eder; fakat Ketayun bunu kabul etmez. Yemek yedikten sonra yola koyulan Battal Gazi ve yanındakiler kaleden uzaklaştıktan sonra kırk atlı görürler. Bederun'un askerlerin kim olduğunu öğrenerek Battal'a haber getirmesinin ardından tekrar kaleye gelerek Ketayun'u kalede Aden'in bekçiliğine bırakırlar. Battal Gazi ve kâfir askerleri arasında savaş olurken Aden Banu, Ketayun'a Battal'ı över.

Akşam kaleye gelen Battal Gazi'yi Aden ve Bederun karşılayarak onun elbiselerini çıkarıp kanları yıkarlar.

Battal Gazi ve kâfirlerin arasında olan cengin üçüncü gününde Battal, cenkten sonra kaleye geldiğinde Aden ve Bederun onu karşılayarak Battal Gazi'nin yarasını sararlar ve daha sonra birlikte yemek yerler.

Aden Banu'nun Battal Gazi'nin yaralarını sarmasından onun sağlık hakkında bilgi sahibi olduğu sonucu çıkarılabilir.

Ketayun, Battal Gazi'nin yanından kaçmak için yalandan şehadet getirerek Battal Gazi'yi, Aden'i ve Bederun'u kandırır. Battal Gazi'ye bayıltıcı turunc verdikten sonra Aden'i kandıran Ketayun, oradan kaçmayı başarır. Aden, Ketayun'un kaçtığını eşi Bederun'a söylediğinde Bederun ve Aden birlikte Battal'ın yanına giderler ve onun uyumakta olduğunu görürler. Aden ve Bederun, tüm uğraşlarına rağmen uyanmayan Battal Gazi'ye Ketayun tarafından saçı kesen darı verdiğini anlarlar. Aden Banu'nun iksirler ya da zehirler hakkında bilgi sahibi olması dikkat çekicidir.

Aden ve Bederun, büyük bir çaba ile Battal'ı uyandırdıklarında Ketayun'un kaçtığını ona söylemelerine rağmen Battal, henüz kendine gelmemiştir. Kâfir askerleri Battal Gazi'yi ele geçirmek için kapıya dayandığında Aden ve Bederun, silahlanarak çatışmaya girerler. Aden Banu, Battal'ın yanına gelerek uyanması için üstüne su dökse de başarılı olamaz. Hamiran,

Aden'e adam göndererek Battal'ı vermesini istediğinde Aden, haber getiren kişinin burnunu ve kulağını kestikten sonra Battal'ı vermeyeceğini söyler. Üç gün cenk etmeleri üzerine yorulan ve çok yaralar alan Aden ve Bederun, Battal'ın yanına gelerek onu Allah'a emanet ettiklerini söyleyip ağlarlar. Askerlerle cenk ederek Malatya'ya doğru giderler.

Aden ve Bederun, Malatya'ya gittiklerinde Battal Gazi'nin durumunu Emir Ömer ve onun yanında bulunan yârenlere bildirirler.

Kaybolan Kırk Kız

Guzende Cadı'nın oğlu Hilal tarafından kaçırılan kişileri bulduktan sonra Battal Gazi, onlara Hilal Cadı adındaki dev hakkında esir edilen kızlar ve oğlanlardan bilgi alan Battal Gazi devin makamı sorduğunda A₁ metninde esir kızlardan biri kapıyı açarak devin makamını Battal'a gösterirken A₂ metninde ise kırk kız Hilal Cadı'nın yerini gösterir.

Kanatur Kayser'in Kızı

Battal Gazi, Kayser'in saklanmak için kaçtığı kaleyi üç gün kuşatır ve harap eder. Kayser'in kızı, kalede gezerken yorulduğu için biraz yatan Battal Gazi'yi uyurken görür. Battal Gazi'ye âşık olan kız, Battal Gazi'ye Sercail adlı düşmanın geleceğini haber etmek ister; fakat bağırırsa, etrafındakilerin duyacağından ve kendisinin rezil olacağından endişe ederek bir taş üzerine “Ey yiğit! Çok uyuma. Kalk ki üstüne düşman geliyor. Sana yazık olur. Kalk ve kalenin işini tamamla. Ondan sonra beni iste ki senin aşığıyım. Ben Kayser'in kızıyım. Hem sana hem dinine aşığım (Köksal, 2014, s. 356).”, “Ey pehlivan-ı ‘alem! Çok uyudun. Tur yukarı kim üstüne düşman geliyor. Belki sana ziyan iderler. Evvel kal‘anın işin tamam eyle, andan ben miskini senin dinine ‘aşıkım (Demir & Erdem, 2006, s. 311).” yazarak Battal Gazi'nin üzerine atar. Ne yazık ki, Kayser'in kızının Battal Gazi'yi uyarmak için atmış olduğu bu taş Battal Gazi'nin ölümüne sebep olur.

Kayser'in kızının Battal Gazi'yi öldürmek gibi bir amacı bulunmamaktadır. Aksine onu düşmanlardan korumak istemiş ve esir olmasını ya da öldürülmesini engellemeye çalışmıştır. Kız, Battal'ın kıpırdamadığını gördüğünde babası Kayser Kanatur'un yanına giderek Battal'ın uyuduğunu ve onu öldüreceğini söyleyerek babasından izin ister.

Kız, babasına Battal Gazi'yi öldüreceği yalanını söyleyerek aslında Battal Gazi'ye yardım etmeye çalışmıştır. Dışarı çıktığında Battal Gazi'yi uyaracak ve düşmanlara karşı tedbir almasını sağlayacaktır.

Mariperuz/Mâhpiruz

C1'de Cafer'in Amuryon Kalesine gizli bir kapıdan girmesinde yardım eden Mariperuz, kaleye girdikten sonra Cafer'e "Denizkızı Meyhanesi"ni unutmamasını söyler; çünkü Cafer, burada Eflatun Bey ile görüşecektir. Mariperuz, Eflatun Bey'e haber vereceğini söyleyerek oradan ayrılır.

Figüratif Kadın Tipi

Güllü Ketayun

Şemmas, Battal Gazi'nin ilk eşi Zeyneb'i kaçırarak Harcen şehrine getirir. Battal Gazi, Harcen şehrindeki bir karpuz satıcısından Zeyneb'in yerini öğrendikten sonra onu kurtarmak için Kayser'in sarayına gider. Zeyneb'i kaldığı odayı bulmak için sarayın bir penceresinden baktığında mum yanan bir odada Hümayun ile Ketayun'un beraber oturduğunu ve kendisinin yiğitliğinden bahsettiklerini duyar.

Abdüsselam, Battal Gazi'nin başarılarını kıskanarak öfke ile Tarsus'a geldiğinde buranın padişahı onu karşılar. Yahya bin Hamid ve Nasr-ı Hubbab/Yahya oğlu Hamit'in oğulları Aziz ve Nasr Habbab'ın bulunduğu bir mecliste Abdüsselam, Battal Gazi'den çok şikâyet eder. Nasr Habbab, Abdüsselam'ın Battal Gazi'den olan şikâyetleri üzerine şunları söyler:

"-Sen de bir hüner göster ve unvan kazan. İşte, Kayser'in kızı Harcen'dedir. Var, getir veya İstanbul'da Serabil keşişi getirt. Rum'da ondan zâlim başka keşiş yoktur... Yahut İsa zamanından beri içi kızıl altınla misk ve amberle dolu olan putu çal, Ab-ı Mabudiye (Mabut Suyu)'yi dök, kandili söndür. Halifeye yine seni hoş tutmasını söylerim (Köksal, 2014, s. 65)."

"Ol hüner gösterüp atası mansıbını aldı. Sen dahı bir hüner göster, bir ad kazan. Uş kayserin kızı Harcın'dadır. Var getir. Yahud İstanbul'da Serabil keşişi öldür ki Rum'da andan mu'teber devletsiz la'in yokdur. Yahud ab-ı ma'budiyye ki vardır, anı dök, zarfını al getir, yahud ol kandil ki Hazret-i 'İsa zamanından berü yanar var, anı ogurla ve ol put kim kızıl altundandır, rayiçi mücevvef misk-i 'anber içi toludur, var anı ogurla! Getürüp ol putı halife'ye virelim, seni dilek idelim, gine ulu dikelim (Demir & Erdem, 2006, s. 105)."

Harcen şehrinde olan Kayser'in kızının Ketayun ya da Hümayun olduğu düşünülmektedir.

Hümayun Banu'nun Dadısı

Battal Gazi'den korunması için Kayser'in emri üzerine deniz içinde yapılan bir köşkte kalan Hümayun'un yanında bulunan kadın, Battal'ın hizmetli ve korumaları öldürmesinden sonra Müslüman olur. Bunlara ek olarak, A₂ metninde Battal Gazi, Hümayun ve kadını yanına alarak Bağdat'a yola çıkarlar. Bağdat'a geldiklerinde halk, kadını görür.

Hümayun Banu'nun Battal Gazi tarafından kuleden kaçırılarak Bağdat'a getirilmesiyle halifenin emriyle perdenin arkasına oturtularak kendisinin kaçmasına yardım eden kişi hakkında gerçekleri söylemeye başlar. Bu arada yaşadıklarını anlatan Hümayun Banu, dadısının da Müslüman olduğunu söyler.

Kırk Kız

A₁ ve A₂ metinlerinde Battal Gazi, Mihran öldürdükten sonra Muhammet ile manastıra geldiğinde bu kızlar Battal'ın önünde Müslüman olurlar. Manastırdaki kırk tutsak yiğit kurtarılarak bu kızlarla evlendirilir.

A₂ metninde Abdulvahap Gazi, Battal Gazi'nin kayıp oğulları Beşir ve Nezir'in kaybolmasından sonra Rum'a haber salarak haber bekler. Gelen habere göre Battal'ın oğullarından herhangi bir iz bulunamamıştır; fakat beylerin kızlarının ve oğlanlarının kaybolmuş ve bunu yapanın kim olduğu bilinmemektedir. A₁ metninde ise Battal Gazi'nin oğulları hakkında bilgi almak için Rum'a haber gönderilir. Rum'dan gelen haberde ise kaybolan kızlar hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

Abdulahap Gazi, Battal Gazi'nin kayıp oğulları Beşir ve Nezir'i aramak için kıyafet değiştirerek Rum'a gittiğinde Esatur Kayser, Abdulvahap'ın namaz kıldığını görerek onun Battal olduğunu düşünür ve üzerine askerleri ile saldırır. Abdulvahap Gazi, Kayser'in beylerinden birini öldürdükten sonra Esatur Kayser, Abdulvahap Gazi'nin Battal Gazi olduğunu düşünerek kayıp olan kızları ve erkekleri sorar.

Battal Gazi, Bağdat'tan döndükten sonra Abdulvahap Gazi'nin dinden çıktığını ve Abdulvahap Gazi'nin eşinin de düğün gecesi kaçırıldığını öğrendikten sonra kılık değiştirerek Kayser'in bulunduğu yere gelir. Battal Gazi, Kayser'in karşısına bir ihtiyar olarak çıktığında Kayser, ona kaçırılan kız ve oğlanlardan bir haber alınmadığını ve hepsinin Battal tarafından kaçırıldığını söyler.

Felekrat ile yer değiştiren Battal Gazi, Battal sanılan Felekrat'ı öldürdükten sonra Kayser'den Battal'ın adamlarını bulmak için izin ister. Battal Gazi, Kayser'den uzaklaştıktan sonra Allah'a şükreder ve "Ey ilahi! Senin birliğine ve Muhammet Mustafa'nın Hak elçisi olduğuna iman edenlere sen yardım et! Her şey senin kudretin sayesinde. Ben arada bir aletim, onu işleten sensin ve bir müşkülüm var: İki oğlu ve bir çok şehzade bu yerlerde belirsiz oldular. Herkes bunun benden kaynaklandığını zannediyor. şimdi bunu bana bildirmeni diliyorum (Köksal, 2014, s. 281).", "İlahi, cümle bu işleri işleden sensin. Ben bir ednayem." deyüp eyitti: "İlahi, senden bir müşkülüm dahı budur kim iki oglancıklarım ve bunca kişilerin oğulları ve kızları belürsüz oldılar ve kamusun benden zann-ı gümân iderler. İmdi hazretinden dileğim budur. Bu gizli işleri bana ma'lum idesin (Demir & Erdem, 2006, s. 258)." diyerek dua eder. Battal Gazi, oğullarıyla birlikte diğer kayıp olan bey kızlarını ve oğlanlarını bularak hem onları kurtarmayı istemekte hem de onları kaçırmadığını ispat etmeye çalışmaktadır.

Battal Gazi, dua ettikten sonra bir ruhbanın yanına bıraktığı Cude'nin oğlu Musa'yı ruhbanın yanından aldıktan sonra Musa'ya kendi oğulları Beşir ve Nezir ile birçok beyin kızlarıyla oğullarının kayıp olduğunu söyler.

Battal Gazi, Cude'nin oğlu Musa ile bir deniz kenarına geldiklerinde burada domuz çobanlığı yapan biriyle görüşürler ve ondan Guzende Cadı'nın oğlu Hilal'in güzel olan kız ve oğlanları kaçıracak bunlardan kimisini yediğini kimisini ise hapsettiğini öğrenirler.

Battal Gazi, Hilal Cadı tarafından kaçıncı kırk kız, kırk erkek ve kendi oğullarını bulmak için Zülkarneyn'in makamına gittiğinde Zülkarneyn tarafından bırakılmış mektubu okur ve daha sonra hücrelere girer ve kapı görür. Battal, bu kapıyı açınca A₁ metninde kırk güzel kızla ve oğlanın oturduğunu A₂ metninde ise kırk güzel kızın oturduğunu görür. Battal'ın ayak seslerini duyunca burada bulunanlar önce korkarlar; fakat onun yüzünü görünce mutlu olurlar. Battal Gazi'yi tanıyarak yanına gelirler ve onu selamlarlar. Battal Gazi, onlara kendisini nereden tanıdıklarını sorduklarında kızlar, çok ağladıklarını ve rüyalarında Hz. Muhammet'i görerek peygamberin onlara Battal Gazi'nin gelerek kendilerini kurtaracağını söylediğini anlatırlar.

Hilal Cadı'nın Battal Gazi tarafından öldürölmesinden sonra esirleri kurtaran Battal Gazi, onları ailelerine teslim etmek için yola çıkar. Abdulvahap Gazi'nin tekrar Müslüman olmasından sonra Abdulvahap ve Battal Gazi'nin yanına gelirler. A₂ metninde kızlar Abdulvahap Gazi'ye Battal Gazi'nin yaptıklarını anlatırken A₁ metninde Abdulvahap'ın eşi olan Zemunek kendi hikâyesini anlatır.

A₁ metninde halifenin eşi kızının bulunmaması üzerine ağlarken ağaçta bulunan kuşlardan biri Rad Cazı'nın kırk kızı kaçırdığını söylemiştir. A₂ metninde ise yine kuşlardan biri Ra'ıd cazu'nun kırk kız ve oğlanı kaçırdığını söylemiştir. Ayrıca bu kuş Rad Cazı'nın mekânının Ayn el Katar / 'Aynü'l-kıtır adlı bir yer olduğunu ve kaçırdığı kişileri burada tuttuğunu da söylemiştir.

On Sekiz Esir Kız

Karı Div/Kara Dev tarafından esir edilen kızların arasında Mihraseb'in, Karvan padişahının, Kırvan şahının, Keşmir şahının kızları gibi on sekiz beyin kızları bulunmaktadır. Battal'ın Karı Div/Kara Dev'i öldürmesinden sonra Müslüman olurlar.

Karun'ın Kızı

Rad Cazı tarafından kaçırılmış olan kız, Battal Gazi tarafından kurtarıldıktan sonra Mısır'da bulunan babasına teslim edilir.

İki Karavaş-Hizmetçi

Ketayun, Battal'ı Cah-Cehennem kuyusundan kurtarmak için çobanı Luhan sandığı Battal Gazi'nin yanına iki hizmetçisi ile gelir. Battal Gazi, Ketayun'a sabah vaktinde kuyudan birinin çıktığını ve o kişinin kiliseye gittiğini söyledikten sonra hizmetçilerin burada beklemesini ve Ketayun'la beraber gidip bakmalarını söyler. Battal, Ketayun'a kimliğini açıkladıktan sonra Ketayun bayılır. Ketayun kendine geldiğinde Battal onu kollarının arasına alarak kucakladığında hizmetçiler gelir ve Ketayun ile hizmetçiler Müslüman olurlar.

Müslüman Olmayan Kadın Tipleri

Battal Gazi Destanı ve destanın çevresinde gelişen yaratmalarda belirlenen Müslüman olmayan kadın tiplerinden bazıları Battal Gazi ya da silah arkadaşlarına düşmanca tavır takınırlar ve bunun sonucunda canlarından olurlar. Bazı kadınların ise kahramana ve arkadaşlarına yardımda bulundukları saptanmıştır.

Müslüman olmayan kadınların betimlemelerinde dev, cadı, hafif meşrepli olma gibi özellikler belirlenmiştir.

Anne ve Eş Olarak Kadın Tipi

Bu kategoride yer alan kadın tipleri hakkında destan metinlerinde yer alan bilgiler oldukça azdır. B’de yer alan Müslüman olmayan anne ve eş kadın tiplerinden bazıları eşini tahttan indirmek için düşmanlarla iş birliği yapan, ünlü bir oyuncu gibi kötü şekilde tasvir edildiği gibi bazıları da iyi bir şekilde tasvir edilmektedirler.

Sünbat’ın Kızı

A₁ ve A₂ metinlerinde Sinbat’ın kalesinin fethinden sonra Sünbat’ın kızı, Hüseyin bin ‘Ali ile evlendirilir; fakat her iki metinde de kızın evlenmeden önce ya da evlendikten sonra Müslüman olduğuna dair bilgi yer almamaktadır.

Taryun’un Eşi

Battal Gazi’nin eşlerinden olan Gülendam’ın annesidir.

Battal Gazi, zehirden kurtulduktan sonra Malatya üzerine gelen düşmanı helâk eder. Daha sonra Taryun’a Gülendam’ı kendisine çeyizi ile birlikte göndermesini eğer bunu yapmazsa dünyayı başlarına dar edeceğini yazan bir mektup gönderir. Taryun, Battal Gazi’nin bu mektubunu aldıktan sonra eşinin yanına giderek durumu ona bildirir. Kadın, bu durumun Gülendam’a sorulmasını söylediğinde Taryun ve eşi Gülendam’ın yanına giderek Battal’ın onu istediğini, eğer vermezlerse kin tutarak gelip hepsini harap edeceğini söylerler. Gülendam, Battal Gazi’nin yanına gitmek istediğini söylediğinde Taryun gerekli olan bütün hazırlıkları yaparak Gülendam’ı Malatya’ya gönderir.

Babek’in Annesi

Babek’in atası Memun Halife zamanında Bağdat’taki insanların şikâyetleri üzerine Bağdat’tan sürülerek bir köyde çobanlık yapmaya başlar. Gittiği köy sahibinin hizmetçisi ile Babek’in atası birbirlerini severler. A₁ metninde köy ebesine halayığın hamile olduğu söylenmesinden sonra hizmetçi kız, Babek’in atasına eş olarak verilirken A₂ metninde köy halkı kızın hamile olduğunu duyar ve Babek’in babasıyla evlendirirler. Kadın, birkaç ay sonra erkek bir çocuk doğurur ve oğlan büyür. Babek’in anne ve babası ölür.

Karı Cazi/Guzende Cadı'nın Karısı

Battal Gazi, Guzende Cazi'yı öldürdüğü için eşi Battal'dan intikam almak istemektedir. Battal Gazi'yi öldürmek için saldırdığında Battal Gazi Hızır'dan aldığı üç oktan birini atarak kadını yaralar, daha sonra yere düşen kadını kılıcıyla öldürür. İki oğlu bulunmaktadır.

Hain İmparatoriçe

B eserinde yer alan İmparator Leon'dan önceki imparatorun eşidir ve imparator olan eşinin düşmanlarıyla birleşerek eşinin öldürülmesine yardım etmiştir. İmparatorun düşmanları, İmparatoriçe'nin sarkıttığı iple saraya girerek imparatoru öldürmüşlerdir. B eserinde hain İmparatoriçe hakkında yer yer bilgi verilmektedir. Bu bilgiler şu şekildedir:

“ – Bizans'ta baş olmak için seçilmeye lüzum yok. Anlatırlar, İmparator bir gece odasında uyurken düşmanları Marmara denizinden kayıkla Bukeleon sarayına yanaşmışlar, kocasının düşmanları ile birleşen hain İmparatoriçenin sarkıttığı iple saraya çıkmışlar (s. 29).”

Battal, bu hikâyeyi Ahmet Turanî'den dinledikten sonra şunları söyler:

“- Ben seni dinledim. Sen de beni dinle! Ben imparatorun karısının yardımıyla bir hırsız gibi sarkıtılan ip tutunup saraya giremem.

- Fakat?

- Ben başka bir odada karyola altında yatamam, ve...

- Amma?!

- Karyola altında yatan bir korkağı da uykuda iken bastırıp bağırta bağırta boğazlayamam. Ben karı yardımıyla imparator olamam (s. 30).”

Battal Gazi, romanda yer alan bu konuşmalar ile Bizans toplumunda yer alan kadınlara eleştiride bulunmaktadır.

İmparatorun sarayına Eleonora ile Battal'ın görüşebilmeleri için gelen Ahmet Turanî ve Battal baskına yakalandıklarında Ahmet Turanî Bizans askerlerini aldatarak sarayın içine kaçmıştır. Burada İmparator Leon'la karşı karşıya gelen Ahmet Turanî imparatora karşı bu kadından bahseder.

“- Her türlü sözünüz kulunuzun kollarını kabartıyor, Sayın Vasileas! Ne diyordum? Evet, siz de çok iyi bilirsiniz ki, hele Bizans karıları çok kaypaktır. Altın kakmalı, karyolasında uyuyan sevgili kocalarını düşmanlarının daha çabuk ve kolay boğabilmesini sağlamak için kuleden Marmara sahiline ip bile sarkıtmışlardır (s. 121).”

Romanda, Bizans kadınları kahramanlardan Battal Gazi ve Ahmet Turanî tarafından olumsuz karakter olarak görülmekte ve sürekli eleştirilmektedir.

Oyuncu Kız

B eserinde İmparator Justianus'un eşidir.

Kekeme Mihal tarafından Battal'a anlatılan olayda kadın, " Hipodrom'da göbek kıvrarak cam havuzda çırıl çıplak soyunarak ün salan bir oyuncu kızı ile evlenerek İmparator Justianus, Nika ihtilâlinden kellesini kurtarabilmişti (Kozanoğlu, 1976, s. 87)." şeklinde yer alır.

Battal ise Mihal'in bu anlattıklarına karşılık olarak "Amma da cins millet arasına düşmüşük? Orospudan kraliçe, arabacıdan kahraman, hayvanlardan meclis üyesi ve konsül... (Kozanoğlu, 1976, s. 87)" diyerek kadının hafif meşrepli olduğunu imâ etmektedir.

Elen

B eserinde Mişel Löbeg'in eşi ve Prenses (Pirinkipisis) Eleonora'nın annesidir.

Leon imparator olduktan sonra Mişel'in elinden karısını ve kızını almıştır.

Mişel hem kendi başına gelenleri hem de sevgilisinin başına gelenleri Battal'a anlatır. Mişel Löbeg kadın hakkında Battal'a şunları anlatır: "... Benim sevgilimi Vasileas Leon kaçırmıştır. Namusunu berbat ettikten sonra saçlarını kestirip «Porti» adasındaki manastıra kapattı (Kozanoğlu, 1976, s. 110)."

Mişel'in sevdiği kızın intikamını almak istediğini "Benim kalbimde, benden ayartılıp manastıra kapatılan saçsız sevgilimin intikamından başka bir şey bir şey yoktur (Kozanoğlu, 1976, s. 111)." ve Battal'a söylediği "... Birimiz babasının, birimiz sevgilisinin öcünü alacak (Kozanoğlu, 1976, s. 112)." cümlelerinden anlaşılmaktadır.

Elen, Leon tarafından kaçırıldıktan sonra Leon'la evlenmemek için intihar etmiştir. Kadın hakkındaki bilgiler Eleonora'nın dadısı İren tarafından Surp Vartan'a şu şekilde anlatılır:

"- Demin duruşmanızdan kovduğunuz İmparator Mihal'in imparatorluk günlerinde babası Mişel Löbeg'e yardım ettiniz, siz ve İmparator Mihal buraya kapatıldıktan sonra Leon imparator olunca Mişel'in elinden karısını ve kızını aldı. Annesi Leon'un koynuna girmek için kendini öldürünce küçük Elenora şimdi sarayda Leon'un kızı imiş gibi yaşıyor. Kendisine yardım edip gerçekleri ve kim olduğunu öğretiniz (Kozanoğlu, 1976, s. 128)."

Gerçekleri bilmesi için dadısı İren tarafından Kınalıada'daki manastırda bulunan Surp Vartan'ın yanına getirilen Eleonora'ya Surp Vartan kızın hem annesi hem de babası hakkında bilgi verir. Onun verdiği bilgilere göre Elen, Filipoküs'ün kızıdır. Mişel ile Elen'in aşk yaşadığı her iki tarafın babaları tarafından duyulur. O zamanlarda Filipoküs'ün vekilharçlığı görevinde bulunan Leon da Elen'i sevmektedir. Elen'in babası, Elen'i bu aşktan vazgeçirmeye

çalışır ve Mişel, Elen'i istemeye şatoya geldiğinde Leon'un sözlerine aldanarak Mişel'i döver ve kafasından iki kova su dökerek onu dışarı atar. Mişel ise ordu komutanı görevinde olan Surp Vartan'dan yardım isteyerek Elen'i kaçıırırlar. Leon, tüm olanlara rağmen kadını Mişel'in elinden almak istemektedir.

B eserinde Surp Vartan tarafından Eleonora'ya olaylar şu şekilde anlatılır:

“İren, rica etti:

- Surp Vartan; Hıristos aşkına Leon'un kendi kızı gibi sarayda büyüttüğü küçük Elenora'ya babasının kim olduğunu anlatınız. Gerçekleri açıklayınız.

Surp Vartan başını salladı:

-Küçük kızım, dedi. Senin baban da benim gibi insanların bağlılığına, sevgilerine, yeminlerine inanan bir budala idi. Cesurdu, kuvvetliydi, iyi kılıç kullanırdı, Hıristos'a gönülden bağlı bir kul idi. Fakat insanlara, hatta anana inandığı için bir budala idi. Bundan tam on dört sene önce Hirisopolis'in (Üsküdar) arkasına rastlayan tepelerinde karşı karşıya yapılmış iki büyük şato vardı. Şövalye Filipoküs ile düşmanı Zenon'un şatoları. Filipoküs'ün Elen isminde bir kızı vardı. Seviştiler, ilk önceleri birkaç sene vadideki koruda gizlice buluşan bu gençlerin aşkını bir gün babaları da öğrendiler. Filipoküs'ün vekilharçı Ermeni Leon, efendisinin kızını sevdiği, aslında Mişel'i de çekemediği için bu birleşmeyi bozmak istedi. Mişel Löbeg cesur, iyi kılıç kullanan bir gençti. Leon da çok edepsiz, kavgacı bir adamdı. Çarpışacaklardı. Fakat efendisi Filipoküs, Mişel Löbeg ve babası ile çatışmaktan kaçındığı için kızını bu sevdadan vazgeçmesi için zorlamakla beraber Mişel Löbeg'e bir şey söyleyememişti. Bu sevişmenin bütün Bizans'a yayıldığı sıralarda Mişel Löbeg bir gün Filipoküs'ün şatosuna gidip babasından kızını istedi. Mişel Löbeg'in bu açık kalpliliğini anlamayan ve Leon'un kandırıcı sözleriyle –Bu kandırıcı sözlere uyup ben de imparator olmak sevdasına kapılmıştım- gözleri dönen Şövalye Filipoküs Mişel Löbeg'e temiz bir dayak attıktan sonra kafasından iki kova da soğuk su döküpkapı dışarı attırdı. Bu bayağı ve çirkin olay aslında içli, dik başlı ve cesur olan Mişel Löbeg'e dokundu. O zamanların modasına göre; ordu komutanı olan Vartan'a gidip yardımını diledi. Vartan sağlığı, aptallık derecesine varan iyi kalpli, cesur bir askerdı. Mişel Löbeg'e yardım etti. Bir gece Filipoküs'ün şatosunu bastırdı. Mişel'in sevgilisi Elen'i kaçırdılar. Perde arkasında çalışmayı seven vekilharç Leon, bu durumda kuvvetin Mişel Löbeg'de olduğunu görünce, bu halin doğması kışkırttığı efendisinden kaçıp Vartan'ın yanına sığındı. Efendisine ihanet etti. Vartan yeni yaveri Leon ve eski, sözümona, akıl hocası Kekeme Mihal'in her akşam içki sofralarında söyledikleri «Sen Bizans'ın en büyüğüsün! Sen Bizans'ın kılıcsın! Sen Bizans'ın Allahısın!» gibi dalkavukça sözlere kandı. Bizans'ın başından demin gördüğünüz maskara herifi atmak için İstanbul'un üzerine yürüdü. Anadolu Ermenileri ve Türkleri Vartan'dan yana geçtiler. Fakat Üsküdar'a gelince fattan Rum karıları ve kalles Rum erkekleri işe karıştı. Kekeme Mihal, dilinin durumuna, boyunun cüceliğine bakmadan, Vasilisia İren'in kızına âşıktı. Leon, Mişel Löbeg'in karısını elinden almak istiyordu. ... (Kozanoğlu, 1976, s. 130-131).”

Fausta

B eserinde Büyük Kostantin'in ikinci eşi ve Maksimilyen'in kızıdır.

İftira ve zorlamasıyla Kostantin'in ilk eşinden olan oğlunu öldürten Fausta, imparator tarafından kaynar suda boğularak öldürtülür.

“... Kontantin ikinci defa evlendiği Maksimilyen'in kızı Fausta'nın iftira ve zoruyla birinci karısından olan oğlu Krispüs'ü idam ettirerek Bizans tarihine yüzyıllar boyu sürüp gidecek kanlı bir usul koydu. ... Sonradan halkın; kendi annesinin hücumları ve biraz da vicdan azabının etkisi altında iftirayı yapan karısı Fausta'yı kaynar suda boğdurttu (Kozanoğlu, 1976, s. 167).”

Mâşuk / Sevgili Olarak Kadın Tipi

A₁ metninde ve A₂ metninde Müslüman olmayan sevgili kadın tipinde tespit edilen bir tane kadın bulunmaktadır ve bu kadın Battal Gazi tarafından kaçırılarak halifeye hediye olarak gönderilmiştir.

B eserinde yer alan sevgili tipindeki kadınlardan bazıları, Bizans kadınları olmalarından dolayı iyi huylara sahip değildirler. Bu kadınlar, hafif meşrepli, kendi erkeğini daha güçlü ya da otorite sahibi bir erkeğe değişebilen, sadakatsiz vb. olarak tanıtılmaktadır.

B eserinde mâşuk olarak tespit edilen kadına, Battal Gazi ilk görüşte âşık olur ve çeşitli olaylardan sonra sevgilisine kavuşur. Battal Gazi'nin âşık olduğu kadın, diğer Bizans kadınlarından farklı olarak daha iyi huylara sahiptir. Eserde yer alan sevgililer, birbirlerine kavuşamadıklarında ölürlür.

Hümayu Dil-Efruz/Hümayun Banu

A₁ metninde Arakil Kayser'in küçük kızı A₂ metninde ise ortanca kızı olan Hümayun, Battal tarafından nişanlısıyla beraber yakalandıktan sonra Malatya'ya götürülür. Malatya'da kırk yiğitin aynı anda Battal Gazi'den kızı istemeleri üzerine Hümayun, Battal Gazi tarafından Halife Müslim'e hediye olarak gönderilir. Hümayun, halifeye ulaştığında halife kızı çok sever ve her gün kızla sefa eder.

Hümayun Banu, halifeye hediye edilmiştir ve onun halifenin cariyesi/odalığı olduğu düşünülmektedir. Sözlük anlamı olarak “odalık”, Bir erkeğin nikâhsız olarak aldığı kadın,

Padişah, şehzade ve paşaların saraya alınan karavaşlar arasından seçtikleri kadın (<https://sozluk.gov.tr/>, 2020) tanımlanır. “Cariye” ise sözlük anlamı olarak para ile satın alınan halayık, hizmetçi kız; harpte esir düşmüş veya odalık olarak alınmış kız (Devellioğlu, 2010, s. 142) olarak tanımlanır.

Çoğu zaman beylerin, hanların hediye veya ödül aracı olarak da birbirlerine verdiği bu kadınlar kısırlaştırılır. Her tür hizmet alanında kullanılan ve sahiplerinden izinsiz evlenmeleri yasak olan bu köle kadınlar, ancak zafer veya şenlikler dolayısıyla azat edilebilir veya evlendirilebilir (Güneş, 2009, s. 288).

Eleonora/Elenora

B eserinde ilk başlarda İmparator Leon’un kızı olarak bilinen Prenses Elenora, dadısı İren’in yardımıyla Kınalıada’daki manastırda başrahiplik görevinde bulunan Surp Vartan’ın yanına gittiğinde Surp Vartan’ın kendisine anlattıklarıyla gerçek kimliğini öğrenir. Surp Vartan’ın Elenora’ya anlattıkları eserde şöyledir:

“- Küçük kızım, dedi. Senin baban da benim gibi insanların bağlılığına, sevgilerine, yeminlerine inanan bir budala idi. Cesurdu, kuvvetliydi, iyi kılıç kullanırdı, Hıristos’a gönülden bağlı bir kul idi. Fakat insanlara, hatta anana inandığı için bir budala idi. Bundan tam on dört sene önce Hirisopolis’in (Üsküdar) arkasına rastlayan tepelerinde karşı karşıya yapılmış iki büyük şato vardı. Şövalye Filipoküs ile düşmanı Zenon’un şatoları. Filipoküs’ün Elen isminde bir kızı vardı. Seviştiler, ilk önceleri birkaç sene vadideki koruda gizlice buluşan bu gençlerin aşkını bir gün babaları da öğrendiler. Filipoküs’ün vekilharcı Ermeni Leon, efendisinin kızını sevdiği, aslında Mişel’i de çekemediği için bu birleşmeyi bozmak istedi. Mişel Löbeg cesur, iyi kılıç kullanan bir gençti. Leon da çok edepsiz, kavgacı bir adamdı. Çarpışacaklardı. Fakat efendisi Filipoküs, Mişel Löbeg ve babası ile çatışmaktan kaçındığı için kızını bu sevdadan vazgeçmesi için zorlamakla beraber Mişel Löbeg’e bir şey söyleyememişti. Bu sevişmenin bütün Bizans’a yayıldığı sıralarda Mişel Löbeg bir gün Filipoküs’ün şatosuna gidip babasından kızını istedi. Mişel Löbeg’in bu açık kalpliliğini anlamayan ve Leon’un kandırıcı sözleriyle –Bu kandırıcı sözlere uyup ben de imparator olmak sevdasına kapılmıştım- gözleri dönen Şövalye Filipoküs Mişel Löbeg’e temiz bir dayak attıktan sonra kafasından iki kova da soğuk su döküpkapı dışarı attırdı. Bu bayağı ve çirkin olay aslında içli, dik başlı ve cesur olan Mişel Löbeg’e dokundu. O zamanların modasına göre; ordu komutanı olan Vartan’a gidip yardımını diledi. Vartan sağlığı, aptallık derecesine varan iyi kalpli, cesur bir askerdı. Mişel Löbeg’e yardım etti. Bir gece Filipoküs’ün şatosunu bastırdı. Mişel’in sevgilisi Elen’i kaçırdılar. Perde arkasında çalışmayı seven vekilharç Leon, bu durumda kuvvetin Mişel Löbeg’de olduğunu görünce, bu halin doğması kışkırttığı efendisinden kaçıp Vartan’ın yanına sığındı. Efendisine ihanet etti. Vartan yeni yaveri Leon ve eski, sözümona, akıl

hocası Kekeme Mihal'in her akşam içki sofralarında söyledikleri «Sen Bizans'ın en büyüğüsün! Sen Bizans'ın kılıcısın! Sen Bizans'ın Allahısın!» gibi dalkavukça sözlere kandı. Bizans'ın başından demin gördüğünüz maskara herifi atmak için İstanbul'un üzerine yürüdü. Anadolu Ermenileri ve Türkleri Vartan'dan yana geçtiler. Fakat Üsküdar'a gelince fattan Rum karıları ve kalleş Rum erkekleri işe karıştı. Kekeme Mihal, dilinin durumuna, boyunun cüceliğine bakmadan, Vasilisia İren'in kızına âşıktı. Leon, Mişel Löbeg'in karısını elinden almak istiyordu. Askerlerde hemen kolayca, kavga etmeden şehre girmeden, meyhanelerde içmek, kerhanelerde göbek atmak istiyordu. Şehir ise kalın duvarlarla çevrili. Kan dökmeden girmek imkânsız. Leon ve Kekeme Mihal, imparatorun yanına olup Vartan'a ihanet etmeyi daha kolay buldular. Ordu biraz daha Üsküdar'da kalsa askerler zorla giremedikleri şehre kaçarak girecek, komutan tek başına kalacaktı. Orduyu İznik'e çektim. İnsanlardan iğrenmişim. Bu vefasız, bu nankör Bizanslılardan, kuvvetli karşısında dalkavuk, zayıf karşısında zalim olan bu Bizans ruhundan iğrenmişim. Fakat hâlâ söze, namusa inanıyordum. İmparator denilen demin ayaklarıma kapanan o maskaraya haber gönderdim. Ondan namusu üzerine bana bir şey yapmayacağına söz alınca bütün silâhlarımı, hazinemi, sırmalı elbiselerimi çadırımda bırakıp Allah'ın evine sığındım. Fakat İmparator sözünde durmadı. Bu korkak köpek, bir gece adamlarını gönderdi. Uyurken bir sırtlan gibi karnıma bastırdılar, bir sansar gibi gözlerimi oydu, saçlarımı kestiler, kimsenin elimden almaya cesaret edemediği erkekliğimi zorla kopardılar. Lânet ettim. Önce gökyüzünde eğer bir Allah varsa ona, yeryüzünde kendi adına işlenen bu cinayetleri, bu ihanetleri, bu alçaklıkları göstermek için gözlerimden yaş yerine kan akıtarak yalvardım. Var ve bir olan Allah sesimi duydu. Çok geçmeden bana ihanet eden Leon ile Kekeme Mihal, İmparatora da ihanet ettiler. Allah'ın evinde o bana köle oldu. Adını bile taşımaya utandığı için değiştirdi. Şimdi, papaz Anastas'tır. Bir zamanlar dünyanın yarısına emir geçiren Bizans İmparatoru burada Surp Vartan'ın duasını almak, ihanetini affettirmek için odasını süpürüyor, ayağını yıkadığı kirli suları içiyor. Fakat ben, Allah'ın bile affetmediği bu maskarayı affettim. Şimdi sıra Leon ile Kekeme Mihal de. Burada bekliyorum. Kızım, var ve bir olan Allah'ın büyüklüğüne iman ederek bekliyorum. Onlar da gelecekler, buna hiçbir gün şüphe etmedim. Hah! Hah! Ne korkunç bir ada. Buradan geçmeden Bizans İmparatorları ahrete gidemiyorlar. İşte böyle kızım. Sen vefasız, nankör Leon'un değil, kahraman Mişel Löbeg'in kızısın (Kozanoğlu, 1976, s. 130-131).”

Mişel Löbeg'in kızı olan Elenora, babası olarak bildiği Leon'un tahtı ele geçirmesinden sonra onun kızı olarak büyütülmüştür. Bu durumun, Leon'un tahtı elinde tutabilmek için yaptığı düşünülmektedir.

Battal ile Elenora'nın ilk karşılaştıkları mekân Ayasofya'dadır. Battal, Abdüsselam'ı kurtarmak için İstanbul'a geldiğinde keşiş kılığına girerek Ayasofya'ya girer ve burada İmparator Leon ile görüşürken Elenora imparatorun yanına gelir ve böylece Battal, Elenora'yı görür. Yeşil gözlü olarak tasvir edilen Elenora, Battal ile yaptığı sohbette İncil'i aslından okuduğunu söyler. Daha sonra ise İmparator Leon'un koluna girerek Battal'ın yanından

uzaklaşır. Prenses Elenora ile Battal'ın bu ilk karşılaşmasında Battal, Elenora'ya âşık olur. Bu durum, romanda geçen “Bu bakışlar karşısında keşişin kalın ve sert sesi çatallaştı (Kozanoğlu, 1976, s. 22).” cümlesinden anlaşılmaktadır.

Battal, Abdüsselam'ı kurtarıp Malatya'ya geldiğinde Ömer Bey'in yanına gelen derviş kılığındaki bir kimseden kendisine tuzak kurulduğunu öğrenir. Bu derviş ayrıca Battal'a imparatora Elenora'nın “Battal'ı aradığını ona tuzak kurduğunu yayarsan o gururuna yediremeyip saklanmaz, kalkar İstanbul'a gelir. Sende yakalarsın (Kozanoğlu, 1976, s. 63).” dediğini söyler. Battal, Elenora'nın dediğini duyduktan sonra onun iyi yapmış olduğunu söyler.

Battal, Kara Yorgi lakaplı Alyon tarafından yakalanırsa Elenora, Alyon ile evlenecektir ve İmparator Leon ikisinin düğününde Battal'ın derisinden yapılacak olan bir davul çalacaktır. Battal, kendisine kurulan bu tuzağa rağmen Ahmet Turanî ile İstanbul'a gitmeye karar vererek yola çıkarlar. Konaklamak için Değirmenli Han adındaki mekâna geldiklerinde Kara Yorgi'yi orada görürler. Battal, Kara Yorgi ile karşılaşip dövüşmeyi düşünse de Ahmet Turanî onu bundan vazgeçirerek ikisinin Elenora'yı kaçırmak için İstanbul'a gittiklerini bildiğini söyler. Battal gece olduğunda Kara Yorgi'yi öldürmek için onun odasına girer; fakat Alyon'un yüzünü gördüğünde belki bir gün dövüşeceklerini düşünerek bundan vazgeçer. Battal, Alyon'a geldiğini anlaması için bir işaret bırakmayı düşünerek odayı karıştırdığında Alyon'un Elenora'ya yazdığı mektubu bulur. Bu mektup B eserinde şöyle yer almaktadır:

“«Sayın Pirinkipisis» diye başlayan mektup bir sürü övünmeler, şaklabanlıklardan sonra şöyle bitiyordu:

«Battal'ı –sizin bir aslanı bile emrine boyun eğdirebilecek güzel yeşil gözlerinizin hatırı için-aramaya çıktım. Malatya'nın bütün çevresi şehirler, hanlar, menziller, adamlarımın kurduğu çemberle sarıldı. Battal eğer Malatya'dan çıkmayı göze alabilirse elimize geçmekten onu hiçbir kuvvet kurtaramaz. Bilesiniz ki Pirinkipisis, Battal'ın derisinden yapılacak olan davulun çalınacağı mutlu günü ne kadar sabırsızlıkla bekliyorum. Yalnız bir kere şu dağların serserisi ininden çıkmaya cesaret edebilseydi (s. 72).»“

Mektupta yazılı olanları okuyan Battal, tekrar Alyon'u öldürmek istese de onunla dövüşmeyi düşünerek bundan tekrar vazgeçer ve Alyon'un prensese göndereceği mektubun altına şunları yazar:

“Sayın Pirinkipisis Hazretleri.

Sevgili nişanlımızın mektubunun altını bu çirkin yazılarımla karalamak istemezdim. Fakat şu cihanda hiçbir şeyden korkmayan ve korkmayacak olan beni kara bahtım bu gece sevgilinizin odasında bulunduruyor. Onu bir hançer darbesiyle göğsünden vurup öldürmek benim için kolaydı.

Fakat istemedim, ki bir gün Ayasofya'nın içinde görmenin verdiği tat ile sarhoş olduğum güzel gözlerinizi göz yaşları bulandırmasın. Zaman hem pek yakında bizi bir daha karşılaştıracak. O zaman bakalım güzel ve yakışıklı olduğumu gördüğüm sevgiliniz mi titreyecek, yoksa ben mi?... Malatya'dan çıkmamaklıgım, lâyük olmadığım halde benim için yapılan karşılama ve düğün töreninden sizin benim yakalanıp ayaklarınızın dibine getirilmemi istediğinizden haberim olmadığındandır. Yoksa herkesin ağzına düşecek kadar bayağılaşan (derimden yapılacak) davulun sabırsızlıkla beklediğinizi umduğum düğününüzde (çalınabilmesi için) derimi yüzdürdüm. Belki de unutmuşsunuzdur. Ayasofya'da karşılaştığımız günden beri size karşı duyduğum derin saygılarımın kabulünü rica ederim.

Tanrı'nın yardımıyla cihanda kimseden korkmayan

Cafer Battal Gazi (Kozanoğlu, 1976, s. 72-73)“

Kara Yorgi, sabah olduğunda Battal'ı yakalamaya çalışsa da bir dere kenarında Battal yerine Ahmet Turanî yakalanır. Ahmet Turanî ile Alyon arasında Elenora ile alakalı şu konuşma geçer:

“Ahmet Turanî kaşlarını çattı:

- Hayır yavrum, ben yalnız senin cihazından ve tacından başka bir şeyini sevmediğin Elenora ile evlenmeni istemedim. Hepsi bu kadar.

Kara Yorgi, tuttuğu saçları daha çok çekti:

- Yalan! Fakat bir şey yapamayacaksın. Battal daha İstanbul'a varmadan yakalanacaktır. Sana gelince, seni de şimdi parça parça ettirip köpeklere yedireceğim.

Ahmet Turanî omuzlarını silktilti:

- Beni belki köpeklere yedirebilirsin. Çünkü senin gibi kendini beğenmiş bir kazın kılıcıyla ölmektense koy da köpeklerin dişleriyle parçalanayım. Fakat yavrum sen Battal'la dövüşecek piliç değilsin. Battal senin hocalarını bile alt etmiş bir kahramandır, çatlasan da patlasan da Elenora onun olacaktır, dedi.

Şövalye köpürdü:

- Ne, Elenora mı! Oh! Oh! Demek sen Battal'ın Elenora'yı Bizans'ın surlarından, Vasileas'ın sarayından kaçırabileceğine de inanıyorsun ha?

- Hayır. Kaçırmayacak. Elenora onun arkasından tıpış tıpış yürüyerek gelecek.

Şövalye yumruklarını sıktı:

- Efendi, nişanlıma hakaret ediyorsun. Elenora kimsenin arkasından gitmez, dedi.

Ahmet Turanî omuzlarını silktilti:

- Kadım milleti bu! Sevdiğinin arkasından gidiverir. Nişana gelince Elenora'nın düşüncesi sorulmadan yapılmıştır. Ben kendisini yakından bilirim. O sevmediği bir erkekle ölecek, gene evlenmeyecektir.

- Haydi, oradan köpek. Bir kadının kalbinden neler geçtiğini sen nereden bileceksin? O gücüm, başarılarımı gördükçe beni daha çok sevecektir.

- Sevilmen, buna kaldıysa yandın dostum (Kozanoğlu, 1976, s. 76-77).”

Battal ve Ahmet Turanî, İstanbul'a geldiklerinde Mihengi Hindû'nun dükkânında Kekeme Mihal ile görüşürler. Bizans'da yapılacak olan at yarışına Mihal'in adamı hasta olduğu için çıkamayacağını öğrenen ve gerçek kimliğini Mihal'e açıklamayan Battal, Mihal'in at arabasını sürmeyi kabul eder. Battal ile Kekeme Mihal aralarında at yarışı için sohbet ederlerken Mihal, konuyu prenses Elenora'nın Kara Yorgi'yi sevmediğine ve sevmediği bu adamla da evlenmeyeceğine getirir ve bunları söyledikten sonra Elenora'nın Battal'ı sevdiğini ve bu bilgiyi de Elenora'nın dadılığını yapan teyzekızı İren'den aldığını söyler. Hatta Elenora'nın Battal'ın kendisini kaçırmayı için beklediğini söyler. Battal, Ahmet Turanî ve Kekeme Mihal atları ve yarışın olacağı mekânı görmek için Hipodrom'a geldiklerinde Mihal onlara imparatorun oturacağı locayı göstererek yarınki yarış için imparatorun Bizans usullerinden birini bozarak Elenora ile yarışı görmek için geleceğini söyler. İmparator Leon'un Elenora ile beraber yarışı izlemeye gelmesi Bizans geleneklerine aykırıdır; çünkü Bizans'ta soylu kadınlar ve erkekler ayrı yaşamaktadırlar.

Hipodrom'da atların denenmesinden sonra Ahmet Turanî, Elenora'yı ne zaman kaçıracaklarını Battal'a sorduğunda Battal, Mihal'in sözlerine inanmamasını söyler. Ahmet Turanî, Battal'a Elenora'ya mektup yazıp yazmadığını sorduğunda ise Battal, mektup yazmadığını dile getirir.

Hipodrom'da yarışların olduğu gün Elenora usule uymamasına rağmen imparatorun yanında oturmaktadır. Yarışlarda yer alacak olan Kara Yorgi Elenora'yı selamladıktan sonra kendisi için ondan dua etmesini ister. Yarışın başlayacağı sırada hizmetinde bulunan ağalardan biri tarafından Elenora'ya bir kâğıt getirilir. Elenora, bu kâğıtta yazılanları okuduktan sonra imparatora bir şey söyleyecek gibi olmasına rağmen daha sonra Kekeme Mihal'in arabasına gözlerini dikerek bakarken elindeki kâğıdı avcunda buruşturur. Yarış esnasında Battal'ın sürdüğü at arabası Yorgi'nin arabasını geçince Elenora, tekrar elinde buruşturmuş olduğu kâğıda bakarak imparatora bu sürücünün kim olduğunu sorar. İmparator'dan Kekeme Mihal'in arabasını olduğunu öğrendikten sonra Mihal'e mavileri -yani Mihal'in arabasının rengi-tuttuğunu söyler. Battal yarışı kazandıktan sonra Elenora, elindeki kâğıdı açarak tekrar bakar. Bu kâğıtta "Sayın Pirinkipisis... Kiryos Mihal'in arabasını kullanan adam ünlü Tük pehlivanı, Battal Cafer'dir (Kozanoğlu, 1976, s. 96)." yazmaktadır. Elenora, bu kâğıdın nereden ve niçin geldiğini bilmemektedir.

Kara Yorgi, Battal'ın sarılı olan yüzünü yarış esnasında gördüğü için Mihal'in araba sürücüsünün Battal olduğunu söylediğinde Elenora, korku dolu gözlerle arabacıya bakar.

Arabacının sarılı olan yüzü açıldığında ise karşısındaki kişinin Battal olmadığını görerek derin bir nefes alır.

Kocabaş Yasef, yarıştan sonra Kekeme Mihal'i takip ederek Mihal'in Ahmet Turanî'yle olan konuşmalarını duyar. Bu konuşmada “Mişel Löbeg” parolasını öğrenen Kocabaş Yasef, parolayı bir dilenciye söyleyerek bir mağaraya gittiğinde Battal ve Ahmet Turanî arasında geçen konuşmaları dinleyerek bu konuşmaları efendisi Kara Yorgi'ye anlatır. Bu konuşmalarda Ahmet Turanî'nin Battal'a Elenora'nın onu sevdiğini, Elenora'ya yarış anında araba sürücüsünün Battal olduğunu bildirdiğini ve Elenora'nın sevgisinden dolayı imparator olan babası Leon'a bir şey söylemediğini anlatır. Ahmet Turanî, Battal'ın ağzından Elenora'ya Bukeleon heykelinde buluşmak için mektup yazarak Elenora'nın dadısı İren'e verdiğini söyler. Battal, o anda yazıların karıştığını söyleyerek prensese mektup yazdığını kabul eder. Kocabaş Yasef, bu konuşmaları da Kara Yorgi'ye anlatır.

Elenora, Ahmet Turanî'nin Battal'ın ağzından yazdığı buluşma mektubunu elinde buruşturmuş olarak sarayın penceresinden bakar. Dadısı İren, Elenora'nın halini anlayamadığı için sorularını tekrar sorunca Elenora, yalnız kalmak istediğini söyleyerek dadısını odadan çıkartır. Bir müddet sonra odasından çıkan ve bahçeye inerek randevu heykelinin yanına gelen Elenora, boru sesi duyduğu için saklanır. Bu buluşmadan haberi olan Kara Yorgi tarafından baskın düzenlenmiş ve Battal yakalanmak istenmiştir. Elenora, Battal'ın yakalandığını duyunca ağlamak isteyerek ellerini yüzüne götürür. O anda Battal kemerlerin üzerinden yere inerek Elenora'ya şunları söyler:

“– Gene Ahmet Turanî yakalandı. Bu tilki yavrusunun beni kurtarmak için ikide bir kendisini öne sürmesin artık sinirlerime dokunmaya başladı. Böyle olduğu daha iyi. Demek Pirinkipisis hazretleri bizi yakalatmak için yollara adamlar dizmiş. Her Bizanslı gibi o da kahpe. Zavallı Battal. Sen de o sersem Ahmet Turanî'nin aklına uyup ne hayallere kapıldın! Araba yarışlarında bizi ele vermedi. Öyle ise seviyor diye kalktın, buralara kadar geldin. Neye beni ele geçirmek için böyle karı tuzaklarına bel bağlıyorlar, anlamıyorum ki? Bana iyi bir ders oldu. Bizans'ta kadın sevmenin acısını daha tadına bakmadan içimde duymuştum. Söyleselerdi de inanmazdım. Erkek aldatmaktan zevk duyan kadınlar (Kozanoğlu, 1976, s. 106).”

Bu sözler karışında Elenora, Battal'a bu olanlarda kendisinin bir suçu olmadığını, Ahmet Turanî'yi kendisinin yakalatmadığını söyler ve Battal, biraz yumuşayarak Elenora'ya bakar. Battal, Elenora'ya onu görmek ve konuşmak istediğini söyledikten sonra ikisinin önce gözleri, sonra kolları, daha sonra da dudaklarının birleşir.

Prenses, penceresinden Bukoleon heykelini seyrederken dadısı İren yanına gelerek onunla konuşur. Dadısı İren'in söylediği sözlerden Prenses Elenora, dadısının dün gece Battal ile ilgili olanları bilip bilmediği konusunda düşünür. Dadısının dün olanlardan haberi olması rağmen prensesin kendisinden soğuyacağını düşünerek bildiklerini üstü kapalı olarak Elenora'ya ima eder. Dadısı, Elenora'nın sabah Kınalıada'daki manastıra gitmesini istediğinde Elenora, dadısının bu isteği kabul eder.

Dadısı İren ile Elenora, sabah Kınalıada'da bulunan manastıra gittiklerinde önce Ayos Atanas adındaki papazla karşılaşırlar. Başrahiplik görevinde bulunan Surp Vartan'a İren, Elenora'yı tanıtarak Elenora'nın gerçek kimliğinin Surp Vartan tarafından açıklanmasını ister. Surp Vartan, Prenses Elenora'nın aslında Mişel Löbeg'in kızı olduğu gerçeğini Elenora'ya anlatır. Elenora, babasının İmparator Leon olmadığına sevindiğini söyledikten sonra Surp Vartan, Elenora'nın âşık olduğunu anlayarak bu adamın kim olduğunu sorar. Dadısı İren, Elenora'nın âşık olduğu kişinin Battal olduğunu söyleyerek Battal ile Elenora'nın evliliğinin Ortodoks kilisesinde nasıl karşılanacağını sorar. Surp Vartan bu soruya şu cevabı verir:

“- Ortodoks kilisesi, değil Muhammet'in dininde bulunanları, hatta Hristos'un dininde olan Katolikleri, Ariyenleri, Nasturîleri, Monofizistleri, Musevîleri, de kâfir sayar. Bu kilise o kadar dar bir çerçeve içine girmektedir ki, bizim gibi sonradan kiliseye girenler azalırsa, bir gün gelecek, Bizans'ta Ermeni ile Rum ve Türk ayrı ayrı Tanrı'ya tapıyormuş gibi birbirlerini kâfir sayacaklar ve ayrı kiliselerde ayrı papazlar işbirliği yapacaklar. Batı Romasında oturan papaz, Doğu Roması Bizans'ta oturan patriği kâfir sayacak. Hayır kızım! Semaların tek sahibi olan Cenabıhak bizim hiç birimize böyle bir hak vermedi. Kimsenin cennet, cehennem tellâllığı etmeye hakkı yoktur. Muhammet de İsa, Musa gibi Allah'ın peygamberidir. Müslümanlar da peygamberimizi peygamber tanıyorlar. Onların Tanrısı da bizim Tanrımız gibi semaların tek hükümdarı olan eşsiz Allah'tır. Kiliselerin birbirleriyle düşman olmasına aldırmayın. İnsanları insan olarak görünüz ve seviniz. Fakat!

- Fakat?

- Fakat Bizans karakteri Türk karakterine uymaz. Türk erkekleri sevdiklerinden bir şey almadan her şeyini verirler. Bizans erkekleri kadınlardan her şeyi alır da gene karşılık sevgilerini bile vermezler. Sırasında hamallık eder, taş kırar, gene karılarını kimseye avuç açtırmadan beslerler. Fakat Türk erkeği kıskançtır da... Eğer fettan kadınlarımız onları kendi fettanlıklarına, kahpeliklerine alıştırmaslarsa, bu birleşmeden çok kan akacaktır. Türkler henüz bizim gibi, nankörlüğe, bağlılığa, hainliğe alışamadılar.

Sonra Elenora'nın başını okşadı:

- Seviniz kızım! dedi. Bütün kalbinizle, bütün ruhunuzla seviniz! Dünyada sevmek ve sevilmek kadar, insanı mutluluğa kavuşturan hiç bir şey yoktur. Biz burada Allah'ı severek, semaların eşsiz sahibine bağlanarak mutlu günler yaşıyoruz. Siz de kalbinizin sahibini seçerek ona bağlanınız.

Erkekler de kadınların Allah'ıdır. Yalnız Bizans kadınları gibi birkaç erkeğe birden tapmaya kalkışmayınız! Cenabıhakkın birliğine iman etmeyerek birkaç Allah'a tapan putperestler gibi sonunuz çok korkunç olur (Kozanoğlu, 1976, s. 132-133).”

Prenses Elenora, Surp Vartan'ın bu söylediklerinden sonra sevinç gözyaşları içinde onun elini öper ve dadısı İren ile Kınalıada'dan ayrılırlar.

Kekeme Mihal, Anemas zindanlarında tutsak olan Ahmet Turanî'yi kurtarmak için Battal'ın yanına geldiğinde Elenora'dan bahseder. Mihal, Prenses Elenora'nın aslında İmparator Leon'un kızı olmadığını Battal'a söylediğinde Battal, bundan Elenora'nın haberi olup olmadığını sorar. Kekeme Mihal, Elenora'nın bu gerçeği bilmediğini; fakat artık öğrendiğini söyler.

Kekeme Mihal'in amcakızı İren Teyze, Mihal'in evine gittiğinde onun Bizans usulü bir baskına uğrayarak Kınalıada'ya gönderildiğini düşünür. İren Teyze, İmparator Leon'u yenebilecek tek kişinin Battal olduğunu düşünürken Elenora'yı görür ve başına gelenleri ona anlatır. Kadın, amcaoğlu Mihal'i kurtaracak tek kişinin Battal olduğunu Elenora'ya söylediğinde Elenora, ona Battal'ın sarayın mahzenlerinde tutsak olduğunu söyler. Bir prenses olan Elenora, sarayda istediği her yere girebilmektedir ve bundan yararlanarak İren Teyze ile beraber zindanlara giderek Battal ve Ahmet Turanî'yi kurtarır.

Battal, bir kadının yardımıyla zindandan kurtulduğu için Elenora'ya kırıncı sözler söyler. Bu duruma çok üzülen Elenora, Ahmet Turanî ve Battal'dan ayrıldıktan sonra gözyaşlarına boğularak İren Teyze'ye kırıncı sözlerin nedenini sorduğunda İren Teyze, ona Battal'ın bir Türk erkeği olduğunu söyleyerek Elenora'yı teskin eder.

Battal'ın Prenses Elenora tarafından kurtardığını öğrenen İmparator Leon, Elenora'nın odasına geldiğinde Elenora, ona artık kendisinin gerçek kimliğini bildiğini ve Battal'ı sevdiği için kurtardığını söyler. Bunun üzerine İmparator, Elenora'nın Damalis Kulesi'ne kapatılmasının emrini verir. İmparator Leon'un verdiği bu emir Elenora'yı kurtaracağını bildiği Battal'a hazırlanmış olan bir tuzaktır. İmparator Leon, Prenses Elenora'dan Damalis Kulesi'nin hikâyesini okumasını söyledikten sonra Kara Yorgi'ye Elenora'nın kuleye kapatılması emrini verir.

Elenora, bir kayıkla kırk muhafızın beklediği Kız Kulesi'ne götürüldüğünde Kocabaş Yasef tarafından karşılanır. Kocabaş Yasef alaycı tutumuyla Elenora'ya yardım etmek istese de Elenora, onun yardımını geri çevirerek kıyıya çıkar. Elenora, Kocabaş Yasef'e Battal'ın kendisini kurtaracağını sinyalini verirken Battal'a oldukça güvenmektedir. Elenora, Kocabaş Yasef'ten Kız Kulesi'nin hikâyesini öğrendikten sonra, Battal'a işaret vermek istediğinde

Kocabaş Yasef, Elenora'nın kendilerinin taraflarında olduğunu söyleyerek kıyıdaki kayıkların Hirisokeras'a çekildiğini söyler. Elenora, dinlediği hikâyedeki erkeğin buraya nasıl geldiğini sorduğunda Kocabaş Yasef'ten o erkeğin yüzerek buraya geldiğini öğrendikten sonra ona Battal'ın da buraya yüzerek geleceğini ve boynunda tılsımı olduğu için ona ok ve bıçak işlemediğini söyleyerek Kocabaş Yasef'i korkutur. Ateşi yakarak, işareti duyururlar.

Battal, Kekeme Mihal'in evine gelen İren Teyze'den Elenora'nın Kız Kulesi'ne kapatıldığını öğrendiğinde Elenora'yı akşam kurtaracağını söyler. Ahmet Turanî ile Battal, Kız Kulesi'nin karşısına geldiklerinde Elenora'nın kuleden verdiği işareti gördüklerinde bu işaretin anlamını kilise bulunan bir ateş kitabına bakarak çözerler. Çözdükleri işareten “Kuledeyim, beni kurtarınız Elenora (Kozanoğlu, 1976, s. 178)...” cümlesi çıkar. Cümleyi okuduktan sonra Ahmet Turanî, Battal'a bunun bir tuzak olduğunu söylese de İmparator Leon'u öldürdüğünde onun adamlarının da Elenora'yı öldüreceğini düşünen Battal Elenora'yı kurtaracağını söyler. Elenora, işareti verdikten sonra Kocabaş Yasef ile Battal'ın Malatya'da gösterdiği pehlivanlıklardan bahsederler. Elenora, Battal'ın gelip kendisini kuleden kurtaracağını düşünmektedir; hatta buna emindir. Elenora, Kocabaş Yasef'i ve muhafızları küçümseyici bir tavır takınır.

Battal'ın suların üstünden yürüyerek gelmesi haberi karşısında orada bulunan muhafızlar ve Kocabaş Yasef korkuya kapılırlar. Kocabaş Yasef ve muhafızlar Battal'ın tılsımı olduğuna inandıklarından dolayı onu yakalamak için herhangi bir hamle yapmazlar. Elenora, yukarıdaki mazgallardan olanları dinlemekteyken Battal, kendisinden korkan bu adamlardan kayığı denize indirmelerini söyleyerek Elenora'nın gelmek isteyip istemediğini sorduğunda prenses geleceğini söyleyerek mazgallardan uçarak aşağı iner. Elenora, aşağı indiğinde Battal ile bakışırlar. Battal, İstanbul'a gideceklerini orada görülecek ufak bir hesabı olduğunu söylediğinde Elenora, ondan kendi bildiği yoldan gidilmesini ister. Elenora, Battal'ın İmparator Leon'u yenmesinden sonra imparatorluk nişanesi olan kırmızı hırkayı giymesini istemez ve Battal, Elenora'nın bu isteğini kabul eder. Battal, Elenora ve yanına aldığı dört kişiyle kayığa binerek yola çıktıklarında Elenora, Kocabaş Yasef'i kayığın arkasından “Seni arkadan vuracaklar Battal.” sözlerini duyarak umutsuzluğa kapılır.

Elenora'yı kuleden kurtardıktan sonra kayığı Argiropolis ile Gonella arasındaki limana çıkardıklarında Ahmet Turanî, yaralı halde olmasına rağmen Battal'a Elenora'yı kuleden kaçırıp kaçırmadığını sorar. Battal, Elenora'yı kaçırdığını Ahmet Turanî'ye söyledikten sonra Ahmet Turanî'ye yardım etmesi için kayıktaki dört kişiyi ve Elenora'yı çağırır. Ahmet

Turanî su istediğinde Elenora, ona su getirir. Ahmet Turanî'nin yaralarını temizleyip sararlar. Ahmet Turanî ayağa kalkarak Elenora'ya burada adamlarla beklemesini söyleyerek Battal'la öğlen geleceklerini söyler. Elenora, Battal'a yardım etmesi için Meryem Ana'ya dua eder; fakat Kocabaş Yasef'in "Seni arkadan vuracaklar Battal." sözleri hâlâ kulaklarındadır.

İmparator Leon, Kekeme Mihal'i idam etmek için hazırlıklarını yaparken odaya giren Kara Yorgi'ye Kız Kulesi'nden haber sorar. Kuleden işaret verildiğini, Elenora tarafından kurtarılan Battal ve Ahmet Turanî'den bir iz olmadığını öğrendiğinde İmparator Leon, Battal'ın Elenora'yı kurtarmadan gelmeyeceğini söyler.

İmparator Leon'u öldürüp yerine Kekeme Mihal'i imparator yaptıktan sonra Battal ve Elenora birbirlerine sarılırlar. Elenora, Kocabaş Yasef'in söylediği "Seni arkadan vuracaklar Battal." sözlerinden dolayı çok korktuğunu söyler. Bundan sonra Battal ile Elenora arasında geçen konuşma şöyledir:

“- Uğursuz herifin sözlerine kandım. Seni arkadan vuracaklar, diye korktum.

- Vurdular...

- Nasıl? Fakat yaran belli değil?

- Yaram içimde, Elenora, sen, Ahmet Turanî, Mişel Löbeg, hepiniz vurdunuz. Siz bilmeyerek, Kekeme Mihal bilerek... Vuruldum...

- ?..

- Evet, bir arkadaş gibi sevdiklerim Ahmet Turanî, Kekeme Mihal, Mişel Löbeg bu ayaklanmayı ben başardığım halde, imparatorluğu bana çok gördüler.

- Fakat sen istemiyordun. Sen istememiştin.

- Olsun, bana zorla kabul ettirebilirlerdi. Böyle yarım ağızla «Beğenirsen al!» denilen yere tek başıma nasıl çıkardım? Sen bu işi başarırısın yap!.. demiş olsalardı. Başa geçer ve başarırdım. Benim arkadaşlarım ve beni sevenlerin başaramayacağım iş mi var ki? Fakat onlar bana bu yeri de çok gördüler. Bir de böyle bir sarayın başına pazımın zoruyla geçmek de istemedim... Halk beni istesin... Bana en yakın olanlar ummadığım bir yerimden beni böylece vurdular.

- Fakat çok üzüntülü değilsin? Gözlerinde bir keder değil, tatlı bir ışık var...

- Evet. Hayatta, küçük yaştan beri, bir gün babam gibi beni de arkamdan vuracaklarını beklediğim için, yaralı olmama rağmen, boş bulunmuş ve yıkılmış değilim. İnsan ne kadar zorlu olursa olsun, gelmesini umduğu acılara dayanabiliyor... Ben kendimden başka kimseye güvenemedim. Ne ana, ne baba, ne kardeş, ne de arkadaş, kimsenin acıyarak bana bir şey vermesini, hatta sevgilerini bile kabul etmedim. Ben önce sevdim, nem var, nem yoksa verdim, ondan sonra sevidimse sevildim ve aldım. Ne verdiklerimden pişman, ne de aldıklarına karşı nankörüm. Hem ben...

Battal sustu.

Elenora, güzel mavi gözlerini onun kara gözlerine dikti.

- Hem sen?..

- Hem ben. Belki imparator olmakla halkın ve senin sevginizi de kaybedecektim. Benim için en büyük taht, şeyhimin söylediği gibi, saraylarda değil, gönüllerde kurulan tahttır. Bana gönüllerde sultan olmak nasipmiş. Belki böylece saraylarda zalim olmaktan, insanların benden öğrenen tiksintili bakışlarıyla karşılaşmaktan kurtuluyorum (Kozanoğlu, 1976, s. 192).”

Vasilisia İren'in Kızı

B eserinde Kekeme Mihal, Vasilisia İren'in kızına âşıktır.

Bu durumu Elenora'ya gerçekleri anlatan Surp Vartan, “Kekeme Mihal, dilinin durumuna, boyunun cüceliğine bakmadan, Vasilisia İren'in kızına âşıktı (Kozanoğlu, 1976, s. 130).” diyerek ifade eder.

Güzel Bir Kız

B eserinde Ahmet Turanî, Müslüman olmayı kabul etmeden önce Todori adında bir Bizans askerleridir. Cafer (Battal), babasını öldüren Mihal kardeşleri öldürerek babasının öcünü ve yerini aldıktan sonra Bizans imparatoru Malatya'ya Cafer'i yakalamak için sefer düzenler. Bizans askerlerinin arasında Şövalye Todori de bulunmaktadır. Todori ile Cafer, savaş meydanında er dilenince karşı karşıya gelirler ve Todori, Cafer'le olan cengi esnasında genç yaştaki Cafer'in kendisinden kuvvetli olduğunu anlar. İki saatlerce dövüştükten sonra gecenin olması ve yorulmaları nedeniyle dövüşe ara vermeyi uygun görerek kendi saflarına giderler.

Cafer, Bizans ordugâhına giderek Kayser'in oğlunun ve Todori'nin kendisi hakkında ne konuştuklarını öğrenmek isteyerek yola çıkar. Kayser'in oğlunun yanında bulunan Todori, daha sonra dışarı çıkar ve ordugâhtan ayrılarak bir manastıra gelir. Cafer, manastırdaki odanın kapı deliğinden baktığında Şövalye Todori için İstanbul'dan gelen çok güzel bir kız Todori'nin kucağında otururken görür. B eserinde bu kız ile Todori arasında geçen konuşmalar şu şekildedir:

“Çok güzel bir kız Şövalyenin kucağına oturmuş bir yandan şarap kupasını ağzına dayıyor, bir yandan da çıplak ve düzgün bacaklarını sallayarak yüzünün rasgele yerinden öpüyordu.

- Geç kaldın Todori. Geç kaldın. Ben senin için ta İstanbul'dan buralara kadar geldim. Sen gene geç kaldın, diyordu. Manastırın Başkeşişi olan moruğu da ne kadar zorlukla kandırdım.

Şövalye elindeki iri bir kuzu budunu dişlerken:

- Ah! Ciğerimin köşesi, hep aklımdasın. Fakat ne yapayım. Kayser'in oğulları şarap içirmeden bırakmadılar.

Sonra kızın elinden kupayı aldı.

- Beni bugün az kalsın yenecek olan delikanlının şerefine, dedi.

Kız, gözlerini şaşkınlık içinde açıp onun boynuna sarıldı:

- Ne dedin? Ne dedin?

- Beni bugün az kalsın öldürecek olan delikanlının şerefine dedim. Neye şaştın? Olmayacak bir şey mi söyledim yoksa? Fakat gerçek olan bu. Sen beni güzel, kuvvetli ve usta bir pehlivan sayarsın değil mi? Fakat gel de yarın sabah benimle vuruşacak olan genci bir gör. Josef kadar güzel, esmer, kartal gibi keskin bakışlı, yanağında iri bir ben var, sesi o kadar heybetli ki bir kere bağırırsa gökten kuşlar sapır sapır yere dökülür (s. 54-55).”

Kız, önce kahkahalar atarak Todorî'nin kendisiyle alay ettiğini düşünse de Todorî'nin dövüş sırasında avcuna aldığı yarayı görerek ikna olur ve Todorî'nin dövüştüğü bu delikanlıyı görmek istediğini Todorî'ye söyler. Todorî, kızın bu isteğini yerine getirmek için sağ kolunu kesebileceğini; fakat o delikanlının nerede olduğunu bilmediğini söylediğinde bu konuşmaları duyan Cafer, Todorî ile arkadaş olabileceğini düşünerek odaya girer. Cafer'in aniden odaya girmesi üzerine korkarak çığlık atan kız çığlık atarak odanın bir köşesine kaçar.

Cafer ile Todorî'nin arasında geçen konuşmalardan onların dövüşeceğini anlayan kız, kavgayı görmemek için gözlerini kapatır. Cafer, kızın korktuğunu anladığında Todorî'ye güreş yapmayı teklif eder ve Todorî, bu teklifi kabul eder.

Yapılan güreşi kaybeden Todorî, Cafer ile arkadaş olduktan sonra ona şarap kupasını uzattır; ama Cafer şarabı kabul etmez. Todorî bunun üzerine yemek yemesini teklif eder ve Cafer, bu teklifi kabul edince kız, koşarak yağlı kuzu budu getirir.

Todorî, Cafer'e lakap bulunmasını söylediğinde kız, atılarak önce “öküz boğan” daha sonra ise “aslan parçalayan” lakaplarını söylese de Todorî ve Cafer tarafından bunlar kabul edilmez.

Todorî, kızın lakap bulmasına kızarak şunları söyler:

“- Bu ne yakınlık sultanım! dedi. Ne çabuk ahabap oldunuz? Fakat ne de olsa Rum kızısın, iki erkeği bir arada görür de hiç tek durabilir misin? Fakat gene beceremedin. Ben her ne kadar aslansam da henüz parçalanmak şerefine kavuşmuş değilim (Kozanoğlu, 1976, s. 57).”

Kız, Todorî'nin söylediği bu sözlerinden sonra utanıp kızarır; fakat bu söylenenler kızın Cafer'e yakınlaşmasının önüne geçemez. Bu durum B eserinde şöyle geçmektedir:

“Güzel kızın kısmî renkli yanakları, eylül şeftalisi gibi kıpkırmızı oldu. Utanmıştı. Fakat bu utanması, fıkırdarak daha beş dakika önce adını bile bilmediği Cafer'e yaklaşmasının önüne geçemedi.

Kirpiklerinin arasından yukarıya doğru kayan baygın gözleriyle Cafer'in çatık kaşlı gözlerini aradı. Onu bu tek silâhıyla avlamak, kimselerin yenemediği bu kuvvetli genç erkeği yenmek istiyordu (s. 57)“

Todori, sinirlenerek Cafer'in adsız kalacağını söylediğinde Cafer, kadınların taktığı isimleri taşımak istemediğini dile getirir. Bunu duyarak kakhaha atan Todori, Cafer ve kızın arasında şu konuşma geçer:

“– Oh! Hristos hakkı için çok gülünç. Bir Bizanslı dilber kırıttıyor, bir dağlı erkek onun kendisine içirmek istediği ask şarabını eliyle itiyor. Güzel kızlara dayanabildiğine göre genç kahramanım senden asıl şimdi korktum. Sana benim bulacağım ad da küçük gelecek. Şarap içmiyorsun. Kadın sevmiyorsun.

Cafer güldü:

- Bana başkasından ödünç alınan silâhlar kâr etmez. Pirinkipisis daha önce kalbini size vermişti. Sizden almaya bile lüzum görmeden dönüp bana uzattığı dostluk şerbetini içemezdim. Ben suyum bile dağ başında yalnız kendi bildiğim kaynaktan tek başıma içerim. Yalnız benim olan bu kaynaktan başka her su bir ırmak bile olsa, benim için bu değersizdir.

Todori güzel kıza yan gözle baktı:

- Çok yazık oldu güzelim, dedi. Böyle aşk inceliklerini bilmeyen kaba yaradılışlı gençler ikimizi birden çekip çevirmenizi istemeyerek zekâ ve fattanlığınızın ortaya konulmasına engel oluyorlar. Halbuki o toy gençliği, ben bilgili olgunluğumla birleşir, iki koldan seni ne kadar mutlu edebilirdik?

Rum kıızı kakhahalarla güldü:

- Sen kıskançlıktan verdiğim isimleri beğenmedin. O da kendine güvenemediğinden bana sokulamadı. O değil, ben onu istemedim (Kozanoğlu, 1976, s. 58).”

Manastırın pederi odaya girdiğinde Cafer, pederi sedirin üstüne oturtarak onun elini öper. Todori, pederin elini öptükten sonra kekeleyerek kıızı görmek için manastıra geldiğini söyledikten sonra mekânı kirlettiği için pederden özür diler. Pederin bu özür karşısında Todori'ye gerek mekân gerek kadınlar konusunda söyledikleri dikkat çekicidir:

“- Haydi canım, o kadar uzatma! Manastırımıza Tanrı'ya tapmak için gelmeye vakit bulamayanlar, güzellere tapmak için olsun gelmiş oluyorlar... Kadın da eğer bayağılaşmaz, şeytanlık etmeye kalkışmazsa Allah'a en yakın bir yaratıktır... Manastırımıza gelenler ister semalardaki, ister yerdeki Allahlar için gelmiş olsunlar, kazanacakları sevap birdir.

...

- Kadınlar ne kadar tok olsalar gene aç kedilere benzerler, dedi. İçinde daha iyi yemek pişen mutfağın kokusunu hemen alırlar. Senin için dağlar, tepeler aşan Sayın Pirinkipisis Cafer'i görünce senden değerli olduğunu yaradılışı icabı bir bakışta sezdi. Hemen o yana sarktı (Kozanoğlu, 1976, s. 59).”

Hero

B eserinde Elenora, Kız Kulesi'ne kapatıldığında Kocabaş Yasef adlı kişi ona Hero adlı kadınla Leandr adlı erkeğin aşk hikâyeleri anlatılır.

Bu hikâyeye göre Hero ve Leandr birbirlerini panayırda görerek âşık olurlar. Hero, rahibe olduğundan dolayı günah işlememek için kendisini kuleye kapatır. İki gencin aralarındaki aşk devam ettiği için Hero, her gece kulenin tepesinden sevgilisine ateşle işaret vererek onu kuleye çağırır. Bir gece Hero, Leandr'a işaret verdiğinde fırtına kopar ve sevgilisi ateş söndüğü için yolunu bulamayarak denizde boğulur. Sabah olduğunda sevdiği adamın cesedini kulenin sahillerinde gören Hero, çıldırarak kendisini kulenin tepesinden kayalıklara atarak canına kıyar.

Âşık Olarak Kadın Tipi

Müslüman olmayan âşık kadın tipindeki kadınlar, erkek kahramanlara genellikle ilk görüşte âşık olmaktadır. Bu kategoride yer alan kadın tipleri, âşık oldukları erkeği başlarına gelebilecek kötü olaylardan korumaya çalışmaktadırlar; âşık olunan erkek kahraman zor bir duruma düştüğünde onları bu zor durumdan kurtarmaya çalışmaktadırlar.

Eleonora/Elenora

B eserinde Hipodrom'da at yarışlarının olduğu gün Elenora usule uymamasına rağmen imparatorun sağında oturmaktadır. Yarışlarda yer alacak olan Kara Yorgi Elenora'yı selamladıktan sonra kendisi için ondan dua etmesini ister. Yarışın başlayacağı sırada hizmetinde bulunan ağalardan biri tarafından Elenora'ya bir kâğıt getirilir. Elenora, bu kâğıtta yazılanları okuduktan sonra imparatora bir şey söyleyecek gibi olmasına rağmen daha sonra Kekeme Mihal'in arabasına gözlerini dikerek bakarken elindeki kâğıdı avcunda buruşturur. Yarış esnasında Battal'ın sürdüğü at arabası Yorgi'nin arabasını geçince Elenora, tekrar elinde buruşturmuş olduğu kâğıda bakarak imparatora bu sürücünün kim olduğunu sorar. İmparator'dan Kekeme Mihal'in arabasını olduğunu öğrendikten sonra Mihal'e mavileri -yani Mihal'in arabasının rengi- tuttuğunu söyler. Battal yarışı kazandıktan sonra Elenora, elindeki kâğıdı açarak tekrar bakar. Bu kâğıtta "Sayın Pirinkipisis... Kıryos Mihal'in arabasını kullanan adam ünlü Tük pehlivanı, Battal Cafer'dir (Kozanoğlu, 1976, s. 96)." yazmaktadır. Elenora, bu kâğıdın nereden ve niçin geldiğini bilmemektedir.

Kara Yorgi, Battal'ın sarılı olan yüzünü yarış esnasında gördüğü için Mihal'in araba sürücüsünün Battal olduğunu söylediğinde Elenora, korku dolu gözlerle arabacıya bakar. Arabacının sarılı olan yüzü açıldığında ise karşısındaki kişinin Battal olmadığını görerek derin bir nefes alır.

Kocabaş Yasef, yarıştan sonra Kekeme Mihal'i takip eder ve Ahmet Turanî'yle konuşmalarını duyar. Bu konuşmada “Mişel Löbeg” parolasını öğrenen Kocabaş Yasef, parolayı bir dilenciye söyleyerek bir mağaraya gittiğinde Battal ve Ahmet Turanî arasında geçen konuşmaları efendisi Kara Yorgi'ye anlatır. Bu konuşmalarda Ahmet Turanî'nin Battal'a Elenora'nın onu sevdiğini, kıza yarış anında araba sürücüsünün Battal olduğunu bildirdiğini ve kızın sevgisinden dolayı imparator olan babası Leon'a bir şey söylemediğini söyler.

Elenora, Battal ile buluşmak için randevu heykelinin yanına geldiğinde boru sesi duyduğu için saklanır. Bu buluşmadan haberi olan Kara Yorgi tarafından baskın düzenlenmiş ve Battal yakalanmak istenmiştir. Elenora, Battal'ın yakalandığını duyunca ağlamak isteyerek ellerini yüzüne götürür.

Elenora ve dadısı İren, Surp Vartan adlı rahibin yanına gittiklerinde İren, Surp Vartan'a Elenora'nın âşık olduğu kişinin Battal olduğunu söyleyerek Battal ile Elenora'nın evliliğinin Ortodoks kilisesinde nasıl karşılanacağını sorar. Surp Vartan bu soruya şu cevabı verir:

“- Ortodoks kilisesi, değil Muhammet'in dininde bulunanları, hatta Hristos'un dininde olan Katolikleri, Ariyenleri, Nasturîleri, Monofizistleri, Musevîleri, de kâfir sayar. Bu kilise o kadar dar bir çerçeve içine girmektedir ki, bizim gibi sonradan kiliseye girenler azalırsa, bir gün gelecek, Bizans'ta Ermeni ile Rum ve Türk ayrı ayrı Tanrı'ya tapıyormuş gibi birbirlerini kâfir sayacaklar ve ayrı kiliselerde ayrı papazlar işbirliği yapacaklar. Batı Romasında oturan papaz, Doğu Roması Bizans'ta oturan patriği kâfir sayacak. Hayır kızım! Semaların tek sahibi olan Cenabıhak bizim hiç birimize böyle bir hak vermedi. Kimsenin cennet, cehennem tellâllığı etmeye hakkı yoktur. Muhammet de İsa, Musa gibi Allah'ın peygamberidir. Müslümanlar da peygamberimizi peygamber tanıyorlar. Onların Tanrısı da bizim Tanrımız gibi semaların tek hükümdarı olan eşsiz Allah'tır. Kiliselerin birbirleriyle düşman olmasına aldırmayın. İnsanları insan olarak görünüz ve seviniz. Fakat!

- Fakat?

- Fakat Bizans karakteri Türk karakterine uymaz. Türk erkekleri sevdiklerinden bir şey almadan her şeyini verirler. Bizans erkekleri kadınlardan her şeyi alır da gene karşılık sevgilerini bile vermezler. Sırasında hamallık eder, taş kırar, gene karılarını kimseye avuç açtırmadan beslerler. Fakat Türk erkeği kıskançtır da... Eğer fettan kadınlarımız onları kendi fettanlıklarına, kahpeliklerine alıştırmazlarsa, bu birleşmeden çok kan akacaktır. Türkler henüz bizim gibi, nankörlüğe, bağlılığa, hainliğe alışmadılar.

Sonra Elenora'nın başını okşadı:

- Seviniz kızım! dedi. Bütün kalbinizle, bütün ruhunuzla seviniz! Dünyada sevmek ve sevilme kadar, insanı mutluluğa kavuşturan hiç bir şey yoktur. Biz burada Allah'ı severek, semaların eşsiz sahibine bağlanarak mutlu günler yaşıyoruz. Siz de kalbinizin sahibini seçerek ona bağlanınız. Erkekler de kadınların Allah'ıdır. Yalnız Bizans kadınları gibi birkaç erkeğe birden tapmaya kalkışmayınız! Cenabıhakkın birliğine iman etmeyerek birkaç Allah'a tapan putperestler gibi sonunuz çok korkunç olur (Kozanoğlu, 1976, s. 132-133).”

Prenses Elenora, Surp Vartan'ın bu söylediklerinden sonra sevinç gözyaşları içinde onun elini öper ve dadısı İren ile Kınalıada'dan ayrılırlar.

Elenora, İren Teyze ile sarayın mahzenlerinde tutsak olan Battal ve Ahmet Turanî'yi kurtarır. Elenora, hapsedildiği kuleden Battal'a işaret verdikten sonra Kocabaş Yasef ile Battal'ın Malatya'da gösterdiği pehlivanlıklardan bahsederler. Elenora, Battal'ın gelip kendisini kuleden kurtaracağını düşünmektedir; hatta buna emindir. Elenora, Kocabaş Yasef'i ve muhafızları küçümseyici bir tavır takınır.

Alp Kadın Tipi

Battal Gazi Destanı ve yaratmaları incelendiğinde “Müslüman Olmayan Kadın Tipleri” kategorisinde “Alp Kadın Tipi”ne rastlanılmamıştır.

Esir Kadın Tipi

A₁ ve A₂ metinlerinde Müslüman olmayan esir kadın tipinde bir kadın tespit edilmiştir. Battal Gazi tarafından kaçırılan kadın, halifeye hediye edilmiştir.

B'de yer alan esir kadın tipinde bir kadın tespit edilen kadın Battal Gazi'nin sevdiği kadındır. Bu kadın, Battal Gazi'nin düşmanları tarafından kaçırılarak bir kuleye hapsedildikten sonra Battal Gazi tarafından kurtarılmıştır.

Hümayu Dil-Efruz/Hümayun Banu

A₁ metninde Arakil Kayser'in küçük kızı A₂ metninde ise ortanca kızı olan Hümayun Banu, Fagfur Şah'ın oğlu Hüsrev ile sözlüdür. Hümayun, sözlüsüne adam göndererek babasını öldüren ve kız kardeşini alan Battal'ın korkusundan uyuyamadığını ve gelip kendisini almasını bildirir. Bunun üzerine Fagfur Şah'ın oğlu Hüsrev Çini gelerek Hümayun'u alıp götürür.

Hümayun, yolda Battal ile karşılaşınca korkarak Hüsrev’e Battal’ı gördüğünü söyler. Battal, Hüsrev’i bir darbe ile yere yıkınca Hüsrev’in askerleri oradan kaçarlar ve Battal, Hüsrev’i bağlayarak kızın yanına geldiğinde kız ile arasında şu konuşmalar geçer:

“-Ya Seyit! Hani bizimle anlaşman vardı? Artık bizi incitmeyecektin? Niçin bırakmazsın ki yoluma gideyim? dedi.

Seyyit:

-Biz kurduz, siz koyunsunuz. Kurt koyundan istediğini kesmez ve kişi kendi nimetini kimseye yedirmez, dedi.

Kız:

-Gel, şimdi beni bu yana ver, her ne dilersen al, dedi.

Seyyit:

-Hele, sen kimsin? Bana bildir, dedi.

Kız:

-Ben Kayser’in kızıyım. Adım Hümayun’dur. Bağladığın o yiğit Fagfur Şah’ın oğludur, dedi.

Seyyit:

-Siz benim avımsınız, ben sizi bırakmam, dedi (Köksal, 2014, s. 181-182).”

“... Kız eyitdi: “Ya Battal! Kanı senin bizimle kavlin? Bizi artık incitmeyecektin. Hod beni komaz mısın ki yoluma gidem.” dedi. Seyyid hazret eyitdi: “Biz kurduz, siz koyunsuz. Hiç kurd koyundan tama’ını keser mi ve er olan kişi kendi lokmasını terk ider mi?” dedi. Kız eyitdi: “Gel imdi girü beni bana sat! Her ne denlü mal dilersen sana vireyim.” dedi. Seyyid eyitdi: “Hele bari sen kimsin kim bana söyle!” dedi. Kız eyitdi: “Ben kayserin kızı Hümayu Dil-Efruz’ım. Ol yigit kim bağladın, Fagfur-ı Çinin oğlu Hüsrev’dir.” dedi. Seyyid hazret eyitdi: “İmdi siz benim evimsin, ben sizi komazam (Demir & Erdem, 2006, s. 191).”

Hümayun ve Battal Gazi’nin arasında geçen bu konuşmalardan sonra Battal Gazi, mallarla birlikte Hümayun’u ve Hüsrev’i de alarak yola koyulur.

Yolda giderlerken Battal’ın dağlarda bulunan yemişleri yemesinin sonucu olarak aklının başından gittiğini gören Hümayun, Hüsrev’in bağlarını çözerek onu kurtarır. Hüsrev, Battal’ı öldürmek istediğinde ise Hümayun, ona engel olur. Battal’ı bir ağaca bağlayarak atını ve giysilerini alarak oradan uzaklaşırlar.

Battal, asıldığı ağaçtan kurtulduktan sonra Hümayun ve Hüsrev’i pınar başında yemek yerlerken bulur. Hümayun, ah ederek Battal’ın geldiğini söylemesi üzerine Hüsrev, Battal Gazi’nin üzerine yürüyerek kılıç çekse de Battal onu tekrar yener ve Hüsrev’in elini bağlayarak Malatya’ya doğru yola çıkar.

Battal Gazi, Malatya'ya geldiğinde Abdulvahap'ın konağında oturmakta olan yârenlerin Hümayun'u görerek kızı Battal'dan istemelerine üzerine Battal Gazi, arada fitne çıkacağını anlayarak kızı halifeye hediye edeceğini söyler ve Hümayun'u halifeye gönderir.

Savaşlarda esir edilen kadınların bilhassa saraylarda hizmetçi, cariyeye olarak kullanılması, alınıp satılması Oğuz grubu Türk kahramanlık destanlarında da yer almıştır. Çoğu zaman beylerin, hanların hediye veya ödül aracı olarak da birbirlerine verdiği bu kadınlar kısırlaştırılır (Güneş, 2009, s. 288).

Kayser, kız kardeşi Hümayun'a olanları duyunca çok üzülür ve Battal'a kız kardeşi Hümayun'u geri göndermesini istediği yazılı olan bir mektup gönderir.

Battal Gazi, bu mektubu okuduktan sonra Kayser'e cevap olarak Kayser'in atalarının başına gelenleri hatırlattıktan sonra kızı halifeye gönderdiğini yazan bir mektup gönderir. Kayser, beyleriyle kız kardeşi Hümayun'u kurtarmak için Malatya'ya saldırımları hakkında konuşurlarken Akabe adlı kadından Kayser'e kız kardeşinin halife katında olduğunu ve kendisinin kızı kaçırarak Kayser'e yollayacağını yazılı olduğu bir mektup gelir. Kayser, bu mektuptan sonra çok sevinir.

Halifenin ava gittiği bir gün Hümayun'u kaçıran Akabe, kızı hizmetlilerle beraber Kayser'in yanına gönderir. Kayser, Hümayun'un geldiğini haber alınca onu İstanbul'a gönderir.

Akabe, Hümayun'u kaçırdıktan sonra Battal'ın kızı çok sevdiğini ve halifeye verdiğine pişman olarak Abdulvahap'ı gönderip Hümayun'u kaçırdığı yalanını söyler. Bunları duyan halife sinirlenerek Emir Ömer'e Abdulvahap'ı yakalayarak kendisine göndermesini yazan bir mektup gönderir. Emir Ömer, mektubu aldıktan sonra Battal'a durumu anlatır ve Abdulvahap Gazi'yle beraber Battal, Bağdat'a doğru yola çıkarlar. Bağdat'a geldiklerinde hemen halifenin sarayına gelirler. Akabe, halifeyi kandırarak Abdulvahap'ın ellerinin bağlanmasını ve Battal'ın da içeriye alınmamasını söyler. Cellatların Abdulvahap'ın ellerinin bağlayacağını Battal'ın ise içeri alınmayacağını söylemesi üzerine Battal Gazi elini Abdulvahap Gazi'nin eline alarak içeri girer.

Battal, halifenin Hümayun'u kaçıran kişinin kendisi olduğunu söylemesi üzerine bu suçlamayı kabul etmeyerek Hümayun'u kendisinin kaçırmadığını söyleyip onu bulmak için halifeden kırk gün müsaade ister. Orada bulunan tüm büyüklerin ve halifenin Battal'ın bu isteğini uygun görmesi üzerine Battal Gazi yola çıkar ve Abdulvahap Gazi, zindana atılır.

Battal Gazi, yolda karşılaştığı Kayser'in casusundan Akabe'ye Hümayun için deniz içinde bir ev yapılarak kızın burada yaşadığı yazılı olan mektubu alarak okur. Mektubu okuduktan sonra Battal, casusun başka bir şey bilmediğini öğrenince onu öldürerek mektubu alır.

Marmara Denizi'nde bir kayalıklara inşa edilmiş olan Kız Kulesi'nin yapımıyla alakalı olarak birçok efsane bulunmaktadır; fakat destan metinlerinde bu kulenin yapımı Battal Gazi'ye dayandırılmıştır.

Battal Gazi, bir gün sabah vakti ise Kayser'e mektup götüren Akabe'nin casusunu ile karşılaşp Battal'ın kırk gün izin alarak Hümayun'u bulmak için gittiği ve kızı saklamaları gerektiği mektubu alır. Ayrıca bu mektubun içine Akabe, İncil'den altı ayet yazarak koymuştur ve bu ayetlerin kızın boynuna asılmasını istemiştir; çünkü bu ayetler ile kızın Battal'dan korunacağını yazmıştır. Mektubu okuyan Battal, Akabe'nin casusu Şamil'i öldürüp onun kılığına girer ve mektubu da alıp Kayser'in yanına gider.

Battal Gazi, Kayser'in huzuruna geldiğinde Akabe'nin yazdığı mektubu ona verir. Kayser, mektubu okuyunca gülererek Battal'ın kızı bulamayacağını söyler. Akabe'nin casusu Şamil sandığı Battal'ı Hümayun'un kaldığı yeri görmesi ve İncil ayetlerini kızın boynuna asması için bir hizmetliyle gemiye bindirerek Hümayun'un deniz içinde kalmakta olduğu köşke gönderir.

Battal Gazi, köşke geldiğinde yanında korumaları ve cariyeler olan Hümayun'un taht üzerinde başında tacıyla oturmakta olduğunu görür. Hizmetli, okuması için mektubu Hümayun'a sunduğunda kız mektubu alarak okur ve İncil ayetlerini öperek başına koyduktan sonra Akabe'yi sorar. Hümayun, mektubu getirdiği için Battal'a bin altın verir. Battal, kızın yalnız kaldığını anladığında hizmetliyi, cariyeleri ve korumaları öldürünce Hümayun'un dadısı Müslüman olur. Battal Gazi, Hümayun'u bağladıktan sonra pahalı eşyaları sandığa toplar. Battal Gazi, gece olduğunda Hümayun'un ağzına mendil tıkar ve sandıkları da alarak Hümayun'u gemiye bindirir. Kıyıya çıktıklarında hemen iki tane at bularak birine kendi diğerine ise Hümayun'u bindiren Battal Gazi, Malatya'ya doğru çıkar ve on iki gün sonra Malatya'ya gelirler.

Battal Gazi'ye verilen kırk günlük sürenin dolmasından dolayı asılacak olan Abdulvahap Gazi, Battal Gazi'nin Hümayun'u getirmiş olmasından sonra kurtulur. Battal Gazi, halifenin huzuruna geldiğinde Hümayun'u kaçıran kişinin Akabe olduğunu söyler. Akabe'nin Battal Gazi'nin söylediklerini yalanlamasından sonra Battal, Akabe'nin ve Kayser'in mektuplarını halifeye verir.

Halife, olanları daha iyi anlayabilmek için Hümayun’u perdenin arkasına getirterek onu İstanbul’a kimin kaçırdığını sorduğunda Hümayun, bu soruya cevap olarak Battal’ın kendisini kaçıracak İstanbul’a gönderdiği yalanını söyler.

Battal Gazi’nin, İncil’den beş ayet okuyarak yalan söylemesi durumunda okuduğu ayetlerin kızı tutmasını söylemesi üzerine Hümayun, Abdulvahap ve Battal’ın olanlardan haberlerinin olmadığını, kendisini İstanbul’a Akabe’nin gönderdiğini, Battal’ın gelerek hizmetçilerini öldürdüğünü, kendi dadısının Battal tarafından Müslüman edildiğini söyler.

Eleonora/Elenora

B eserinde İmparator Leon, Eleonora’nın Battal Gazi’yi zindandan kurtardığını öğrenince kızı kuleye kapatır. Eleonora, bu kuleden Battal tarafından kurtarılır.

Büyücü ve Düşman Olarak Kadın Tipi

Başkahramanın kötü bir olay gelmesinde etkin role sahiptirler. Bu kadınlardan bazılarının kılık değiştirme özellikleri bulunmaktadır. Tasvirleri oldukça çirkindir.

Karı Cazı/Guzende Cadı’nın Karısı

A₁ ve A₂ metinlerinde Battal Gazi, kaybolan iki oğullarıyla diğer beylerin kızlarını ve oğullarını ararken Musa ile deniz kenarında bir çeşmeye gelirler. Burada bir domuz sürüsü çobanının Battal’ı öldü sanarak ağıt yakması üzerine onunla konuşurlar. Domuz çobanı, kendisini Sadi oğlu İbrahim olarak tanıtır ve kırk tacirle bir gün pınar başına geldiklerini ve burada bir cazı kadınla karşılaştıklarını söyler. A₁ metninde İbrahim’in anlattıklarına göre bu cazı kadın kırk tacire büyü yaparak ellerini ayaklarını bağladıktan sonra İbrahim’in yârenlerini öldürmüştür. Kırk yıldır bu kadının elinde tutsak olan İbrahim, bu kadının Guzende Cazı’nın avradı olduğunu söyledikten sonra, iki oğlu olduğunu ve bunlardan Hilal isimli oğlunun Zürkarneyn türbesinde bulunduğunu söyler.

Cazı kadın, ansızın çıkıp geldiğinde İbrahim, ah ederek kadının geldiğini söyler. A₁ metninde kadın, çirkin bir şeytan kılıklı, çırılçıplak, memeleri asılmış, tuluma benzer olarak tasvir edilirken A₂ metninde çırılçıplak şeytan şekilli bir cadı olarak tasvir edilir.

Şaman övgülerinde “Erlik”in kızları, utanmak bilmeyen, çirkin ve ahlaksız olarak betimlenir. Onun dokuz kızı var ve bunlardan hiçbirinin de adı yoktur (Beydili, 2004, s. 200).

Zaman zaman, beyaz sakallı İhtiyar bir din adamı olarak düşünölen “Erlik”, Tuva-Kijlilerin görüşlerine göre de kadın görünümünde olup, uzun göğüsleri olan Al Anasına benzer bir varlıktır (Beydili, 2004, s. 201).

Cazı kadın, Battal Gazi’yi görünce onu tanıyarak gülmeye başlar ve eşini öldürerek oğullarını yetim bıraktığı için onu öldüreceğini söyler. Cazı kadın, efsun yaptığında bulutlar çıkarak ortalık karanlık olur. Battal Gazi, Hızır peygamberin duasını okuduğunda ise büyü bozulur. Bunun üzerine kadın, Battal’ın üzerine dağ gibi bir taş attığında Battal, yerinden sıçrayarak bu taştan kurtulur. Kadın, bir taş daha attığında Battal Gazi, Hızır peygamberin kendisine vermiş olduğu üç oktan birini kadına atar. Ok kadının gözünden girerek kafasından dışarı çıkınca kadın yere düşer; fakat kadının ayağa kalkmaya çalışır. Bu durumu gören Battal, Allah’ın adıyla diyerek kadına bir kılıç vurarak kadını öldürür.

Battal Gazi, cazı kadını öldürdükten sonra kadının oğullarından biri, annesini ve babasını öldürdüğü için Battal’ın iki oğlunu yediğini haykırır.

Rad Cazı’nın Kızı

A₁ ve A₂ metinlerinde Sindibad adlı şehrin beyi Kamerşah kızı Rad Cazı tarafından kaçırılmıştır ve Battal Gazi bu şehre geldiğinde Kamerşah ile görüşür. Kamerşah, kızı bulunursa Müslüman olacağını söyler ve Battal Gazi ile ava çıktıklarında bir kuş bahçesine gelirler.

Kamerşah, kızı Banu’nun burada kaçırıldığını Battal’a söyledikten sonra nakışlarla süslenmiş olan bir geyik gelir. Geyiği ortaya almalarına rağmen geyik silkinerek kaçınca Battal, geyiği yakalamak için peşinden gider; fakat bir türlü yakalayamaz. Akşam olduğunda geyik belirsiz olur ve Battal da bir çeşmede abdest alarak namaz kıldıktan sonra çok yorulduğu için bir pınarda girer. Pınardan çıkınca giysilerini bulamayınca üzülen Battal, uykusu geldiği için uyur.

Uyandığında atını ve silahını bulamayınca aşağı yukarı gezinerek birilerini arar; ama bulamaz. Battal’ın heybesinin içinde duaları gitmiştir ve elinde sadece pazıbent yaptığı Peygamber saçı kalmıştır. Battal, ağlayarak Allah’a dua eder ve Peygamber ve evliyalardan şefaât dileyince Hızır Peygamber gelir. Hızır Peygamber, Battal’a geyiğin Rad Cazı’nın kızı olduğunu ve Resul’ün saçından korktuğu için onu öldüremeyerek onun atını ve giysilerini alıp gittiğini söyler.

Yardımcı Olarak Kadın Tipi

Battal Gazi Destanı'nda bu grupta yer alan kadınlar Kayser'in kızları ve onların dadıları, yaşlı, fakir ve dul kadınlardır.

Hümayu Dil-Efruz/Hümayun Banu

A₁ ve A₂ metinlerinde Battal Gazi'ye Hümayun'un nerede olduğunu bulması için verilen kırk günlük sürenin son günü halifenin huzuruna getirilir. Battal Gazi, halifenin huzuruna geldiğinde Hümayun'u kaçıran kişinin Akabe olduğunu söyler. Akabe'nin Battal Gazi'nin söylediklerini yalanlamasından sonra Battal, Akabe'nin ve Kayser'in mektuplarını halifeye verir.

Halife, olanları daha iyi anlayabilmek için Hümayun'u perdenin arkasına getirterek onu İstanbul'a kimin kaçırdığını sorduğunda Hümayun, bu soruya cevap olarak Battal'ın kendisini kaçıracak İstanbul'a gönderdiği yalanını söyler.

Battal Gazi'nin, İncil'den beş ayet okuyarak yalan söylemesi durumunda okuduğu ayetlerin kızı tutmasını söylemesi üzerine Hümayun, Abdolvahap ve Battal'ın olanlardan haberlerinin olmadığını, kendisini İstanbul'a Akabe'nin gönderdiğini, Battal'ın gelerek hizmetçilerini öldürdüğünü, kendi dadısının Battal tarafından Müslüman edildiğini söyler. Bunları duyan Akabe'nin Hümayun'un Battal'dan korktuğu için bunları söylediğini söylemesinin ardından Battal Gazi, halifeden Akabe'nin evine bakmak ve onun kâfir olduğunu ispatlamak için izin ister.

Akabe'nin evinde yapılan aramada Battal Gazi, küçük bir manastır bulur ve Akabe'nin söylediklerinin yalan olduğu anlaşılır.

Gülendam'ın Dadısı

A₁ ve A₂ metinlerinde Taryun'un kızı Gülendam bir gün sarayın çatısından etrafı seyrederken zindanda bulunan Battal Gazi'nin Kuran okuyan sesini duyarak dadısına duyduğunu bu sesin kime ait olduğunu sorar. Sesin sahibinin Battal Gazi olduğunu öğrendiğinde dadısıyla beraber yiyecekler hazırlatarak zindana gider.

Yaşlı Kadın

A₁ ve A₂ metinlerinde Sünbat adlı bey, savaşta darbe alarak kaçıp kaleye saklandığında Battal Gazi, bu kaleye girmek için etrafı dolaşıp kaleye giden suyu takip ederek suyun hisara gittiğini öğrenir. Bir sarnıca girer ve bir merdivenden dışarı çıktığında yaşlı bir kadın suya gelir. Ağlamakta olan bu kadın Battal Gazi'yi görünce bayılır ve kendine geldiğinde Battal'ı ölen oğluna benzeterek bunca zamandır nerede olduğunu sorar. Battal Gazi, kadına sarılarak çok üşüdüğünü kendisini eve götürmesini ve yaşadığını kimseye söylememesini söylediğinde kadın onu evine götürür. Battal Gazi'yi yatırarak üstünü örter ve evin kapısını kilitler. Battal Gazi, uyandığında karnının aç olduğunu söylemesi üzerine kadın yumurta, pekmez ve üzüm getirerek Battal'ın karnını doyurur. Battal Gazi, daha sonra kadının oğlunun elbiselerini giyerek Sünbat'ın sarayına gider.

İren

B eserinde İren, Prenses Elenora'nın dadısı ve Kekeme Mihal'in teyzekızı ya da amcakızıdır. Mihal, Prenses Elenora'nın Kara Yorgi'yi sevmediğini İren'den öğrenmiş olup, Hipodrom'da Battal'ın kimliğini bilmeden bu konuyu Battal'a anlatır. Battal, Mihal'e bunu nereden bildiğini sorduğunda ise Mihal. "Benim sarayda adamlarım vardır. Prinkipisis'in dadısı benim teyze kızımıdır (Kozanoğlu, 1976, s. 83)." diyerek cevap verir.

Ahmet Turanî, Battal ile Elenora'yı buluşturmak için Battal'ın ağzından yazdığı kâğıdı İren ile gönderdiğini söyler. İren, mektubu Elenora'ya verdikten sonra Elenora'nın hâl ve hareketlerinden dolayı yanından ayrılmayarak sürekli sorduğu sorularını tekrarlar. Bunun üzerine Elenora, İren'i yalnız kalmak istediğini söyleyerek odadan çıkarır. İren, odadan dışarı çıktığında başka bir pencereden denize doğru bakar ve kıyıya doğru birçok kişinin inerek karanlık yerlere saklandıklarını ve ardından da iki kişinin kullandığı bir kayığın kıyıya geldiğini görür. Prensesin oda kapısı açıldığında ise Elenora'yı takip eden İren, prensesi karanlık yerlere saklanan kişiler hakkında uyarmak istese de prensesin kendisinden soğuyacağı düşünür. Bir borunun üç kez ötüşünün ardından kılıç ve insan sesleri duyan İren, sarayın kemerlerinden birinin arkasına saklanır.

Battal'ın saraya geldiği gecenin sabahında Elenora, Bukoleon heykeline bakarken dadısı İren ile konuşurlar. İren, Elenora ile Battal'ın gece buluştuklarını bilmesine rağmen bunu Elenora'ya anlatması durumunda Elenora'nın kendisinden soğuyacağını düşünerek

bildiklerini üstü kapalı olarak Elenora'ya ima ederek Elenora'dan kendisinden bir şey saklamamasını ister. Elenora bunun nedenini sorduğunda ise İren, Battal ile Elenora'nın aralarında olan her şeyden haberdar olduğunu söyledikten sonra Mihal'in teyzekızı olduğunu ve prensesine bağlı bir hizmetkâr olduğunu dile getirir. İren, tüm bunlar üzerine şaşırmış olan Elenora'ya sabah olduğunda Kınalıada'daki manastıra gitmesini rica eder ve İren'in bu isteği Elenora tarafından kabul edilir.

Kınalıada'ya gelen Prenses Elenora ve dadısı İren'i önce Ayos Atanas adlı rahip karşılar. Elenora ve İren, daha sonra manastırın başrahiplik görevindeki Surp Vartan ile görüşürler. İren, başrahipten Elenora'nın asıl kimliğinin açıklanmasını şu şekilde istemiştir:

“Eski imparator, yeni rahip geri geri çekilip gitti. O zaman Surp Vartan sol elini boşlukta dolaştırdı:

- Kim var orada? diye sordu.

İren, cevap verdi:

- Yardımınızı dilenen iki aklı kısa, saçı uzun kulunuz Surp Vartan.

- Benden ne istiyorsunuz?

-Ruhumuzun temizlenmesine yardım etmenizi.

Surp Vartan, acı acı güldü:

- Vaktiyle Komutan Vartan; Bizans ordularının başında iken savaşta, kaleleri yıkmakta, öldürmekte aranır, kendisinden para, kılıç yardımı istenirdi. Ve karşılık olarak da ev köpekleri gibi buyruklarını salar, dilenci duaları eder, başka hiç bir şey vermezlerdi. Şimdi Surp Vartan'dan ruh yardımı isteniliyor, karşılığını hemen burada kendi ruhumu temizleyerek peşin almış bulunuyorum. Bu durumun bana daha büyük bir mutluluk sağlıyor. İsminizi bana bağışlayın kızım.

- Benim ismim İren'dir. Size ihanet edenlerden birinin teyzesiyim. Surp Vartan, fakat yanımda sizce çok değerli biri var.

- Benim için insanların hiç bir değeri kalmadı. Böyle bir şey olamaz. Nankör insanların Allah nezdinde de hiçbir değeri yoktur. Değeri bırakıp dileğinizi bildirin.

- Yanımdaki küçük Elenora'dır.

- Tanıyamadım?!.

- Demin düşmanınızdan kovduğunuz İmparator Mihal'in imparatorluk günlerinde babası Mişel Löbeg'e yardım ettiniz, siz ve İmparator Mihal buraya kapatıldıktan sonra Leon İmparator olunca Mişel'in elinden karısını ve kızını aldı. Annesi Leon'un koynuna girmemek için kendisini öldürünce küçük Elenora şimdi sarayda Leon'un kızı imiş gibi yaşıyor. Kendisine yardım edip gerçekleri ve kim olduğunu öğretiniz (Kozanoğlu, 1976, s. 127-128).

...

İren, rica etti:

- Surp Vartan; Hiristos aşkına Leon'un kendi kızı gibi sarayda büyüttüğü küçük Elenoraya babasının kim olduğunu anlatınız. Gerçekleri açıklayınız (Kozanoğlu, 1976, s. 130)."

Başrahip Surp Vartan, Elenora'ya asıl kimliğini açıkladıktan sonra Elenora'nın âşık olduğunu anlayarak bu kişinin kim olduğunu sorar. İren, Surp Vartan ile arasında geçen sohbette Elenora'nın âşık olduğu kişinin pek çok görevde bulunduğu söyledikten sonra bu kişinin adının Cafer, lakabının ise Battal olduğunu söyler. Daha sonra İren, Müslüman olan Battal ile Ortodoks olan Elenora'nın birlikteliklerinin kilise tarafından nasıl karşılanacağını başrahiplik görevinde bulunan Surp Vartan'a sorar.

İren, isim olarak "özgür, hür" anlamına gelmektedir. Dadı İren, Elenora'nın Surp Vartan ile görüşmesini sağlayarak Elenora'nın asıl kimliğini öğrenmesine yardımcı bulunmuştur. Surp Vartan'a Müslüman bir erkekle Ortodoks bir kadının evlenmesinin kilisede nasıl karşılanacağını da soran İren, Surp Vartan'ın vermiş olduğu cevapla Elenora'yı özgürlüğüne kavuşturmuş olabilir.

İren Teyze

B eserinde Kekeme Mihal'in amcasının kızı olan İren Teyze, "Yaşlı teyzenin beli bükülmüş, artık üzerinde yarı şeffaf bir deri varmış gibi, buruşan gözbebeklerini bir de kırmızı kan lekeleri kaplamıştı (Kozanoğlu, 1976, s. 154)." şeklinde tasvir edilir.

Amcasının oğlu Mihal'in evine gittiğinde onun Bizans usulünce baskına uğradığını anlayan İren Teyze, amcaoğlunun gözlerinin oyularak Kınalıada'daki manastıra gönderildiğini düşünür. İmparator Leon'u alt edebilecek tek kişinin Battal olduğunu düşünürken Prenses Elenora'yı gören İren Teyze, Elenora'nın yardımıyla Battal'ı ayaklandırmayı düşünür. İren Teyze, yaşadıklarını ve düşündüklerini Elenora'ya anlatması şu şekilde anlatır:

"– Sayın Pirinkipisis, diye haykırdı, felâket, amcam oğlunu Vasileas kaldırdı. Onu kurtarınız.

Prenses Elenora, İren Teyze'ye yaklaştı. Yüzü donuk bir renk almıştı.

- Onu da mı yakalattı? diye sordu.

İren Teyze, bu sorunun içinde gizlenen anlamı kavrayamadı.

- Evet!... dedi. Şu dünya yüzünde onu kurtaracak tek bir adam var, Pirinkipisis.

- Kim?

- Battal Cafer!.

- ?!

İren Teyzenin senelerin verdiği yıpranma ile aslında içi sulanmıştı. Başı büsbütün sersemlemişti.

Gözleri karardı:

- Niçin cevap vermiyorsunuz? Yoksa Battal'ın bu işi yapamayacağını mı zannediyorsunuz.

- Hayır, ben de sizin gibi düşünüyorum. Fakat aziz amca oğlunuzu kurtaracak Battal'ı kim kurtaracak?. Onu düşünüyorum.

- Nasıl? Battal'ı da mı kurtarmak gerek?

- Evet, bu gece Todori ile birlikte Anemas zindanlarından getirildi, sarayın mahzenlerine kapatıldı.

İren Teyzenin artık ayakta duracak hali kalmamıştı. Olduğu yere çöktü. Odanın duvarlarına, tavanlarına sığmayacak büyüklükte bir istavroz çıkardı.

- Hıristos dirilip yeniden dünyaya gelmezse bizi kimseler kurtaramaz, dedi (Kozanoğlu, 1976, s. 155).”

Prensesle arasında geçen konuşmadan sonra ümitsizliğe kapılan İren Teyze'ye Elenora, prenses olduğu hatırlatarak sarayda her yere girebileceğini söyledikten sonra İren Teyze'nin eline bir hançer vererek birlikte Battal'ı kurtarmak için saray mahzenlerine giderler.

İren Teyze, Elenora'yla beraber Battal'ı ve Ahmet Turanî'yi kurtardıktan sonra Battal'dan amcasının oğlu Mihal'in de kurtarılmasını ister. Battal, Ahmet Turanî'yi kurtarıken yakalandığı için kadına gücü yeterse adamı kurtaracağını söyler. Ahmet Turanî ise İren Teyze'ye rahat olmasını, Mihal'i kurtaracaklarını söyler.

Battal'ı zindandan kurtardıktan sonra onun kendisine söylediği kırıcı sözler nedeniyle ağlamaklı olan Elenora, İren Teyze'ye Battal'ın neden böyle yaptığını sorar. İren Teyze, Battal'ın bir Türk erkeği olduğunu Elenora'ya söyleyerek onu teselli eder.

Bir harem ağası İmparator Leon'un geldiğini bildirdiğinde İren Teyze, kalın bir perdenin arkasına saklanarak imparator ile prensesin arasında geçen konuşmaları ve İmparator Leon'un emriyle Elenora'nın Damalis kulesine kapatılacağını duyar.

İren Teyze, İmparator Leon'un, Prenses Elenora'yı Kız Kulesi'ne kapattığını söylemek için Battal ve Ahmet Turanî'nin saklanmakta olduğu Mihal'in evine gittiğinde burada görüşme yapan Battal, Ahmet Turanî ve Mişel Löbeg, İren Teyze'nin ayak seslerini duyarak baskına uğradıklarını düşünürler. Ahmet Turanî kapıyı birden açtığında İren Teyze, çılgın atar. İren Teyze'nin çılgınlığını duyan Battal ve Mişel Löbeg dışarıya çıktıklarında İren Teyze'nin sofada oturduğunu görürler. İren Teyze, Battal'a prensesin Kız Kulesi'ne kapatıldığını söyledikten sonra Elenora'nın kuleden kurtarılması için yardım ister.

İrene

C2'de yer alan İrene karakterini Melek Görgün canlandırmıştır. Filmde İrene, Elenora'nın yardımcısıdır.

Battal, Testor’u öldürdükten sonra kaleye girer ve bir su birikintisinde yansımısını gördüğü Elenora ile bakışırken İrene, Elenora’nın yanına gelir. Battal, İrene’yi gördüğünde saklanırken İren, prenses Elenora’yı odasına götürür. Elenora, odaya geldiğinde İrene’ye rüyasında gördüğü kişiyi karşısında çıktığını söyler ve İren de ona cevap olarak “Tanrı’nın bir hikmeti prenses. Acaba hayır mı şer mi?” der. Battal, kalede Alyon ve adamlarından kaçarken Elenora’nın odasına girdiğinde İren, istavroz çıkararak Hristos bizi koru der. Elenora, Battal’ın saklarken odada bulunan İren, Alyon geldiğinde sessiz bir şekilde bekler ve Alyon gittikten sonra Elenora’nın üzerine bir kaftan verir. Alyon’un gitmesinden sonra saklandığı yerden çıkan Battal ile Elenora konuşurken yanlarında bulunan İrene, Battal’ın Elenora’nın babası ve amcasını öldürmek için yemininden dönmeyeceğini söyleyip gittikten sonra İrene, Elenora’ya sarılarak “Tanrım, bizi koru.” der.

Battal, kalede Tolemon ile dövüşürken Elenora, İrene’ye “Zavallıyı öldürecekler İrene.” der ve İrene ile Elenora, bu dövüşü yukarıdan izlerler.

Battal, Malatya adına kâfirlerle savaşmaya gittiğinde Elenora ve İrene bir at arabasında savaş meydanında bulunurlar. Elenora, Battal’ı gördüğünde İrene’ye “O, değil mi?” diye sorduğunda İrene “O, prensesim. Ta kendisi. Tanrı günahlarını affetsin.” der. Battal, kendisine er istediğinde gelen erlerle birer birer savaşır ve onları yener. Elenora, İrene’nin ellerini tutarak Battal’ın ölmesini değil kazanmasını istediğini ve ona âşık olduğunu söyler. Hammer, Battal ile dövüşmek için meydana geldiğinde ise Elenora, İrene’ye Battal’ın Hammer’i yenemeyeceğini, sonunun geldiğini söyledikten sonra Battal ölürse kendisinin de öleceğini söyler.

Ertesi gün olduğunda Hammer ve Battal, dövüşmek için meydana geldiklerinde İrene ve Elenora’da yine at arabasından cengi izlemektedirler. Elenora, Battal ile Hammer’in dövüşünü izlerken İrene’ye Battal’ın inanç gücüyle Hammer’i yeneceğini söyler.

Cenge ara verildikten sonra akşam Elenora, şövalye kıyafetleri giyerek Battal’ın yanına giderken İrene, Elenora’nın arkasından dua eder. Elenora, askerlere yakalandıktan sonra İrene, hırpalanır ve Alyon askerlerine “Pis leşini bir çukura atarsanız.” der. İrene, kıyafetleri üzerinden çıkarılmış başı açılmış ve üzerinde sadece siyah bir elbise ile askerler tarafından öldürülmeye götürülürken Battal, İrene ve askerlerin bulunduğu yere gelerek askerleri tepeler ve İrene’nin yanına gelir. Yüzü kan içinde olan İrene, Battal’a “Beni bırak, benden hayır yok artık. Prensesin yardımına koş, yardımına...” der.

Elenora'nın babası İmparator Leon, Bizans sarayına gelen Battal'ı yakaladıktan sonra Elenora'ya onun Battal'ın sevgisinden kurtulması ve Alyon'un sevgisini kazanması için ünlü bir büyücü olan Zazima'yı gönderir. Zazima, yüzünde bulunan örtüyü kaldırdığında yüzünde çok çirkin bir maske olan biri ortaya çıkar. Elenora'ya doğru giden büyücüye Elenora, "Yaklaşma bana pis cadı!" dediğinde büyücü ona "Sakin ol Elenora, sana yardıma geldim." der ve yüzündeki maskeyi çıkarır. Elenora, maske çıktıktan sonra İrene'yi tanıyarak ona sarılır ve aralarında şu konuşma geçer:

Elenora: Buraya kadar nasıl gelebildin?

İrene: Sana bazı gerçekleri anlatabilmek için büyücü Zazima'nın kılığına girdim.

Elenora: Gerçekleri mi? Hangi gerçekleri? Çabuk anlat İrene, sabırsızlanıyorum.

İrene: Dinle Elenora. Baban sandığın Leon, bundan yıllar önce Bizans tahtını alçakça bir hileyle gerçek İmparator Hag'ın elinden aldı. Zindana attırdığı İmparator Hag'ın kundaktaki çocuğunu da kendi kızı gibi göstermiş ve evlat edinmiş.

Elenora: Allah'ım! Yoksa bu kız?

İrene: Evet, bu kız sensin Elenora.

Elenora: Allah'ım! Allah'ım! Demek Leon benim babam değil.

İrene: Sen Şövalye Hilaryon'un kızısın Elenora. Yani, dilencilerin kralı Hag'ın.

Elenora: Niçin daha önce anlatmadın İrene? Niçin anlatmadın?

İrene: Bunu bende yeni öğrendim ve işte gelip sana anlattım.

Elenora: Allah'ım! Sevinmem lazım sevinemiyorum. Keşke Battal'ın kılıcının önüne atılmakta bir an geç kalsaydım. Şimdi o, benim yüzümden zindanlarda sürünüyor.

İrene: Battal'ı bir tek kişi kurtarabilir Elenora. O da baban.

Elenora: Öyleyse, beni babamın yanına götür İrene.

İrene: Önce Battal'ın büyüsünü bozduğuma, kahpe Alyon'la evlenmeye razı geldiğine inandırmalıyız bunları. Sana bir parola öğreteceğim Elenora. Parolayı hangi dilenciye, hangi serseriye söylersen seni Hag'ın yanına ulaştırır. Parola..."

İrene, parolayı Elenora'ya tam söyleyeceği sırada odaya İmparator Leon girer. İrene, tekrar yüzünü kapatarak Leon'a "Büyü bozuldu Vasileas Leon. Prenses Elenora gerçek sevgiyi Kumandan Alyon'la evlenmekte bulacağını anladı." dediğinde Leon, bunun gerçek mi olduğunu sorar ve Elenora, Leon'u bu konuda ikna eder. Leon, büyücü Zazima sandığı İrene'ye bir kese altın verir ve İrene, keseyi alarak odadan çıkar.

Elenora, kendi çabaları ve dilenci kılığına girmiş olan Hag'ın yardımıyla Hag'ın yer altındaki mekânına geldiğinde İrene de buradadır.

Battal'ın zindandan kurtulması için Elenora'nın onun zindanın neresinde kaldığını öğrenmesi gerekmektedir. Alyon ile beraber zindana gittiklerinde işkence görmekte olan Battal'ın yanına

giderek ona, ölmesini istediğini söyler. Daha sonra Hag'ın mekânının olduğu yere gelen Elenora, İrene'ye "Bakışları gözümün önünden gitmiyor İrene. Öldürse benim açtığım yara öldürür onu." dediğinde İrene, ona "Ağlama Elenora, onun iyiliği için yaptın." der.

Battal, zindandan kurtarıldıktan sonra Hag'ın yer altındaki mekânına getirildiğinde ve Battal'ın tüm kemikleri işkencede kırıldığından dolayı onu tedavi etmesi için getirilen hekimler geldiğinde ve Battal'ın alçıları çıkarken İrene, Elenora ile birlikte buradadır. Battal'ın alçıları alındıktan sonra yavaş yavaş ayağa kalkmasıyla İrene, onun için dua eder.

Battal'ın gücünü toplayabilmesi için Ahmet Turanî ve Battal güreş yaparken İrene, onları izleyenler arasındadır.

Figüratif Kadın Tipi

Rum Kayseri'nin Eşi

Battal Gazi, babası Hüseyin Gazi'yi şehit eden Mihriyayıl hakkında lalası Tevabil'den bilgi alır. Tevabil'in verdiği bilgiye göre Mihriyayıl, Rum Kayser'inin eşinin kardeşidir. A₁ ve A₂ metninde aynı şekilde yer almaktadır.

Hümayu Dil-Efruz/Hümayun Banu

A₁ ve A₂ metinlerinde Şemmas, Battal Gazi'nin ilk eşi Zeyneb'i kaçırarak Harcen şehrine getirir. Battal Gazi, Harcen şehrindeki bir karpuz satıcısından Zeyneb'in yerini öğrendikten sonra onu kurtarmak için Kayser'in sarayına gider. Zeyneb'i kaldığı odayı bulmak için sarayın bir penceresinden baktığında mum yanan bir odada Hümayun ile Ketayun'un beraber oturduğunu ve kendisinin yiğitliğinden bahsettiklerini duyar.

Abdüsselam, Battal Gazi'nin başarılarını kıskanarak öfke ile Tarsus'a geldiğinde buranın padişahı onu karşılar. Yahya bin Hamid ve Nasr-ı Hubbab/Yahya oğlu Hamit'in oğulları Aziz ve Nasr Habbab'ın bulunduğu bir mecliste Abdüsselam, Battal Gazi'den çok şikâyet eder. Nasr Habbab, Abdüsselam'ın Battal Gazi'den olan şikâyetleri üzerine şunları söyler:

“-Sen de bir hüner göster ve unvan kazan. İşte, Kayser'in kızı Harcen'dedir. Var, getir veya İstanbul'da Serabil keşişi getirt. Rum'da ondan zâlim başka keşiş yoktur... Yahut İsa zamanından beri içi kızıl altınla misk ve amberle dolu olan putu çal, Ab-ı Mabudiye (Mabut Suyu)'yi dök, kandili söndür. Halifeye yine seni hoş tutmasını söylerim (Köksal, 2014, s. 65).”

“Ol hüner gösterüp atası mansıbını aldı. Sen dahı bir hüner göster, bir ad kazan. Uş kayserin kızı Harcın’dadır. Var getir. Yahud İstanbul’da Serabil keşişi öldür ki Rum’da andan mu‘teber devletsiz la‘in yokdur. Yahud ab-ı ma‘budiyye ki vardır, anı dök, zarfını al getir, yahud ol kandil ki Hazret-i İsa zamanından berü yanar var, anı ogurla ve ol put kim kızıl altundandır, rayiçi mücevvef misk-i ‘anber içi toludur, var anı ogurla! Getürüp ol putı halife’ye virelim, seni dilek idelim, gine ulu dikelim (Demir & Erdem, 2006, s. 105).”

Harcen şehrinde olan Kayser’in kızının Ketayun ya da Hümayun olduğu düşünülmektedir.

Dadılar

A₁ ve A₂ metinlerinde Battal Gazi, Mâhipruz ve Zeyneb’i Kayser’in sarayından kaçırmalarının sabahı dadılar, durumu öğrenerek Kayser’e haber verirler.

Yüz Kız

A₁ ve A₂ metinlerinde Aden Banu, kendisini yenen bir erkekle evlenmesi için düzenlenen yarışma meydanına yanında yüz kız ve oğlanla gelir. Altından olan giysi giymiş kızlar, Aden ile top oynayarak at koşturduktan sonra meydandan çıkarlar.

Esatur Kayser’in Kız Kardeşi

A₁ ve A₂ metinlerinde Battal Gazi ile Müslüman askerleri İstanbul’u kuşattığında Akabe’nin oğlu Velid, Kayser’e Battal’ı meşgul edeceğini söyler. Bunu duyan Kayser, Velid’in bu işi başarması durumunda kız kardeşini onunla evlendireceğini söyler.

Halayık/Karavaş/Cariye

A₂ metninde Battal Gazi, bir pirin kaybolan iki oğlunu bulmak için yola çıkar ve bir kaleye gelir. Sabah olduğunda bu kaleye gelen halayıkları görür ve onlara nereye gittiklerini sorar. Halayıklar da dağın ardında Müslüman esirlerin bulunduğu bir kilise olduğunu ve esirlerin çeşitli işkenceler ile öldürüldüklerini söylerler. A₁ metninde ise halayıklar yerine halk kullanılmıştır.

A₂ metninde Battal Gazi, Mihraseb’in şehrine geldiğinde halayıkların işleriyle ilgilendiklerini görür. A₁ metninde olayda halayıkları yerine “herkes” ifadesi kullanılmıştır.

A₂ metninde Battal Gazi, yanlış anlaşılma sonucu Asced’in emriyle öldürülecekken Battal Gazi, celladı döver ve orada bulunan bütün halayıklar kavga çıkartır.

A₂ metninde Battal Gazi, Rad Cazı'nın yerini bulmak için yola çıktığında bir şehre gelir ve burada putperestler ile kavga eder. Şehrin beyi olan Teganuş kavga edilen yere geldiğinde Battal Gazi'nin üzerinden halayıkları dağıtır.

Ruhban kılığına giren Battal Gazi, Aden Banu ve Bederun ile Kevakib kalesinde kalan Ketayun'un yanına giderler. Battal Gazi, Ketayun'u kaçıırken Ketayun'un yanında bulunan hizmetçileri öldürür.

Ketayun'un Müslüman olmasından sonra Battal Gazi ve Ketayun, Cah-ı Cehennem kuyusundan ayrılarak şehre geldiklerinde yanlarına değerli eşyalar, kırk kul, kırk yardımcı ve kırk hizmetçi olarak Malatya'ya doğru yola çıkarlar.

Battal Gazi, Hümayun'un deniz içinde kalması için yapılan köşke geldiğinde kızın yanında bulunan cariyeleri görür. Battal, Hümayun'un yalnız kaldığını anladığında hizmetli olan kişiyi ve cariyeleri öldürür.

Gülendam, Malatya'ya gönderilirken çeyiz olarak yanında gönderilirler.

A₂ metninde Battal'ın 'Ukbe'yi dövmesinden sonra Kayser, 'Ukbe'yi kendi hamamına saklayarak yanına bir karavaş koyar. Battal Gazi, 'Ukbe'nin hamamda olduğunu öğrendiğinde hamama gelir ve karavaş kapıyı açar. 'Ukbe'yi dövdükten sonra karavaşı öldürür.

Battal Gazi, Ketayun'dan Kayser'in Malatya üzerine gittiğini öğrendiğinde Ketayun ile birlikte yanlarına kırk karavaş/hizmetçi olarak yola çıkarlar.

Abdulahap Gazi, Kayser'in kızıyla evlendikten sonra Kayser ona bin karavaş/hizmetçi verir.

Çingiler/Çengiler

A₁ ve A₂ metinlerinde Esatur Kayser'in kızı Zemunek, Abdulvahap'ı kendi dinine döndürebilmek için Abdulvahap'a çeşitli işvelerde bulur. Zemunek, daha sonra bu kızları çağırır ve bir eğlence meclisi kurar.

Zindancının Kızı

A₂ metninde Gülendam'ın babası tarafından zindana konulan Müslümanların Gülendam ile Battal Gazi'nin kurtarmalarının sabahında zindanda bulunanların kaçtıklarını öğrenen Tariyun, zindancının oğlu ve kızıyla beraber ateşte yakılmasını emretmiştir.

Ma ‘şuka

A₂ metninde ‘Ukbe’nin kadılık yaptığı mahkemeye kadın kılığında giden Battal Gazi, sarhoş birisinin ağlayarak “Ben ne kılayım? Bu gün bir akçem yokdur, ma‘şukamla yeyeyim, içeyim (s. 202).” dediğini duyar.

Babek’in Kızı

A₁ ve A₂ metinlerinde Battal ile savaşmasından sonra savaş meydanından kaçan Babek, Zanger adlı yerdeki bir kaleye sığınır. Battal Gazi ve adamlarının kaleye saldırarak içeride bulunanları öldürmesi üzerine Setiha adındaki lain Babek’in kızını ve oğlunu alarak kaçır.

A₂ metninde Battal Gazi, Babek’in oğlunu ve kızını bularak Abdulvahap Gazi’ye teslim ederek Abdulvahap Gazi’den onları askerlere götürmesini ister.

Köy Ebesi

A₁ ve A₂ metinlerinde Babek’in atası, Bağdat’tan sürüldükten sonra çobanlık yaptığı köyün sahibinin hizmetçisiyle birlikte olurlar. Köy ebesine gelerek hizmetçinin hamile olduğu söylenir.

Nankör Bizans Kızları

B eserinde Battal, Abdüsselâm’ı kurtarmak için İstanbul’a geldiğinde nalbantçı Miheng Hindû ile konuşurken Bizans imparatorunun kendisine kurduğu tuzağı küçümseyerek kendisini över ve karşısına çıkacak kişilere karşı küçümseyici bir tavır takınır. Bizans kızlarına da söz söylemekten kendisini alıkoyamaz. Battal’ın söylediği sözler şöyledir:

“- Onlardan çok kuvvetli, onlardan çok cesur, onlardan çok erkek olduğumu. Bu içinde yalan, riya, kancıklık kaynayan şehirde kardeşin kardeşi, oğulun babayı, sevgilinin âşıkını, karının kocasını aldattığı bu şehirde tek erkek olarak dolaşacağım. Vay karşıma çıkmak isteyecek olan karı kılıklı, kancık köpek ruhlu Bizans erkeklerine! Sevdiği adamı sevmediği adamla aldatmayı bir sanat sayan nankör Bizans kızlarının benden çekecekleri var. Beni zorla buraya getirdiniz. Geldim, artık boş dönemem. Önce Abdüsselâm’ı kurtaracağımı onlara göstereceğim... Sonra... (s. 16).”

Battal, yukarıdaki cümleleri ile Bizans erkeklerini küçümserken Bizans kadınlarının ise âdeta hafif meşrep olduklarını dile getirmektedir. Battal’ın bu cümlelerinden Bizans toplumunun ahlakî olarak bir çöküntüde olduğu düşünülebilir.

Prokayya Vasilisis

B eserinde Bizans'ın önceki imparatoru Mihal, Kınalıada'da bulunan bir manastırda Ayos Atanas adıyla papazlık görevi yapmaktadır. Manastıra gelen Eleonora ve İren'i karşıladıktan sonra başrahip görevindeki Surp Vartan tarafından çağırılan Ayos Atanas, geçmişte yaptıkları için Surp Vartan tarafından özür dilese de başrahip Surp Vartan, ona "Senin cezanı Hristos'a bırakmıştım. Sen de benim gibi saraydan atıldın. Güzel karın Prokayya Vasilisis, kızlarında beraber saçları kesilip manastıra kapatıldı. (Kozanoğlu, 1976, s. 127)." der.

Bu konuşmadan Bizans tahtının sürekli el değiştirdiği ve el değiştirdikten sonra İmparatorun eşinin ve kızlarının saçlarının kesilerek bir manastıra kapatıldıkları anlaşılmaktadır.

İmparator Mihal'in Kızları

B eserinde Anneleri Prokayya Vasilisis ile beraber kızların da saçları kesilmiş ve İmparator Leon tarafından manastıra kapatılmışlardır.

İmparator Leon'un Annesi

B eserinde Ahmet Turan'ın kız kardeşi ve Leon'un annesi olan kadın Türk-Tatar ırkındandır. Kozanoğlu (1976)'nın eserinde Leon'un annesinden, İmparator Leon'dan bahsedilirken "Anası Türk ırkından, babası bir Ermeni olan İmparator (s. 154)" ifadesinde ve Ahmet Turanî, Battal'a Bizans imparatorlarını anlatırken sıra Leon'a geldiğinde "... ve nihayet bizim Leon, babası Ermeni, anası, kız kardeşim, Don ırmağı kıyısından gelme aslı Türk-Tatar bir cariyeye (s. 168)" olarak söz edilir.

Ahmet Turanî'nin Teyzesi

B eserinde İmparator Leon'un babasıyla evlenmiştir. Ahmet Turanî, Battal'la konuşurken "Teyzem, Leon'un babasıyla evlenmeseydi, şimdi bende Kırım'da Don ırmağı kenarında Türk çocukleriyle birlikte at koşturacaktım (Kozanoğlu, 1976, s. 166)." diyerek bahseder.

Konstantin'in İlk Eşi

B eserinde Ahmet Turanî, Battal'ın isteği üzerine Bizans İmparatorlarından olan Konstantin'i tanıtırken ilk eşinden olan oğlu Krispüs'ün, ikinci eşi Fausta'nın iftirası sonucunda idam edildiğinden söz eder.

Konstantin'in Annesi

B eserinde halkın ve kadının, oğlu İmparator Konstantin'e olan hücumları imparatorun oğluna iftira atarak idam edilmesini sağlayan eşi Fausta'nın kaynar suda boğulmasında bir etken olabilir.

Beğlenista

B eserinde Ahmet Turanî, Battal'ın isteği üzerine Bizans İmparatorlarını tanıtmaya başlar. Birinci Leon'u tanıtırken annesinin adı da geçmektedir.

Birinci Leon'un annesi, B eserinde "... bir kasap iken imparator olan Ermeni Birinci Leon; tarihte, Büyük Jüstinyanüs diye adı geçen serseri Upravada babasının adı İsak, anasının da Beğlenista buz gibi Islav, ... (s. 168)" olarak geçmektedir.

Mâhpiruz'un Dadısı

C₁'de Amuryon Kalesi'ne kaçırılan Mâhpiruz, Şemun ve Zeynep ile içtiği şaraptan dolayı fenalaşınca odasına götürülür. Odasına götüren kişi, Mâhpiruz'un kapısında bekleyen askere odaya Mâhpiruz'un dadısından başka kimsenin alınmayacağını söyler.

C₁ Ve C₂'deki Figüran Rolündeki Kadınlar

C₁'de Denizkızı Meyhanesi'nde erkeklerle oturan bu kızlar, onlarla zevk ü sefa ederler. Cafer ile Serhamil adlı bir bey meyhanede dövüşürken dövüşü izlerler. Serhamil'in öldüğünde orada bulunurlar. Ayrıca bu meyhanede dans ederek oraya gelenleri eğlendiren dansçı bir kız vardır. C₁'de Hüseyin Gazi ve arkadaşları Amuryon Kalesi'ne geldiklerinde onların bulundukları odaya önce ellerinde meşale başlarında külah bulunan altı dansçı kız gelir. Bu kızlar, odanın ortasında bulunan ocağın başında dans ederek ocağı yakarlar. Daha sonra üzerlerinde bulunan elbiseleri çıkarak dans kıyafetleriyle kalan kızlar, ocağın başındaki danslarına devam ederler.

Kızlardan beşi ocağın etrafına uzandıktan sonra bir kız dans etmeye devam eder ve ona uzanan kızlar dans figürleri yaparak eşlik ederler. Daha sonra iki dansçı kız daha ortaya çıkar ve dans eden kızı ellerinde bulunan kılıçla kovalarlar. Kovalanan kız, dans ederek Hüseyin Gazi'nin oturduğı tahtın önüne gelir. Diğer kızlar geldiğinde kız tekrar kaçır ve ellerinde kılıç bulunan dansçı kızlar, Hüseyin Gazi'nin boynuna kılıçlarını tutar. Diğer altı kız, tekrar ateşin etrafında dönerek dans ederken kılıçlı iki kız da Hüseyin Gazi'nin oturduğı tahtın önünde onlara eşlik ederler. Kızlar, ateşin orada danslarını bitirirler.

C₂'de Palemon'un olduğı sarayda bulunan kızlar, Battal'ın kâfir askerlerinden kaçarken yukarı kattan aşağı inmesiyle bağırırlar. Palemon ile Battal dövüşürken saklanırlar.

C₂'de Kırk Bakire Tapınağı'na gelen Battal'ı pelerinli olan bir kız karşılar. Battal'a kim olduğunu sorduğunda Battal, gerçek kimliğini gizleyerek "Delibaşı Öküzbaşı yapan Şövalye Herekles." dediğinde kız, Battal'ı içeri alır. Tapınakta bulunan diğer kızlar Alyon ve askerleri geldiğinde hem onlardan hem de Battal'dan kaçır.

C₂'de Battal, Alyon ve adamlarından kaçarken kilisede bulunan bir kapıdan içeri girince Hammer ve kızı görerek yanlarına gider. Kızın, onlara hangisinin kuvvetli olduğunu merak ettiğini söylemesi üzerine Battal ve Hammer güreş yaparlar. Hammer'in yenilmesinden sonra ikisi birbirlerine isim koyarlar.

C₂'de bu kızların kimi odada bulunanlara içki sunarken kimi havuzun içinde dolaşırlar. Alyon taht odasına geldikten sonra ellerini önlerinde birleştirerek beklerler.

C₂'de Battal, Amuryon Kalesi'ne geldiğinde bazı kadınlar kale kapısından dışarı çıkmaktadır.

BÖLÜM IV

Eğitim, doğumdan ölüme kadar süren, aileden başlayarak okul ve sonrasında kültürel, sosyal boyutlarıyla tüm yaşamımızda birlikte olduğumuz bir kavramdır (Ulusoy, 2010). Geçmişten günümüze kadar meydana gelen kültürel, toplumsal, ekonomik vb. gelişmeler ve bu gelişmelerin gerektirdiği insanları yetiştirmek için eğitim gerekli olmuştur.

İlk insanlarda çocukların eğitilmesinde yetişkinler öğretmen vazifesi görmüşlerdir. Çocukların toplum gerekliliklerini yerine getirebilmeleri yani avlanma, yemek pişirme, toprağı ekip biçme, toplumsal inançların benimsenmesi gibi konularda hem toplumsal çevre hem de etkinlikler eğitici roledirler.

Toplumların teknolojik, kültürel, toplumsal, ekonomik vb. gelişmeleri, toplum nüfusunun ve bilgi birikimin artışı gibi sebepler yeni nesillere verilen eğitimin uzman kişiler tarafından ve belirli kurumlarda verilmesi gerekli kılmıştır.

Eski uygarlıklarda devlet adamları ile din adamlarının eğitim faaliyetlerinde bulundukları bilinmektedir; çocuklara öncelikli olarak dinî derslerin verilmesinden sonra ilerleyen yaşlarda fen, sosyal, matematik, geometri vb. pozitif bilimlerle alakalı dersler verilmektedir; fakat eski uygarlıkların eğitim sistemine bakıldığında alt tabakadan olan kişilerin ve onların çocuklarının bu eğitimden faydalanmadıkları bilinmektedir.

Eski Türklerin sosyal yapısı içerisinde herhangi bir toplumsal tabakalaşma bulunmamaktadır. Eğitim sisteminde de herhangi bir sınıf ya da cinsiyet ayrımı söz konusu değildir. Kafesoğlu (2019), Türk çocuklarının 3-4 yaşlarından itibaren yaşlarına uygun şekilde avcılık, binicilik, vuruculuk alanlarında alıştırma tutulduklarını, kadınların da yine aynı şekilde eğitildiklerini ve kadın ile erkeğin savaşta birbirine destekte bulunduklarını belirtir. Türklerde toplumsal bir sınıfın olmamasının olumlu neticelerinden birisi hiç şüphesiz kendini savaş ve mücadelede kanıtlayan kişilerin göstermiş oldukları kahramanlık sonucunda toplumda yer edinmiş

olmalarıdır. Eski Türklerde savaş eğitiminin yanı sıra el zanaatlarında da eğitim verildiği bilinmektedir.

İslamiyet'te dinin yeni öğretilerinin topluma öğretilme ihtiyacı doğmuş ve bu öğretiler başlangıçta mescitlerde yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemdeki ilk öğretmen Hz. Muhammet, ilk kaynak ise Kuran-ı Kerim'dir. İslam dini ve Hz. Muhammet bilgiye önem vermiş ve bilgiyi kutsal görmüştür. Bundan dolayı İslam ülkelerinde bilgiyi yaymak için mescitler, camiler, medreseler ve kervansaraylar gibi hem ilmî hem de sosyal yerler inşa edilmiştir.

İslam dünyasında Müslüman çocukların okuma yazma öğrenmeleri için “küttâb” adı verilen ilkokul seviyesinde olan okullar bulunmaktadır. Bu okulların tam olarak hangi tarihte ortaya çıktığı belli değilse de Emevîler ve Abbasîler döneminden beri en yaygın temel eğitim kurumları olduğu bilinmektedir (Landau, 2003, s. 3). Bu okullar başlangıçta öğretmenlerin evlerinde faaliyet göstermiştir. İlerleyen dönemlerde ise köy, kasaba ve şehirlerin mahallelerinde bulunan camilerin yanında ya da bitişiğinde yer almışlardır ve dersler cami içerisinde verilmiştir. Bu okullarda çoğunlukla erkek çocukların ders aldığı bilinmekle birlikte az da olsa kız çocuklarının da burada eğitim aldıkları bilinmektedir. Bu okullarda çocuklar Kuran eğitimi, okuma, yazma, basit hesap bilgileri, Arapça, hat vb. eğitimleri almaktaydılar. Bu okullarda başarılı olan çocuklar medreselerde eğitimlerine devam etmişlerdir.

Köroğlu (2006), Abbasîler döneminde eğitim ve öğretimin iki kısma ayrıldığından ve mecburî eğitim olarak Kur'an-ı Kerim ve dinî bilgileri okuma ve yazması ve ihtiyarî olarak İslâm öncesi tarihi, Hz. Peygamber ve Sahabeler Tarihi, şiir, gramer, belagat, lügat, aritmetik ve hüsnü hattı olarak iki kısım şeklinde uygulandığından bahseder.

Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra “medrese” denilen okullar meydana gelmiştir. Medreseler, devlet tarafından desteklenmiş ve bu kurumlarda dinî ilimler (Kuran, hadis, fıkıh vb.), pozitif ilimler (matematik, mantık, tarih, coğrafya vb.), yabancı dil öğrenimi, tıp, hukuk, ziraat, belagat, hat vb. dersler verilmiştir. Üniversite ya da yüksekokul formatında olan medreselerde erkekler eğitim almış olup kız çocukları ya da kadınlar medrese eğitimi almamışlardır.

Bizans kültürü, Antik Yunan dili, edebiyatı, felsefesi, bilimi, tıbbı, sanatı ve nitekim eğitimi ekseninde biçimlendiği için melez bir gelişim göstermiştir (Türk, 2018, s. 97). Bizans İmparatorluğu yöneticileri ve temsilcilerin çoğu bu eğitim sistemi ile eğitilmiştir; fakat Bizans eğitim sistemi, toplumun her kesimini içine alabilecek bir kurumsal yapıda değildir. Yılmaz, (2011), Bizans İmparatorluğunda yalnızca varlıklı kimselerin çocuklarının okula gitme

olanağı olduğunu, bu okullarda Homeros'un yapıtları okutulup, matematik, dilbilgisi ve din dersleri verildiğini, manastırlarda dinsel eğitimlerin ağırlık olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca Yılmaz (2011) Bizans İmparatorluğu döneminde İstanbul, İskenderiye ve Antakya'da üniversitelerin varlığından bahsettikten sonra bu üniversitelerde beşeri bilimler, Yunan klasikleri, konuşma sanatı, dilbilgisi, felsefe, geometri, astronomi, mantık ve şiir yazma dersleri verildiğini belirtir.

Bizans toplumunun cinsiyetçi yapısı ve kadının Bizans toplumundaki konumu eğitim alanında da etkisini göstermiştir. Soylu bir aileden gelen Bizans kadınları eğitimlerini evlerinde özel hocalardan ya da doğrudan kendi annelerinden almaktaydılar. Başaran (2011), Bizans'ta okur-yazar kadın sayısının az olmadığını; fakat onların genel olarak ev alanlarına yönlendirildiğinden ve iyi eğitim almış seçkin tabakanın kadınlarının genelde haremde ve sarayda vakitlerini geçirdiklerinden bahsetmektedir.

Battalnâme ve Çevresinde Gelişen Yaratmalarda Eğitim

Çalışmamız "Battal Gazi Destanı'nda Kadın Tipi ve Kadın Eğitimi" başlığını taşımaktadır. İncelenen metinlerde ve diğer yaratmalarda kadın eğitime fazla yer verilmemesinden dolayı bu bölümde Battalnâmelerde ve çevresinde gelişen yaratmalarda yer alan kadınlarının eğitimlerinin yanı sıra erkek kahramanların da eğitimleri incelenmiştir.

Okuma-Yazma Eğitimi

İslam dini bilgiye ve ilime önem vermiştir. İslam medeniyeti çerçevesinde kurulan devletler de bilgiye önem vererek bilginin yaygınlaşması, geliştirilmesi için mescitler başta olmak üzere camiler, sıbyan mektepleri, tekkeler, medreseler gibi okullar inşa etmişlerdir.

Destan metinlerinde ve metinlerin etrafında gelişen yaratmaların dönemi "Orta Çağ" dönemine denk gelmektedir. Orta Çağ, Kavimler Göçü ile başlamış olup İstanbul'un Fethi ile son bulmuştur. Bu dönem, Avrupa'nın ve Avrupa'nın temsil ettiği Hristiyan dünyasının karanlık dönemi iken İslam dünyasının bilgide oldukça ileri olduğu bir dönemdir.

A₁ ve A₂ metinlerinde Cebrail, Hz. Muhammet'e Cafer'den bahsederken Cafer'in kiliseleri yıkarak onun yerine mescit ve medreseler yapacağından bahseder. A₁ metninde Battal Gazi, mezarını bulan Sultan Hatun'dan "Şimdi sen benim üzerime türbe yap ve sen de burada ol ve

bir mescit ve bir tekke yaptır. Köylere vakfet. Âlimler ve dervişler getir.” gibi isteklerinde bulunmaktadır.

Cebraîl’in Cafer’in kiliseleri yıkarak yerine mescit ve medreseler yaptıracığını bildirmesi ve Battal Gazi’nin Sultan Hatun’dan mescit ve tekke yaptırtmasını istemesinden Battal Gazi’nin eğitime ve bilime değer verdiği sonucu çıkarılabilir. Selçuklular zamanında eğitime önem verilmiştir.

“Selçuklularda eğitimin temel özelliği; bilime önem verilmesi ve medreselerin gelişmesi, İslami değerlere sahip veli insan tipinin iyice yaygınlaşması ve hayata bakışında tamamen İslami özellikler kazanmasıdır. Bu veli insan tipi yanında eski savaşçı ve cihangir, akıncı, alp tipi de İslamın gazilik değerinden güç alarak devam eder. (Akyüz Y. , 1985, s. 39).”

Anadolu Selçuklular zamanında ise örgün eğitim ile yaygın eğitim kurumlarının yanı sıra atabeylik kurumları da meydana gelmiştir.

İslam eğitiminde tekke ile medrese birbirlerine bağlıdır (Çatakoğlu, 2002, s. 34). Tekke eğitimi zorunlu değildir; tekke eğitiminde herhangi bir yaş sınırlaması bulunmamaktadır. Mürşit, şeyhinden bire bir eğitim alır. Alınan eğitimin süresi belli değildir. Türkçe, Arapça, Farsça dersleri, tasavvuf klasiklerinin şerhi, güzel sanat alanlarında eğitim verilir.

A₁ ve A₂ metinlerinde Cafer’in atalarından olan Rabi, Malatya şehrinin hatiplik görevini yapmaktadır. Hutbe sözlüklerde “Cuma ve bayram namazlarında minberde okunan dua ve verilen öğüt (<https://sozluk.gov.tr/>, 2020)” anlamına gelir ve hutbe veren kişiye hâtip denmektedir. Rabi’nin medreselerde ders alarak hatiplik yaptığı düşünülmektedir.

Bir Müslüman olarak Battal Gazi, Müslüman olmayanları eğitimsiz, bilgisiz, cahil görmektedir. Bu nedenle, dönemin kabulleri gereği medreselerde ileri bir eğitimle halkın eğitilebileceği sonucu çıkarılabilir.

A₁ metninde Battal Gazi’nin oğullarından olan Ali, ilim öğreniyor ve hocasına hediye götürmek ister. A₂ metninde ise Battal Gazi’nin üç oğlu da mektepte okuyor ve hocalarına hediye götürmek isterler. Battal Gazi, sırtındaki cübbeyi çıkararak hocaya hediye edilmesini söyler.

İslam dini bilgiye ve bilgiyi öğreten öğretmenlere önem vermiştir. Metinlerde çocukların hocaya bir hediye götürmek istemeleri ve Battal Gazi’nin hediye olarak cübbesini vermesi öğretmene verilen önemi göstermektedir.

Battalnâme ve çevresinde gelişen yaratmalarda yer alan kadın kahramanların okul eğitimlerini ikiye ayırmak gerekmektedir: 1. Müslüman Kadınların Eğitimleri. 2. Müslüman Olmayan ya da Sonradan Müslüman Olan Soylu Kadınların Eğitimleri.

Battalnâmeler ve çevresinde gelişen yaratmalarda Müslüman kadınların okuma-yazma bildikleri göze çarpmaktadır. İslâm dini toplumun eğitimi için cinsiyet ve sosyal tabaka ayrımı gözetmemiştir. Çocuklar eğitimlerini küttap ya da mescitlerde almıştır. Bu mekânlarda, çocuklara temel olan okuma-yazma, basit matematik, Kuran eğitimi gibi dersler verilmiştir. Kadınların da eğitimden yararlanabilmeleri için, kadın âlimlerin kendi evlerinde kadınlara ders verdikleri bilinmektedir. Battal Gazi'nin ilk eşi Zeyneb'in okuma-yazma bilmesi, onun mescitlere ya da küttaplara gittiğinin göstergesidir. Kanaatimizce Battalnâme ve çevresinde gelişen yaratmalarda yer alan Müslüman kadınların birçoğu mescit ya da küttaplara giderek burada temel eğitimlerini almışlardır. Hanedan ailesine mensup kadınların ise saraylarda yer alan eğitim kurumlarında eğitim öğrenim gördükleri düşünülmektedir.

Battalnâmeler ve çevresinde gelişen yaratmalarda Müslüman olmayan ya da sonradan Müslüman olan çoğu kadın, soylu bir aileden gelmektedir. Bu kadınların birçoğu da Bizans ailesi ve Bizans'ın soylu ailelerine mensuptur. Bizans eğitim sisteminde, kadınların eğitimine çok fazla önem verilmediğine değinmiştik. Battalnâmeler ve çevresinde gelişen yaratmalarda yer alan Bizans soylu kadınlarının bulundukları yerin saraylarında ya da okullarında ders aldıkları düşünülmektedir.

Savaş Eğitimi

A₁ ve A₂ metinlerinde Cafer, on üç yaşına geldiğinde dört kitabı ezberlemiş, tefsir ve hadis ilimlerinde bilgi sahibi olmuştur ve hutbe okumaya başlamıştır. Daha sonra Gazban adlı silahşordan hünerler öğrenerek ona hizmet eder. At koşturma, süngü kullanma, at koşarken atın altından geçme, güreş, gürz ve kılıç kullanma gibi hünerlerde oldukça başarılı olur. İncelenen A₁ ve A₂ metinleri ile C₁ ve C₂'de Tevabil, Cafer'in lalasıdır; C₂'de Cafer, lalası Tevabil'den ata binme, kılıç kuşanma, güreş gibi savaş eğitimleri almaktadır.

B eserinde Battal Gazi'nin Süleyman, Ali, Mehmet ve Musa adlı kişilere at binmeyi, kılıç kuşanmayı, kargı savunmayı öğrettiği yer almaktadır. Yine aynı eserde Bizans askerlerine yakalanan Ahmet Turanî, onlara kılıç kullanmayı, kavga etmeyi, ata binmeyi öğrettiğini dile getirir.

Çetin (1998), destan kahramanlarının ortak özelliklerini şöyle sıralar:

- a. Destan kahramanları aristokrat bir aileye mensupturlar. Ailesi. Genellikle baba tarafı bey, hükümdar gibi asalet ünvanları taşırlar.

- b. Destan kahramanları ailenin zor durumda olduğu bir dönemde doğarlar. Kahramanın ailesi ya çocuklarının olmamasından dolayı sıkıntılıdır, ya mücadele edecekleri dış kuvvetler karşısında yardıma ihtiyaçları vardır, ya da bir kötülükten korunmak mecburiyetindedirler.
- c. Destan kahramanları çoğu kez olağanüstü şekillerde doğarlar. Destan kahramanları ya bir azizin türbesini ziyaret sonrası, ya aç doyurup çıplak giydirmek suretiyle sevap kazanmak sonucunda, ya bir ermiş-evliyanın himmeti ile...
- d. Destan kahramanı doğumundan sonra olağanüstü bir süratle büyürler. Bazen Oğuz'da olduğu gibi hemen et yer veya kâfir olduğu için ana sütü emmemesi gerektiğini bilecek kadar bilge, ya Köroğlu'nun t-Türkmen rivayetinde olduğu gibi 8-10 yaşlarındayken güçlü olmak, ya da Manas'ta ve Boğaç'ta olduğu gibi kendi akranları arasında tebarüz etmek şeklinde olabilir.
- e. Destan kahramanları özel bir tarzda şahsiyet bulurlar. Yusuf Beg'de olduğu gibi rüyada evliya ve sahabeler ile musahebe sonucu, ya Battal Gazi'de olduğu gibi bir emanetin ulaştırılması neticesinde, ya da Köroğlu'nda olduğu gibi olağanüstü bir gayretle çalışma neticesinde olabilir.
- f. Destan kahramanları doğuştan itibaren kahraman yaratılıştadırlar.
- g. Destan kahramanları özel bir şekilde isim alırlar ve isimleri kutsanmıştır (s. 51-52)."

Destan kahramanları doğumdan sonraki süreçlerinde eğitimleri söz konusu olur. Destan kahramanının ortaya çıkmasından içinde yaşadığı toplumun geleceğini belirleme noktasına kadar örnek davranışlar göstermektedir. Kahramanın davranışları, Türk destanlarında ortaktır ve destanda kalıp davranışlar olarak yer almaktadırlar. Destanda yer alan bu kalıp davranışlar, toplumun idealize ettiği davranışlardır ve topluma örnek olan davranışlar olarak kabul görürler. Destan kahramanlarının çocukluktan yetişkinliğe gelinceye kadar aldıkları eğitim unsurları benzerlik göstermektedir. Destanlarda kahramanların öğrenim yaşları 5-15 yaş aralığındadır.

A₁ ve A₂ metinlerinde Cafer, Mihriyayil'den babasının intikamını almaya giderken Mihriyayil'in kardeşi Şemaseb ile karşılaştığında Şemaseb'den kimliğini gizleyerek buraya silahşorluk öğrenmeye geldiğini söyler. Şemaseb, ona "Rum'da ve Şam'da benim gibi silahşor yoktur. Benim hizmetime girersen sana silahşorluğu öğretirim." teklifinde bulunur. A₁ ve A₂ metinlerinin ilerleyen bölümlerinde de Battal Gazi, kılık değiştirdiğinde kendisinin silahşorluk öğrenmek üzere bu topraklara geldiğini söyler. C₂'de ise Battal Gazi, Ahmer ile karşılaştığında ona babası Hüseyin Gazi'nin kendisini büyüdüğünde ona çırak olarak göndereceğinden bahseder. Bu hususlar göz önüne alındığında eski devirlerde daha üstün savaş eğitimi almak isteyen kişilerin başka ülkelere giderek orada savaş sanatı bakımından bilgili insanlar eğitim aldıkları düşünülmektedir.

Parry (1974), “İslâmda Harb Sanatı” adlı makalesinde Arapları savaşlarda başarıya götüren usullerin Bizans ve İran ananelerinden alınan usullerle değiştirilmesine vurgu yaptıktan sonra Arapların savaşta silah olarak kargı, mızrak, kılıç kullandıklarına, yayı bildiklerine; fakat yayın kullanımının Araplar arasında çok yaygın olmadığına yayın kullanımın yaygınlaşmasının Türklerle temas sonucunda olduğuna değinmektedir. Ayrıca piyade askerleri ile ünlü olan bir toplumun Müslüman devletlerin ordularında ücretli askerlik yaptıklarını belirtmektedir.

Osmanlı Devleti’nin ordusuna hava kuvveti de katmak amacıyla Avrupa’ya subaylar gönderdiği ve Osmanlı Tayyare Bölükleri adında hem kara hem de deniz ordusuna bağlı bir birlik kurdukları bilinmektedir. Buradan hareketle devletler, ordularını daha iyi konuma getirebilmek adına başka devletlere yetiştirilmek üzere asker ya da subay gönderebilmektedirler. Battalnâmelerde yer alan daha iyi bir silahşordan eğitim alma durumu, hem kişinin kendisini silahşorluk adına geliştirmesi hem de ordunun kuvvetini artırması olarak görülmektedir.

Eski Türklerde hem erkek hem de kız çocukların 3-4 yaşından itibaren avcılık, vuruculuk, binicilik gibi eğitimlere tabi tutulduklarına değinmiştik. Battalnâmelerin ana konusu Battal Gazi’nin Hristiyanlarla yaptığı savaşlardır. Destanda yer alan savaşçı özellik gösteren alp kadınların savaş eğitimlerini kimlerden, nasıl ve nerede aldıkları konusunda bir malumat bulunmamaktadır. Kanaatimizce Battal Gazi’nin silahşorluk dersi aldığı gibi bir kişiden silahşorluk dersi almışlar ve kendilerini geliştirmişlerdir.

Dinî Eğitim

A₁ ve A₂ metinlerinde Cafer, Abdulvahap Gazi’nin boğazında emanet olarak duran Hz. Muhammet’in tükürüğünü yuttuğunda yetmiş iki dili konuşur ve on iki ilmi bilir hale gelir; fakat bu ilimlerin hangi ilimler olduğu metinlerde yer almaz.

Battalnâmelerde yer alan olayın benzeri olarak Ahmet Yesevî ve Arslan Bâb örnek gösterilebilir. Rivayete göre “Sahâbîler bir gazâ sırasında veya Arslan Baba’nın evindeki bir toplantıda acıkırlar. Bu arada Hz. Peygamber’in duasıyla Cibrîl cennetten bir tabak hurma getirir. Hurmalardan biri yere düşünce Cibrîl o hurmanın ileride doğacak Ahmed Yesevî’nin kısmeti olduğunu söyler. O zaman Hz. Peygamber ashabına, “Bu hurmayı Yesevî’ye kim ulaştıracak?” diye sorar. Göreve Arslan Baba talip olur ve Hz. Peygamber hurmayı onun ağzına koyar. Arslan Baba nice yüzyıl sonra Türkistan’ın Sayram şehrinde henüz yetim kalan

yedi yaşındaki Ahmed Yesevî'yi bulup emaneti ona teslim eder (Algar, 1991, s. 400).” Hasan (2009), olayda geçen hurmanın genç yaştaki Ahmed'e verilmesinin aslında Asrlan Bâb'ın Hoca Ahmed'e Hz. Muhammet'den miras kalan ilim, marifet, din ve tasavvuf hakikatlerini öğrettiğine ilişkin sembolik ve mecazî bir işaret olarak değerlendirir.

A₁ ve A₂ metinlerinde Cafer, Abdüsselam'ı kurtarmak için ruhban kılığında İstanbul'daki bir kiliseye girer ve bu kilisenin büyüklerinden olan Meftul'e Beytül'l-Mukaddes'ten geldiğini söyler. Meftul, keşiş kardeşi Serabil'in oğlunun da orada eğitim gördüğünü söyler. B metninde ise Battal, Abdüsselam'ı kurtarmak için İstanbul'a gittiğinde rahibin Kudüs'teki yeğeni kılığına girer.

Kudüs İslam, Hristiyanlık ve Yahudilik için kutsal mekânları içinde barındırması bakımından önemlidir. Kanaatimizce Kudüs şehrinde üç semavî dinin mensuplarının eğitim alabilecekleri mekânlar bulunmaktadır. İslam bilginleri ve onların öğrencileri için Mescid-i Aksa, Hristiyanların keşişleri içinse bir kilise eğitim mekânı olarak düşünülmektedir.

Battalnâmelerde ve diğer yaratmalarda yer alan manastırda bulunan kızların bu mekânlarda kendi dinlerinde eğitim aldıkları düşünülmektedir.

Lala ve Dadı

Dede Korkut Hikâyelerinde kahramanların eğitimleri önemlidir. Eserin mukaddime kısmında da çocuk eğitimine dikkat çekilmektedir: “Kız anadan görmeyince öğüt almaz, oğul babadan görmeyince sofraya çekmez. Oğul babanın yerine yetişenidir, iki gözünün biridir. Devletli Oğul olsa ocağının korudur. Oğul da neylesin baba ölüp mal kalmasa. Baba malından ne fayda başta devlet olmasa. Devletsin şerrinden Allah saklasın hanım sizi! (Ergin, 1969, s. 2)”

Dede Korkut Hikâyelerinde Kazan Bey, oğlu Uruz'un belli bir yaşa gelmiş olmasına rağmen yay çekemeyen, ok atamayan, savaşamayan biri olmasından dolayı kahr çekmektedir. Uruz, babasına şunları söyler:

“A bey baba

Deve kadar büyümüşsün yavrusu kadar akim yok

Tepe kadar büyümüşsün darı kadar beynin yok

hüneri oğul babadan mı görür öğrenir, yoksa babalar oğuldan mı öğrenir, ne zaman sen beni alıp

kâfir hudut boyuna çıkardın, kılıç çalıp baş kestir, ben senden ne gördüm ne öğreneyim (Ergin,

1969, s. 98).”

Burada büyüklerin küçüklere model olmaları gerektiği vurgulanmaktadır.

Battalnâmeler ve çevresinde gelişen yaratmalarda Battal Gazi, küçük yaşta babasını kaybettiği için babasından at binme, kılıç kuşanma gibi savaş eğitimlerini alamaz. Bu eğitimler Battal Gazi'ye lalası ya da silahşorlar tarafından verilmektedir.

İncelenen A₁ ve A₂ metinleri ile C₁ ve C₂ filmlerinde Cafer'in lalası Tevabil'dir; fakat incelenen metinler ve C₁'de Tevabil'in lalalık görevi hakkında bilgi yer almamaktadır. C₂'de ise Cafer, Tevabil'den ata binme, kılıç kuşanma, güreş gibi savaş eğitimleri almaktadır.

Keskin (2018), çalışmasında destan kahramanlarının çoğunlukla bir hükümdar ya da bey oğlu olmalarından dolayı eğitimlerini babalarından ziyade amca, dayı veya varsa ağabeylerinden, yoksa babalarının güvenilir bir arkadaşlarından veya kırk yiğit içindeki en yaşlı ve tecrübeli yiğitten eğitim aldıklarını; destan kahramanının küçük yaşta babasını kaybetmesinden dolayı ise kahramanın babasından eğitim alamadığını ve babasının yerine bu eğitimi ona babasının can dostunun ya da kardeşinin verdiğini belirtir.

Farsça bir kelime olan lâlâ, sözlükte “çocuğun bakım, eğitim ve öğretimiyle görevli kimse, şehzadelerin özel eğitmenleri (<https://sozluk.gov.tr/>, 2020)”; “kul, köle; efendinin çocuğuna bakmakla yükümlü hizmetkâr (Baykara, 2003, s. 70)” anlamlarına gelmektedir. Selçuklular döneminde şehzadelerin eğitmenliğini atabey denilen kişiler üstlenmiştir. Osmanlı zamanına gelindiğinde ise atabeylik müessesesinin yerini lalalık kurumunun aldığı görülmektedir. Lâlâ, bir hizmetkâr gibi görünmesine karşın terbiye ettiği çocuğun âmiri yerindedir. Lâlâlar, yaşlı ve kâmil kişilerden seçildikleri için çocuklar ona bir öğretmen, hoca gibi davranarak kendisine saygı duyarlar. Atabeylik ve lalalık müessesesinin İslamiyet'ten sonra kurulan Türk devletlerinde varlıklarını sürdürmesi Oğuz ananelerine bağlı kalındığının bir göstergesidir.

Battalnâme ve çevresinde gelişen yaratmalarda lala kelimesinin “öğretmen” kelimesi ile eş anlamlı olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Dede Korkut Hikâyelerinde karşımıza çıkan dadılar, çocukların bakımını üstlenen kadınlardır. Anlatılarda sayıca azlardır ve aktif rolleri bulunmamaktadır.

Battalnâmelerde erkeklerin eğitmenleri olarak görülen lâlâların rollerini, kızlarda dadılar almışlardır. Bebeklikten itibaren çocuğun bakımını üstlenen dadılar, saygı ve sevgi görmektedirler.

Cariye Eğitimi

Battalnâmelerde kadın hizmetçileri tanımlamak için kullanılan üç kelime karşımıza çıkmaktadır: Cariye, karavaş ve halayık.

Cariye, “para ile satın alınan halayık, hizmetçi kız; harpte esir düşmüş veyâ odalık olarak alınmış kız (Devellioğlu, 2010, s. 142)”; halayık, “kadın köle, cariyе (<https://sozluk.gov.tr/>, 2020)”; karavaş, “Savaşta tutsak edilen veya satın alınan kadın köle, kul (<https://sozluk.gov.tr/>, 2020)” anlamlarına gelmektedir.

İnsanlık tarihi kadar eski olan kölelik kavramı, tarihî yönüyle tartışma konularından biri olmuştur. Genelde savaşlardan sonra ele geçirilen insanlar, köle pazarları denilen yerlerde zengin insanlara köle tüccarları vasıtasıyla belli bir ücret dâhilinde veriliyordu. Her milletin ve dinin köleliğe ve kölelere bakış açılarının farklı olmasından dolayı farklı uygulamalar meydana gelmiştir.

Eski Yunan ve Roma’da kölelik oldukça yaygın olduğu bilinmektedir. Hatta kimi zaman Roma İmparatorluğu’nda köle isyanları çıkmış ve devlet bu isyanları bastırmaya çalışmıştır. Orta çağ İslam dünyasında ve Avrupa’ında da kölelik mevcuttur. İslamiyet’ten önce Araplar köle kızları yani cariyeleri değersiz görmekteydiler. Cariyeler ev içerisinde ev temizliği, yemek pişirme, ekmek yapma gibi alanlarda çalıştırılmakta bazı durumlarda ise evdeki çocuğa sütannelik ve dadılık yapabilmekteydi. Arap toplumu kölelerini eğitmemekte ve onlara kötü davranmaktaydılar. İslam öncesinde Hz. Muhammet ise, Müslümanlara kölelerini iyi eğitmelerini, onlara aile üyelerinden biri gibi davranılmasını, onları kötü yollara sevk etmemelerini söylemiştir. İslamiyet, köleliği yasaklamamıştır; fakat kölelerin azat edilmesiyle köle sahibinin sevap alacağını buyurmuştur.

İslam devletlerinin saraylarında harem denilen bir kısım bulunmaktadır. Haremde bulunan cariyeler ya savaşlarda esir olarak düşmüş kızlar ya da halife veya padişaha hediye edilen kızlardır. Abbasîler döneminde haremdeki cariyelere Kuran eğitimi verilmiştir. Özdemir (2004) cariyelerin Kuran eğitimlerinin yanı sıra şarkı ve çalgı dersleri, şiir, edep, yol yordam dersleri de aldıklarına vurgu yapar. Bazı cariyeler yemek pişirme, yemek hazırlama, misafirlere hizmet etme gibi alanlarda çalışmışlardır. Evlerde bulunan cariyeler, hizmetçilik yapmışlardır.

Fatih Sultan Mehmet zamanında kurulan harem teşkilatı Bizans haremi örnek alınarak oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti haremde bulunan cariyelere pek çok alanda eğitim vermiştir. Osmanlı cariyeleri Okuma-yazma eğitimi, edebiyat, güzel sanatlar, musiki, nezaket ve zarafet dersleri alırlardı. Eğitimci olarak hadım ağaları, kalfalar eğitim vermekteydiler. Cariyeler ayrıca ilgi alanlarına göre müzik, dikiş, dantel, örgü gibi konularda da dersler almışlardır.

Bizans İmparatorluğu zenginlerinin evlerinde hizmetçiler bulunmaktadır. Çocuklar zengin ailelerde hizmetçiler tarafından büyütülürdü (Ertuğrul, 2016, s. 22). İnce (2019), Bizans'ta aktrislik ya da dansözlükle geçimini sağlayan kadınların bulunduğunu; fakat toplum içerisinde bu kadınlara hoş gözle bakılmadığını belirtir. B eserinde, Hipodrom'da dansözlük yapan bir kadının imparatorla evlenmesine Battal, “Amma da cins millet arasına düşmüşük? Orospudan kraliçe, arabacıdan kahraman, hayvanlardan meclis üyesi ve konsül... (Kozanoğlu, 1976, s. 87)” demiştir.

Battalnâme ve çevresinde gelişen yaratmalarda yer alan cariyelerin saraylarda hadım ağaları, kalfalar tarafından eğitildikleri düşünülmektedir. Cariyelerin eğitimlerinin genelde ev işleri, hizmet, misafir ağırlama alanlarında olduğu belirlenmiştir.

Büyücülük ya da Cadılık ve Fal Eğitimi

İslamiyet'in kabulünden önce Türklerin inanç sistemlerinden biri Şamanizm'dir. Şamanizm'in kendine ait bir kitabı ve peygamberi bulunmamaktadır. Şamanizm'in kendine ait ritüelleri, kuralları ve simgeleri bulunmaktadır. Bayat (2017), şamanlık kurumunun her şeyin bir ruhu olduğunu kabul ettiğine ve bu ruhlarında buluşma yerlerinin Orta Dünya olduğuna değinmektedir. Orta dünya, insanların yaşadığı dünyadır ve bu dünya görünen görünmeyen her şeyin etkisi altındadır. Şaman dininin ayin ve törenlerini yapan, ruhlar ve insanlar arasında iletişimi kuran kişilere kam denilmektedir. Toplumdaki herkes kam olamamaktadır. Kam olabilmek için öncelikli şart belli bir kamin soyundan gelmektir. Şaman adayı mesleğe girmek istemesi durumunda tecrübeli bir kamin yanında eğitim almaya başlamaktadır. Kamların görevleri ayinlerde ruhlara kurban sunma, kehanet ve fal bakma, tabiplik vb.dir. Asıl görevleri ise büyü yaparak iyi ve kötü ruhların dengelerini sağlamaktır. Başlangıçta kamların kadın oldukları bilinmektedir. Bugün bile kadın şamanların daha güçlü olduklarına inanan toplumlar bulunmaktadır. Battalnâme ve çevresinde gelişen yaratmalarda büyücülerin ve cadıların şaman eğitime benzer olarak daha üst düzeyde bulunan bir büyücüden ya da cadıdan eğitim aldıkları düşünülmektedir.

İnce (2019), Orta çağ Avrupası'nda bütün kötülüklerin kaynağı olarak kadınların görüldüklerini ve bu nedenle kadınların çoğu zaman cadılıkla suçlandıklarını vurgular; fakat Battalnâme ve çevresinde gelişen yaratmalarda Hristiyanlık dünyasında cadılara kötü gözle bakılmamış hatta cadılar, Battal Gazi'yi yenebilmek adına yardımlarına başvuru alan kişiler olmuşlardır.

Şamanizm'in başlıca unsurlarından biri de falcılıktır. Eski Türkler fal için "ırk" kelimesini kullanmışlardır. İnan (1986), falcıların fal açmak için kullandıkları nesneye göre isim aldıklarını belirtmektedir. Türkler arasında kürek kemiği falı, aşık kemiği falı, kumalak falı gibi fallara bakılmaktadır. Kumalak falı diğer fallara göre daha yaygındır ve İslamiyet'in kabulünden sonra da Türkler arasında mevcuttur. A₁ ve A₂ metinlerinde Emir Ömer, fal ilmini iyi bilmektedir; fakat nasıl öğrendiği konusu metinlerde bulunmamaktadır. Emir Ömer'in fal ilmini bir falcıdan öğrendiği düşünülmektedir.

Ebelik

Ebe, "doğum işini yaptıran kadın (<https://sozluk.gov.tr/>, 2020)" olarak tanımlanmaktadır. Doğum sırasında birisinden yardım almak, hem psikolojik hem bedensel olarak rahatlama ve doğumun başarılı bir şekilde gerçekleşebilmesi için ebelere ihtiyaç duyulmuştur. Baysal (2020), Türk inanışlarında ebelerin çocuklara ve lohusa kadınlara zarar verecek olan albastıyı kovduklarını ve çocukları bazı ruhsal hastalıklara karşı koruduklarını belirtmektedir.

Karayaman ve Akçiçek (2012), köy ve kasabalarda doğumları mahallenin en yaşlı ve tecrübeli kadınlarına yaptırıldığını belirtirler. Bu kadınlar sevimli, sıcakkanlı, görgülü, tatlı dillidirler. Ebeler, herhangi bir tıbbî ders almadan usta-çırak ilişkisine göre yetiştirilmişlerdir. Ersoy (2007), ebe olacak kadının, ya aileden gelen bir ebelik işleri sürekliliği veya diğer kadınlarda olmayan ebe kadına özgü bir cesarete ve özelliklerle sahip olduklarını vurgular. Ebe olmaya hevesi olan kadın doğuma usta bir ebe ile birlikte gider, burada ebe tarafından eğitilerek insanlara tanıtılırlar.

Ebeler ayrıca sadece kadınların doğum işleriyle uğraşmamakta çeşitli hastalıklara ve çocuksuzluğa karşı da tedavi bulmaktadırlar.

Battalnâmelerde yer alan Babek'in doğumunu gerçekleştiren ebenin, usta-çırak ilişkisine göre yetiştirildiği düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Tezimizde İslamiyet'in kabulünden sonra Anadolu'da teşekkül etmiş üç destandan biri olan Battal Gazi Destanı'nda yer alan kadınların destanlardaki (Battal Gazi Destanı ve Battal-nâme), romandaki (Battal Gazi Destanı-Türk Romanı) ve filmlerdeki (Battal Gazi Destanı ve Battal Gazi Geliyor) gerek aile, gerek karşı cinsteki konumu ve toplum içindeki rolleri ve eğitimleri incelenmiştir.

Destanlar meydana geldikleri dönemden yazıya geçirildikleri döneme kadar birçok değişikliğe uğramaktadırlar. Destan anlatıcı, destanını anlatırken kendi dünya görüşünü, yaşadığı dönemin sosyal, dinî, ekonomik durumlarını icra ortamına ve bu ortamda bulunan insanların özelliklerine göre bilinçli ya da bilinçsiz olarak destanına yeni motifler ve tipler ekleyebilmektedirler. Roman dönemine gelindiğinde ise bir destanı konu edinen romancı, kaleme aldığı eserinde bilinçli ya da bilinçsiz olarak olayları değiştirmekte, kahramanlara yeni imajlar yükleyebilmekte ve kendi döneminin ekonomik, sosyolojik, dinî durumunu eserlerine kendi bakış açısıyla verebilmektedir. Bu durumu ayrıca filmlerde de görebilmekteyiz.

Çalışmamızda Battal Gazi Destanı ve yaratmalarında ele alınan kadın tipleri öncelikle dinî olarak Müslüman, Müslüman olmayan ve sonradan Müslüman olan kadın tipler olarak gruplandırılmıştır. Gruplandırmanın ardından gruplarda yer alan kadın tipleri anne ve eş, mâşuk/sevgili, âşık, alp kadın, esir, büyücü ve düşman, yardımcı ve figüratif kadın tipleri olmak üzere sekiz kategoriye ayrılmıştır. İncelenen kadın tipleri, değişmezlik ve sabitlik ilkesi gereğince tek bir kategoride ele alınmamış olup birden fazla kategoride değerlendirilmiş ve eğitimleri de incelenmiştir. Yapılan tespitler sonucunda Battal Gazi Destanı'nda yer alan kadın tipi ve eğitiminin şöyle olduğu görülmüştür:

Anne ve eş olarak kadın tipi:

1. Müslüman olan kadın tipleri Halife, bey kızları ya da eşleridir.
2. Kendileri tanıtılırken soyları, eşleri ya da çocuklarıyla tanıtılırlar.
3. Annelik eğitimi, hamilelik süreci, doğum anları, lohusalıkları destanlarda yer almaz.
4. Destan kahramanları için bir yere gitmeden önce anneden hayır duası alınması önemlidir.
5. Destan metinlerinde Battal'ın annesi kahramanın ülkesinden ayrılmasını istemezken C1'de anne bu ayrılışı olgunlukla karşılamaktadır.
6. Destanda ilk görüşte aşk bulunmaktadır. Kadınlar gelecekte evleneceklerini erkeklere ilk görüşte âşık olmaktadır.
7. Destanda yer alan tek akraba evliliği Zeyneb ve Battal Gazi arasındadır. Zeyneb ve Battal Gazi amca çocuklarıdır.
8. Olağanüstü varlıklarla evlilik sadece Battal Gazi'nin oğulları ve Tamus Peri'nin kızları arasındadır.
9. Destanda birden çok kadınla evlilik görülmektedir. Bazı kadınlar buna karşı çıkarak kahramandan kendisinden başkasıyla evlenmemesini isterken bazı kadınlar bu duruma ses çıkarmazlar.
10. Kahramandan bir kızla evlenebilmesi için yerine getirmesi güç şeyler istenebilmektedir.
11. Erkek kahramanlar, evlenmek istedikleri kızla evlenebilmek için onunla dövüşüp kızı yenmeleri gerekebilmektedir.
12. İffetlidirler.
13. Sonradan Müslüman olan kadın tipleri Kayser'in kızları, vezir ya da bey kızlarıdır. Bu kızlar genel olarak rüya yoluyla Müslüman olurlar.
14. Evlenmek üzere kaçırılmış kızlar, Müslüman olduktan sonra erkek kahramanlarla evlenirler.
15. Destan metinlerinde sonradan Müslüman olan kadınların giyim kuşamları hakkında bilgi yer almazken Battal Gazi Destanı filminde Elenora Müslüman olduktan sonra adını değiştirir ve saçlarını kapatır.
16. Müslüman olmayan kadın tipleri ise cadı, hilekâr, hafif meşrepli ya da kötü kalpli olarak nitelendirilmektedir.

17. Kadınlardan bazılarının okuma-yazma bildikleri tespit edilmiştir. Müslüman kadınların okuma-yazma ve temel eğitimlerini “küttap” adı verilen okullarda aldıkları düşünülmektedir.
18. Sonradan Müslüman olan ve Müslüman olmayan Kayserlerin ya da bey kızlarının evlerinde ya da saraylarda okuma-yazma eğitimi aldıkları düşünülmektedir.
19. Sonradan Müslüman olan ya da Müslüman olmayan kızlardan manastırda bulunanların bu mekânlarda dinî eğitim aldıkları düşünülmektedir.
20. Bazı kadınların dadıları bulunmaktadır. Dadıların kızların doğumundan itibaren yanlarında bulundukları düşünülmektedir.

Mâşuk/Sevgili olarak kadın tipi:

1. Güzellikleri dillere destan kadınlardır.
2. İlk görüşte ya da gıyabında âşık olma motifleri yer almaktadır.
3. Cariye ya da odalık konumunda olan kadınlarda bulunmaktadır.
4. Müslüman olmayan kadınlar hafif meşrepli olarak nitelendirilmiştir.

Âşık olarak kadın tipi:

1. Kadınlar, erkek kahramanları ilk gördüklerinde onlara âşık olurlar.
2. Sonradan Müslüman olan kadınlar, rüyalarında Hz. Muhammet’i görerek ondan bilgi alırlar ve uyandıklarında şehadet getirerek Müslüman olurlar.
3. Kadınlar, âşık oldukları erkekleri korumaya çalışırlar.
4. Bazı kadınlar, âşık oldukları erkeğin öldüğünü anladıklarında intihar ederler.
5. Bazı kadınlar, âşık oldukları erkekleri zor durumdan kurtarırlar.

Alp kadın tipi:

1. Kadınların savaş eğitimlerini erkek kahramanlar gibi iyi bir silahşorlardan aldıkları düşünülmektedir.
2. Alp kadınlar güçlüdürler.
3. İyi derecede kılıç kullanırlar.
4. Alp kadınlar, evlenmek için müstakbel kocalarını sınarlar.
5. Alp kadınlardan bazıları sağlık, iksir ve zehir konularında bilgi sahibidir. Kadınların bu eğitimlerini bu konularda uzman birilerinden aldıkları düşünülmektedir.

Esir kadın tipi:

1. Düşman tarafından kahramandan intikam almak için eşi ya da nişanlısı kaçırılarak esir edilebileceği gibi kahraman tarafından kaçırılan düşman kızlar da bulunmaktadır.
2. Kahraman tarafından kaçırılan kızlar hediye edilebildiği gibi Müslüman bir erkekle evlendirilmek için de kaçırılabilir. Evlendirilmek için kaçırılan kızların Müslüman olmasından sonra nikâhları yapılır.
3. Düşman tarafından kaçırılan kahramanın eşi ya da nişanlısı olan kadınlar zorla evlendirilmek istense de kahraman kızları kurtarır.
4. Kadınların kaçırılması insanlar tarafından gerçekleştirebileceği gibi cadılar ya da devler tarafından da gerçekleştirilebilmektedir.

Büyücü ve düşman kadın tipi:

1. Düşman kadınlar, başkahramanın ya da kahramanlardan birinin başına kötü bir olay gelmesinde etkin rol oynarlar.
2. Genellikle sonradan Müslüman olan ya da Müslüman olmayan bu kadınlar, Müslüman erkekleri İslam dininden döndürmeye çalışır ve kimi kadınlar bu konuda başarılı olurlarken kimisi başarısız olurlar.
3. Büyücü ve cadı kadınların büyü ve cadılık alanında etkin birilerinden eğitim aldıkları düşünülmektedir.
4. Büyücü kadınlardan kimisi dev kimisi ise olağanüstü varlıklardır.
5. Büyücü kadınlardan bazılarının kılık değiştirme yeteneklerinin oldukları belirlenmiştir.

Yardımcı kadın tipi:

1. Bu kadınlar insan ya da olağanüstü varlıklardır.
2. Çeşitli konularda kahramana ya da güç durumda bulunan kişilere yardımda bulunurlar.
3. Kahramana bilgi getirirler.
4. İçlerinde sultan, cariye, şifacı, dadı, dul, yaşlı kadınların oldukları belirlenmiştir.
5. Dadıların, kadın kahramanların doğumdan itibaren yanlarında bulundukları, onları büyüttükleri ve bazı alanlarda eğittikleri düşünülmektedir. Kadın kahramanların her zaman yanında olan dadılar, kızlara gerekli durumlarda yardım etmektedirler.
6. Cariyelerin bulundukları evlerde ya da saraylarda eğitildikleri düşünülmektedir.
7. Şifacı kadınların eğitimlerini uzman bir şifacıdan aldıkları düşünülmektedir.

Figüratif kadınlar:

1. Figüratif kadınların olaylarda etkin bir rolleri bulunmamaktadır.
2. Üç, sekiz, kırk, yüz gibi formülistik sayılarla, mesleklerine göre ya da kimin eşi-kızı olduklarına göre destanda yer almaktadırlar.
3. İçlerinde ebe kadınlar da bulunmaktadır. Bu kadınların usta-çırak ilişkisine göre yetiştirildikleri düşünülmektedir.

Öneriler

Sonuçlardan yola çıkılarak Battalnâmeler ile Battalnâmelerin çevresinde gelişen yaratmalar için şu önerilerde bulunmaktayız:

1. Battalnâmelerin yazma metinleri günümüze aktarılmalıdır.
2. Battalnâmelerde yer alan kadın tiplerinin ve kadın eğitimlerinin kapsamlı olarak incelenebilmesi için hikâye kitapları, romanlar ve diğer filmler de incelenmelidir.
3. Battalnâmelerde yer alan bazı olaylar tarihî bilgi ve toplum bilinici hakkında önemli bilgiler içerdiği için değişik yaş ve öğrenim gruplarına göre özetlenerek yeniden ele alınarak değerler eğitiminde kullanılabilir.
4. Çocuk ve genç nesillerin eğitimi için Battalnâme’de yer alan olaylar çizgi film ya da oyun haline getirilmelidir.
5. Türk destan geleneğinde Türk destanlarının motiflerinin detaylı olarak belirlendiği bir motif kitabı hazırlanmalı ve bu kitapta “kadın” motifi üzerinde durulmalıdır.
6. Türklerin İslamiyet’ten önceki ve İslamiyet’in kabulünden sonraki eğitim sistemlerini incelenerek müstakil bir çalışma yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Abdurrezzak, A. O. (2014). Türk dünyası mitolojik destanları ile Kalevala destanının tipolojik açıdan mukayesesi. *Gazi Türkiyat*, 14, 189-223.
- Acaroğlu, T. (1988). Battal gazi ve Türkçe "Battal-nâme"ler kaynakçası (1948-1988). III. *Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler* (s. 12-28). Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Aça, M. (2007). Reşideddin oğuznâmesi'nde kadın. *Millî Folklor*(76), 76-92.
- Akbalık, E. (2012). *Anadolu sahası Türk halk hikâyelerinde toplumsal cinsiyet rolleri ile kadınlar (doktora tezi)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Aktan, H. (1992). İslâm aile Hukuku. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi* (Cilt 3, s. 396-433). içinde Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Akyüz, Ç. (2010). Manas destanı'nda kadın alp tipi. *Mukaddime*(1), 169-180.
- Akyüz, Y. (1985). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Algar, H. (1991). Arslan Baba. *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 3). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Alptekin, A. B. (2004). Batı Türkleri destan ve masallarında alp tipi evlilik. *TİKA I. Uluslararası Türkoloji Sempozyumu* (s. 213-221). Ukrayna: TİKA, Kırım Devlet Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi.
- Arak, H. (2010). Türk destanı Battal Gazi'de yer alan motifler. *Eskiye-ni-Aylık Şehir Kültürü Dergisi*, 50-67.
- Artun, E. (2017). *Dinî-tasavvufî halk edebiyatı*. Adana: Karahan.
- Ata Yıldız, N. (2018). Türk destanlarında kadın. 3. *Alp Kadın Çalıştayı* (s. 21-42). Ankara: Gazi üniversitesi-Gazi Eğitim Fakültesi Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı ve Türk Sanatı Topluluğu.

- Ayan, D. D. (2011, Temmuz-Ağustos-Eylül). "ög"den "anne"ye: Türkçe söz varlığı anne. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 7(26), 111-116.
- Azemoun, E. G. (2017). *Sözlü gelenekte yaşayan Battal Gazi anlatmalarını içeren yazmanın günümüz alfabetine aktarılması ve tip-motif yönünden incelenmesi*. Ankara: Akçağ.
- Banarlı, N. S. (1971). *resimli Türk edebiyatı tarihi: destanlar devrinden zamanımıza kadar*. Yedigün.
- Bars, M. E. (2014). Ak Kağan destanında kadın tipi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*(3/3), 94-111.
- Bars, M. E. (2014b). Türk kahramanlık destanlarında kadın tipleri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 3, 122-140.
- Başaran, B. (2011). Otorite, gelenek ve kültür ekseninde Bizans'ta kadınlık halleri. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(Özel sayı), 515-522.
- Başgöz, İ. (1986). Türk halk hikâyelerinde düş motifi zinciri. İ. Başgöz içinde, *Folklor yazıları* (s. 24-38). İstanbul: Adam.
- Bayat, F. (2017). *Türk kültüründe kadın şaman*. İstanbul: Ötüken.
- Baykara, T. (2003). Lala. *İslâm ansiklopedisi* (Cilt 27). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Baysal, N. (2020). *Türk Halk Hekimliğinde Kadın*. academia.edu: https://www.academia.edu/20118924/T%C3%9CRK_HALK_HEK%C4%B0ML%C4%B0%C4%9E%C4%B0NDE_KADIN_WOMAN_IN_TURKISH_FOLK_MEDICINE adresinden alındı
- Beydili, C. (2004). *Türk mitolojisi-ansiklopedik sözlük* (çev. Eran Ercan). Yurt Kitap.
- Boratav, P. N. (1988). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Gerçek.
- Cunbur, M. (1987, Eylül 1). Anadolu gazileri ve edebiyatımız. *Erdem*, 3(9), 777-808.
- Cunbur, M. (1987). Battal Gazi'yle ilgili iki eski kaynak ve birkaç beyit. İ. Üniversitesi (Dü.), *II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler* içinde, (s. 86-92).
- Çatakoğlu, M. Ş. (2002). *Anadolu Selçuklu dönemi ilmi faaliyetleri ve bu faaliyetlerin Osmanlı kuruluş dönemi ilmi faaliyetlerine tesiri-yüksek lisans tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Çetin, İ. (1997). *Türk edebiyatında Hz. Alî cenknâmeleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Çetin, İ. (1998). Türk destan kahramanları ve Köroğlu. *Millî Folklor*(39), 46-52.

- Çetin, İ. (2014). Kızılelma. *Düşünce Dünyasında Türkiiz*(25), 55-88.
- Çetin, İ. (2020). *Kızılelma*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Çobanoğlu, Ö. (2001). *Türk dünyası edebiyat tarihi* (Cilt 1). içinde Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk dünyası epik destan geleneği*. Ankara: Akçağ.
- Debbaoğlu, A. (1977). *Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi devirler/isimler/eserler/terimler* (Cilt 1). Dergâh.
- Demir, N. (2006). *Dânişmend Gazi destanı*. Ankara: Hece.
- Demir, N. (2014). *Dil, tarih, kültür ve edebiyat araştırmaları-II*. Ankara: Edge Akademi.
- Demir, N., & Erdem, M. D. (2006). *Battal-nâme (Eski Türkiye Türkçesi)*. Ankara: Hece.
- Demir, N., & Erdem, M. D. (2006). Türk kültüründe destan ve Battal Gazi destanı. *Turkish Studies*, 106-159.
- Demirel, H. (2015). *Türk destanlarının ana unsurları*. İstanbul: Ötüken.
- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedil lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Duman, M. (2013). Aşkın Türk destan ve halk hikâyelerindeki hâli. *Nüans Aşk ve Sanat*(3), 188-194.
- Durbilmez, B. (2019). Kırgız destancılarında ve destanlarında rüya motifi. 9. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi-Gelenek, Görenek ve İnançlar* (Cilt 4, s. 143-156). içinde Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı-Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Ekici, M. (1999). Anadolu sahası Köroğlu anlatmalarında kadın tipler. *Millî Folklor*(44), 10-17.
- Ekici, M. (1999b). Dede Korkut kitabında kadın tipleri. *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni*, 1, s. 123-138. Ankara.
- Elçin, Ş. (2010). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ.
- Ergin, M. (1969). *Dede Korkut kitabı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Ergin, M. (2011). *Orhun abideleri*. İstanbul: Boğaziçi.
- Ersoy, R. (2007). Kadın kamlar'dan göçerevli Türkmenler'de "ebelik" kurumuna dönüşüm . *Türkbilig*, 60-71.
- Ertuğrul, Ö. (2016). Bizans'da sosyal yaşam. *Taha Toros*, 20-24. <http://hdl.handle.net/11498/30567> adresinden alındı
- Fedakâr, P. (2016). *Türk boylarının destanlarında kadın başkahramanlar*. izmir: Ege Üniversitesi basımevi.

- Fedakâr, S., & Aksoy, H. (2019). Türk destanlarındaki kadın tiplerin tespiti ve tahlili: Kırgız destanları örneği. *Millî folklor*, 31(124), s. 105-120.
- Gökdemir, G. (2004). 1950-1975 yıllarında yazılan âşık destanlarında "namus" kavramı. *Millî folklor*(64), 52-66.
- Güler, A. (1992). İlk yazılı Türkçe metinlerinde aile ve unsurları. *Sosyo-kültürel değişme sürecinde Türk ailesi* (Cilt 1, s. 69-81). içinde Ankara: T.C. Başbakanlık aile araştırma kurumu.
- Günay, U. (1992). Türk masallarında aile. *Sosyo-kültürel değişme sürecinde Türk ailesi* (Cilt 2, s. 616-625). içinde Ankara: T.C. Başbakanlık aile araştırma kurumu.
- Günay, U. (2011). Âşık edebiyatında rüyanın yeri ve fonksiyonu. U. Günay içinde, *Türkiye'de âşık tarzı şiir geleneği ve rüya motifi* (s. 127-134). Ankara: Akçağ.
- Güneş, A. (2009). *Oğuz grubu Türk kahramanlık destanlarında kadın (doktora tezi)*. Ankara.
- Güzel, A., & Torun, A. (2007). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Akçağ.
- Hasan, N. (2009). Arslan Bâb ve Ahmed Yesevî. *Tasavvufilmî ve akademik araştırma dergisi*, 24(2), 1-10.
- <https://sozluk.gov.tr/>. (2020). TDK. adresinden alındı
- İbrayev, Ş. (1998). *Destanın yapısı (Kazak destanlarında insan, zaman ve mekân)* (çev. Ali Abbas Çınar). Ankara: Atatürk kültür merkezi başkanlığı.
- İnan, A. (1986). *Tarihte ve bugün Şamanizm materyaller ve araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnan, A. (1998). Türk destanları. *Türk dünyası el kitabı (Edebiyat-Türkiye)* (Cilt 3, s. 13). içinde Ankara.
- İnce, F. (2019). Selçuklu-Bizans hanedan kadınları. *The journal of academic social science studies*(76), 137-153.
- İvgin, H. (1987). Battal Gazi'nin alplığı ve şahsiyeti. İ. Üniversitesi (Dü.), II. *Battal Gazi ve Malatya çevresi halk kültürü sempozyumu tebliğler* içinde, (s. 157-159).
- Kafesoğlu, İ. (2019). *Türk millî kültürü*. İstanbul: Ötüken.
- Kaplan, M. (1951). Dede korkut kitabında kadın. *Türkiyat Mecmuası*, 9, 99-112.
- Kaplan, M. (1952). İki destan ve iki insan tipi. *İstanbul üniversitesi edebiyat fakültesi Türk dili ve edebiyatı dergisi*, 4(4), 399-417.
- Kaplan, M. (2014). *Türk edebiyatı üzerine araştırmalar 3-tip tahlilleri*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (2014). *Türk edebiyatı üzerine araştırmalar 3-tip tahlilleri*. İstanbul: Dergâh.

- Kara Düzgün, Ü. (2016). Türk destanlarında düşman olgusu. *21. Uluslararası Türk Kültürü Sempozyumu*.
https://www.academia.edu/27753994/T%C3%9CRK_DESTANLARINDA_D%C3%9C%C5%9EMAN_OLGUSU_Enemy_Phenomenon_In_Turkish_Epics adresinden alındı
- Karakaş, R., Akın, E., & Güneş, F. (2017). Yaralı Mahmut hikâyesinde kadın tipleri. *Karadeniz*(36), 27-42.
- Karayaman, M., & Akçiçek, E. (2012). Anadolu Halk Ebeliği. *Folklor/Edebiyat*, 83-95.
- Kaya, D. (1987). Battal Gazi destanındaki belgeler ve tabiat parçaları. I. Üniversitesi (Dü.), *II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler* içinde, (s. 160-162).
- Keskin, G. (2018). *Kazak ve Kırgız sahası destanlarında kahraman eğitimi-Yüksek lisans tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Kolektif. (2019). *Ferec Ba'de's-Şidde hikâyeleri-güçlükten kolaylığa kederden sevince (hazırlayanlar: Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu, Prof. Dr. Orhan Yavuz*. İstanbul: Büyüyenay.
- Koz, M. S. (1992). Türk halk hikâyelerinde aile. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi* (Cilt 2, s. 597-615). içinde Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Kozanoğlu, A. Z. (1976). *Battal Gazi destanı-Türk romanı*. İstanbul: Oya Matbaası.
- Köksal, H. (1983). *Battalnamelerde tip ve motif yapısı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden alındı
- Köksal, H. (1999). Anadolu'da isLâmî dönemde teşekkül eden Türk destanlarındaki kadın tipler. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*(III), 207-214.
- Köksal, H. (2010, Eylül). Battal Gazi hakkında. *Eski Yeni Dergisi*, 56-58.
- Köksal, H. (2014). *Battal Gazi destanı*. Ankara : Akçağ .
- Köprülü, M. F. (1982). *Türk edebiyatı tarihi*. Ötüken.
- Köprülü, M. F. (2014). *Edebiyat araştırmaları I*. İstanbul: Alfa Tarih.
- Köprülü, M. F. (1925). Meddahlar: Türklerde halk hikâyeciliği tarihine ait bazı maddeler. *Türkiyât Mecmuası, I*.
- Köroğlu, M. (2006). *Nizamiye medreselerinin icra ettiği fonksiyon ve etkilediği coğrafya-yüksek lisans tezi*. Celal Bayar Üniversitesi.

- Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet öncesinde Türk kadını (1839-1923)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Kurt, İ. (1992). Atasözlerinde aile. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi* (Cilt 2, s. 626-649). içinde Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Landau, J. M. (2003). Küttâb. *Türkiye diyanet vakfı İslâm ansiklopedisi* (Cilt 27, s. 3). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Mengi, M. (1996). Saltuknâme'de Anadolu birlik ve beraberliğinin kuruluşuna ilişkin bilgiler. *Erdem-İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 8(24), 975-984.
- Nutku, Ö. (2003). Meddah. *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 28). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ocak, A. Y. (1992). Battal Gazi. *İslam Ansiklopedisi*. içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Oy, A. (1992). Türk destanlarında aile. *Sosyo-Kültürel DEğişme Sürecinde Türk Ailesi* (Cilt 2, s. 582-596). içinde Ankara: T.C. Başbakanlık aile araştırma kurumu.
- Özçelik, M. (2009). *Seyyid Battal Gazi*. Eskişehir: T.C. Eskişehir Valiliği.
- Özdemir, M. N. (2004). *Abbasilerin ilk dönemlerinde kölelik (H.132-M.749/H.232-M847)-doktora tezi*. Konya.
- Özkan, İ. (1992). Nözügüm destanı. *IV. Mİlletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*. 2, s. 297-304. Ankara: Türk Halk Kültürü Araştırma Dairesi.
- Parry, V. J. (1974). İslam'da Harb Sanatı. *Tarih Dergisi*(28-29), 193-218.
- Sağol, G. (2004). Destan kahramanlarının evlenmek için göstermek zorunda oldukları hünerler. *Journal of Turkish Studies*, 28(I), 301-310.
- Sakaoğlu, N. (1992). Medeniyet değişimleri çerçevesinde Türklerde ailede eğitim. *Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi* (Cilt 1, s. 355-374). içinde Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Aaştırma Kurumu.
- Sakaoğlu, S. (1992). Battal-nâme. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 40(1992), 67-74.
- Savkan, H. (2004). Dede Korkut kîtabfınım anne-çocuk ilişkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(12), 89-103.
- Say, Y. (2009). *Türk İslam tarihinde ve geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalname*. Eskişehir: T.C. Eskişehir Valiliği. 2020 tarihinde <https://www.kizildelisultan.com/anadolu-kultur-edebyyat-ve-ynanc-taryhynde-onemly-byr-kaynak-battalname/>. adresinden alındı
- Sevük, İ. H. (1942). *Edebiyat bilgileri*. İstanbul: Remzi.

- Seyidoğlu, B. (1992). Türk mitolojisi ve efsanelerinde aile. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi* (Cilt 2, s. 571-581). içinde Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Şahin, H. İ. (2012). Türk destanlarındaki aile algısı üzerine bir değerlendirme. *Karadeniz Araştırmaları*(33), 117-138.
- Şahin, H. İ. (2012b). Türkmenistan sahası Köroğlu anlatmalarında kadın tipler. *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu (20-22 Ekim 2011) Bildirileri* (s. 563-572). Adana: Çukurova Üniversitesi-Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- Şerif, M. A. (2010). Türk destanları. *Kirkuk University Journal-Humanity Studies*, 5(2), 1-45.
- Taştan, Y. K. (2008). Osmanlı tarih yazıcılığının doğuşu. Ocak 1, 2019 tarihinde <http://derintarih.blogcu.com/osmanli-tarih-yaziciliginin-dogusu/3398841> adresinden alındı
- Teke, T. (2020). *Özbek sahası Türk destanlarında kadın-doktora tezi*. Bartın.
- Temur, N. (2012). *Manas destanı 'ndaki tipler üzerine bir inceleme*. Kurgan Edebiyat.
- Thompson. (2020). https://sites.ualberta.ca/~urban/Projects/English/Motif_Index.htm.
- Tolasa, H. (1977). Battal gazi destanı geleneğinin Türk halkı arasında doğuşu, gelişmesi üzerine düşünceler ve ve bu gelenekle ilgili bibliyografik bir döküm. *I. Seyyit Battal Gazi Semineri Bildirileri*, (s. 103-115). Eskişehir.
- Turan, O. (2018). *Türk cihân hâkimiyeti mefkûresi tarihi-Türk dünya nizâmının millî, islâmî ve insanî esasları*. İstanbul: Ötüken.
- Turan, R. (1992). Osmanlıların kuruluş yıllarında Türk ailesi. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi* (Cilt 1, s. 82-91). içinde Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Türk, İ. C. (2018). Bizans eğitim müesseselerinin Osmanlı eğitim müesseselerine tesiri. *Kesit Akademi Dergisi*(14), 94-114.
- Türkdoğan, O. (1992). Türk ailesinin genel yapısı. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi* (Cilt 1, s. 29-66). içinde Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Ulusoy, Y. (2010). Eğitim ve geleceğimiz. <http://www.yilmazulusoy.com/tr/makaleler/egitim-ve-geleceğimiz> adresinden alındı
- Yakupoğlu, C. (2014, Eylül). Kastamonu adının ortaya çıkışını anlatan en eski kaynak: Saltuknâme. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(16), 200-220.

- Yalçın, S. K., & Şengül , M. (2004). Dede Korkut hikâyeleri'nin çocuk eğitimi açısından öne sürdüğü değerler ve ortaya çıkarmak istediği tip üzerine bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 209-223.
- Yardımcı, M. (2004). *Âşık edebiyatında rüya sonrası âşık olma (bade içme)*. (Ç. ü. merkezi, Dü.) <http://turkoloji.cu.edu.tr/>. adresinden alındı
- Yardımcı, M. (2007). Türk destanlarında tipler ve motifler. *Destanlar* (s. 50-69). içinde Ürün.
- Yetiş, K. (1994). Destan. *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 9, s. 202). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yıldırımş, F. (2016). İslamî destanların rüya motifi bağlamında geçiş dönemleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 157-167.
- Yılmaz, A. (2004). Türk kültüründe kadın. *Millî Folklor*(61), 111-123.
- Yılmaz, B. (2011). Geçmişten günümüze eğitim. <https://burcuyilmazb.wordpress.com> adresinden alındı
- Yücel Çetin, A. (2018). Orta dönem Türk destanlarında kadın: Battalnâme örneği. 2. *Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi*. 3, s. 1007-1019. Ankara: Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...